POLIROM

Parinoush Saniee

Cei rămaşi şi cei plecaţi

BIBLIOTECA POLIROM

Autoarea bestsellerului *Cel care mă aşteaptă*

Parinoush Saniee

Cei rămaşi şi cei plecaţi

roman

Traducere din limba persană
de Cristina Ciovârnache

POLIROM
2019

Parinoush Saniee, AAN*H*AA KE RAF*TAN*D *V*A AAN*H*AA KE MAAN*D*AN*D*
Copyright © PARINOUSH SANIEE 2017
All rights reserved
© 2019 by Editura Polirom, pentru traducerea în limba română

www.polirom.ro
Editura POLIROM
Iaşi, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
Bucureşti, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1;
sector 4, 040031, O.P. 53

ISBN ePub: 978-973-46-8218-8
ISBN PDF: 978-973-46-8219-5
ISBN print: 978-973-46-7222-6

Coperta: Carmen Parii
Foto copertă: © Jorge Fernandez/Alamy Stock Photo

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepsesc penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Lectura eco - un supererou al lumii moderne!

Versiune digitală realizată în colaborare cu Libris.ro

PARINOUSH SANIEE s-a născut la Teheran, în 1949, într-o familie de intelectuali înstăriţi. A absolvit Facultatea de Psihologie şi este de profesie sociolog şi psiholog. Pînă în prezent a scris mai multe romane, printre care *Cartea sorţii* şi *Vălul Teheranului*, dar cel care i-a adus notorietatea a fost *Cel care mă aşteaptă*, debutul ei editorial, un imens bestseller internaţional, în ciuda interdicţiei de publicare în ţara natală. *Tatăl celuilalt copil*, un alt mare succes al său, s-a bucurat de aprecierea publicului iranian. Parinoush Saniee are alte cîteva cărţi ce îşi aşteaptă publicarea, în cazul în care vor fi aprobate de comisia de cenzură din Iran.

Cuvânt-înainte

Emigrarea masivă și stabilirea iranienilor în afara țării constituie un fenomen relativ nou în societatea noastră. Deși este o realitate cu rădăcini istorice adânci, diversitatea și amploarea actuală a fenomenului sunt fără precedent.

De-a lungul istoriei, schimbările sau crizele politice au atras emigrarea anumitor grupuri, care s-au stabilit în diverse colţuri ale lumii. A fost vorba în general de categorii aparte de persoane, alcătuite, de pildă, din membri ai familiei regale care domnise anterior și susținătorii acesteia, din poeți sau personalități căzute în dizgrație, minorități care nu erau tolerate de cei care dețineau puterea, cum ar fi adepții maniheismului sau mazdakismului în perioada preislamică. Singura epocă istorică în care emigrarea iranienilor a atins un nivel comparabil cu cel din ziua de azi a fost perioada care a urmat cuceririi arabe a Iranului. Comunitatea parşilor din India, concentrată mai ales în Mumbai, este urmașa celor care au părăsit Iranul în acea vreme.

Datorită asemănărilor culturale, destinația celor plecați a fost mai ales India și, ulterior, Turcia actuală. Numărul mare de poeți de limbă persană din India și Turcia otomană și influența persană în aceste culturi sunt o reflectare a prezenței iranienilor strămutați în aceste țări.

Dacă luăm în discuţie tradiția călătoriilor în afara țării, trebuie să precizăm că, până acum un secol, acestea aveau loc mai mult în contextul ritualurilor religioase, cum ar fi pelerinajele la Mecca, Medina, Kerbala, Najaf, precum și în Siria sau Liban și, mai rar, în Cairo. Iranienii au început să călătorească în Europa abia spre sfârșitul epocii qajare[1], apogeul fiind atins odată cu trimiterea pe scară largă a tinerilor la studii în străinătate în timpul domniei șahului Reza Pahlavi.

În perioada celui de-al Doilea Război Mondial și în anii imediat următori, problemele și frământările din Europa au redus numărul iranienilor care călătoreau în străinătate, acesta cunoscând apoi o nouă creștere odată cu relativa stabilitate din anii 1950. De la mijlocul anilor 1960 și până spre sfârșitul deceniului următor, dezvoltarea economică a oferit condiții propice nu doar pentru plecarea la studii, ci și la muncă sau în scop recreativ. În această perioadă, puține din deplasările în afara țării se finalizau cu stabilirea în străinătate și majoritatea celor plecați se întorceau.

Revoluția islamică a adus cu sine o răsturnare a tiparelor de până atunci ale emigrării. Cei care plecau din țară reprezentau acum categorii foarte diverse din punctul de vedere al circumstanțelor politice, sociale și economice, al destinației și al obiectivelor. Ar fi necesar un studiu amplu și aprofundat pentru a realiza o clasificare precisă a acestor grupuri.

Așadar, emigrarea pe scară largă este de peste treizeci de ani una din realitățile pregnante ale țării noastre. Spre deosebire de perioadele anterioare, când, în general, cei plecați nu rămâneau în străinătate decât forțați de împrejurări, în prezent este dificil de găsit o familie din mediul urban care să nu aibă câțiva membri stabiliți în alte țări. Aceste circumstanțe au determinat o redefinire a modului în care se desfășoară relațiile între membrii unei familii, complet diferit de cel tradițional. În trecut, părinții, frații și surorile, și chiar şi verișorii, unchii și mătușile trăiau foarte aproape unii de alții, împărtășind aceleași experiențe. În ziua de azi, însă, se întâmplă adesea ca membrii apropiați ai aceleiași familii să nu se cunoască bine între ei și să trăiască în medii atât de diferite, încât să nu-și poată contura în minte o imagine corespunzătoare a situației celuilalt. Cei plecați păstrează vii amintirile idealizate ale unei copilării fericite care aparține unui alt timp, iar cei rămași plăsmuiesc tabloul unei vieți de vis peste mări și țări, care adesea nu seamănă deloc cu realitatea. Distanța în timp și spațiu are uneori un impact atât de puternic și durabil, încât legăturile de sânge și afective nu-i pot supraviețui. Înstrăinarea și prejudecățile îi îndepărtează și mai mult pe cei cândva apropiați, iar lipsa de înțelegere reciprocă, resentimentele și răceala ajung până într-acolo încât aceștia se transformă

aproape în străini.

Chiar și atunci când legăturile afective se mențin, membrii acestor familii nu mai împărtășesc experiențe, amintiri, temeri, griji, bucurii, dureri sau activități comune. Chiar și în cazul în care comunică frecvent – telefonic, prin scrisori sau prin mijloace virtuale – și își povestesc întâmplări cotidiene, nu pot avea o percepție completă asupra experiențelor celuilalt, cu atât mai mult cu cât adesea sunt povestite la ceva vreme după ce s-au produs, când s-a pierdut fervoarea momentului. Odată cu trecerea timpului, afinitățile între cele două grupuri se estompează. Îndepărtarea se accelerează în rândul celor din a doua și a treia generație, care nu mai au nici măcar amintiri comune și abia dacă mai pot fi numiți compatrioți.

În ultimii ani, perspectivele unidirecționale care se observă în interacțiunile acestor grupuri, indiferent dacă au loc în mediul virtual sau în persoană, relevă tot mai multe rupturi emoționale. Deși nu putem vorbi de un comportament colectiv unitar, se poate trasa o curbă a tendințelor care caracterizează aceste interacțiuni. O extremă o reprezintă nivelul maxim al intoleranței și percepției negative în raport cu ceilalți, iar la polul opus se află negarea oricărei distanțe afective sau diferențe culturale. Desigur, ambele sunt nerealiste, însă cea mai mare parte a societății se regăsește undeva la mijlocul acestui continuum. Majoritatea celor aflați în această situație caută să-și recupereze relațiile pierdute și să-și găsească locul printre compatrioți. În ultimă instanță, atitudinile și perspectivele diferite ale celor împrăștiați prin lume pot salva sau distruge complet legăturile dintre ei și au totodată o influență puternică asupra copiilor lor, cărora le pot insufla atitudini de atracție sau respingere, determinând decizia crucială a acestora de a se considera compatrioți sau a-și tăia rădăcinile complet. Dar ce înseamnă în esență a fi compatriot? Este îndeajuns să trăiești în același spațiu geografic sau trebuie să intervină și alți factori pentru a te numi astfel?

A fi alături de ceilalți este, firește, un criteriu esențial, dar există mulți vecini sau chiar membri ai aceleiași familii care sunt lipsiți de afinități. Din punctul meu de vedere, a trăi pe teritoriul aceleiași țări cu cineva nu este singura condiție pentru a fi

compatriot cu persoana respectivă. A împărtăși aceeași cultură este un criteriu poate chiar mai important. Așadar, ca să rămânem compatrioți chiar și atunci când trăim vieți rupte unele de altele, în locuri diferite, unde ne-am adaptat la culturi diferite, trebuie să ne dăm mâna și să facem tot ce ne stă în putință pentru a păstra legăturile afective dintre noi. Distanța fizică e și așa destul de mare, să încercăm deci să le diminuăm pe celelalte.

Am scris această carte în anul 2006 cu o perspectivă fundamental pesimistă în ce privește visul de a reface relațiile rupte, pe care la acea vreme le consideram pierdute. Evenimentele din anii următori și strigătul de libertate al celor rămași în patrie mi-au arătat că aceste legături sunt încă solide și deosebit de strânse.

În această carte am încercat să abordez cele mai dure acuzații pe care cele două tabere şi le aruncă una celeilalte și cu siguranță ambele grupuri vor fi deranjate de acest lucru, dar ce e de făcut? Trebuie să spunem lucrurilor pe nume şi să privim realitatea în față. Poate așa vom reuși să ne judecăm mai just unii pe alții, în mai mare cunoștință de cauză. Poate așa ne vom înțelege mai bine și, la greu, ne vom da mâna cu prietenie și vom striga într-un singur glas lucrul pe care ni-l dorim cu toţii.

Parinoush Saniee,
aprilie 2011

1. Dinastia Qajar a domnit în Iran între anii 1789 și 1925.

Prima zi

Pământul îmi fugea cu iuţeală prin faţa ochilor. Pâlcurile de copaci mă însoţeau o vreme, însă munţii vineţii rămâneau neclintiţi la orizont. Vocea unchiului Mohsen m-a făcut să tresar.

— La ce te uiţi?

Nici nu băgasem de seamă când intrase în compartiment.

— La natură, la peisaj, la lume... Vreau să-mi dau seama ce e diferit aici.

— Şi ce e diferit?

— Nimic. Pământul are aceeaşi culoare, copacii, râul, munţii din depărtare... toate sunt la fel. Cel puţin până acum, cât încă nu s-a schimbat clima, nu văd nici o diferenţă.

— Păi te-aşteptai ca totul să se schimbe îndată ce pui piciorul peste graniţă?

— Sigur că nu, nu totul. Dar ceva s-a schimbat totuşi, ai observat?

— Ce anume? Soiul copacilor?

— Nu. S-a schimbat ceva înăuntrul meu. Poate că arată totul la fel sau e chiar mai frumos, dar dincolo mă simţeam altfel. Aveam un sentiment de apartenenţă. Simţeam că am ceva al meu. Însă aici, chiar dacă sunt curioasă şi nerăbdătoare să văd cât mai multe, nu mă simt legată de nimic. Sunt doar un spectator. Nu ştiu cum să explic ce simt.

Mă privea cu mirare, un zâmbet ironic apărându-i involuntar pe buze.

— Bravo! Ce repede ai înţeles toate astea! Nu, draga mea, iei lucrurile prea în serios. Te-au influenţat nişte idei răsuflate pe care le-ai tot auzit în jurul tău. Nici din pământul de dincolo de graniţă nu îţi aparţine vreo fărâmă.

— Adică patria şi rădăcinile pe care le prinzi într-un loc nu

înseamnă nimic pentru tine?

— Nu! Știu doar că, oriunde te-ai fi născut, ar fi fost mai bine decât acolo.

Apoi a adăugat mormăind:

— Pentru tine, cel puțin, ar fi fost mai bine.

I-am privit atent chipul brăzdat de riduri, care mi-era drag, deși părea mereu morocănos și obosit. Privirea mea scrutătoare l-a făcut să se fâstâcească. Regreta ce spusese. Ca să destindă atmosfera, a bătut din palme și a început să recite tare, teatral: „O, Saadi, deși iubirea de patrie e vorbă aleasă, / Nu pot muri în obidă pentru că m-am născut aici.

Vocea mamei ne-a făcut pe amândoi să ne întoarcem.

— Dokhi dragă, îmi dai un pahar cu apă?

Unchiul Mohsen și-a pus mâna pe umărul mamei.

— Bună dimineața, mamă! Te simți mai bine?

— Eh, așa și-așa... Toată noaptea am stat ca pe ghimpi și n-am putut dormi. Copila a rămas de veghe cu mine. Mi-a aruncat o privire plină de afecțiune și, luându-mi din mână paharul cu apă, a exclamat: Domnul să te binecuvânteze!

— Nu am făcut nimic, e datoria mea.

— Ce datorie, mamă? Care din nepoții mei face pentru mine ce faci tu?

— Păi, ceilalți nepoți au părinți, dar pe mine dumneata m-ai îngrijit, așa că datoria mea față de tine nu e la fel ca a lor.

Unchiul Mohsen s-a așezat lângă ea.

— Mamă, pentru ce-ți mai faci griji? Toate treburile s-au aranjat așa cum ai dorit. N-ai vrut să luăm avionul, așa că am venit cu trenul. Ai spus să mergem împreună toți, așa că am venit. Ai spus ce cadouri și bunătăți să aducem, le-am adus. Acum ce te mai supără?

— Mohsen, știu că le-ați făcut pe toate, dar nu-mi pot opri neastâmpărul. Când mă gândesc că până diseară o să-mi revăd copiii, mi se strânge inima, de parcă aș cădea într-o prăpastie. Douăzeci și opt de ani am trăit pentru clipa asta și m-am gândit necontenit la ea. De-atât de multe ori mi-am închipuit cum o să fie, am repetat ce să zic, m-am văzut strângându-i în brațe, mirosindu-i și sărutându-i, încât acum nu-mi vine să cred că se întâmplă cu adevărat. Mă tem că n-am să pot suporta sau că o să

mor înainte să îi văd. Mă tem că o să mă sfărâm în bucăți. Bietul taică-tău... a luat cu el în mormânt dorința de a-i revedea pe dragii lui.

Vocea a început să-i tremure și și-a șters lacrimile cu colțul cearşafului.

— Mamă, pentru Dumnezeu, te rog să nu începi!

Ușa compartimentului s-a deschis și a intrat mătușa Maryam, zâmbitoare ca întotdeauna, strângându-și *chador*-ul ca să nu-i rămână prins în ușă.

— Bună dimineața, mamă! Te-ai trezit?

— Nu prea. Nu mai ştiu ce-i somn şi ce e veghe. Atunci când dorm, mintea și simțurile îmi rămân treze și nu am o clipă de tihnă. Iar când sunt trează, mi se pare că visez. Dar voi? Ați putut dormi?

— Hamidi, dragul de el, a adormit înainte să pună capul pe pernă. Somayeh și Meysam s-au ținut de pozne până au căzut lați de oboseală. Dar eu n-am putut să pun geană pe geană de nerăbdare să-i revăd pe toți.

— Te înțeleg!

Mătușa Maryam și unchiul Mohsen au schimbat o privire. Stăteau de o parte și de alta a mamei și, ca printr-o înțelegere nespusă, au încercat să-i schimbe starea de spirit și s-o înveselească. Mătușa și-a petrecut brațul pe după gâtul mamei și a zis râzând:

— Ia spune drept, mamă, de care din ei ți-e cel mai dor?

Unchiul Mohsen a ridicat din umeri.

— Păi e clar, de Mohammad, domnul doctor sau, cum spunea tata, „prințul moștenitor“! Mai ales că pe el nu l-a mai văzut de cel mai mult timp. Nu-i așa? Câți ani au trecut?

— Treizeci.

Mătușa Maryam a intervenit cu falsă naivitate:

— Treizeci de ani? Nu se poate, mamă, Mohammad a mai venit de două ori în Iran. De câți ani e plecat?

— De treizeci și cinci de ani. De atunci, a mai venit de două ori. O dată în ’73 și încă o dată în ’76.

— Ce memorie bună! Și te mai plângi că ai îmbătrânit. Eu nu pot să țin minte nimic, dar tu îți amintești toate datele astea!

— Sunt cele mai importante date din viața mea. Cum să le uit?

Sunt ca zilele de naștere ale copiilor mei, ca data nunții mele. Prima plecare, prima despărțire… Îmi amintesc și ziua, și ora. Mohammad a rupt o bucată din ființa mea și a luat-o cu el. Pe atunci eram încă tânără, ocupată cu ceilalți copii. Aveam o grămadă de responsabilități și, vrând, nevrând, a trebuit să-mi văd de viață. Dar durerea nu m-a părăsit nici o clipă.

Mohsen a spus cu un nod în gât:

— Firește, doar îți plecase lumina ochilor!

— Toți sunteți lumina ochilor mei. N-aș fi vrut să plece nici unul.

— Dar numai pe mine ai reușit să mă ții pe loc.

— Taică-tău voia să te trimită și pe tine. Îmi zicea „După ce mai scad un pic cheltuielile lui Mohammad, o să-și poată plăti singur taxa la facultate și atunci îl trimit și pe Mohsen“. Dar tu intraseși deja la facultate în Iran, era păcat s-o lași pe jumătate neterminată. Ne-am mai sfătuit și cu Mohammad și voiam să te trimitem acolo la masterat.

Mătușa Maryam a readus discuția de unde plecase:

— Eu cred că cel mai dor îi este de Mehdi. La urma urmei, el e mezinul. Nu-i așa?

Mi-am ridicat privirea din jurnal și am spus:

— Biata mătușă Mahnaz! Se pare că de ea nu-i este dor nimănui, deși e plecată și ea de douăzeci și șapte de ani.

Mama nu mai putea să vorbească fără să ofteze adânc și des.

— Ce să pot să zic? Nu știu de care din ei mi-e mai dor. Mă topesc de dorul fiecăruia. E ca și cum ai întreba ce parte a unei inimi frânte doare mai tare.

Mătușa Maryam a întors capul și a protestat pe un ton exasperat:

— Ah, mamă, ajunge! De ce începi iar? Înainte să plecăm la drum, erai atât de liniștită! Întotdeauna ți-am admirat calmul, răbdarea și credința. Am crezut că te-ai împăcat cu depărtarea de copii și te-ai obișnuit cu situația. Dar de când am început să planificăm reuniunea asta, ai devenit agitată, nu mai mănânci și nu mai dormi cum trebuie, ai slăbit, ești neliniștită. Ce s-a întâmplat cu rațiunea și tăria de caracter pe care le aveai înainte?

Privirea frământată a mamei s-a întors spre fereastră. Cu ochii ațintiți în zare, a spus cu voce domoală:

— Privește râul ăsta. Să curgă e în firea lui. Dacă facem un baraj, va deveni lac cu apă lină. Dar într-o bună zi barajul va crăpa. Crezi că atunci apa care s-a adunat va începe să curgă încet prin crăpătură? Nu, se va dezlănțui! Nu va mai putea să rabde nici o clipă să fie stăvilită, se va împinge-n el. Cu toată puterea, va lovi zăgazul până-l va dărâma. Atunci se va forma un vârtej incontrolabil, care va distruge totul în cale. Cât am crezut că n-o să-mi mai văd copiii, am păstrat aparența unui lac liniștit, dar, din clipa în care am înțeles că barajul s-a crăpat, nu am mai putut să-mi țin în frâu sentimentele pe care le-am înăbușit atâția ani. Drumul s-a deschis și fiecare fărâmă a ființei mele arde de nerăbdare să pună capăt acestei despărțiri îndelungate. Nu-mi cereți să mai am răbdare și să-ndur. Puterea de a îndura mi s-a dus, până la ultimul strop, odată cu Habib.

Bunica fusese mulți ani profesoară de literatură și se transformase într-un adevărat tezaur de metafore, versuri și povești. Nu știu de ce, însă ori de câte ori vorbește pe tonul acesta serios, mi se strânge inima și-mi simt sufletul greu. M-am ridicat.

— Unchiule, cât timp stați aici cu mama, pot să merg să mă întind la voi în compartiment?

— Da, du-te. Nu e nimeni acolo, copiii s-au dus la vagonul-restaurant să bea un ceai. Ce-ai în mână?

— E jurnalul meu. Vreau să scriu tot ce se întâmplă în călătorie, să-mi rămână amintire.

— De ce?

— Nu știu, așa vreau…

Am ieșit din compartimentul nostru și am intrat în cel al unchiului Mohsen. Paturile erau desfăcute și în dezordine. M-am întins în cușeta de sus. Eram tristă. Nu pricepeau. Nimeni nu înțelege ce înseamnă să nu ai amintiri. Vreau ca totul să rămână întipărit întocmai așa cum s-a întâmplat. Cu aroma, culoarea și senzațiile fiecărei clipe. De aceea scriu mereu în jurnal sau îmi iau notițe în minte, pentru ca apoi, când voi avea prilejul, să le aștern pe hârtie. Mi-a obosit mâna. Pleoapele mi se îngreunează. Mai bine dorm.

*

Abia aţipisem când Afsaneh a deschis zgomotos uşa compartimentului. S-a auzit vocea exasperată a unchiului Mohsen:

— Acum ce s-a mai întâmplat? Nu putem avea şi noi un moment de linişte?

— Spune-i domnului să-şi vadă de treaba lui! Se pare că ghinionul mă urmăreşte peste tot. Facem şi noi în sfârşit o călătorie în străinătate şi aducem poliţia moravurilor cu noi! Nu ne lasă să ne tihnească nici o clipă.

— Cine? Despre cine vorbeşti?

— Despre evlaviosul tău cumnat!

— Aha… Păi spune aşa, ca să înţeleg şi eu. Ce ţi-a zis?

— Treceam prin faţa lui şi mi-a spus: „Doamnă, n-ai făcut nici doi paşi peste graniţă şi deja ai renunţat la *hijab*? Pesemne bărbaţii de aici îţi sunt *mahram*[1]“. E doar vina ta! I-ai îngăduit prea multe. Ţi-am spus c-o să ne facă zile fripte!

— Afsaneh, călătoria asta nu e de distracţie. Ne-am înţeles cu toţii să strângem din dinţi şi, de dragul mamei, să ne suportăm unii pe alţii zece, douăsprezece zile, mai ales că altcineva ne plăteşte cheltuielile de drum. Ai fost şi tu de acord, aşa că acum rabdă!

S-a auzit zgomotul înfundat al uşii compartimentului deschizându-se şi apoi închizându-se. Aşa cum îi stătea în obicei, unchiul Mohsen spălase putina. Îmi şi imaginam chipul schimonosit de furie al lui Afsaneh.

— Asta crede el! Eu am alt scop. Dacă n-ar fi fost la mijloc viitorul copiilor mei, n-aş fi acceptat niciodată să plec la drum cu unii ca ei. Călătoria asta trebuie să ne schimbe viaţa cu totul. Înţelegi, Sanaz? Totul depinde de tine. Musai să-l prinzi în plasă pe unul din verii tăi! În primul rând pe Michael, băiatul unchiului Mohammad, pentru că nu suport ifosele mătuşii Mahnaz.

— Oh… mamă! Michael e prea bătrân. E cu cel puţin treisprezece, paisprezece ani mai mare decât mine.

— O fi, dar treisprezece ani nu-s mare lucru, ba chiar e foarte bine aşa. Şi-a orânduit deja viaţa, ştie că e vremea să se-nsoare şi îşi va aprecia mai mult soţia.

— Atunci ce-ai zice să mă mărit cu un moș de șaptezeci de ani, care și-a aranjat deja absolut toate treburile în viață?

— Hai, nu te mai fandosi!

— Vorbesc serios. Poate că el și-a pus viața-n ordine, dar cu mine cum rămâne? Eu n-am apucat să fac nimic încă! În plus, nu-mi plac bărbații în vârstă. Ar fi mai bun pentru Dokhi.

— Biata Dokhi, dacă ar fi fost bună de măritat, s-ar fi măritat deja.

Eram sigură că nu mă observaseră, dar nu aveam deloc curiozitatea să aud cum mă vorbesc pe la spate. Știu foarte bine ce gândește despre mine Afsaneh. Nu voiam să mai spună și altceva, pentru că n-ar fi făcut decât să mărească și mai mult distanța dintre noi. La urma urmei, unchiul Mohsen mi-e una din cele mai apropiate rude, printre puținii care au rămas alături de mine. Îmi place și familia lui, cu toate problemele și cususurile ei. M-am ridicat și m-am izbit cu capul de plafon. Afsaneh a scos un țipăt:

— Vai, Doamne, ce faci acolo sus?

— Unchiul a spus că e gol compartimentul… Mi-am înghițit cuvintele, de teamă să nu isc altă ceartă. Şi… știți, mi-era somn… și aici nu era nimeni, iar patul de sus era desfăcut. M-am gândit că nu deranjez prea tare dacă dorm aici…

— Nu e nici un deranj!

Mi-a aruncat o privire încurcată, probabil încerca să-și dea seama cât auzisem din conversația lor.

— Întâmplător, chiar de tine vorbeam.

— Serios? Ce spuneați?

— Nimic important.

Sanaz s-a băgat în vorbă:

— Mama face planuri în numele meu, spune că trebuie să mă mărit cu Michael. Ce caraghios, nu-i așa? Am zis să te măriți tu cu el, ți s-ar potrivi mai bine.

— Nu sunt pregătită să mă căsătoresc.

Afsaneh a răsuflat ușurată:

— Exact asta am zis și eu. Dar, ia spune drept, nu te simți pregătită, sau nu vrei să te măriți ca să stai cu mama? Gândește-te puțin și la tine, la viitorul tău! Știu că ai avut pețitori. De ce îi refuzi pe toți?

— Nu știu. Deocamdată nu pot nici măcar să mă gândesc la căsătorie.

— Dar trece timpul! Dacă părinții tăi ar mai fi fost în viață, sigur ți-ar fi găsit un soț până acum.

— Afsaneh, hai să nu mai vorbim despre asta, mă indispune.

Afsaneh s-a liniștit. Așa e ea întotdeauna: acum e nervoasă și înverşunată, iar câteva clipe mai târziu e calmă și senină. A continuat pe un ton blând:

— Cineva trebuie să-ți spună toate lucrurile astea. Jur pe cei trei copii ai mei că vorbesc doar fiindcă-mi fac griji pentru tine. Cred că ești cel mai de preț membru al acestei familii, pentru că, într-un fel, ești copilul fiecăruia dintre noi. Simt că nu am făcut pentru tine atât cât ar fi trebuit. Poate că cei din familia asta sunt necugetați și vor să te țină acasă ca să stea liniștiți în ceea ce-o privește pe mama sau să mai scape de o parte din propriile responsabilități.

— Nu-i așa, Afsaneh! Mama și mătușa Maryam mi-au vorbit mult despre căsătorie, dar eu am problemele mele, după cum știi. Încă nu mă cunosc prea bine pe mine însămi. Nu știu cine sunt, nu știu ce să fac, nu știu ce vreau. În zăpăceala asta, cum aș putea să mai am în grijă și viața altcuiva?

— Nu, draga mea, faci prea mult caz de lucrurile astea. Dacă te căsătorești, n-o să-ți mai bați capul cu ele.

În stilul ei glumeț, Sanaz a pus capăt discuției:

— Nici eu nu sunt pregătită, dar pentru mama nu contează. După ea, măritișul e soluția tuturor problemelor, mai ales dacă soțul e din altă parte a lumii. A și luat pe cineva în vizor. Nu contează că eu spun că nu vreau, că bietul om nici măcar n-are habar de planurile ei, că nu vorbim aceeași limbă, că nu ne-am văzut niciodată, că nu simțim nimic unul pentru celălalt. Când mama ia o hotărâre, nimeni nu i se poate împotrivi. O să ia decizii și pentru tine, dac-o lași.

— Tot ce spun e spre binele tău. Vreau să găsim o cale de salvare pentru tine. Poate vei reuși să-l iei și pe bietul de frate-tău cu tine.

— Vezi? E gata să mă sacrifice doar ca Siroos să aibă o viață îmbelșugată!

— Cum să te sacrific? Pentru tine ar fi cel mai bine! Ce-are

dacă-l ajuți și pe Siroos să-și facă un rost dincolo? Apropo, Dokhi, te rog, vorbește tu cu el.

— Cu cine?

— Cu Siroos. Iar nu și-a luat pastilele. Am sperat că excursia asta îi va îmbunătăți starea de spirit, dar, dimpotrivă, până acum agitația i-a făcut mai mult rău. E foarte irascibil.

— Unde e acum?

— Nu știu, se plimbă pe culoar. S-a plictisit.

Ardeshir, care se juca pe laptopul fratelui său, a exclamat:

— Dokhi, să nu-l aduci aici! O să mă bată la cap și n-o să mă lase să mă joc.

Am ieșit râzând din compartiment și am aruncat o privire în ambele părți alte culoarului. Ferestrele trenului erau ca niște tablouri mereu schimbătoare, înfățișând același peisaj din unghiuri ușor diferite. Am pornit în direcția opusă compartimentului nostru.

*

Două vagoane mai încolo, Siroos stătea la o fereastră deschisă, chiar lângă ușile trenului. Avea capul pe jumătate afară, cu părul răvășit de vânt și ochii pe jumătate închiși. M-am oprit lângă el fără să scot un cuvânt.

— Ce e? Iar te-au trimis după mine?

— Spui „iar“ de parcă aș veni mereu după tine! Voiam să beau un ceai, așa că m-am gândit să te caut ca să mergem împreună la restaurant. Vii? Nu vreau să mă duc singură.

S-a desprins de fereastră, și-a aranjat părul ciufulit și a spus:

— Știi care e problema noastră? Avem atâtea neamuri și rubedenii, dar tot singuri suntem.

— Lasă filosofia și spune-mi, vii sau nu?

— Da, hai să mergem. Cu condiția să nu mai vină nimeni.

— Fii pe pace, nimeni n-are chef să stea cu noi.

— Mai bine. Toți mă calcă pe nervi.

Am luat-o încet spre vagonul-restaurant, dându-ne din când în când la o parte pentru a-i lăsa să treacă pe cei care veneau din partea opusă. Îl apucasem pe Siroos de un colț al mânecii, de

parcă mi-ar fi fost teamă să nu fugă.

Vagonul-restaurant era aproape gol. Ne-am așezat față-n față la o masă de lângă geam.

— Ia zi, de ce te calcă toți pe nervi? Ce ți-au făcut?

— Nu-și mai încap în piele de bucurie. Ai zice că li s-au realizat cele mai înalte aspirații.

— Ce aspirații?

— Dorințe prostești… Să mergi în străinătate fără nici o cheltuială, să-ți descoperi capul în public fără teamă, să bei alcool fără să fii biciuit, să poți vorbi fără să fii arestat, cabaret, muzică…

— Și să-ți vezi după ani de zile frații și surorile!

— Nu, ăsta e doar un pretext. La ce bun să-ți vezi rude pe care nici măcar nu le cunoști?

— La ce bun?! Chiar nu te bucuri că ne adunăm cu toţii după atâta amar de vreme?

— Pentru ce să mă bucur? Nu-i cunosc deloc. Ce contează dacă îi văd sau nu?

— Cum să nu-i cunoști? Avem același sânge, aceleași rădăcini, ni s-au spus atâtea povești despre ei! Bunica și ceilalți vorbesc întruna despre ei, despre copilăria lor, despre isprăvile pe care le-au făcut. Atât de mult au povestit, că uneori mi se pare că am fost și eu de față.

Siroos a strâns din buze cu îndărătnicie.

— Asta nu înseamnă că-i cunoaștem! Copilăria și adolescența le-o ştim din amintirile bunicii și ale celorlalți. Știm că unchiul nostru cel mai în vârstă, domnul doctor, a făcut pipi în havuz, în fața musafirilor, când avea cinci ani. Știm că a spart preţioasa fructieră a doamnei Mahin. Știm că, la nouă ani, a sărit să-l apere pe tata și a spart capul băiatului vecinilor. Când avea patru ani, mătușa Mahnaz își punea *chador* și se prefăcea că e femeie măritată. Unchiul Mehdi era favoritul tuturor și a adormit în brațele lui taică-său până la șapte ani, molfăind suzeta pe furiș. În ziua de azi, ei nu sunt pentru mine decât niște voci neclare, bruiate de hârâituri, pe care le aud la celălalt capăt al firului o dată pe an, când mă obligă părinții să le urez sărbători fericite. Cred că lucrurile pe care le știm despre ei nu mai au de mult nimic de-a face cu babalâcii ramoliți pe care urmează să-i

întâlnim.

— Chiar nu-ţi dorești să-ți vezi unchii, mătușile și verișorii?

— Nu! Ce e de văzut? În toți anii ăștia au fost inexistenți și vor continua să fie inexistenți. De ce să-i ascult lăudându-se cu viețile lor? De ce să mă uit la poze cu casele lor? De ce să-mi fac sânge rău că acolo poți intra la facultate fără admitere și orice idiot poate ajunge doctor sau inginer? De ce să-i ascult pe ăia tineri povestind despre iubiții și iubitele lor, despre petreceri și cluburi la care eu nu pot nici să visez, despre viața lor independentă, despre cum își pot lua, după câteva luni de muncă, mașini ultimul tip pe care eu nu mi le-aș permite nici dac-aș lucra douăzeci de ani?

— Of, frate, da' invidios mai ești! Fiecare loc are părțile lui bune și părțile lui rele. Avem și noi aici lucruri pe care ei nu le au.

— Serios? Cum ar fi?

— Patria, casa părintească… Ei au fost dezrădăcinați. N-ai auzit cum se plâng mereu că le e dor de casă?

— Da, dacă se amețesc puțin, încep să ofteze și să bată câmpii despre dorul de țară, zic că noi suntem norocoși c-am rămas în timp ce ei suferă în exil și singurătate și le e dor până și de mâzga din jgheaburile de pe marginea drumului. Ai observat că, de câte ori se plâng de dorul de casă, primul lucru care le vine-n minte e noroiul de pe străzi? Ce asociere grăitoare! Zău așa, dacă vreunul din ei zice că i s-a făcut dor de nămol, îi trag una peste gură.

— Calmează-te! Nu mi-am dat seama până acum cât de mult îi urăști. Cum se face că le porți pică unor oameni pe care nu i-ai văzut niciodată și care nu ți-au făcut nici un rău?

— Nu i-am văzut?!

A întors capul spre fereastră și tonul vocii i s-a schimbat, de parcă nu mai putea să vorbească altfel decât ironic.

— Ba i-am văzut, cu miile. Sunt toți la fel. În fiecare an, rudele maică-mii vin în vizită și sunt primite cu surle și trâmbițe. Din păcate, din toată familia ei, doar noi am rămas în Iran, așa că ne revine onoarea de a-i găzdui. Așteptăm ore întregi în miez de noapte la aeroport până suntem răsplătiți cu privilegiul de a le căra geamantanele. Îi aducem acasă, scăldându-i în complimente și atenții. Ne punem toată viața la dispoziția lor. Ne luăm așternuturile în spinare și ne mutăm să dormim în hol sau pe

coridor. Odată chiar a trebuit să dorm în bucătărie! Cu gesturi afectate, ne oferă câteva cadouri luate de la reduceri la a nu știu câta mână, iar noi trebuie să sărim în sus de bucurie.

— Vai, ce neobrăzat ești! Din dărnicia lor porți tu mereu haine moderne. Și totuși bombăni că le-au luat la reduceri?

— Acolo au haine moderne chiar și la magazinele cu preț redus. Nu e nici un deranj pentru ei să le cumpere, stai liniștită. Deranjul e pentru noi. Mama trudește zi și noapte pentru ei, pregătind ba micul dejun, ba prânzul, ba cina. Trebuie să ne ploconim în fața copiilor lor răzgâiați, înfumurați și prost crescuți. Poftesc mereu mâncăruri speciale, *ash reshteh*, *ghormeh sabzi*, halva, până îi apucă pe toți burta. Apoi clatină din cap cu regret și o necăjesc pe mama spunând că „sigur am mâncat ceva stricat“, iar biata mama se jură pe toate cele sfinte că a avut grijă să fie totul proaspăt și bine spălat. Nimeni nu le zice că e normal să ți se facă rău când mănânci dintr-odată atâtea fructe și verdețuri și mâncăruri diferite. Îi ustură ochii și gâtul din cauza poluării și se tot minunează cum putem să respirăm un aer atât de murdar și să rămânem în viață. Apoi trebuie să-i consolăm pentru că li s-au înnegrit secrețiile nazale.

— Ce? Ce li s-a înnegrit?

— Mucii. Socrul mătușii Rooya spune că de câte ori vine în Iran i se înnegresc secrețiile nazale din cauza poluării, în timp ce dincolo sunt deschise la culoare.

Am pufnit în râs, dar Siroos a continuat cu o seriozitate imperturbabilă:

— Apoi se vaită că aici traficul e îngrozitor și n-ar putea să conducă pe străzile astea, iar în mașină se țin strâns de mânerul ușii și zbiară ca apucații că e foarte periculos și-ar trebui să ne fie frică.

— Păi au dreptate. Aerul e poluat și ei nu sunt obișnuiți. Trebuie să recunoști și tu că traficul din Teheran e îngrozitor. Nu te apucă și pe tine mereu damblaua la volan, de-o ții numai în înjurături?

Dar Siroos era în lumea lui și n-a auzit nimic din ce-am zis.

— Cheltuielile casei se dublează, la fel și certurile dintre părinți. Tata lucrează peste program și face împrumuturi pentru că, deh, trebuie să păstreze aparențele! În fiecare seară se

îndoapă la petrecerile organizate pentru ei, apoi spun „Vai, iar am venit aici să ne îngrășăm!“. Cum se cherchelesc puțin, încep să fredoneze cântece de jale despre dorul de țară. Printre suspine adânci ne spun „Ferice de voi că trăiți în Iran, aveți parte de atâta iubire și bunătate!“. Se plâng că dincolo nu găsești nici un strop de umanitate, că poate să-ți ia cineva gâtul și nu-ți sare nimeni în ajutor. Zic că și-ar dori să rămână pe vecie în țara lor, dar dacă zborul de întoarcere e amânat cu doar o zi… să te ferească Dumnezeu de așa tragedie! Intră groaza-n ei de parcă ar rămâne prinși în cușca leului, se agită și se roagă necontenit. În cele din urmă, sosește și ziua plecării. Le cumpărăm cadouri și le organizăm petreceri de rămas-bun. Stăm iar proțăpiți toată noaptea în aeroport până când în sfârșit ne lasă-n pace. Dar abia pleacă unii, că sosesc imediat alţii și o luăm de la început, ca la maraton, de parcă n-am avea şi noi viața și treburile noastre și menirea noastră ar fi să avem grijă de musafiri. Dar de se-ntâmplă ca vreunul din noi să ajungă pe-acolo, ne spun nonșalant că sunt prea ocupați și n-au timp să vină după noi la aeroport. Nu așa i-a spus unchiul, domnul doctor, lui Parvin?

— Păi, poate chiar era ocupat! Poate avea o operație programată, nu e de glumă cu așa ceva! Trebuie să ai așteptări rezonabile.

— De ce le tot iei apărarea? Nici măcar nu i-ai văzut încă! Aha… apropo, uitasem. Trebuie să fiu corect. Există un singur lucru cu care sunt toți de acord, și anume că nicăieri pe lume nu se găsește loc de veci mai bun ca-n Iran. Toți vor să fie înmormântați acolo. Nu e o idee rea. Îți petreci viața în țări minunate, iar somnul de veci în mult iubita patrie!

— Ești nedrept. Bietele tale mătuși sunt atât de fericite când vin să vă vadă, iar tu vorbești așa? Doar văd și eu cu ochii mei ce veselă e mama când vin rudele în vizită. O fi având mai mult de muncă, dar se bucură și îi face plăcere. Sanaz spune mereu că cele mai frumoase clipe din viața ei sunt atunci când vin mătușile din străinătate.

— Da, nebuna plânge când ne pleacă musafirii. Nici cu mama nu mai poți schimba o vorbă multă vreme. Parc-ar fi în doliu. Iată încă o binefacere din partea dragilor noștri oaspeți!

— Nu pot deloc să pricep de ce ești așa. De ce vezi mereu doar

părțile rele?

— Văd realitatea. Ce-am spus să nu fie adevărat? Știi și tu foarte bine că așa stau lucrurile. Nu pot să-i sufăr!

— Dar de ce? Ce ți-au făcut?

— Simt că ne-au călcat în picioare. Ne-au lăsat să ardem și acum râd pe seama noastră. Vin o dată pe an ca să se dea în spectacol și să ne facă sânge rău.

— A fost dreptul lor să plece. Ce treabă are cu tine? Ba chiar și-au pierdut multe drepturi când au plecat! Cred că pe tine ești supărat, nu pe ei. Fii sincer cu tine însuți! Oamenii pe care urmează să-i vedem în seara asta, împotriva cărora îți ascuți acum cuțitul, sunt sânge din sângele tău. Au venit din celălalt capăt al lumii doar ca să ne vadă. Au cheltuit o grămadă de bani ca să ne invite la această reuniune. Suntem o familie. Te rog, încearcă să fii mai îngăduitor cu ei. Scoate-ți ochelarii ăștia de cal!

— Fără ochelari nu mai văd nimic, sunt orb.

— Mai bine! Mai bine să nu vezi nimic decât să vezi numai dușmani în toată lumea.

*

Mătușa Maryam și soțul ei, domnul Hamidi, au intrat în vagonul-restaurant, urmați de copiii lor, Somayeh și Meysam. I-am făcut mătușii semn cu mâna să ni se alăture. S-au apropiat de noi, însă, când a dat cu ochii de mine, domnul Hamidi și-a plecat privirea și s-a așezat la prima masă liberă. Mi-am dus involuntar mâna spre cap, de obicei acoperit cu un batic, și m-am simțit stânjenită.

— Bună, copii! Vă simțiți bine?

— Păi când te lasă Siroos să te simți bine? Nu vorbește decât de rele și te face să vezi lumea în culori sumbre. De ce-o fi oare așa de pesimist și negativist? Apropo, Siroos, te caută tatăl tău.

— Ăștia nu obosesc odată să mă tot caute? Mă sufocă. Oricât le spun că nu sunt nici copil, nici invalid, nu vor să priceapă.

— Ei, nu-ți mai da aere! Îți place că ești așa de important pentru ei și se tot țin după tine. Eu, una, dacă aș avea un copil ca tine, l-aș da cât colo, nici nu l-aș mai băga-n seamă. Oricum, știu

de ce te caută unchiul Mohsen. Se pare că nu ți-ai luat pastila de dimineață, stimabile!

— Înadins n-am luat-o. Vreau să renunț la medicamente.

— Felicitări, excelentă decizie! Și eu zic că e mai bine să nu le mai iei. Calmantele astea nu fac decât să te moleșească și să te adoarmă. Nu-s bune de nimic.

— Nu-s bune de nimic? Nu pot dormi fără ele. Știi câte probleme poate cauza insomnia?

— Bun, atunci fugi să iei pastila. Ne-ai dus la disperare tot căutând nod în papură. Orice-am spune, trebuie să ne contrazici.

Ca şi cum ar fi fost nevoit să facă un efort istovitor de dragul altora, Siroos s-a ridicat de la masă și a pornit pe culoarul strâmt dintre mese spre capătul vagonului.

— Bravo! m-a felicitat râzând mătușa Maryam. Numai tu poți vorbi așa cu el. Hai la masă cu noi să bem un ceai împreună.

M-am ridicat și am urmat-o. Somayeh, fiica lor în vârstă de doisprezece ani, stătea lângă tatăl ei. *Chador*-ul negru prins la spate cu un elastic îi ascundea exuberanța copilărească, dar era evident că nu suporta să fie acoperită. Bătea cu degetele în masă ritmul unei melodii auzite doar de ea și mișca ușor buzele, fredonând pentru sine versurile cântecului. Avea privirea ațintită pe fereastră; nu știu la ce se uita, dar părea că nu vrea să se întoarcă în compartiment. Meysam se lipise de geam și număra oile. Domnul Hamidi mi-a aruncat încruntată o privire, apoi a rămas cu ochii la ceașca de ceai, de parcă nu mai văzuse în viața lui un asemenea obiect. Am spus:

— Am băut deja ceai, mătușă. Dacă nu te superi, m-aș duce să văd ce face mama. Poate are nevoie de ceva.

*

Mama stă cu capul sprijinit de spătarul banchetei. Ridurile de pe gât îi sunt mai vizibile ca oricând. Se uită pe fereastră, Dumnezeu știe pe unde îi hoinăresc gândurile. Privind-o, o voce îmi răsună în minte, recitând:

„Privindu-te,

toată existența mea tremură.

De parcă aș vedea de la o fereastră
copacul meu singuratic acoperit de frunze,
căzut în febra galbenă a toamnei.

De parcă mi s-ar arăta o imagine
Pe valul confuz al apei curgătoare.“[2]

Şi scutur din cap. Nu trebuie să las gândurile negre să-mi strice momentele plăcute. Un foșnet îmi dă de știre că mama s-a trezit din reverie. Tresare de parcă abia acum și-ar fi dat seama că sunt lângă ea, dar mă prefac că nu observ.

— Ce scrii? mă întreabă.

Zâmbesc fără să-i răspund și fără să-mi ridic privirea din jurnal. Știe foarte bine ce fac. Arată foarte obosită.

— Cât mai e până ajungem? Simt că mă înăbuș.

— Nu mai e mult. Câteva ore. Vrei să-ți aduc un ceai?

— Nu, scumpo. Cu toaleta asta hodorogită, cum să mai beau ceai?

— Vin să te ajut, dacă vrei.

— Nu, nu vreau. Ajungem imediat, Doamne, ajută!

— Atunci încearcă să dormi puțin, ca să treacă timpul mai repede.

— Nu mi-e somn. Nu pot să adorm cu forța.

— Vrei să-ți citesc ceva?

— Ți se face rău dacă citești în mișcare.

— Nu, sunt obișnuită.

Am scos cartea din geantă și am început să citesc. După doar câteva pagini, vocea a început să-mi răsune straniu în cap. Ochii îmi ardeau. Spațiul și timpul s-au contopit și s-au îndepărtat. Cuvintele goneau în ritmul monoton al roților de tren. Mâna mi se înmuiase sub greutatea cărții. Am auzit-o căzând și am alunecat într-un tunel întunecos.

*

Încăperea era în penumbră, cu pereţi înalţi și ferestre invizibile și inaccesibile. Lumina murdară a lămpii înnegrite crea forme ciudate pe pereți. Într-un colț, câteva persoane stăteau de vorbă. Un copil obosit și plictisit a tras de sub pat o valiză mică şi verde și a început să apese cu degețelele încuietorile fără luciu. O durere ascuțită i-a străpuns carnea buricelor și și-a mușcat buzele. Ochii i s-au umplut de lacrimi. Când a reușit să deschidă valiza, un zâmbet victorios i s-a așternut pe buzele palide. Din valiză au început să zboare haine de hârtie. Șase chipuri îngrozite s-au întors spre copil. S-a auzit un țipăt. Pielea de pe cele șase chipuri a început să se întindă. Copilul s-a dat câțiva pași înapoi. Chipurile erau verzi acum. Aerul devenea tot mai greu. Nu e aer… nu e aer… nu e aer… nu este aer…

— Dokhi, draga mea! Trezește-te, mamă! Am simțit lovituri ușoare peste obraji, apoi furnicături și o căldură plăcută, care mi-a cuprins tot corpul. Unde e spray-ul? Unde ți-e geanta?

Am deschis ochii. Fața mi-era scăldată în lacrimi, sau poate transpirație. Am tras adânc în piept substanța pulverizată. Toți erau aplecați deasupra mea. Unchiul Mohsen mă privea furios, în ochii mătușii Maryam sclipeau lacrimi, Afsaneh îmi făcea vânt cu cartea transformată în evantai. Am închis ochii și am încercat să respir. De data asta am reușit. O voce din adâncul minții mi-a spus: „Poate data viitoare n-o să mai reușești“.

*

Umbrele se alungeau tot mai mult sub razele soarelui la asfinţit, iar trenul a început să încetinească. Prin fața ochilor îmi treceau clădiri, la început risipite ici-colo, apoi tot mai multe. Mă simțeam amețită. Întotdeauna mă cuprindea o stare de letargie și melancolie după crizele de astm. De-aș fi găsit un colț retras unde să plâng în voie! Îmi doream să mă cufund în entuziasmul și bucuria călătoriei, să mă simt liberă și voioasă, dar o mână nevăzută mă trăgea înapoi.

Ardeshir a deschis năvalnic ușa compartimentului. S-a prins cu mâinile de cadrul ușii, strecurându-și înăuntru doar capul îmbujorat:

— Ajungem imediat! Toată lumea și-a scos bagajele pe culoar. Voi ce mai așteptați?

S-a iscat o forfotă neobișnuită și întreaga atmosferă vibra de neastâmpăr. Mi-am pus geanta pe umăr, am luat valiza mare cu o mână și am strâns-o pe mama de braț cu cealaltă. Mătușa Maryam o ținea de celălalt braț. Mama se mișca atât de greu, încât mi se părea că se târăște şi are picioarele de lemn. A durat o veșnicie până am răzbit prin înghesuiala de pe culoar și am ajuns la ușa de ieșire.

Pe peron se formase un trenuleț de valize, înșirate în fața unchiului Mohsen. Domnul Hamidi a trântit pe jos un geamantan mare și a spus gâfâind:

— Mohsen, ăsta e greu. Cheamă-l pe Siroos să ne ajute.

Siroos a întors capul în partea cealaltă.

— Îl duc eu, a spus unchiul Mohsen strângând din buze.

Afsaneh a dat fuga să-l ajute, apucând geamantanul de dedesubt. Am început să privesc iscoditor în jur. Mi-am reamintit toate fotografiile pe care le văzusem. Care din feţele de acolo semănau cu chipurile din imagini?

Bunica rămăsese cu ochii ațintiți în gol. Mătușa Maryam m-a întrebat în șoaptă:

— Ai pastilele ei la îndemână?

— Da. Am și o sticlă de apă.

— Mamă, dă-mi mâna! a spus unchiul Mohsen. Hai jos, nu poate lumea să treacă.

M-am uitat şi eu în direcția în care privea mama și am dat cu ochii de un grup de oameni. Mici, mari, femei şi bărbați de vârste diferite. Ultimele raze de soare îmi intrau în ochi și nu puteam să disting chipurile. I-am numărat, șapte, opt, nouă… zece, cu tot cu copii. Adulții au pornit spre noi, în timp ce copiii au rămas absorbiți în jocul lor. Ei să fi fost oare?

*

Prezentările s-au pierdut în iureșul nestăvilit de săruturi și plânsete ale mamei. O stropisem cu atâta apă pe față, încât nu-ţi mai dădeai seama dacă are gâtul și gulerul pline de apă, de

lacrimi sau de transpirație. Am privit în jur – obrajii tuturor sclipeau umeziți de lacrimi. Chiar și necunoscuții care ne înconjuraseră își ștergeau ochii cu colțul batistelor. Stânjeniți de toată atenția iscată în jurul nostru, ne-am adunat și am ieșit din gară. Ne aștepta un microbuz frumos și curat, în care ne-am urcat toți, cu excepția unchilor, care mergeau cu mașina în fața noastră. Începea să se întunece. Eram atât de zăpăcită din cauza tovarășilor mei de drum, încât nu am mai văzut nimic în jur.

Vila era o clădire cu etaj, albă, cu ferestre spre mare. Curtea era împrejmuită de un gard viu scund și avea o portiță de fier de aceeași înălțime. Pavajul era presărat cu petice de gazon de un verde viu și proaspăt. Două șiruri de plopi înalți străjuiau aleea care pornea de la poartă și se termina la cele trei trepte ale terasei din fața casei. Tufe mari de liliac mov împodobeau grădina.

Pe terasa mare și primitoare din fața casei era o bancă lată de lemn lipită de perete și acoperită cu un pled. În fața băncii se afla o masă mare cu multe scaune. Încă nu apucasem să mă uit bine în jur când am fost conduși într-un hol mare.

În partea stângă a intrării era bucătăria, separată de camera de zi printr-o masă lungă și îngustă. Eram foarte obosită și scaunele neobișnuit de înalte aflate de o parte și de alta a mesei mă îmbiau să mă așez. Spațiul larg din partea dreaptă era ocupat de canapele și fotolii cafenii din piele și de o masă ovală. În față erau trepte largi care duceau la etaj.

— Am încercat să pun fiecare familie într-o cameră, a explicat unchiul Mohammad. Eu, Mehdi și Mahnaz avem camere la parter. Am privit ușile închise care dădeau spre hol. Ne-am gândit ca în cele trei camere de sus să stea Mohsen, Maryam și mama. Mergeți să vedeți dacă vă plac. Putem să le schimbăm, dacă vreți. Mama s-a prăbușit ostenită pe o canapea. Mamă, știu că ți-e greu să urci scările, dar camera de sus e cea mai bună din casă. Are vedere la mare și e foarte frumoasă.

— Nu, dragul mamii, e bine. Pot să urc.

— Mergeți să vă instalați, a spus mătușa Mahnaz. Duceți-vă geamantanele, spălați-vă pe mâini și pe față. Dacă vreți, faceți un duș și schimbați-vă hainele. Între timp, noi pregătim nişte gustări și răcoritoare. Veniți după aceea jos, să stăm cu toții în tihnă la

povești.

Ce idee bună! Nu mai suportam nici o clipă toată agitația aceea din jur.

Camera mea și a mamei avea ferestre mari care dădeau spre mare și părea foarte confortabilă. Unchiul Mehdi ne-a pus valizele în fața ușii și a spus:

— Camera aceasta are baie proprie, am pregătit-o special pentru voi ca să-i fie mai comod mamei.

Am stat o vreme sub duș, m-am răcorit și m-am liniștit. M-am întors în cameră, mi-am luat jurnalul și, încă în halatul de baie, m-am întins pe patul de lângă fereastră. M-am întrebat unde-o fi mama. O voce din adâncul minții mi-a răspuns: „Ce-ți pasă? De ce să faci exces de zel? Toți copiii ei sunt aici și pot să aibă grijă de ea mai bine decât tine“. M-am răsucit pe burtă și am început să răsfoiesc jurnalul, când ușa s-a deschis zgomotos și în cameră a dat buzna Sanaz.

— Vai, câtă nonșalanță! a exclamat. Cum poți să stai tolănită așa? Acum ți-ai găsit să scrii? Hai, pregătește-te, toată lumea e jos. Cum zici că e mai bine, să-mi las părul despletit sau să-l prind?

— Ești frumoasă, îți stă bine oricum.

— Dar rochia? Arată bine?

— Da, dar parc-ai merge la o petrecere. N-ar fi mai bine să-ți iei ceva mai comod?

— Ai dreptate. Mă duc să mă schimb. Tu cu ce te îmbraci? Grăbește-te, ca să coborâm împreună!

— O să iau ceva pe mine şi gata. Du-te, vin și eu mai încolo.

Bravo ei, cât entuziasm! Pe mine, în schimb, mă cuprinsese un fel de neliniște. Aveam nevoie de timp. Trebuia să analizez în minte, pe îndelete, toate chipurile pe care le văzusem. Oare erau chiar atât de amabili și săritori pe cât mi-i imaginasem? Trebuia să rămân stăpână pe mine. Nu voiam să par sentimentală sau ipocrită. Cu excepția unchiului Mehdi, pe toți ceilalți îi vedeam pentru prima oară în viaţă. De altfel, nici pe Mehdi nu mi-l aminteam prea bine, doar câteva frânturi de imagini neclare cu un tânăr nevoit să fugă din țară.

*

Am coborât scările cu oarecare teamă și șovăială. Discuțiile au încetat brusc și toată lumea s-a întors spre mine. Prezentările au fost reluate, evident că tot ce se petrecuse în aglomerația din gară nu fusese de ajuns. Cu siguranță și ceilalți fuseseră la fel de buimăciți ca mine la prima întâlnire din gară, sărutând din reflex pe oricine le răsărea în față. Unchiul Mohammad s-a ridicat, a venit spre mine și m-a îmbrățișat cu căldură:

— Fata lui Habib! Ce mare te-ai făcut, ești domnișoară în toată regula!

Lacrimile sale mi se prelingeau pe gât. Toți tăceau și ne scrutau cu privirea. Mintea parcă mi se golise de gânduri şi îmbrățișarea lui îmi dădea o stare neașteptată de pace. Mi-am lipit capul de pieptul lui.

Mătușa Mahnaz a început să plângă înainte să ajungă lângă mine. M-a îmbrățișat rostind vorbe de alint cu o voce întretăiată de suspine. Tremura din tot trupul. Mi s-a făcut milă, aș fi vrut să-i spun să se calmeze. M-a sărutat pe obraji de mai multe ori, apoi s-a îndepărtat puțin și m-a privit lung. Nu-mi dădeam seama ce vrea să vadă. Ochii au început să-i sclipească.

— Doamne, ochii tăi… seamănă leit cu ai tatălui tău.

Pe toți i-au podidit din nou lacrimile.

Nu-mi plăcea să fiu motiv de jale și tânguială. Simțeam că fiecare fărâmă a ființei mele e analizată minuțios cu lupa. Toată lumea căuta un semn sau indiciu cât de mic, iar eu stăteam stânjenită sub apăsarea privirii lor. Nu știu dacă intenționat sau nu, dar unchiul Mehdi mi-a venit în ajutor și a spus râzând:

— Bună, frumoaso, mă mai ții minte? Unchiul Mehdi din Suedia, cunoscut poate mai bine ca hamalul care tocmai ți-a dus bagajele în cameră. A făcut o reverență ca un actor din filmele de epocă, mi-a sărutat mâna și m-a îmbrățișat. Apoi a făcut un semn spre băiețelul care se ținea de pantalonii lui. El e Danial, are opt ani. E mai tot timpul cu mine, spre deosebire de sora lui, care se ține mereu după mama ei.

I-am sărutat pe amândoi și am spus:

— Păcat că soția și fiica ta nu sunt aici.

— Of… Suntem despărțiți de cinci ani. Acum trăiește cu altcineva.

Mătușa Mahnaz m-a luat de mână.

— Hai să ți-l prezint pe soțul meu.

Domnul Shafaghi, soțul mătușii Mahnaz, era un bărbat în vârstă, înalt și chipeș, cu părul cărunt. Era îmbrăcat foarte elegant, deși hainele mi se păreau puțin neobișnuite – cred că nu mai văzusem decât în filme bărbați cu eșarfă la gât. S-a ridicat impozant. Când mi-a întins mâna, am remarcat mirosul foarte plăcut al apei de colonie.

Nici unul dintre noi nu îl mai întâlnise până atunci. Mătușa Mahnaz era căsătorită cu generalul Sattari când a plecat din Iran împreună cu fiul și fiica ei. Nu aveau să se mai revadă după ce și-au luat rămas-bun la aeroport. Generalul nu a mai apucat să-și urmeze familia la Paris și mătușa a rămas singură. Nici unul din noi nu știa prea bine ce se întâmplă în viața ei. Casa și toate bunurile din Iran le fuseseră confiscate, dar se zvonea că generalul reușise să scoată din țară, prin intermediul soției lui, toți banii și obiectele de valoare. Nazila și Nader erau deja mari când noi am primit vestea că mătușa devenise cea de-a treia soție a unui bărbat care avea deja câțiva copii de vârste diferite din căsătoriile anterioare. Cei mai, adică Sara, în vârstă de doisprezece ani, și Sam, de zece ani, locuiau cu ei. Nu înțelegeam cum un bărbat de vârsta lui poate să aibă copii atât de mici.

— Ei sunt Sam și Sara, a spus mătușa Mahnaz. Sunt de-o seamă cu Somayeh și Meysam ai lui Maryam, se pot juca frumos împreună.

Domnul Hamidi, soțul mătușii Maryam, s-a încruntat. Fără să-mi dau seama, am început să-i compar în minte pe copii, căutând o asemănare între ei, dar nu aveau nimic în comun. Sam și Sara și-au spus ceva în franceză, apoi au ieșit nepăsători din cameră. Somayeh și Meysam i-au urmărit nedumeriți cu privirea. Prefăcându-se că nu dă prea mare importanță gestului lor, mătușa Mahnaz a ridicat din umeri și a continuat.

— Nader, hai să ți-o prezint pe verișoara ta.

Un tânăr înalt s-a ițit din spatele computerului. A făcut câțiva pași în față și a spus, cu un accent aparte:

— Încă o verișoară?

Am vrut să dau mâna cu el, dar el m-a apucat de mâna întinsă, m-a tras spre el și m-a sărutat pe obraz. Am simțit că mă înroșesc.

— Da, te recunosc! Dokhi, nu? Ești mai frumoasă decât în poze.

Toată lumea a început să râdă. I-a spus apoi mamei lui câteva cuvinte în franceză și mătușa Mahnaz a tradus:

— Spune că semeni cu Nazila.

La auzul numelui, mama și-a amintit că mai are o nepoată.

— Chiar așa, unde e Nazila? N-a venit?

— E într-o călătorie cu prietenul ei. Le place să meargă în drumeții, să cutreiere Europa cu rucsacul în spate.

Am observat că ochii lui Sanaz s-au umplut de invidie, iar ai lui Siroos au scăpărat de mânie.

— Slavă Domnului! a exclamat mama pe un ton vesel. Nu ne-ai spus că ai măritat-o.

— Nu, mamă, nu am măritat-o.

Domnul Hamidi a clătinat din cap și a spus pe un ton înțepător:

— A zis că e cu prietenul ei. Nu cu soțul ei.

Mătușa Maryam, maestră în absolvirea păcatelor și aplanarea conflictelor, s-a grăbit să intervină:

— Mamă, sunt logodiți, vor face și nunta mai încolo.

Domnul Shafaghi a dat să spună ceva, însă vocea puternică a unchiului Mohammad a făcut ca toate privirile să se întoarcă spre el:

— Iată-l și pe Michael!

— De ce-i zici Michael? a protestat mama. Nu-l cheamă Darius? Noi așa îi spunem.

— Atunci era vorba să ne întoarcem în Iran, dar situația s-a schimbat, la fel și planurile noastre. Numele iranian îi crea probleme acolo și ne-am obișnuit să folosim al doilea prenume, Michael. Hai, fiule, vino să-ți prezint pe cineva.

Acesta i-a răspuns:

— *I have seen all of them*.

Unchiul a continuat în persană:

— Nu, pe Dokhi n-ai cunoscut-o încă. Hai! Ea e Dokhi, fiica răposatului meu frate Habib.

Mi-a întins mâna și a spus pe un ton foarte ceremonios:

— *How do you do*.

L-am privit curioasă. La fel ca toți ceilalți, avea un chip familiar. Părea să aibă în jur de treizeci și doi, treizeci și trei de ani. Asemenea unchilor, părul din față i se rărise și fruntea îi

părea neobișnuit de înaltă. Nu moștenise de la mama lui americancă decât o culoare mai deschisă decât a noastră. Ai fi zis că se dăduse cu o soluție de albire și pielea, părul și ochii ar fi căpătat o nuanță ușor mai deschisă. Nu puteam să-mi dau seama dacă era nepăsător sau timid. Oricum, nu a mai scos nici un cuvânt, iar eu m-am mulțumit să dau din cap. Un băiețel de vreo cinci ani a venit în fugă spre el și l-a luat de mână.

— El e Nick, a spus unchiul Mohammad pe un ton vesel. Fiul lui Michael.

L-am mângâiat pe cap și am zis:

— A, n-am știut că Michael s-a căsătorit și are copii.

Mătușa Afsaneh a spus pe un ton ușor sarcastic:

— Pe cuvânt că nici noi n-am știut.

— Nici el nu știe, a râs unchiul Mohammad. Adică, nu s-a căsătorit. A locuit o vreme cu prietena lui, au avut împreună copilul, dar apoi s-au despărțit.

Noi, cei veniți din Iran, am clătinat din cap cu zâmbet forțat, prefăcându-ne că înțelegem situația și că nu-i dăm importanță. Doar mama a mormăit printre dinți:

— Bietul copil! Și cu certificatul de naștere ce-au făcut?

Mătușa Maryam dădea semne de agitație. Simțeam că o deranjează faptul că se discută de față cu soțul ei asemenea lucruri ilicite. S-a grăbit să schimbe subiectul:

— Ce vreme superbă! Haideți să ieșim pe terasă.

Mătușa Mahnaz i-a ținut isonul:

— Ce idee bună! Ajutați-ne să ducem mâncarea afară ca să nu fie nevoie să ne tot întoarcem înăuntru.

Scaunele au fost date la o parte. Mama s-a așezat pe bancă. Unchiul Mehdi a luat-o pe după umeri și și-a sprijinit capul de ea. Unchiul Mohammad se așezase în fața ei și o sorbea cu drag din priviri. Mătușa Mahnaz i-a pus două perne la spate și s-a așezat lângă ea. Pesemne își stabiliseră dinainte locurile. Noi, ceilalți, ne-am tras niște scaune și ne-am așezat în jurul lor. Eram fascinată de privirea plină de iubire a mamei și de atitudinea copiilor săi care, deși oameni în toată firea, păreau să tânjească după afecțiunea ei asemenea unor prunci.

Mătușa Maryam a aruncat o privire în jur și a spus:

— Ce frumos e aici! Cum ați găsit locul ăsta?

— Sunt firme care se ocupă de asta, i-a răspuns unchiul Mohammad. Le spui ce te interesează și ei îți recomandă diverse locuri. Am zis că, dacă vin toți, o să fim douăzeci de persoane, deci ne trebuie cel puțin șase, șapte camere, câte una pentru fiecare familie, plus o cameră de zi unde să ne adunăm cu toții și o terasă frumoasă, cu vedere la mare, să fie pe placul mamei.

— Chiar ai găsit un loc minunat. Dar Dumnezeu știe cât o fi costat…

Afsaneh s-a foit pe scaun.

— Cine are bani are și mâna largă. Pentru străini e o nimica toată, ei au o grămadă de bani.

Cei plecați în străinătate au privit-o cu uimire, ca și cum ar fi spus ceva bizar.

Unchiul Mohammad s-a întors spre mama:

— Cum mai stai cu sănătatea, mamă? Ai făcut analizele de care ți-am zis?

Mătușa Maryam a început să dea raportul, așa cum făcea de fiecare dată când o duceam pe mama la doctor:

— Da, a făcut analizele. Rezultatele și imaginile sunt la Dokhi. Dar să știi, frăţioare, că nu se simte prea bine. O dor toate și nici nu are grijă de ea, nu-și ia medicamentele la timp. Cât suntem aici, trebuie să faci ceva în privinţa asta.

— Păi ce, sunt o mașină stricată ce trebuie reparată? Nu, Mohammad dragă, n-am nimic, e doar bătrânețea. Ăștia se agită prea mult.

— Dar dumneata nu ești bătrână, mama. Ești la fel de frumoasă și încântătoare ca pe vremuri.

Mi s-a părut că mama s-a îmbujorat puțin. Chiar arăta mai tânără decât cu câteva ore în urmă. Atmosfera era plină de iubire și căldură. Până și Siroos cel veşnic morocănos era pașnic și zâmbitor. I-au pomenit cu dor pe bunicul și pe Habib și toată lumea a vărsat din nou lacrimi. Mi-am simțit inima grea amintindu-mi de bunicul, dar Habib nu înseamnă pentru mine decât un chip desprins din puținele fotografii pe care mi le-au arătat.

S-au întors apoi la vremea copilăriei, la casa veche cu havuz albastru și peștișori roșii, la florile de cireș care umpleau grădina primăvara. La înghețata cumpărată de la vânzătorii ambulanți

care cutreierau aleile în serile de vară. Subterfugiile folosite pentru a scăpa de somnul de după-amiază și supărarea celor mari din cauza asta. Prima zi de școală, cu haine noi, guler alb și emoții cât cuprinde. Iernile când zăpada acoperea copacii din grădina adormită, iar apa din havuz căpăta sclipiri de gheață. Căldura moleșitoare care-ţi cuprindea picioarele înghețate când te întorceai de la școală. Primele semne ale venirii primăverii, când răsărea grâul pus la încolțit pentru Nouruz[3], masa *haft sin*[4], cumpărăturile, hainele noi, forfota voioasă de pe străzi. Curățenia sclipitoare, ordinea și liniștea din casă după ce se termina în sfârșit harababura dereticării generale. *Chaharshambeh soori*[5], când puteai să te descotorosești dintr-odată de toate poznele adunate de-a lungul anului, să aprinzi focuri uriașe și să sari peste ele împreună cu ceilalți copii din familie și din vecini, să cânți cântece, să-ți ascunzi fața în *chador*-ul mamei și să mergi din casă-n casă bătând cu linguri în castroane, fără să te dai bătut până nu primeai ceva. Șterpelitul cu nerușinare de fructe și dulciuri ascunse în dulapuri închise. Momentul fericit când plecau musafirii și părinții îi petreceau până la ușă, oferindu-ţi prilejul de a-ți umple buzunarele cu dulciurile rămase pe masă, departe de privirile mustrătoare și consecințele neplăcute. Excursiile în afara orașului pentru a izgoni ghinionul în cea de-a treisprezecea zi[6]. Meciurile de volei pe care fiecare echipă susținea că le-a câștigat. Vacanțele de vară la țară și culesul de dude. Leagănele prinse de cele mai înalte crengi. Căzăturile. Capetele sparte. Rănile ale căror cicatrici încă se văd. Drumețiile pe munte cu încălțăminte nepotrivită. Mersul la ușa casei fetei din vecini sub pretextul recuperării mingii care cădea mereu în curtea lor. Examenele din primul, al doilea și al treilea trimestru. Copiuțe nevinovate. Priviri pe furiș spre foaia colegului studios. Mustrările supraveghetorului. Tragedia de a fi dat afară din clasă. Pozne, stricăciuni, certuri, bătăile mamei, evadările. Ciondăneli, împăcări și mii de alte povești. Întâmplări care fuseseră poate înspăimântătoare sau amare la vremea lor, dar, văzute acum, de după perdeaua timpului, păreau pline de dulceață și de farmec.

Auzisem majoritatea poveștilor de nenumărate ori, dar îmi făcea plăcere să le ascult iar, mai ales că cei plecați în străinătate stâlceau uneori cuvintele sau aveau un accent amuzant.

Ascultam, râdeam, dar nu găseam nimic de spus. Amintirile mele unde sunt? Ce s-a întâmplat cu copilăria mea? Care au fost bucuriile mele?

În noaptea aceea am mers toți la culcare copleșiți de iubire, toropiți de plăcerea revederii, obosiți după drumul lung și relaxați după sosirea într-un loc atât de frumos. După atâta neliniște și agitație, bunica s-a cufundat într-un somn adânc și a ratat rugăciunea din zori. Pentru mine, noaptea a trecut fără nici un coșmar. Era ca și cum mi s-ar fi luat o povară de pe umeri și aș fi devenit atât de ușoară, încât puteam să zbor.

1. În islam, rude de sânge între care este interzisă căsătoria. Conform legislației iraniene, femeile trebuie să își acopere capul în prezența oricărei persoane de sex masculin care nu intră în această categorie.
2. Fragment din poezia „Efemer“ de Forugh Farrokhzad, în Forugh Farrokhzad, *Să dăm crezare începutului de anotimp rece*, ediție, traducere, prefață, antologie critică, repere biografice, note și comentarii de Gheorghe Iorga, Editura Tracus Arte, București, 2015.
3. Anul Nou iranian, care începe odată cu echinocțiul de primăvară.
4. În Iran, tradiție de Anul Nou care constă într-o masă pe care se așază, pe lângă alte obiecte simbolice, șapte alimente care încep cu litera „s“ (*sin*).
5. Ultima zi de miercuri a anului iranian, sărbătorită prin aprinderea de focuri peste care oamenii sar pentru a rămâne sănătoși în noul an.
6. A treisprezecea zi din an, care marchează încheierea sărbătorilor de Nouruz și trebuie petrecută în natură pentru a alunga ghinionul.

A doua zi

Mirosul de *ghormeh sabzi* umpluse întreaga casă. Amestecul de verdețuri era cel mai prețios suvenir pe care îl adusesem din Teheran. Pe drum, mama ne trimitea întruna să verificăm dacă nu cumva s-au dezgheţat. Când, în cele din urmă, au început să se dezghețe, am dat cu toții fuga la șeful de tren și l-am convins să ne lase să folosim congelatorul trenului. Din când în când, mama ne reamintea îngrijorată:

— Copii, aveți grijă să nu uităm verdețurile.

Chiar și așa, în agitația sosirii am uitat de ele. Slavă Domnului că Afsaneh și-a amintit în ultima clipă că tocmai piesa de rezistență fusese lăsată în urmă. Bietul Mohsen a alergat înapoi până la peron, s-a urcat în tren și a recuperat neprețuitele verdețuri.

Unchiul Mohammad a tras cu nesaț în piept aroma iute și caldă.

— Ah, cât am tânjit după *ghormeh sabzi* făcut de mama! Credeți-mă că uneori îl visez şi noaptea.

— Ei, na! a exclamat Siroos cu zâmbetul lui caracteristic. *Ghormeh sabzi* nu e un motiv să te topești de dor. Deschizi o carte de bucate și ți-l faci singur.

Până la prânz, toți cei din străinătate au venit de câteva ori să ridice capacul cratiței, să miroasă și să guste pe furiș. Bucuria lor o ungea la inimă pe mama.

Am stat împreună toată ziua așteptând să fie gata mâncarea. Nimeni nu voia să meargă nicăieri, încercam să stăm cât mai aproape unii de ceilalți. Chiar și soții mătușilor, care nu fuseseră implicați în problemele de familie sau în copilăria nevestelor lor, își dădeau cu părerea și râdeau împreună cu noi. Amintirile care umpluseră toată noaptea trecută au făcut acum loc întrebărilor

despre cunoștințele din Iran; voiau să știe ce mai face toată lumea, chiar și doamna Soghra, cosmeticiana, sau Hassan Beik, responsabilul cu distribuția apei în cartier pe vremea când nu era canalizare. Au pomenit oameni pe care noi îi uitaserăm de mult.

— De ce întreabă doar de morți? a exclamat Sanaz râzând.

— E un tertip de-al lor, a mormăit Siroos, să vorbească de cumnata unchiului care a murit acum douăzeci de ani, dar să nu se sinchisească de cei vii. Vor să ne arate că sunt mai iranieni decât noi. Apoi a spus cu glas tare: Sunteți siguri că toți oamenii ăștia au trăit în aceeași țară cu noi? Cum se face că nu-l cunoaștem pe nici unul din ei?

— Are dreptate, a râs mama. Nu știu cum ați reușit să-i țineți minte pe toți!

Unchiul Mohsen a intervenit pe un ton ușor ironic:

— Păi occidentalii ăștia n-au capul împovărat de griji, de-aia au așa memorie bună. Pe noi însă ne macină mereu atâtea necazuri și probleme, că nu mai știm nici ce-am mâncat aseară.

Unchiul Mohammad a răspuns gânditor:

— Nu-i așa. Noi am plecat din țară cu amintirile acestea de acum douăzeci, treizeci de ani. Sunt amintirile care ne vin în minte ori de câte ori ne gândim la țara noastră. Nu s-a mai adăugat nimic la ele. Ne-am gândit de atâtea ori la toate câte s-au petrecut, încât pentru noi au rămas vii și proaspete. Voi, în schimb, v-ați continuat viața în țară, iar întâmplările de zi cu zi, săptămânile, lunile și anii au dat naștere la noi și noi amintiri care le-au îngropat pe cele vechi. Asta e diferența! Când mă gândesc la trecut, îmi amintesc oamenii de atunci, ceilalți nu există pentru mine. Însă pentru voi aceste amintiri s-au șters de mulți ani.

Unchiul Mohammad voia să punem fața de masă pe jos și să mâncăm ca pe vremuri, așa că am întins un cearșaf în loc de față de masă. Abia acum am observat cât de multe lucruri dosise mama în bagaje fără ca noi să ne dăm seama: de la vinete murate până la verdețuri proaspete și pâine *sangak*. Era necăjită că nu putuse înghesui și câțiva pepeni roșii în valize. Cum mai scotea câte ceva din bagaje, toți izbucneau în chiote de bucurie și le ploua în gură. Masa de prânz ne-a luat mai mult de o oră și toată lumea a mâncat pe săturate. Chiar și pentru noi, cei din Iran,

mâncarea a avut parcă alt gust și o savoare inedită.

După ce-am terminat prânzul și am strâns masa, ne-am tolănit în camera mare de la parter. Nici măcar celor din partea noastră, obișnuiți cu somnul de după-amiază, nu le dădea inima ghes să se retragă în camerele lor să doarmă, dar își puseseră câte-o pernă sub cap și moțăiau. Siroos, Sanaz și Nader stăteau la computer, ceilalți copii se jucau pe terasă. Doar bietul Ardeshir rămăsese pe dinafară – prea mare să se joace cu copiii și prea mic să-și găsească locul printre adulți, ajunsese să-i agaseze şi pe unii, şi pe alţii în egală măsură.

Cei din străinătate au găsit cu ce să-și umple timpul până spre seară, dar în cele din urmă n-au mai avut răbdare ca noi, ceilalți, să ne terminăm siesta. Mătușa Mahnaz a început să se vaite:

— Gata, ajunge! Cât mai dormiți? Apune soarele deja. Nu e păcat să irosim dormind timpul atât de scurt pe care-l avem de petrecut împreună?

— Cum pot oare să doarmă la ora asta? s-a mirat Nader.

— Iată unul din motivele pentru care Iranul nu progresează, a intervenit domnul Shafaghi clătinând din cap. Iranienii dorm prea mult.

— Ce vorbe-s astea? a întrebat unchiul Mehdi râzând. Orice popor are un mod de viață și obiceiuri formate după clima și condițiile geografice din zona în care trăiește. Somnul de după-amiază e ceva obișnuit în țările cu climă caldă și mult soare. Ei nu sunt ca noi, să tânjească mereu după o rază de soare.

O oră mai târziu, stăteam cu toții pe terasă și ne delectam cu ceai și bomboane de ciocolată delicioase aduse de cei din străinătate. Mătușa Mahnaz a strâns ceștile de ceai, iar mătușa Maryam a pus în mijloc un bol mare cu nuci și fructe uscate. Au reînceput aceleași discuții interminabile, până când soarta tuturor cunoștințelor comune a fost trecută în revistă și nu a mai rămas nimeni despre care să ne întrebe. A venit așadar momentul bârfelor, alt prilej de încântare. Cu cât întâmplările povestite erau mai șocante sau neașteptate, cu atât mai bine! Mătușa Mahnaz și Afsaneh erau fruntașe la acest capitol.

— Știați că Shirin Behroozi a divorțat de soțul ei și s-a măritat cu fratele lui?

— Nu se poate! Glumești, nu-i așa?

— Pe cuvântul meu! Dacă nu mă crezi, întreabă-l pe Mohsen. Mohsen, spune-i!

— Apropo, Soghra, nevasta lui Amani, tot așa înfumurată a rămas?

— Pe nevasta lui Amani o cheamă Sonia.

— Cum?! Ce nostim, „Soghra“ s-a schimbat în „Sonia“.

Mătușa Maryam i-a imitat mersul și toți ne-am prăpădit de râs.

— Știați că fata lui Molla Mohammad e medic? E așa de plină de ifose acum, că nici nu se mai uită la noi.

— Așa sunt toți parveniții.

— Ați auzit că un proiectil a lovit casa familiei Mohseni? Nora lor și trei copii au murit.

— Serios? Ce tragedie… Dar cine era familia Mohseni?

— Domnul Mohseni era prieten și coleg cu tata. Nu ți-l amintești?

— Nu, a răspuns mătușa Mahnaz. Nu i-am cunoscut. Dar mătușa Shamsi ce mai face? Mai trăiește?

— Da, slavă Domnului. A îmbătrânit mult, dar se simte bine.

— Nu mi-a plăcut niciodată de ea.

Am privit-o cu toții uimiți. Mătușa Maryam a întrebat:

— De biata mătușă Shamsi? De ce? E așa de cumsecade…

— Cumsecade? Nu, era un adevărat tiran. Îți amintești, Mohammad? Odată s-a repezit la noi cu coada de la mătură.

Am tăcut toți. Noi o știam pe mătușa Shamsi drept femeie iubitoare, gata oricând să le sară celorlalți în ajutor, mai ales când era vorba de familie.

— Nu-i frumos să-i porți pică, a spus mama cu dojană. Erați copii pe-atunci și vă țineați mereu de pozne. Îi sărea și ei repede țandăra. Poate ați supărat-o cu ceva și a vrut să vă sperie. A continuat mai încet apoi: Dumnezeu să-i dea sănătate, mi-a fost de mare ajutor în vremuri de restrişte.

Mătușa Maryam a adăugat:

— Când Mehdi și prietenii lui au vrut să scape de serviciul militar, i-a ținut ascunși trei luni în casa ei până s-a rezolvat problema. Îți amintești, Mehdi?

— Da, biata femeie stătea de pază noaptea în curtea casei, credea că în felul ăsta ne poate feri de pericol. Uneori mai lua și-un băț în mână. Noi râdeam și-i spuneam să meargă la culcare, că

dacă ne găsesc oricum nu-i va înspăimânta bătul ei, dar degeaba. Apoi, după ce treaba s-a rezolvat și am putut să plecăm, a plâns mult. Spunea că o să-i fie dor de noi.

Unchiul Mohammad și mătușa Mahnaz ne-au aruncat o privire ciudată, ca și cum nu le-ar fi venit să creadă că vorbim de aceeași mătușă Shamsi. Mătușa Mahnaz a schimbat subiectul:

— Kobra ce mai face? Ce mai știți de ea?

Ne-am uitat mirați unii la alții, întrebându-ne cine-o fi oare Kobra. Mama a fost cea care a rostit cu glas tare întrebarea din mintea tuturor:

— Care Kobra?

— Stătea în capul străzii noastre, nu-ți amintești?

— A, ba da! Ultima dată am auzit de ea acum vreo patru sau cinci ani, când au dus-o la un azil de bătrâni. Nu știu dacă mai trăiește sau nu.

— Biata de ea! Dar nu era foarte bătrână. Când m-am dus să-mi iau rămas-bun de la ea era sănătoasă și plină de viață. Mi-a făcut orez cu vișine și mi-a dat un borcan cu murăturile ei speciale.

— Draga mea, asta a fost acum douăzeci și șapte de ani. Dacă atunci avea vreo șaizeci de ani, acum trebuie că are optzeci și șapte. E o mare diferență!

— Mi-era așa de dragă… Se purta cu mine de parcă aș fi fost copilul pe care nu l-a avut niciodată. Îmi cosea rochii și îmi gătea tot felul de bunătăți. Oare cum de nu m-am gândit niciodată că și ea a îmbătrânit? Îmi făceam mereu griji că părinții mei îmbătrânesc și aveam coșmaruri de teamă că n-o să-i mai văd, dar la bătrânețea și moartea ei nu m-am gândit niciodată. Ea mi-a rămas în minte doar ca un refugiu unde găseam afecțiunea și atenția care mi-au lipsit în copilărie.

Unchiul Mohsen și-a încrețit fruntea și a întrebat mirat:

— Cum adică ţi-au lipsit afecțiunea și atenția? Din câte-mi amintesc, erai fata cea mare din casă şi ți se făcea mereu pe plac. Ne dădeai ordine ca la armată. Și, pe deasupra, erai și greu de mulțumit!

— Cine, eu? Cui îi păsa de dorințele mele? Eram fata cea mare, cu o grămadă de responsabilități și trei frați mai mici zvăpăiați. Mama era mereu ori gravidă, ori cu copil la sân, iar eu trebuia să

o ajut.

Mama a protestat:

— Vorbești de parcă aș fi făcut douăzeci de copii. Ați fost doar șase!

— *Doar* șase?

— Pe vremea aceea, aproape toate familiile aveau mulți copii. Se întâmpla foarte rar să fie doar un copil sau doi copii într-o familie. Voi ați fost patru unul după altul și a fost într-adevăr mai greu, dar singurul ajutor pe care mi-l dădeai, Mahnaz, era că te răsteai la băieți. Aveam mereu grijă să-ți iau partea ca să-ți păstrezi autoritatea în fața lor și să te asculte.

Unchiului Mohammad i s-au redeschis răni vechi.

— Bieții de noi! Câte bătăi am mâncat de pomană din cauza ta! Îți amintești, Mohsen, ce des mergea la părinți cu pâre mincinoase?

— N-am făcut niciodată așa ceva! Vă țineați mereu de năzbâtii, ați meritat fiecare bătaie pe care aţi primit-o.

Mama a pus capăt acestei dispute fără rezolvare:

— Știu că îi iubeai pe cei mici. Îmi amintesc că te jucai tot timpul cu Maryam în loc să-ți faci temele.

— Eram deja mare când s-au născut Maryam și Mehdi, îmi plăcea să am grijă de ei. Mai ales de Maryam, care era o frumușică – parcă m-aș fi jucat cu o păpușă! Cu Mehdi am petrecut puțin timp, era încă foarte mic când m-am măritat. Dar Mohammad, Mohsen și Habib mi-au făcut zile fripte.

— Te văicărești fără motiv. Ne țineai mereu din scurt, nu ne lăsai deloc să ne jucăm. Orice făceam, mergeai să ne pârăști și îl băteai pe Habib pentru că era cel mai mic.

S-a lăsat tăcerea. După o vreme, Mohammad a continuat:

— Bietul Habib, ce băiat bun era! L-am iubit tare mult.

Ca de fiecare dată când se pomenea numele lui Habib, s-a așternut o liniște apăsătoare, plină de dor și amărăciune. Fiecare și-a găsit un pretext să se ridice de la locul lui; mătușa Maryam s-a dus în casă să aducă ceai, Afsaneh a scos un pepene, l-a pus pe masă și s-a apucat să-l taie felii, unchiul Mohammad a adus medicamentele mamei și un pahar cu apă. A mai trecut o jumătate de oră până ne-am adunat iar laolaltă. Mama a arătat cu mâna spre Michael și a spus răspicat, măsurându-și parcă fiecare

cuvânt:

— Vino să stai aici, dragul meu. Bietul copil, e așa singur și nu înțelege limba noastră, sigur se plictisește.

Unchiul Mohammad s-a simțit dator să răspundă în numele lui:

— Înțelege persana, doar că nu poate să vorbească.

— Așa e, dragule? Înțelegi?

Michael a zâmbit, s-a așezat lângă mama și i-a răspuns cu dezinvoltură:

— Da!

Mama l-a îmbrățișat și l-a sărutat pe creștet.

— Ce copil bun! Nader, hai să-mi dai și tu un pupic.

Sanaz a protestat râzând:

— Ai dat de prieteni noi și te-ai lepădat de ăia vechi!

— Nu mai face nazuri, aveți fiecare locul vostru în inima mea.

— Dar, de când au venit nepoții din partea cealaltă, pe noi nici nu ne mai bagi în seamă! Nu-i așa, Dokhi? m-a întrebat râzând cu poftă.

— N-o amesteca pe Dokhi în asta! Ea nu e la fel ca ceilalți.

— A, da! Să-mi fie cu iertare, am uitat că domnișoara Dokhi are un loc special și nu trebuie comparată cu ceilalți nepoți.

— Da, chiar așa este, degeaba ești invidioasă. Ea mi-e și fiică, și nepoată. Însă, când e vorba de nepoți, să nu uităm că pe voi v-am ținut în brațe și v-am tot sărutat din clipa în care v-ați născut, dar pe ei nu i-am mai văzut de-un car de ani.

Ca și cum tocmai și-ar fi amintit ceva, unchiul Mohammad a întrebat:

— Apropo, ce mai face familia Akbari?

— Cine?

— Akbari era un verișor de-al tatei, nu-i așa? Ne simțeam așa de bine la ei! Vă amintiți când mergeam vara la livada lor?

Am aruncat o privire uimită spre Sanaz și Siroos. Siroos a clătinat din cap:

— Nu avem pe nimeni cu livadă în familia tatei. Bunico, dumneata știi să fi avut pe cineva?

Mohsen a răspuns cu amărăciune în glas:

— Am avut, dar acum nu mai avem.

— Cum așa? A murit?

— Nu, dar au rupt orice legătură cu noi.

— De ce?

— Probabil pentru că socializarea cu noi le crea probleme. Băiatul lor, Karim, care era de-o vârstă cu Mohammad, a ajuns foarte sus... ranguri, funcții, mereu la muncă. A schimbat multe posturi, dar tot în cercurile înalte a rămas. Se zice că e stăpân peste jumătate din Teheran.

— Și ce legătură are asta cu noi?

— După revoluție au devenit habotnici și nu ne mai consideră musulmani adevărați.

— Incredibil! Dar nu erau deloc așa înainte... Îmi amintesc că eram în casa lor când am băut pentru prima dată alcool, șterpelit împreună cu Karim din ascunzătoarea tatălui său.

— Să-i vezi acum! Țin tot timpul ceremonii religioase în casă, iar femeile au aruncat pozele vechi în care apăreau cu capul descoperit și au dat de știre la toată familia să nu cumva să se mai uite la fotografii în care ele nu sunt acoperite.

Siroos a intervenit:

— Dar ce, erau așa niște frumuseți nemaivăzute? Semănau cu Elizabeth Taylor?

Hamidi i-a răspuns cu seriozitate:

— Cum poți vorbi așa? Nu contează cum arată, nimeni nu trebuie să privească o femeie musulmană cu capul neacoperit, mai ales dacă ea nu e de acord.

— Păi atunci când au făcut fotografiile cum de-au fost de acord?

— Poate că mai demult, din cine știe ce motive, nu respectau preceptele religioase, dar acum s-au căit și urmează calea cea dreaptă. Ușa căinței este deschisă întotdeauna. Bine ar fi dacă ar mai găsi-o și alții.

Întreaga familie, nu doar cei din străinătate, ci și familia unchiului Mohsen, îl privea pe domnul Hamidi cu uimire și ușor dispreț. Domnul Shafaghi a spus printre dinți:

— Sunt doar niște profitori care-și schimbă convingerile după cum bate vântul. Așa s-au îmbogățit.

Mama avea o privire absentă și era evident că nu mai auzea nimic din ce se discuta. A spus cu voce domoală și plină de amărăciune:

— Când m-am dus să-i cer ajutor pentru Habib, nici nu mi-a răspuns la salut. De fapt, m-a dat politicos pe ușă afară. Ne-am gândit că poate s-a purtat așa pentru că era la muncă și nu era prudent să arate că mă cunoaște. În seara aceea, tatăl vostru s-a dus la ei acasă. Când s-a întors, era alb ca varul și ai fi zis că slăbise câteva kilograme bune. Nu ne-a spus niciodată ce s-a petrecut între ei. Toată noaptea a umblat în sus și-n jos prin curte fumând, iar după aceea nu i-a mai rostit numele niciodată. Era atât de influent, încât i-ar fi stat în putere să-l salveze pe Habib, dar nu a mișcat un deget.

A treia zi

— Azi facem curățenie! ne-a spus mama cu ton de ultimatum. Două zile n-am făcut altceva decât să mâncăm și să dormim.

Sanaz mi s-a văitat în ureche:

— Pentru bunica, viața n-are sens dacă nu deretică.

Mătușa Maryam a răspuns îndatoritoare și plină de voioșie:

— Sigur că da, mamă! Vă amintiți cum sclipea totul de curățenie în ziua când am ajuns? Și frigiderul era plin cu mâncare… Acum e harababură și frigiderul e gol.

— Chiar așa! a exclamat Afsaneh. Două zile n-am ieșit deloc din casă. Ce treabă-i asta, să vină omul în străinătate și să stea toată ziua încuiat în casă? O să ajungem de râsul lumii!

Unchiul Mohammad a spus cu glas domol:

— În primul rând, n-au fost chiar două zile, era deja seară când ați ajuns. Și apoi, nu-i mai bine că am petrecut timp împreună, după atâta amar de vreme, în loc să mergem la cumpărături sau la plimbare?

Mătușa Mahnaz s-a băgat și ea în vorbă:

— Dar putem împușca doi iepuri dintr-un foc. Am făcut rezervare pentru o excursie de o zi cu vaporul pe o insulă din apropiere, am auzit că e foarte frumos.

Zâmbind, mama a spus pe un ton categoric:

— Bărbații să meargă la plimbare, noi avem treabă.

— Adică noi să muncim și ei să se distreze? a protestat Sanaz.

— Evident, a râs Siroos. Bărbații cu ale lor, femeile cu ale lor.

Sanaz l-a fugărit mânioasă și i-a aruncat peste cap cârpa de praf pe care tocmai i-o dăduse Afsaneh. O admiram pentru cât de ușor își putea exprima sentimentele.

— Are dreptate, a spus Nader pe un ton foarte serios. Nu e bine așa. Trebuie să ajutăm și noi.

— Ba așa e cel mai bine, l-a contrazis mătușa Maryam. Bărbații mai mult încurcă.

Domnul Shafaghi a clătinat din cap.

— Nu e nici un strop de dreptate și egalitate în cultura asta. Dar recunosc că, în cazul față, mie îmi convine!

Râzând și pălăvrăgind, bărbații au ieșit pe terasă. Mătușa Mahnaz a spus:

— Mamă, mergi și dumneata pe terasă. Facem noi curățenie.

Mătușa Maryam a început să strângă lucrurile împrăștiate prin casă și să curețe băile. Sanaz a șters praful, iar eu am dat cu aspiratorul prin toate cotloanele. Afsaneh a spălat vasele și mătușa Mahnaz a curățat bucătăria și frigiderul și a făcut o listă de cumpărături. Am auzit robinetul de afară pornind și am văzut că unchiul Mohammad spăla curtea și terasa. Mama se așezase pe bancă și stătea de vorbă cu Michael și Nader. Nu știu despre ce puteau vorbi încât să râdă cu atâta poftă, dar, oricum, în zilele acelea mama râdea mereu fără motiv. Conversațiile ei cu Michael se desfășurau într-un mod foarte amuzant. Mama se împăcase cu gândul că Michael doar ascultă și nu mai aștepta nici un răspuns din partea lui, iar atunci când îl întreba ceva ridica glasul, rostind clar și răspicat cuvinte foarte simple, ca și cum ar fi vorbit cu un copil încet la minte și tare de urechi. Apoi răspundea singură la întrebare, iar Michael dădea din cap și râdea.

În cele din urmă am terminat treaba și ne-am pregătit să ieșim. Sub pretextul că o dor picioarele, mama a rămas acasă, iar unchiul Mohammad s-a oferit să-i țină de urât. Cred că se înțeleseseră dinainte, probabil aveau lucruri pe care doreau să le discute între patru ochi.

Am mers pe jos o distanță destul de mare. Sanaz era mai veselă ca de obicei și zburda în fața noastră cu atâta vioiciune, încât aveam impresia că-i vor crește aripi. Abia atunci mi-am dat seama cât de frumoasă era, de fapt. Mă simțeam cu douăzeci de ani mai bătrână decât ea. Nader și Siroos i s-au alăturat și râdeau toți în hohote, era limpede că se distrează pe cinste. Se îndepărtau din ce în ce mai mult de noi.

Michael plecase înaintea noastră, împreună cu băiețelul lui. Unchiul Mohammad ne-a spus că trebuie să se întâlnească cu

cineva și nici unul din noi nu a întrebat pe cine cunoaște Michael în această țară străină. Cred că nu simte că e de-al nostru și că nu suportă să stea prea mult cu noi. Sau poate are o părere proastă despre noi. La urma urmei, noi suntem din lumea a treia, iar el, având mamă americancă, e mai presus de noi.

Ceilalți copii zburdau în fața noastră, rugându-se întruna de părinți să le mai cumpere câte ceva. Mătușa Mahnaz s-a apropiat încet de unchiul Mohsen și de Afsaneh:

— Ce mari s-au făcut copiii! Și sunt atât de frumoși, de eleganți și de drăguți!

Un zâmbet larg a luminat chipul lui Afsaneh, care a răspuns cu încântare și stânjeneală în voce:

— Mulțumesc, dar nu merită atâtea laude.

— Cum poți să spui așa ceva? Sunt sinceră, nu-mi plac deloc politețurile goale. Nu trebuie să-ți discreditezi copiii fără rost. Afsaneh s-a fâstâcit și zâmbetul i-a dispărut de pe buze. Mătușa Mahnaz a continuat: Dar, în calitate de mătușă, aș avea o mică critică. Îmi dai voie, Mohsen?

— Sigur, spune!

Afsaneh s-a aprins la față și a întrebat tăios:

— Ce s-a întâmplat?

— Nu s-a întâmplat nimic, nu ai de ce să te superi. E doar felul în care vorbesc copiii voștri.

— Ce fel?

— Uneori spun lucruri care nu prea arată bună-cuviință.

— Adică vorbesc urât? Înjură? Spun obscenități?

— A, nu! N-aș putea zice că vorbesc urât, dar folosesc uneori un limbaj de mahala. Noi nu vorbeam niciodată așa. Nu e frumos, mai ales la fete. E păcat ca Sanaz, care e atât de drăguță, să vorbească ca un golan.

Afsaneh s-a făcut foc și pară.

— Nu merge așa! Trebuie să-mi dai un exemplu, să-mi spui exact ce-a zis.

— Nu știu, de exemplu, spun mereu „nașpa“, „ai îmbulinat-o“, „e supertare“, „mi-a sărit mușchiul“. Ieri Sanaz îmi povestea despre plimbarea cu vaporul și mi-a zis „Mătușă, Nader e beton!“. Am roșit de rușine. Nici nu înțeleg unele vorbe pe care le aud de la ei, „e blană rău“, „marfă“…

Afsaneh o privea nedumerită.

— Așa, și?

— Și ce? Asta-i tot.

— Astea-s cuvintele urâte pe care le-au zis?

— Păi da.

Noi, cei din Iran, am izbucnit în râs. Ceilalți ne priveau ofensați. Afsaneh i-a strigat pe copii:

— Siroos, Sanaz, veniți încoace! Cereți-i iertare mătușii pentru că ați vorbit urât.

Copiii s-au întors mirați spre noi, iar Sanaz a întrebat cu inocență:

— Ce? Eu am vorbit urât?

I-am povestit râzând ce spusese mătușa. Am încercat fiecare s-o lămurim pe Mahnaz ce înseamnă acele expresii, dar mai mult am zăpăcit-o.

— Vai! Avem o limbă așa de frumoasă, și ei ne-o distrug! Pe de-o parte sunt ăia care țin discursuri pline de cuvinte obscure, de ai nevoie de zece dicționare ca să le înțelegi, pe de altă parte e limbajul acesta de stradă care sună grosolan. Eu n-aș folosi niciodată așa cuvinte!

Unchiul Mohsen i-a spus:

— Crezi ce vrei, dar limba e ca o ființă vie. În timp, crește, se transformă, apar cuvinte noi și dispar altele. Își schimbă înfățișarea de la o epocă la alta, așa își dau seama specialiștii, când citesc un text, în ce perioadă a fost scris. Voi ați plecat de aproape treizeci de ani. În tot timpul ăsta, limba și-a urmat cursul firesc, voi sunteți cei care au rămas pe loc.

Am făcut cumpărături, am mâncat sandviciuri într-o cafenea, am stat de vorbă și am râs împreună și, în cele din urmă, ne-am întors acasă cu brațele pline. Mama era așezată pe banca de pe terasă. Unchiul Mohammad stătea cuibărit ca un copil cu capul în poala ei, iar mama îl dezmierda, fredonând o melodie. Unchiul căzuse într-un somn adânc și liniștit, dar zgomotul sosirii noastre l-a făcut să tresară. Rușinat, s-a recules și și-a rearanjat ținuta. Mi s-au umplut ochii de lacrimi. Michael a ajuns mai târziu. A intrat în casă singur, fiul lui rămăsese în curte cu ceilalți copii. Abia dacă ne-a salutat.

Tocmai ne așezaserăm la masă ca să ne bem ceaiul când copiii au început să vocifereze și ne-am îndreptat cu toții atenția spre ei. Somayeh s-a prins plângând de fusta mamei sale, Meysam venea încruntat în urma ei. Sam și Sara Shafaghi s-au postat în spatele tatălui lor. Danial s-a dus la unchiul Mehdi și l-a luat de mână. Nick privea nedumerit în toate părțile. Michael s-a apropiat de el, l-a ridicat de jos și l-a luat în brațe.

— Ce s-a întâmplat, copii? a întrebat mama.

S-a pornit dintr-odată o zarvă de glasuri amestecate, fiecare în altă limbă. Mahnaz și domnul Shafaghi îi ascultau pe Sam și pe Sara, care vorbeau în franceză. Danial vorbea în suedeză, limbă pe care n-o mai auzisem până atunci. Îi povestea ceva unchiului Mehdi. Nick dădea explicații în engleză tatălui și bunicului său. Și, în final, Somayeh și Meysam spuneau în persană că ceilalți copii au râs de ei și nu voiau să se joace împreună, apoi au aruncat cu pietre în direcţia lor și una din pietre a lovit-o pe Somayeh în cap.

Îi priveam cu toții consternați.

— Ce harababură! a exclamat Siroos ironic.

Unchiul Mohsen m-a întrebat râzând:

— Dokhi, ce ți-ai amintit?

— Oamenii au fost blestemați și împărțiți în grupuri și fiecare vorbea altă limbă și nu se înțelegeau între ei. Povestea cu Turnul Babel.

— Cum să se joace împreună dacă nu se înțeleg unii cu alții? a întrebat Sanaz.

— Păi nu se joacă, a răspuns Siroos. Se bat. Nu trebuie să vorbești aceeași limbă ca să te războiești cu cineva. Dimpotrivă, cu cât se înțeleg mai puțin unii pe ceilalți, cu atât se detestă mai mult și le e mai ușor să sară la bătaie.

Fiecare părinte și-a luat copilul deoparte, încercând să-l liniștească. Ardeshir s-a ridicat de la computer și a întrebat:

— Nu vreți să-i duc pe plajă?

— Nu, nu! E periculos. Și nici tu nu le înțelegi limba!

— Le dau una după ceafă. Ăsta e limbaj universal.

— Ai grijă, a intervenit Siroos sarcastic, ăștia sunt copiii celor mai buni decât noi. Dacă te atingi de ei, o să-ți ia gâtul. Mai bine vezi-ți de treaba ta la computer și nu-i băga în seamă.

Le-am dat fiecăruia câte o înghețată și i-am trimis în grădină.

— Copiii voștri nu știu persană? a întrebat mama cu obidă în glas. Nu vă e rușine că propriii voștri copii nu-și înțeleg limba maternă?

Cei din partea noastră a familiei au încuviințat vorbele mamei cu priviri mustrătoare spre cei din străinătate.

— Ai dreptate, a spus unchiul Mohammad. Mi-am dorit mult ca fiul meu să ne vorbească limba. Așa am și convenit cu Caroline. Îți amintești ce bine vorbea Caroline persana când am venit în Iran? A mai făcut progrese și după aceea, pentru că în casă vorbeam între noi în persană. Dar, după ce Caroline s-a dus, Michael a avut tot felul de bone, iar eu nu prea aveam timp să mă ocup de el, eram mereu la muncă. Am uitat de învățatul persanei, deci firește că nici fiul lui n-a prea auzit persană.

Unchiul Mehdi a intervenit cu un zâmbet plin de amărăciune:

— Mama copiilor mei e iraniancă, dar voia să învețe cât mai bine suedeza, așa că insista mereu ca nici copiii să nu vorbească deloc în persană. Era de părere că i-ar fi derutat, mai ales că acolo trebuiau să mai învețe câteva limbi europene. Spunea că nu le-ar fi de nici un folos să mai știe și o limbă orientală care nu se vorbește decât în câteva țări înapoiate, mai bine să învețe germana sau franceza.

— Adică nu voia să-i învețe pe copii nimic despre cultura iraniană? a întrebat Mohsen surprins.

— Of, mai bine să nici nu vorbim despre asta! Nu știu prin ce-a trecut ea în Iran, dar a rămas convinsă că în cultura noastră nu există decât înșelăciune, ipocrizie, lingușeală și minciuni… Zice că tocmai de aceea e mai bine să nu-i învețe pe copii nimic despre Iran.

Sub privirile noastre stupefiate, Mehdi a coborât treptat vocea, până a amuțit de tot.

— Copiii mei vorbesc bine persana, a spus mătușa Mahnaz. Poate că au puțin accent, dar pot să spună și să înțeleagă orice. Ați văzut ce frumos vorbește Nader?

— Mahnaz, a intervenit domnul Shafaghi, copiii tăi vorbeau deja când au plecat din Iran, nu e același lucru. Ai noștri s-au născut în străinătate. Totuși, copiii mei, care s-au născut la Paris, știu persana.

— Chiar știu? a exclamat Afsaneh cu surprindere. Și atunci de

ce nu vorbesc? N-am auzit nici un cuvințel în persană de la ei!

— Le e rușine, pentru că vorbesc cu accent. Se tem să nu râdeți de ei.

Siroos a început să filosofeze așa cum îi stătea în obicei:

— Eu cred că nu vor să se înjosească vorbind persana. Vor să se dea mari cu franceza lor și să se simtă superiori.

— Cum adică superiori?

— Păi copiii noștri nu le știu limba, dar ei înțeleg ce vorbesc copiii noștri. E un avantaj pentru ei, pe care copiii noștri nu-l au. De aici vine superioritatea. E ca atunci când, în război, dușmanul ar reuși să vă descifreze codul, fără ca voi să-l știți pe-al lor.

Am privit pe fereastră. Copiii se risipiseră prin curte, singuri sau în perechi. Se prefăceau că sunt ocupați și că nu-i interesează ce se întâmplă în jur, dar aveau toată atenția îndreptată spre ceilalți.

A patra zi

Nu ne făcuserăm deloc planuri și se părea că nu mai aveam ce să ne spunem. Atrase de diversitatea magazinelor, Afsaneh și Maryam ieșiseră în oraș, dar cei plecați afară nu împărtășeau entuziasmul nostru pentru cumpărături și îl luau în râs. S-a stabilit că, după ce termină treburile, mama va merge împreună cu copiii să facă o plimbare pe malul mării. Eu m-am alăturat grupului de tineri. Ne-am așezat sub o umbrelă lângă apă. Soarele ardea. Îmi doream din tot sufletul să intru în apă, dar mi-era rușine să-mi pun costum de baie și știam că voi arăta şi mai ridicol dacă intram în apă îmbrăcată. Mi-am impus singură atâtea reguli și restricții!

Sanaz și Nader se făcuseră nevăzuți. Siroos făcea sărituri în apă împreună cu câțiva dintre copii. Am privit lumea din jur. Cât le era de ușor să se bucure de tot ce le oferea prezentul! De ce nu învățasem și eu această artă? Am decis că e mai bine să merg în oraș cu ceilalți, așa că m-am întors acasă. Unchiul Mehdi mi-a deschis ușa și mi-a spus că mama și restul tocmai plecaseră. Se pregătea și el să iasă și m-a invitat să-l însoțesc, dar n-aveam chef. Casa se umpluse de mirosul orezului pus la gătit, deci sigur aveau de gând să se întoarcă la prânz. Nu mă deranja să rămân singură o oră, două. Mi-am pus hainele în ordine, am făcut un duș și m-am apucat să scriu. Era trecut de amiază când mama și grupul ei s-au întors. Mătușa a mai făcut un *chebap* și l-am mâncat cu orez. Ritualul s-a încheiat cu somnul de după-amiază.

Vremea se răcorise și am ieșit pe terasă. Orizontul se aprinsese în culorile minunate ale apusului. Cei care plecaseră în oraș se întorseseră de o oră. Mi-am pus jurnalul pe masă și m-am așezat într-un colț. Unchiul Mohsen și Afsaneh erau în grădină, în spatele unor arbuști. Am auzit-o pe Afsaneh ridicând tonul:

— De ce te tot codești? Dacă ți-e jenă, atunci îi spun eu…

Unchiul a răspuns ceva, dar nu am auzit ce.

— Nu e mare scofală, a continuat mătușa. E datoria lui să-și ajute nepotul. Nu trebuie să-l poarte pe brațe, doar să aibă grijă de el o perioadă, până se pune pe picioare. Fii pe pace, n-o să-l strâmtoreze câtuși de puțin, doar învârte banii cu lopata.

Mi-am dat seama despre ce vorbesc. Mi s-a făcut milă de unchiul Mohsen, care trebuia să suporte toate cicălelile lui Afsaneh. Aș fi vrut să ascult restul discuției, dar trebuia să-l scot pe unchiul Mohsen din încurcătură. Am tușit de câteva ori ca să-mi semnalez prezența. Tactica a avut efectul scontat. Au tăcut, au urcat treptele și au intrat în casă. M-am reapucat de scris.

Am simțit pe cap mângâierea caldă a unchiului Mohammad. M-a întrebat cu blândețe:

— Ce faci, draga mea?

— Sunt cele mai frumoase zile din viața mea și nu vreau să le las să treacă pe nesimțite și să le uit. Așa că le pun pe hârtie, în felul acesta poate îmi vor rămâne mai mult timp. Știi, eu nu am deloc amintiri clare, în general. Toate sunt amestecate și tulburi. Nici măcar nu știu dacă lucrurile alea s-au întâmplat cu adevărat sau nu, dacă nu cumva le-am visat sau dacă nu s-au format din poveștile spuse de alții. Nu vreau să uit și zilele astea.

Unchiul Mohammad a dat gânditor din cap.

— Îmi fac griji pentru tine. Mă simt dator față de Habib. Aș vrea să pot face ceva.

— Ați făcut tot ce se putea. Mi-ați plătit studiile. Ați vrut să mă luați la voi. Toată bunătatea pe care mi-ați arătat-o, în scrisori, la telefon… înseamnă foarte mult pentru mine.

— De ce nu vii să stai cu noi?

— Nu pot. Simt că locul meu e dincolo. Simt că am pierdut ceva ce trebuie să regăsesc. Și apoi, cum rămâne cu mama? Nu se poate să rămână singură la vârsta ei. Ne avem doar una pe cealaltă. E drept că mai sunteți și voi, dar, când vă întoarceți toți la casele și viețile voastre, rămânem doar noi două. Ea e totul pentru mine. E singurul lucru prețios pe care îl am. Are răspunsul la toate întrebările mele, chiar dacă sunt întrebări pe care nu am curajul să le pun și la care ea nu e încă pregătită să răspundă. Dar până la urmă va vorbi și nu vreau să fiu departe când se întâmplă

asta și să ratez momentul.

— Am auzit că uneori ai crize de astm. Așa e?

— Da, mi-e greu să respir când am coșmaruri. Mi-e foarte frică. Mă tem că într-o zi un coșmar îmi va tăia respirația pentru totdeauna.

— Nu vrei să mergi la psiholog?

— Crezi că e o problemă psihică?

— N-am vrut să insinuez că ai o boală psihică, dar cred că stările astea ale tale nu sunt cauzate de astm, par a fi o afecțiune psihosomatică. Visele care se repetă sunt, de obicei, semnul unei frământări mentale. Dacă le descoperi cauza, ai putea să scapi de ele cu totul.

— N-am nevoie de psiholog. Sunt convinsă că mama și ceilalți știu care e cauza coșmarurilor mele. Dacă ar discuta cu mine despre asta, aș putea să umplu golurile dintre frânturile de imagini pe care le am și să înțeleg de unde provin.

— Ce anume se repetă mereu în visele tale?

— Șase mame! Toate arată la fel, sunt îmbrăcate la fel, perfect identice. De ce la mine imaginea mamei e multiplicată? Și nu se întâmplă doar în vis, uneori când merg pe stradă și văd un copil cu mama lui mă uit în jur după celelalte mame.

Unchiul m-a privit consternat și a căzut pe gânduri, părea că duce un război în sinea sa. Rămăsesem cu ochii pironiți la buzele lui, sperând că va spune ceva. L-a salvat vocea mamei:

— Mohammad! Unde ești, mamă?

— Aici! Vin imediat! Nu sta singură aici, hai să mergem la ceilalți.

Am plecat capul deznădăjduită. Mi-am luat jurnalul, am intrat în casă și m-am așezat la masa din bucătărie.

Unchiul Mohsen și unchiul Mehdi puseseră două perne pe jos și se lungiseră unul lângă celălalt. Nu știu ce-și spuneau, dar părea foarte amuzant, nu-l mai văzusem niciodată pe unchiul Mohsen râzând cu atâta poftă. Mohammad s-a dus lângă ei. I-au spus ceva în şoaptă și au izbucnit iar cu toții în hohote de râs. Nader, Sanaz, Siroos și Ardeshir erau cu ochii ațintiți în monitorul computerului și urmăreau ceva cu atenție. În bucătărie, mătușa Mahnaz, mătușa Maryam și Afsaneh pregăteau cina pălăvrăgind. Dintr-odată, mătușa Maryam a tăcut, a ciulit

urechile și a scos capul pe fereastră.

— Nu i-am mai auzit pe copii de ceva vreme. Să mă duc să-i caut?

— I-a dus Michael pe plajă.

— Ce tăcut și rezervat e Michael ăsta! a exclamat Afsaneh. Ai zice că nu-i place deloc să stea cu noi.

— Dimpotrivă, chiar e foarte simpatic, a răspuns mătușa Mahnaz. N-ar fi venit aici dacă nu i-ar fi plăcut, că doar nu e copil să-l iei cu forța. Însă nu știe limba și îi e mai greu să comunice.

Domnul Hamidi citea o carte într-un colț, iar domnul Shafaghi se retrăsese în camera lui să doarmă. Mama a profitat de absența lui și a chemat-o pe Mahnaz:

— Mahnaz dragă, vino aici. Povestește-mi cum e viața ta. Cum îți merge? Cum se face că te-ai căsătorit cu domnul Shafaghi? Nu vreau să zic că e om rău, dimpotrivă, e un domn în toată regula… dar cum te descurci cu copiii? Nu par să fie ascultători, poate pentru că ai luat locul mamei lor. La vârsta ta, poate că nu mai ești dispusă să ai grijă de copii. Cum de ți-ai asumat responsabilitatea asta?

— Ce era să fac, mamă? Mi se urâse de singurătate. Aveam nevoie de un tovarăș de viață, de cineva cu care să vorbesc aceeași limbă și care să-mi fie alături. Nici nu știi ce grea e viața când eşti singur. Nu mai suportam.

— Înainte să pleci din Teheran lucrai, erai o femeie activă și de succes. Nu credeam că o să-ți fie greu în străinătate.

— Ah, nu poți compara Iranul cu ce-i dincolo. În Iran, munca e o distracție. Mergeam dimineața la serviciu, acolo ne țineam de glume, ne simțeam bine, nu ne critica nimeni.

— Acum lucrurile stau cu totul altfel, a intervenit Afsaneh. Mohsen se întoarce cu nervii zdruncinați de la serviciu și e atât de obosit, că nici nu mai are putere să vorbească.

— În Iran vă obosiți mai mult în trafic, că la serviciu nu prea munciți. N-a spus chiar guvernul vostru că iranienii nu muncesc efectiv decât o jumătate de oră pe zi? Sau era un sfert de oră?

Nader a strigat din spatele computerului:

— Să nu uităm de zilele libere! Ori de câte ori dă mama telefon, spune că e cu ocazia unei sărbători.

Mohammad și Mehdi au izbucnit în râs:

— Că bine zici! Cred că aveți cele mai multe zile libere din toată lumea. Suntem plini de invidie! Cât ai spus că se lucrează într-o zi?

Unchiul Mohsen a încercat să arboreze o atitudine nepărtinitoare:

— Nu e chiar așa. Oamenii își consumă toată energia la serviciu. În plus, situația economică s-a înrăutățit atât de mult în ultima vreme, încât toată lumea mai are și alte locuri de muncă, pe lângă serviciul de bază. Ar trebui să petreceți cinci zile la mine la birou ca să înțelegeți ce spun.

— Da, am auzit că salariul nu mai ajunge pentru nimic, a spus mătușa Mahnaz. Nu mai e ca pe vremuri, când erai o persoană respectabilă dacă lucrai la birou. Acum, un funcționar nu poate supraviețui decât furând și luând mită, sau lucrând și în alte locuri, cum spui tu.

Ieșind din camera lui, domnul Shafaghi a intrat imediat în discuție:

— Foarte bine, au primit ce-au meritat! Ați colaborat cu ei și ați lucrat în instituțiile lor, acum trebuie să răbdați.

Noi, cei din Iran, l-am privit stupefiați. Nu înțelegeam ce voia să spună prin „colaborare“. Unchiul Mohsen s-a înroșit la față și a dat să spună ceva, însă mătușa Mahnaz i-a luat-o înainte:

— Nu se compară munca din Iran cu cea de dincoace. Lucrez ore întregi fără să găsesc nici o clipă de răgaz.

Unchiul Mohammad s-a grăbit să-i întărească spusele:

— În timpul rezidențiatului, eram uneori nevoit să rămân câteva zile în spital, nu apucam nici măcar să dau o fugă până acasă și să dorm o oră. Un prieten de-al meu, care reușise după multe greutăți și necazuri să-și ia viză și să plece în America, după un an și-a făcut bagajele și s-a întors. L-am întrebat: „Te-ai chinuit atâta să pleci, ți-ai găsit de lucru acolo, de ce te-ai mai întors?“. Mi-a răspuns: „Într-un an am muncit acolo cât douăzeci de ani în Iran. Nu sunt obișnuit cu atâta muncă. Aș fi murit cu zile dacă mai stăteam un an să muncesc tot așa“.

Ceilalți au început să râdă în hohote, dar noi am rămas cu capul plecat, fără nici o reacție, ca și cum n-am fi auzit nimic.

Mama avea însă curiozitățile ei și uitase că domnul Shafaghi ni se alăturase:

— Draga mea, tot nu mi-ai spus cum îți merge. Ești mulțumită? Ești fericită? Stai bine cu banii? Nu-ți faci griji pentru viitor?

Am ciulit toți urechile. Viața mătușii Mahnaz fusese întotdeauna un mare semn de întrebare pentru noi. Mătușa a aruncat priviri stânjenite în jur și a răspuns pe un ton încurcat:

— Nu, slavă Domnului! Toate-s bune cu Shafaghi, avem o casă mare la periferia Parisului, am o mașină modernă și nu ducem lipsă de nimic, așa că nu-mi fac griji pentru viitor. Copiii sunt mari acum. Shafaghi se poartă foarte frumos cu noi.

S-a întors și a aruncat o privire plină de dragoste și afecțiune către soțul ei. Am întors capul. Comportamentul ei mi se părea artificial.

— Copiii ce fac? Ce au studiat?

— Nazila și-a terminat doctoratul și acum e director într-o companie mare. Prietenul ei lucrează tot acolo și locuiesc împreună pe lângă Lyon.

Maryam a dojenit-o șoptindu-i la ureche:

— Nu mai tot spune „prietenul“ ei, se supără mama. Spune că-i e soț sau măcar logodnic.

— O supără pe mama, sau pe tine și pe soțul tău?

— Ai dreptate, nici nouă nu ne prea place. Dacă vorbim așa de față cu cei mici, ar putea să ia exemplu prost.

— Vrei să zici că fiica mea dă un exemplu prost?

— Nu, nu asta am vrut zic, ci doar că ea poate să-și ducă viața așa cum vrea – nu contează dacă într-un mod greșit sau nu –, ceea ce copiilor noștri nu le este permis. Se vor necăji dacă încep să se gândească la asta.

— Va trebui să progresați și voi până la urmă.

— Dacă ăsta e progresul, atunci mai bine mergem îndărăt, a spus domnul Hamidi, soțul mătușii Maryam, strângând din buze.

Domnul Shafaghi a râs zgomotos:

— Păi asta şi faceți de aproape treizeci de ani! Încă puțin și ajungeți în epoca de piatră!

Ceilalți au izbucnit în hohote de râs. Mătușa Maryam și-a lăsat în jos colțurile gurii și a strâmbat din nas pe parcă ar fi deranjat-o un miros neplăcut. Mi-a spus în șoaptă:

— Ce glumă nesărată!

Mama însă avea și alte întrebări și ținea morțiș să primească

răspuns la ele. Fără să bage în seamă ultimul schimb de replici, a continuat:

— Dar Nader? El ce mai face?

— Și el studiază. Semestrul viitor își termină doctoratul.

— Se pare că în Franța doctoratele se iau foarte ușor, a spus unchiul Mohsen cu un zâmbet neîncrezător și insinuant.

— Sigur că se iau ușor, a intervenit mătușa Afsaneh pe un ton aprobator. Ei n-au examen de admitere. Acolo oricine poate merge la facultate, în timp ce bieții noștri copii se chinuie ani întregi cu admiterea și trebuie să concureze cu un milion de alți candidați.

Cu umbra unui zâmbet pe buze, unchiul Mohammad a adăugat:

— Pe vremuri, doctoratele din Franța erau numite „doctorate de covor“: dădeai un covor și luai notă de trecere. Așa e în toată Europa.

Mătușa Mahnaz i-a aruncat o privire iritată și a răspuns pe un ton dușmănos:

— Nu, frate, asta e situația din State: universitățile iau bani și dau în schimb diplome. În Europa nu e ușor să fii student. Universitățile de stat din Franța scot untul din studenți. De aceea europenii sunt mai educați decât americanii.

— Eu n-am văzut așa ceva. În ziua de azi, America e fruntașă în domeniul științelor și al educației. Uitați-vă numai ce diferență mare e între medicii care au studiat în America și cei care au studiat în Europa.

— Cine zice asta? a protestat domnul Shafaghi. Eu chiar i-am spus soției că nu m-aș lăsa decât pe mâna medicilor francezi, dacar fi să pățesc ceva. Dar hai să lăsăm deoparte medicii și să ne uităm la oamenii obișnuiți. Americanii sunt niște inculți, în schimb, în Franța cu oricine ai sta de vorbă vezi că are o cultură generală deosebită.

Urmăream uimiți acest război între America și Europa. Unchiul Mohsen a trecut pe lângă mine, spunându-mi cu un zâmbet larg:

— Vezi? Nu doar pe noi ne dezaprobă, nu se suportă nici între ei!

— E amuzant… Fiecare apreciază doar locul unde trăiește.

Unchiul Mohammad nu avea de gând să piardă bătălia, de parcă toată onoarea lui ar fi depins de asta, și își căuta cu îndârjire aliați.

— Să-i întrebăm pe ei! Ia spuneți, voi ce preferați: medici care au studiat în America sau medici care au studiat în Europa?

Am schimbat între noi priviri confuze. Mătușa Maryam și-a asumat sarcina de a răspunde în numele nostru:

— Eu merg la medicii de la noi. Avem doctori foarte buni, mulți dintre cei stabiliți afară vin să se opereze în Iran.

— Pentru că e mai ieftin, a intervenit mătușa Mahnaz cu un gest dezaprobator. Nu pentru că ar face treabă mai bună.

— Păi, dacă n-ar face treabă bună, n-ar mai veni lumea. Nu se joacă nimeni cu propria sănătate. Nu e o haină pe care o cumperi doar pentru că e ieftină, chiar dacă n-ai nevoie de ea.

Mama, care își pierduse răbdarea, a schimbat iar subiectul:

— Eu n-am încredere decât în medicul meu. Mohammad, dragul meu, ție cum îți merge? Povestește-mi! Ești bine? Ești fericit?

— Da, mamă. M-am acomodat și toate merg foarte bine.

— Și atunci de ce nu te însori? Ai rămas tare singur de când s-a dus Caroline. Poate acum ți se pare suportabil, dar, pe măsură ce îmbătrânești, simți tot mai mult nevoia să ai alături pe cineva cu care să vorbești aceeași limbă. Sunt foarte îngrijorată pentru tine.

— N-ai nici un motiv de îngrijorare, mamă! M-am obișnuit cu singurătatea. Încă de când aveam nouăsprezece, douăzeci de ani și m-ați trimis cu buzunarele goale în cealaltă parte a lumii am înțeles că sunt singur, că trebuie să mă obișnuiesc cu asta și să mă descurc pe cont propriu.

— Dar nu te-am trimis cu forța, tu ai vrut să pleci! Plus că nu era vorba să rămâi acolo... Planul era să-ți termini studiile și apoi să te întorci acasă. Dar ți-a plăcut mai mult acolo. Ne-am păcălit, avem un fiu doctor, dar pe nimeni care să aibă grijă de noi.

— Am vrut să mă întorc. Nici eu n-aveam de gând să rămân acolo. I-am spus asta și lui Caroline, ferm și categoric, iar ea a acceptat să vină cu mine. Ba chiar era foarte bucuroasă, pentru că îi plăcea mult în Iran. Nici măcar nu făcusem cerere pentru *Green Card*[1]. Dar, tocmai când îmi terminam studiile și se apropia momentul plecării, situația din Iran s-a dat peste cap.

— Dacă într-adevăr voiai să te întorci, atunci de ce ai tot tras de timp? Și-apoi, ce-are asta de-a face cu situația din Iran? Noi am continuat să trăim acolo, nu-i așa?

— Cum să trag de timp, mamă? Trebuia să muncesc și să studiez în același timp! Mărunțișul trimis de tata nu-mi ajungea să trăiesc și să-mi plătesc taxa la universitate. Dacă mi-ar fi dat atunci zece mii de dolari, mi-aș fi putut cumpăra o casă – nici nu știți cât erau de ieftine pe vremea aceea! Dacă aș fi avut locuința mea, n-aș mai fi fost apăsat mereu de nevoi, aș fi putut să mă ocup mai bine de studii și aș fi terminat mai repede. Și cine știe cât ar fi valorat acum locuința aia! Chiar i-am spus că aș cumpăra-o pe numele vostru, ca o investiție în viitor.

— Păi crezi că tatăl tău se scălda în bani? Nu știu cât înseamnă suma pe care-ai pomenit-o, nu știu nici cât însemna pe atunci, dar știu că ne speteam pentru „mărunțișul“ pe care ți-l trimiteam, cum îi zici tu. Ce salariu crezi că avea tatăl tău?

— Păi era director general, mereu am dus-o bine.

— Era director general, dar nu era hoț. Salariul lui trebuia să ne ajungă pentru încă cinci copii, pentru casă, cheltuieli zilnice, transport, haine, școală și alte cursuri, iar Mohsen era student în Shiraz și avea și el cheltuielile lui. Habib era la universitate în Teheran și aveam cheltuieli mai mici cu el, dar nu erau neglijabile. Apoi a trebuit să strângem zestrea pentru nunta surorii tale… și mai erau multe alte cheltuieli.

Mătușa Mahnaz s-a întors spre Mohammad și a spus cu un zâmbet amar:

— Nu, frăţioare, nu despre asta era vorba. Eu te înțeleg. Problema e că ochii care nu se văd se uită. La fel am pățit și eu, cum am plecat, cum m-au dat uitării. La început, chiar i-am spus de câteva ori tatei că mi-ar fi mult mai ușor dacă aș avea o mică sumă de bani să-mi iau un apartament, oricât de modest. Nici nu s-a sinchisit… și știi cât era francul atunci? Dar copiii din Iran erau mai importanți. Iar când a murit, n-am primit nici o para chioară din moștenire.

Îi priveam muți de uimire. Parcă s-ar fi înțeles între ei să ne șocheze întruna toată seara! Nu mi-aș fi închipuit că cei plecaţi afară sunt atât de rupți de realitate și că pot să le treacă asemenea lucruri prin minte. Unchiul Mohsen s-a întors spre

mine și mătușa Maryam și a mormăit cu o furie înăbușită:

— Ne-au luat tot ce ni se cuvenea, au mers la cele mai bune școli, se bucură de tot ce e mai bun în viață. Au viitorul asigurat – al lor, al copiilor, al nepoților. Și tot ei au pretenții de la noi!

Simțind că atmosfera se încordase, mama a pus capăt discuției:

— De ce nu ne așezăm la masă, mai bine?

S-a iscat o forfotă generală. Afsaneh a ridicat capacul cratiței cu orez, aburul dens obligând-o să dea capul într-o parte. Mătușa Mahnaz a pus pe masă în fața mea ustensilele pentru salată și s-a dus să verifice tocănița. Asta însemna că eu trebuia să pregătesc salata. E o fire irascibilă și nu prea o înțeleg. Uneori e de-o blândețe fără seamăn, alteori pare imposibil de mulțumit. Sanaz a adus farfuriile și fața de masă.

Am pus jurnalul deoparte, am tras mai aproape tava și am început să tai mărunt frunzele de salată. Mătușa Maryam a înșirat pe masa din bucătărie sucurile și paharele.

Afsaneh a pus cratița cu orez pe masă și, încruntată, a început să-l amestece cu o lingură cu coadă lungă. Arunca priviri furișe în jur, așteptând momentul potrivit să spună ce-i stătea pe limbă. Când mătușa Mahnaz a adus la masă bolul în care pusese tocănița, Afsaneh a profitat de prilej ca să se aplece spre mine și mătușa Maryam și să ne spună-n șoaptă:

— Vezi? Ei câștigă într-o lună cât noi într-un an, nu ajută niciodată cu nimic, dar stau ca vulturii să culeagă rămășițe dintr-o moștenire care nici măcar n-a existat. E adevărat ce se spune, că cei de dincolo sunt materialiști și nu se gândesc decât la bani.

1. Document de rezidenţă permanentă în Statele Unite.

A cincea zi

Am petrecut întreaga zi hoinărind. Vremea era foarte plăcută; am vizitat câteva monumente istorice, iar la prânz ne-am oprit să mâncăm *chebap* turcesc. Ne-am simțit foarte bine, dar mama a obosit repede și s-a întors acasă cu unchiul Mohammad și mătușa Mahnaz. Noi, ceilalți, am rămas să ne mai plimbăm prin oraș și să facem cumpărături. Totul mi se părea interesant, parcă abia acum ajunsesem să simt cu adevărat cât de mare este lumea.

Începea deja să se întunece când am pornit spre casă. Mama ne pregătise *ash reshteh*, ceea ce a fost o surpriză foarte plăcută pentru noi, așa cum fusese, de fapt, și intenția mamei. Ne-am arătat unii altora cumpărăturile făcute, întrebându-i mereu pe ceilalți în ce magazine le găsiseră. Apoi toți s-au tolănit și au reînceput să depene amintiri din copilărie, râzând și făcând glume, în timp ce eu încercam să descopăr și să reconstitui din aceste amintiri imaginea tatălui pe care nu-l cunoscusem niciodată. Era prima oară când mă gândeam atât de mult la el. Pentru mine, bunicul îndeplinise foarte bine rolul de tată și, în mintea mea, nu aveam alt tată în afară de el. Imaginea lui Habib, așa cum se contura din poveștile celor din jur, îmi părea mai degrabă a unui alt unchi decât a tatălui meu. Lipsa mamei însă, cu toată bunătatea și afecțiunea bunicii, o resimțeam dureros în adâncul sufletului. Uneori tânjeam după ea. Dacă ar fi rămas în viață, nu știu dacă ar fi putut face pentru mine mai multe decât făcuse bunica, dar cu siguranță eu aș fi fost alt om. Aș fi avut mai multă încredere în mine, aș fi fost mai puternică. Poate chiar mi-aș fi permis să mă răsfăț uneori și să-mi doresc mai multe lucruri. Nu aș fi trăit mereu cu teama că, dacă nu-mi controlez comportamentul, voi pierde afecțiunea celor din jur. Poate bunica știe că mă gândesc la mama. Poate că, în adâncul inimii, e geloasă

din cauza asta și de aceea nu vorbește niciodată despre ea. Ah, ajunge cu gândurile astea! Îmi fac singură rău, parcă aș avea o boală! Mi-am pus deoparte jurnalul.

După ce vasele au fost spălate, mătușile au pus în mijloc un vas cu nuci și fructe uscate și s-au așezat la masă. Mama și-a reluat șirul de întrebări. Cred că-și pregătise dinainte o întreagă listă, pe care acum o parcurgea cu seriozitate și rigurozitate, revenind mereu asupra ei dacă cineva întrerupea discuția. Probabil așa se purta și cu elevii ei când îi asculta la ore.

— De ce nu ați venit când ați auzit că tata e bolnav? a întrebat cu reproș disimulat în glas. Nu ați vrut să-l vedeți?

Am fost cu toții uluiți de franchețea ei. În cele din urmă, vocea unchiului Mohammad a întrerupt tăcerea grea care se lăsase:

— Doar Dumnezeu știe cât de mult mi-am dorit să vin, dar eram într-o situație foarte dificilă, era cea mai aglomerată perioadă la spital. Nici nu mi-am dat seama de gravitatea bolii. Tocmai îmi organizasem programul în așa fel încât să pot veni luna următoare, când am primit vestea că s-a prăpădit.

— Ai fi putut veni la înmormântare, a obiectat unchiul Mohsen.

— La ce bun? Se dusese… Aș fi vrut să-l văd pe el, nu să ascult litanii în moschee. Ah, Mohsen, nici nu știi ce greu mi-a fost. Te invidiam atât de tare că i-ai fost alături în ultimele clipe!

Unchiul Mohsen l-a fixat cu privirea o vreme, apoi expresia uimită de pe fața lui s-a transformat într-o grimasă disprețuitoare.

— Ha!

Apoi a izbucnit într-un hohot de râs. Ne-am întors cu toții consternați spre el. Era un râs atât de amar, atât de nervos, încât ceilalți nu puteau nici măcar să schițeze un zâmbet. După câteva clipe, s-a oprit brusc:

— Uite că și eu te invidiam pentru traiul lipsit de griji și responsabilități, în capătul celălalt al lumii. Nici nu-ți păsa de toate prin câte trecem.

Unchiul Mohammad s-a încruntat. Mama a intervenit înainte ca acesta să apuce să spună ceva și a întrebat-o pe Mahnaz:

— Dar tu, Mahnaz? Mohammad era prins cu munca și distanța

era prea mare ca să ajungă la înmormântare. Iar Mehdi, săracul, n-ar fi putut oricum să vină. Dar tu? Tu erai aproape și n-aveai nici o problemă.

— Cum nu?! Cum adică nu aveam? Doar știți care era situația atunci în Iran, voiați să mă vedeți arestată pe aeroport și aruncată în închisoare?

— Pe tine? De ce să te fi arestat? Prezentai vreun interes special?

Unchiul Mohsen a râs batjocoritor:

— Ei, poftim, ce importanți se cred unii! Ce motiv ar fi avut s-o aresteze pe una ca tine?

— De parcă le-ar fi trebuit vreun motiv sau vreo logică! Doar faptul că primul meu soț a fost generalul Sattari și al doilea este Shafaghi ar fi fost de-ajuns pentru ei.

— Bietul Sattari e mort de-atâta timp, că nimeni nu-și mai amintește de el. Iar pe domnul Shafaghi nu-l cunoaște nimeni. N-ai spus că e om de afaceri? Se mai ocupă și cu altceva?

— Afacerile și magazinul sunt doar ca să ne asigurăm traiul. Ocupația lui principală, care îi ia aproape tot timpul, e cu totul alta…

Și, asemenea unui crainic de televiziune care prezintă un invitat cu totul special, și-a ridicat cu mândrie mâna şi a îndreptat-o spre domnul Shafaghi. Toate privirile s-au ațintit asupra lui.

— Toată lumea îl cunoaște! Nu știți ce face?

Afsaneh a răspuns în numele nostru:

— Nu! De unde să știm? Dar ce face?

Mătușa Mahnaz a dat ochii peste cap. Părea că n-are deloc chef să explice un lucru care-ar fi trebuit să fie clar pentru toată lumea. Dar n-avea de ales și trebuia să le explice rudelor înapoiate și încete la minte niște lucruri foarte simple.

— Acolo îl cunoaște toată lumea, cel puțin oamenii cultivați care urmăresc știrile. Toți știu că și-a sacrificat întreaga viață pentru libertatea Iranului.

S-a lăsat o liniște în care plutea uimirea. În cele din urmă, domnul Hamidi a rupt tăcerea:

— În ce fel și-a sacrificat întreaga viață pentru libertate în Iran?

— Prin dezvăluirile pe care le face, prin informațiile pe care le oferă! Shafaghi este unul din cei mai cunoscuți specialişti în istoria politică a Iranului... Știu că nu i-ați răsfoit cartea, dar mă mir că nu i-ați ascultat interviurile de la radio. Voi nu ascultați radioul?

— Nu prea!

— Și atunci cum aflați știrile reale?

— Avem și noi radio, televiziune și ziare, a răspuns mătușa Maryam.

— Păi astea nu-s bune de nimic, sunt pline de minciuni! De-asta n-aveți habar ce se întâmplă, de fapt, în lume.

Afsaneh a ridicat din umeri:

— Avem câteva canale de știri, dar se prind și o mulțime de posturi de radio și televiziune străine. Dar avem de lucru, nu putem sta toată ziua să ne uităm la televizor sau să ascultăm radioul. Iar unele posturi spun atâtea minciuni sfruntate și răuvoitoare, încât îl scot din sărite până și pe Mohsen, care e dependent de radiouri și televiziuni străine.

— Unele?! a intervenit domnul Hamidi. Toate mint de sting! Nu există nici o fărâmă de adevăr în analizele pe care le prezintă!

Unchiul Mohsen a încercat iar să fie nepărtinitor. Chiar dacă el însuși era un împătimit al știrilor posturilor străine de radio şi televiziune, de care nu se putea lipsi nici măcar o zi, nu era deloc de acord cu părerile extremiste ale domnului Hamidi.

— Nu e chiar așa, a spus el pe un ton domol. Sursele pe care le folosesc sunt adesea de încredere, cel puțin mai de încredere decât ale noastre. Au și oameni bine pregătiți care fac analize serioase, cu dezbateri și comentarii interesante. Aceștia chiar sunt o sursă esențială de știri reale.

Domnul Hamidi fierbea de furie.

— Ce analize serioase? Ce dezbateri și comentarii? Cum scoate cineva un cuvințel şi-i contrazice îl cenzurează imediat. Dacă cineva îndrăznește să le spună americanilor adevărul verde-n față e terminat. Toți sunt spioni, aserviți, agenți CIA sau ai altor servicii secrete.

Unchiul Mohsen a început să dea din mâini exasperat:

— Ah! Nu începe iar cu poveștile astea, Hamidi... Ne-ai înnebunit cu ideile astea fixe! Are dreptate când spune că trebuie

să asculți și știrile de dincolo ca să înțelegi realitatea.

— Dar sunt pline de minciuni! Chiar nu pricepi?

Roșu la față de furie, domnul Shafaghi a pufnit:

— Poftim! Mi-am pus viața-n joc, m-am sacrificat și tot ce-am făcut am făcut pentru binele patriei, iar ăștia mă cred mincinos și spion! Meritați din plin guvernul pe care-l aveți!

Domnul Hamidi a făcut o grimasă de parcă i-ar fi venit să râdă, dar pe față nu i-a apărut nici măcar umbra unui zâmbet.

— De unde până unde a pierde vremea în cafenele pe Champs-Élysées declamând aiureli la un pahar de vin se cheamă sacrificiu pentru patrie?

— Nu mă aștept de la unul ca tine, sclav al regimului, să înțeleagă ce înseamnă să-ți iubești patria. Nu vă interesează decât să jefuiți țara și să vă umpleți buzunarele.

— Pfui! Deci cei care au rămas în țară, au mers la război și chiar și-au dat viața pe front nu știu nimic despre patriotism, iar trădătorii lași, care și-au luat averile și-au șters-o în străinătate sunt cei care-și iubesc cu adevărat patria? Mă faci să râd!

A izbucnit într-un râs forțat. Domnul Shafaghi a strâns din dinți și a răspuns:

— Cei care au plecat nu au mai suportat să vadă în ce hal a ajuns țara, nu au suportat să fie martori la devalizarea bogățiilor naţionale. Viața le era în pericol. Au preferat suferința exilului și a singurătății în loc să colaboreze cu dușmanul.

— M-am săturat de lozincile astea! Fii bărbat și spune adevărul. Ați văzut că traiul de dincolo e mai dulce și v-ați zis „La naiba cu patria, vreau o viață bună, ceilalți ducă-se pe pustii!“.

— N-am plecat pentru o viață mai bună, ci ca să avem posibilitatea de a lupta pentru țară.

— Da, sigur, am văzut cum luptați. Vă adunați o dată pe lună, ascultați muzică de prost-gust și ridicați un pahar de whisky în cinstea patriei. Recitați niște versuri, vărsați niște lacrimi și vă plângeți țara. Vă întoarceți apoi acasă pe trei cărări, și gata până luna următoare. Cică asta e luptă pentru patrie! Și, la urma urmei, care patrie? Sunteți cetățenii altor țări, vă mândriți cu pașapoartele străine. Nu aveți patrie!

— Păi, cum țara a ajuns pe mâna dușmanilor, nu avem nici o siguranță. Ăștia arestează, torturează și întemnițează pe oricine,

sub cel mai neînsemnat pretext, așa că trebuie să acceptăm cetățenia altor țări ca să rămânem în viață. Dar suntem mândri că suntem iranieni și pentru asta luptăm.

— În primul rând, cei care au fost realmente în pericol să-și piardă viața după revoluție nu reprezintă nici unu la sută din populație. În al doilea rând, cu cine vrei să lupți, stimate domn? Dacă ai fi crezut cu adevărat în ceea ce spui, ai fi rămas, ai fi luptat pentru convingerile tale, ai fi fost gata să mori pentru ele. Asta înseamnă să lupți. Nu să stai în restaurante, la teatru sau la concerte și din când în când să participi o oră, două la marșuri de protest pe străzile frumoase din Europa, în deplină siguranță.

— De ce să fi rămas și să risc să fiu executat de unul ca tine? Am mai multă minte și știu cum să lupt. Să organizezi marșuri de protest, demonstrații, discuții între liderii altor țări, să faci dezvăluiri, să le dai o voce celor reduși la tăcere și multe alte lucruri importante care pot duce la salvarea poporului ținut ostatic de regim sunt tot o formă de luptă.

— Nu, dragul meu, asta nu e luptă! Ți-ai găsit un loc confortabil și sigur, te-ai înconjurat de oameni cu aceleași idei ca tine și vă umpleți timpul cu toate astea ca să nu vă plictisiți. Mai ești și plătit pentru asta, te alegi și cu faimă și avere. Crezi că nu știm de unde-ți vin banii? Asta nu e compasiune pentru țară, e urmărirea propriilor interese. De fapt, ce mai știi tu despre țară, așa cum e ea azi? Ați rămas înțepeniți în timp acum treizeci de ani. Nimic din ceea ce faceți nu are valoarea unui singur cuvânt rostit în țară. Dacă într-adevăr credeți în ceea ce spuneți, haideți la un protest în țară. Dacă nu, terminaţi cu fanfaronada și trăiți-vă viața acolo unde sunteţi.

— Nu pot accepta ce se întâmplă-n ţară, mă simt responsabil pentru patria mea și voi face tot ce-mi stă în putință pentru a o elibera. De aici pot s-o slujesc mai bine, pot să fiu de mai mult folos. Și cred că e datoria morală a fiecărui iranian patriot să își dedice viața și averea țării sale. Dar tu și cei ca tine, care nu vă gândiți decât la furturi, mită, să vă umpleţi buzunarele, nu puteți înțelege asta. Nu mă voi întoarce niciodată, atât timp cât țara e pe mâna voastră. După ce vom îndrepta situația, ne vom întoarce.

— Altfel spus, când țara e la greu, ne găsim alta. Când lucrurile merg bine, ne întoarcem și ne luăm partea. Patria nu e o pălărie

pe care s-o schimbi după bunul plac. Dac-ai fi bărbat adevărat…

Nu-l mai auzisem niciodată pe Hamidi vorbind atât de deschis, fără menajamente. Mi-am întors privirea spre domnul Shafaghi, care se făcuse roșu ca racul. S-a ridicat brusc, a gesticulat cu brațele spre unchiul Mohammad și unchiul Mohsen și a strigat:

— Vedeți? Ne punem în joc viața și averea, le oferim informații, dăm în vileag crimele regimului, organizăm marșuri, demonstrații și simpozioane, implicăm organizațiile internaționale, facem tot ce putem ca să le dăm o şansă de scăpare. Iar ei, în loc să ne mulțumească, ne răspund cu injurii!

Domnul Hamidi părea încântat că reușise să-l scoată din sărite pe domnul Shafaghi. Fără să-și poată stăpâni zâmbetul, s-a sprijinit de spătarul scaunului și, cu ironie în glas, a spus:

— Shafaghi, poți să-ți iei povara asta de pe umeri. Nu te mai strofoca. Lupta asta pe care-o duci în celălalt capăt al lumii nu e pentru binele nostru.

Shafaghi se aprinsese atât de tare la față, încât mi-era teamă să nu facă atac cerebral. Cu vocea tremurând, a strigat:

— Ba e pentru binele vostru, al soțiilor și copiilor voștri, care sunt privați de drepturi ale omului fundamentale. Pentru binele vostru, care nu sunteți în stare să ieșiți în stradă, deși așa ați putea să vă eliberați țara într-o singură noapte. Pentru binele vostru, lașii care au plecat capul în fața regimului și au amuțit de tot.

Hamidi s-a ridicat și s-a aplecat spre Shafaghi. Păreau doi cocoși de luptă gata de încăierare. Dacă ajungeau într-adevăr să se ia la bătaie?

— Explică-mi, te rog, ce va fi dacă ieșim în stradă. Cine va prelua apoi conducerea? Tu?

— De ce să vin? Ca să vă folosiți de mine și apoi să mă dați la o parte? Nu am nici o pretenție să ajung la guvernare, n-aș fi capabil de aşa ceva, dar sunt destui alți oameni potriviți. De ce să nu preia ei conducerea? Sunt educați, inteligenți, susțin libertatea, sunt cinstiți și nu au mâinile pătate de sânge. Nu și-au trădat niciodată țara și nu au colaborat cu dușmanii. Nu-i interesează decât binele pământului strămoșesc.

— Scutește-mă! Vrei să ne lăsăm copiii să moară pe străzi ca să vină unii ca tine apoi să ne conducă? Nu, mulțumesc! N-o să ne

lăsăm amăgiți iar. Cu ce-o să ne ajute dacă cei de la putere poartă cravată în loc de turban? Vouă nu vă pasă de noi, vă supără doar că ați rămas cu mâna goală și averea țării e pe mâna altora.

— Nu mă interesează decât democrația. Nu-mi doresc decât libertate și dreptate pentru țara mea. Vreau ca averea țării să fie folosită pentru popor, pe baza unor principii economice informate. Vreau ca producția să crească și să fie distribuită în mod echitabil. Nu vreți și voi aceleași lucruri?

— Așa spun toți. Ai auzit până acum pe cineva să se laude că vrea o funcție în stat ca să poată fura în voie și să înăbușe vocea poporului?

Ca şi cum ar fi aşteptat o veşnicie să spună ceva, unchiul Mohsen a găsit prilejul să intervină:

— Problema e că nu sunteți uniți. Fiecare cântă altă melodie. Nu există un singur grup sau partid în care să aveți toți încredere. Nu ne oferiți un plan pe care să-l susținem cu toții. Nu putem să acceptăm orbește că oricine ar veni la putere ar fi mai bun decât ăştia de-acum.

Hamidi s-a repezit furios la unchiul Mohsen:

— Nu pleca urechea la balivernele lor! Nu au pe nimeni. Sunt toți nişte trădători cu reputație proastă și un trecut dubios. Nu trebuie să mă crezi pe mine, urmărește-i și-o să vezi cum se mănâncă între ei. Nici ei nu sunt în stare să se unească. Nu le pasă de noi. Viața și interesele lor sunt în altă parte. La primul semn că ceva nu merge, își vor umple buzunarele și-o vor șterge iar din țară.

— Tu eşti trădător, ţap ipocrit!

Asemenea spectatorilor unui meci de tenis, întorceam capul de la unul la celălalt. Ne îngrijora extremismul amândurora, iar discuția devenea tot mai aprinsă și înverşunată pe clipă ce trecea. În toată agitația, am auzit respirația neregulată a mamei, pe care ajunsesem s-o simt chiar și în somn. Mi-am întors privirea spre ea. Avea fața scăldată în transpirație, gâfâia și era palidă. Am strigat:

— Vai, mamă! Ce-ai pățit? Te simți rău?

Disputa s-a oprit și toți au început să alerge de acolo-colo. Eu am fugit în cameră, am luat flaconul cu pastile și am coborât în goană scările. Mătușa Maryam, ea însăși lac de sudoare, îi

pregătea un sirop. Mătușa Mahnaz îngenunchease lângă ea cu un pahar de apă. Unchiul Mohammad îi masa spatele. Unchiul Mehdi s-a retras încruntat într-un colț, apoi s-a strecurat înapoi la locul lui. Părea atât de calm și nepăsător și rareori se amesteca în discuții. Ceilalți spuneau că înainte nu era așa. Unchiul Mohsen a ieșit îngândurat din casă și s-a dus pe terasă, iar Afsaneh l-a urmat.

După vreo jumătate de oră, spiritele s-au calmat. Mama s-a întins pe o canapea, refuzând, în pofida insistențelor noastre, să meargă să se odihnească în camera ei. Cred că îi era teamă că, dacă va pleca, cearta va începe din nou. Toți vorbeau încet, grijulii să nu spună ceva ofensator. Asemenea unor copii neascultători care făcuseră o prostie, cei doi certăreți urcaseră în camerele lor. Ceilalți umblau derutați prin casă, încercând să-și găsească ceva de făcut. Unchiul Mehdi a strâns hainele murdare ale copilului său, întrebând unde le poate spăla. Am auzit de afară râsul lui Sanaz, care plecase după cină la plimbare cu Nader, Siroos și Ardeshir. Au intrat veseli în salon, fără să aibă habar de ce se întâmplase. Dând cu ochii de mine, Sanaz m-a întrebat:

— De ce n-ai venit cu noi? Vremea a fost superbă! Era un foc de tabără pe plajă, toată lumea cânta și dansa.

Am vrut să-i spun că nu m-au chemat cu ei, dar m-a întrerupt glasul aspru al mătușii Mahnaz:

— Șșș! Ce-i cu gălăgia asta? Mai încet!

Sanaz a rămas descumpănită, iar Nader a întrebat:

— Dar ce s-a întâmplat? Doarme careva?

Cu un gest spre mama, Mahnaz a explicat:

— Nu, dar nu se simte bine. Vorbiți mai încet.

Sanaz m-a întrebat în șoaptă:

— Ce s-a întâmplat?

— Nu știi ce-ai pierdut! A fost o adevărată bătălie.

Sanaz a făcut ochii mari de mirare. Siroos și Nader au venit lângă mine, iar Siroos m-a întrebat entuziast:

— Între cine şi cine?

— Între domnul Shafaghi şi domnul Hamidi.

Nader părea foarte surprins. Siroos a clătinat din cap cu regret

și a spus:

— Ce păcat că n-am fost aici! Cine-a câștigat?

Râzând, Sanaz mi-a spus la ureche:

— Mai bine se omorau unul pe celălalt.

Mi-am stăpânit râsul. Mătușa Mahnaz se uita la noi suspicioasă. Știa că îl vorbim de rău pe soțul ei, așa că ne-a spus dojenitor:

— La treabă! Să strângem pe-aici și să mergem la culcare. Mâine trebuie să ne trezim devreme, avem un program încărcat. Vreau să ne trezim la timp și să fim în formă.

A șasea zi

M-am trezit devreme în dimineața următoare. Priveam pe fereastră peticele de nori albi cu nuanțe galbene și portocalii, plutind parcă pe o mare albastră, și tânjeam să mă scufund și eu în valurile aurii și să mă contopesc cu natura. Ah, ce învălmășeală de gânduri... Mi-am luat jurnalul și m-am întins pe pat ca să-mi pun în ordine însemnările. Mama a ieșit din baie și, cu mișcări lipsite de vlagă, s-a îmbrăcat și și-a pus medicamentele în geantă.

— Hai, mamă, ridică-te! mi-a spus. Să mergem înainte să înceapă zarva.

Mi-am pus în rucsac o bluză de rezervă, un prosop și jurnalul, am luat-o pe mama de braț și am coborât împreună scările. Mătușa Mahnaz, domnul Shafaghi și Nader erau deja gata de plecare, iar unchiul Mohammad și unchiul Mehdi stăteau de vorbă pe terasă. Copiii alergau veseli prin grădină. Pe masa din bucătărie era pregătit un mic dejun frugal, semn că nu aveam timp să mâncăm pe îndelete. Am turnat niște ceai pentru mine și mama, care s-a așezat la masă, dar apoi a dat pâinea la o parte, declarând că n-are poftă de mâncare. Mi-am întins brânză pe o felie de pâine și am mâncat în picioare, cu ceai. Chiar atunci s-a deschis ușa camerei unchiului Mohsen, care a ieșit încruntat, strângând din buze. Afsaneh îl urma cu pași grăbiți, spunându-i ceva ce nu auzeam. Mereu își găseau motiv de ceartă! Sanaz se îmbrăcase cu niște pantaloni strâmți și își legase cămașa în talie. Siroos vorbea cu ea pe un ton iritat, gesticulând vehement. Ardeshir, obișnuit cu ciondănelile lor, a trecut fluierând nepăsător pe lângă ei și, văzându-i pe ceilalți copii, a ieșit în fugă pe terasă.

Meysam și Somayeh apăruseră și ei pe neobservate în capul scărilor. Sprijiniți de balustradă, priveau în jos cu o expresie

tristă și pierdută.

— De ce nu coborâți odată? i-a întrebat Mahnaz pe un ton exasperat. Somayeh, unde-i mami? Spune-i că s-a făcut târziu.

Somayeh a răspuns cu voce stinsă:

— Noi nu venim…

S-a lăsat brusc liniștea. O priveam toți uimiți. Domnul Shafaghi, deja scos din sărite de întârziere, a făcut câțiva pași în față:

— Cum, adică, nu veniți? Am făcut rezervare.

Mătușa Mahnaz l-a apucat de braț:

— Tu nu te băga!

L-a târât afară, apoi s-a întors înăuntru cu o faţă încruntată și a strigat:

— Maryam! Maryam, unde ești, dragă? De ce nu veniți? E târziu…

Vocea domnului Shafaghi a răzbătut de pe terasă:

— Ce bătaie de joc! Auzi la ei, „Noi nu venim“!

Atunci au intrat și unchii în hol și ni s-au alăturat aruncând priviri confuze spre mătușa Maryam, care stătea în capul scărilor.

— Mahnaz dragă, duceţi-vă, altfel o să întârziați. Hamidi are treabă în oraș și o să mergem cu el.

— Cum așa? Am făcut planuri, am rezervat locurile!

Gata îmbrăcat, domnul Hamidi a ieșit din camera lui și a spus țâfnos:

— Nu-ți face griji, plătesc eu partea noastră. Nu-l las pe soțul tău să iasă în pagubă.

— Ce vorbe-s astea, Hamidi? N-a zis nimeni nimic de bani! Vrem doar să petrecem puțin timp împreună, după atâta amar de ani. Ce rost a avut să batem atâta drum dacă acum fiecare își vede de treaba lui?

Mătușa Maryam își ațintise ochii asupra soțului ei. Chiar și eu puteam deslușI înțelesul privirii sale. Stânjenit de povara acestei priviri, domnul Hamidi s-a adresat soției lui cu amărăciune în glas:

— Ce e? Dacă vrei să mergi cu ei, du-te. Eu nu vin.

Mătușa Maryam și-a plecat capul. Mahnaz a intervenit pe un ton împăciuitor:

— Te implor, Hamidi, nu ne strica planurile! Mai avem doar

câteva zile împreună.

— Deja mi-au ajuns astea care-au fost…

Totul părea să se ducă de râpă. Unchiul Mohsen și unchiul Mehdi au urcat în grabă scările spre domnul Hamidi. Au început să-i spună ceva încet, fără ca noi să auzim ce vorbeau, și l-au dus înapoi în camera lui. Unchiul Mohammad s-a așezat lângă domnul Shafaghi. Mătușa Maryam a coborât scările și ne-am adunat toți în jurul ei.

— Cât m-am rugat să petrecem zilele astea în liniște și voie bună! a exclamat, ștergându-și lacrimile. Dar se pare că e imposibil.

Mătușa Mahnaz i-a răspuns îmbufnată:

— O fi Shafaghi bătrân și irascibil, dar și soțul tău e arțăgos și încăpățânat peste măsură.

Maryam i-a aruncat o privire ursuză.

Mama i-a luat deoparte pe Somayeh și Meysam, care așteptau cu îngrijorare deznodământul situației, și a început să-i dezmierde.

— Nu vă necăjiți, uneori și oamenii mari se mai ciondănesc. O să fie bine până la urmă. Trebuie să fie bine pentru că, orice-ar fi, suntem cu toții o familie.

Unchiul Mohammad a intrat triumfător în casă, însoțit de domnul Shafaghi. Ne-a făcut semn din cap și, fără să scoată nici un cuvânt, a trecut pe lângă noi ținându-l pe Shafaghi de umeri. I-am urmărit cu privirea până au urcat scările și s-au făcut nevăzuți în camera mătușii Maryam.

Plină de optimism, mama le-a spus copiilor:

— Mergeți și strângeți-vă lucrurile. O luăm înainte încet-încet. Ne ajung ei din urmă.

Nu știu cum, dar până la urmă s-a ajuns la un fel de armistițiu. Câteva minute mai târziu eram deja pe drum cu toții. Copiii mătușii Maryam au alergat râzând voioși spre ceilalți copii. Somayeh și Sara s-au îmbrățișat și, ținându-se de mână, ne-au luat-o înainte țopăind. Danial și-a pus brațul în jurul gâtului lui Meysam. Nick a fugit în direcţia lor și i-a împins pe fiecare într-o parte pentru a-și face loc între ei. Ardeshir i-a adunat pe toți și le-a spus ceva ce a stârnit hohote de râs și i-a făcut să alerge veseli

după el. Siroos s-a întors spre noi și a exclamat uimit:

— Ia uitați-vă la ei! Până ieri nu se puteau înghiți, iar acum sunt prieteni la cataramă!

Mama a spus gânditoare:

— Copiii nu poartă pică. Se împacă ușor. Știu să-și vorbească pe aceeași limbă. Dumnezeu să ne ajute pe noi, adulții…

Copiii mergeau aproape unii de ceilalți, în timp ce adulții erau risipiți și îngânduraţi. Mătușa Mahnaz și mătușa Maryam mergeau alături de soții lor. Nu știu dacă voiau să demonstreze în acest fel că fac front comun cu ei sau era, de fapt, o încercare de a-i supraveghea pentru a nu se isca un nou conflict.

Cu toată hărmălaia copiilor, am urcat cu bine pe vapor și ne-am găsit fiecare un loc. Unchii s-au așezat la o masă într-un colț al punții, absorbiți într-o conversație aparent neplăcută. Afsaneh stătea pe un scaun cu spatele la ei, la distanță de ceilalți, prefăcându-se pierdută în contemplarea mării albastre, deși era evident că avea toată atenția îndreptată spre discuția care se purta la masă. Eu și bunica ne-am tolănit pe niște șezlonguri, privind reflexiile scânteietoare ale soarelui în valuri. Vremea era blândă și plăcută, dar mă cam plictiseam. Nu aveam chef nici să scriu. Nu știam unde dispăruseră tinerii. Bravo lor, știu mereu să se distreze mai bine decât ceilalți.

— Măcar băieții mei încă vorbesc unul cu altul, a spus mama. Ce crezi că-și spun cu atâta seriozitate?

— Dacă nu greșesc, e vorba de plecarea lui Siroos.

— Dar ce-are așa de grozav străinătatea, încât îi apucă pe toți dorinţa de plecare?

— Nu știu!

O umbră apărută pe masă dintr-odată m-a făcut să ridic capul. Mătușa Mahnaz și domnul Shafaghi stăteau deasupra noastră. Soarele le bătea din spate, așa că nu puteam să le văd prea bine chipurile. Mătușa Mahnaz s-a așezat lângă mama.

— Cum te simți, mamă? Nu ai rău de mare, nu-i așa? Vrei ceva de băut? Fără politeţuri, te rog! Tot ce-mi doresc e să te simți cât mai bine și să rămâi numai cu amintiri frumoase.

Domnul Shafaghi și-a tras un scaun, s-a așezat alene și a început să-și umple cu grijă pipa, apoi a încercat să aprindă

bricheta de câteva ori și, în cele din urmă, a început să tragă adânc fumul în piept. Aerul s-a umplut de aroma plăcută a tutunului. S-a sprijinit relaxat de spătarul scaunului, s-a întors spre mine și m-a întrebat cu un zâmbet prietenos:

— Ce mai faci, draga mea? Ți-ai terminat studiile?

— Da.

— Ce ai studiat?

— Sociologie.

— Minunat! La fel ca mine! Știi că am predat teorii sociologice? Erau niște cursuri așa de interesante... În câteva clipe, s-a transformat într-un profesor care compara plin de entuziasm diverse teorii, iar eu, în studentul plin de admirație faţă de cunoștințele sale inepuizabile. Aveam impresia că se transpusese în alt spațiu și timp, înapoi în sala de curs, în mijlocul studenților săi. Parcă întinerise dintr-odată. După o vreme, a revenit cu picioarele pe pământ, a tăcut și și-a plecat capul. Iartă-mi vorbăria, mi-a spus el cu blândeţe. Ce profesori ai avut?

I-am spus numele unora dintre cei mai buni pe care-i avusesem. A clătinat din cap cu mâhnire.

— Nu, nu-i cunosc...

După care a continuat cu voce tremurândă:

— Încep să cred că nu mai cunosc nimic din țara aceea.

Îmbătrânise iar.

— E rândul tău să povestești. Ești atât de tăcută și liniștită! Hai, spune şi tu ceva...

— Ce să spun? N-am nimic de zis. Nu-mi place nici politica.

— Cine-a zis că trebuie să vorbești despre politică? Trăiești într-o țară atât de frumoasă, povestește-mi cum e acolo. Se mai joacă copiii pe stradă? Se mai aud strigătele vânzătorilor ambulanți vara la amiază? Mai cântă oamenii pe alei și prin grădini? Mai merge lumea în serile de vară să mănânce înghețată la Podul Tajrish? Apropo, se mai găsește înghețată Akbar Mashti? Mai răsare soarele din spatele muntelui Damavand? Dimineața deschideam fereastra ca să admir cum răsare soarele de după splendidul său pisc. De-ai ști cât îmi e de dor de casa mea! Mi-aș da tot restul vieții doar ca să mă pot întoarce câteva zile acolo.

Și-a întors ochii roșii, plini de lacrimi spre mare și s-a lăsat tăcerea. Am simţit că mi se rupe inima. Aș fi vrut să-l pot alina, să-

l consolez. Nu știu cât a trecut până și-a venit în fire.

— Iartă-mă! Te-am supărat?

— Nu, pe mine nu. Te-ai lăsat singur năpădit de gânduri care te-au întristat. Mie doar îmi pare rău... Îmi pare rău pentru noi, pentru că am pierdut un profesor de valoarea ta. Și îmi pare rău că lucruri atât de mărunte s-au transformat într-un vis irealizabil pentru tine.

— Ce să spun? Așa a fost să fie. Jumătate din viață am suferit şi mi-a fost dor de casă.

— N-am trecut niciodată prin aşa ceva, dar înțeleg ce-nseamnă. E un chin să-ţi fie dor!

M-a privit cu mai multă atenție.

— Chiar înțelegi ce spun și ce simt?

— Poate nu întocmai. Dar îmi pot imagina cum ar fi să ajung într-o zi în situația în care sunteţi voi și cât de greu mi-ar fi.

— Ești foarte matură. Mi-ar fi plăcut să am o fiică sau o noră cu istețimea ta.

Mama, care tocmai terminase de vorbit cu mătușa Mahnaz, a auzi ultimele cuvinte și a intervenit râzând:

— Nu se mai găsește nicăieri fată ca Dokhi a mea!

Am ajuns la o insulă desprinsă parcă dintr-un tărâm de vis. Priveliștea era minunată, vremea era superbă, dar parcă nimeni nu dădea atenție peisajului splendid. Toți păreau frământați de gânduri negre. Erau tot mai încruntați, iar distanța dintre ei, tot mai mare. Am luat prânzul într-o atmosferă rece. Nici unchii nu-și mai vorbeau. Parcă dintr-odată nu mai rămăsese nimic de spus și toți și-ar fi amintit că au lucruri mai importante de făcut decât să-și țină companie unii altora. Tot drumul de întoarcere, unchiul Mohsen și Afsaneh au stat retrași într-un colț, șușotind. Unchiul Mohammad a găsit în sfârșit primul prilej în ziua aceea să se așeze lângă mama.

— Despre ce-ați vorbit atâta vreme, Mohammad?

— Nimic important. Mohsen mi-a povestit despre copiii lui.

Am profitat de prezența lui Mohammad alături de mama ca să fac o plimbare și să examinez diferitele părți ale vaporului. În cele din urmă, m-am întors pe punte. Mi-am proptit coatele de

parapetul din lemn și am privit îndelung unduirea valurilor.

— Ce s-a întâmplat de sunt toți în toane proaste? s-a auzit o voce.

M-am întors surprinsă. Michael stătea lângă mine, cu privirea ațintită spre orizont. Uitasem cu totul că e și el cu noi! Era atât de tăcut și retras, încât prezența lui trecea neobservată.

— Vorbești persana? l-am întrebat cu uimire.

— Puțin…

— Dar unchiul Mohammad a spus că nu poți vorbi în persană.

— După ce s-a dus mama, el nu a mai vorbit cu mine în limba asta. Dar nu știu de ce a presupus că am uitat tot ce știam.

— Şi nu ai uitat?

— Nu! Eu și mama știam mai multă persană decât își dădea el seama. Exersam când nu era acasă. Apoi, în timpul facultății, am făcut și niște cursuri.

— De ce nu i-ai spus tatălui tău? S-ar fi bucurat mult.

— Nu știu. Moartea mamei ne-a îndepărtat unul de celălalt. Mi-e jenă. Vezi și tu că nu vorbesc prea bine…

— Nu-i adevărat, vorbești foarte bine! N-ai greşit nici o propoziţie. E drept că te exprimi literar, ca-n cărți, dar aşa e mai ușor de înțeles ce spui. Iar accent au toți… ia uită-te la Nader!

— Mulțumesc! Mi-ai luat o… o…

S-a bătut de câteva ori cu degetele pe piept.

— Vrei să spui „piatră de pe inimă“?

— Aha, da, exact!

— Ce mă bucur că vorbești limba noastră! Mă dădeam de ceasul morții încercând să mă folosesc de toată engleza pe care o ştiu ca să pot schimba câteva vorbe cu tine. Acum pot răsufla ușurată.

— De ce e supărată toată lumea?

— După discuțiile politice de aseară s-a văzut limpede că nu mai putem conviețui în bună înțelegere.

— De ce?

— Pentru că există o diferență uriașă de opinii. Discuțiile nu vor duce nicăieri, fiecare e convins că are dreptate. După ani întregi de propagandă, s-a ajuns la un fel de spălare a creierului… Nu mai putem avea încredere unii în ceilalți.

— Peste tot în lume oamenii au opinii diferite, dar nu-și fac

atâta sânge rău.

— Poate că iranienii sunt mai intoleranți. Nu știu dacă e la fel peste tot sau doar noi suntem așa, dar problemele politice ne influențează foarte tare viața personală și le dăm foarte multă importanță.

— Peste tot e așa. Singura diferență e că discuțiile politice se poartă între partide, specialiști, politicieni... În schimb, în Iran toată lumea face politică. Urmăresc și posturi de televiziune iraniene. Toți sunt experți și își dau cu părerea.

— Și încă n-ai văzut nimic! Ar trebui să vii în Teheran, absolut toți se cred politicieni, indiferent dacă sunt șoferi de taxi, vânzători în piață, profesori universitari sau casnice.

— Ce amuzant! Și vorbesc toți așa, în necunoștință de cauză?

— Nu neapărat, oamenii din Iran cunosc destul de bine situația politică. Problema e că nu acceptă opinii diferite, că nu se gândesc nici o clipă că s-ar putea să greșească sau că și celălalt ar putea avea măcar parțial dreptate. Fiecare e convins de superioritatea părerilor sale și, dacă cineva are o părere diferită, nu resping doar punctul de vedere al acelei persoane, ci şi persoana cu totul și se transformă în dușmani. Am auzit că, imediat după revoluție, multe familii s-au destrămat din cauza convingerilor politice diferite.

Era deja întuneric când ne-am întors la vilă. Toți păreau prea obosiți pentru a mai sta împreună. Am mers în camerele noastre și ne-am culcat mai devreme decât de obicei.

A șaptea zi

Discuțiile din ultimele două zile au continuat în visele mele, de care m-a salvat doar lumina dimineții. Am sărit din pat încercând parcă să mă scutur de toate gândurile fără noimă. M-am îmbrăcat în grabă și am coborât la parter. Mătușa Mahnaz pregătea micul dejun, așa că am ajutat-o să pună masa. Mama a coborât scările încet, cu mare dificultate.

— Ce-a pățit mama?

— Cred că o doare iar spatele. A umblat mult ieri, iar stările de agitaţie îi agravează și mai mult durerile. I-am turnat mamei ceai și i-am spus: Azi nu avem nici un program special, hai să ne plimbăm prin oraș. N-ai zis că vrei să cumperi niște suveniruri pentru Shamsi și Monir?

Ceilalți au coborât pe rând din camerele lor, s-au aşezat la masă și au mâncat, apoi s-au ridicat și au plecat. Le-am spus tuturor că vrem să mergem în oraș la cumpărături. Nimeni n-a avut obiecții, dar propunerea nu a stârnit nici încântare, fiind privită ca o obligație inevitabilă. Copiii au luat micul dejun în grabă și au ieșit gălăgioși din casă. Fără să schimbăm prea multe vorbe, ne-am pregătit de plecare și i-am așteptat pe ceilalți la ușa de la intrare. Ultimii care au coborât au fost mătușa Maryam și domnul Hamidi. La apariția lor, s-a lăsat o liniște grea. Priviri stupefiate s-au îndreptat spre mătușa Maryam. Era îmbrăcată în *chador*, care flutura ușor în urma ei în bătaia vântului.

— Așa vrei să vii?! a exclamat Mahnaz. Ți-am trecut cu vederea baticul, dar asta e prea de tot!

Domnul Hamidi s-a înroșit la față de mânie, a tras-o de mână pe mătușa Maryam și a spus:

— Nu venim cu voi, deci n-o să vă faceți de rușine.

— De ce te superi așa, domnule Hamidi? Mă gândesc doar la

binele ei. Se acoperă chiar și în casă, între frații și surorile ei! Și poartă mereu văl, pe căldurile astea! O s-o arate lumea cu degetul dacă iese în oraș îmbrăcată cu *chador*. Las-o, te rog, să vină doar cu batic pe cap, ca ieri.

— Nu ține de mine, e dorința ei. Nu i-am impus eu să se îmbrace așa și nici nu pot s-o oblig să-și scoată *chador*-ul.

— Nu mai spune! Sora mea era un om cu capul pe umeri până să se mărite cu tine. Nu știu dacă de vină e funcția ta sau habotnicia, dar din cauza ta a ajuns așa!

Mătușa Maryam i-a sărit în apărare:

— Nu, soro, nu-i adevărat. E alegerea mea.

— Nu mai minți! E greu de crezut că o fată educată are din senin revelația că părul ei descoperit e o sfidare la adresa islamului!

— N-a fost nici o revelație. Am studiat și am ales să mă îmbrac așa din convingere. M-am gândit mult timp la asta. Mă simt în largul meu așa, mai în siguranță.

— Nu, draga mea, ți-ai pierdut mințile. Te acoperi chiar și în fața fraților și nepoților tăi. Am strâns din dinți și n-am zis nimic zilele astea, dar mă apucă și pe mine năduşeala când te văd cu batic pe căldura asta. Și în casă de ce nu te simți în siguranță? Suntem toți *mahram*!

— Soțul tău nu mi-e *mahram*.

— Zău așa! Din cauza bietului Shafaghi te acoperi? Fii pe pace, nu se uită la tine.

— Știu! Dar credința mea e doar a mea, n-are nimic de-a face cu voi. Tu poți să te îmbraci cum vrei.

Domnul Hamidi a intervenit:

— Hai să mergem, Maryam. Am treabă.

— Vezi cu ce oameni ne-am pricopsit? a zis pufnind domnul Shafaghi. De-aia nu face țara noastră nici un progres.

Venele de la gâtul domnului Hamidi se umflaseră de furie. S-a apropiat de fața lui Shafaghi și a spus:

— Crezi că țara va progresa dacă soția mea își lasă părul să fluture despletit? Când soția ta umblă dezbrăcată pe stradă, o face pentru țara ei, sau pentru Franța?

Unchiul Mehdi a deschis și el gura într-un final:

— De ce te legi de îmbrăcămintea oamenilor, frate? Lasă-i în

pace, e treaba fiecăruia cum se îmbracă.

Hamidi și Shafaghi păreau gata să se ia la bătaie, vorbind unul peste celălalt, astfel că nu se mai înțelegea ce spun.

— Să mă bată Dumnezeu, iar ați început? a strigat mama. Spune-le să înceteze!

Unchiul Mohammad a fugit spre Shafaghi, l-a luat de mână și l-a tras deoparte, iar Hamidi a pornit cu pași repezi în direcția opusă. Mătușa Maryam a alergat în urma lui, chemându-i și pe copii. Meysam a strigat:

— Noi nu venim cu voi. Mergem în parc cu Michael.

*

Am pornit la drum ca o ceată dezorganizată. Îndată ce am ajuns în zona magazinelor, am început să ne separăm și să ne pierdem unii de ceilalți. Unchiul Mohsen și Afsaneh, care erau plictisiți și morocănoși încă de dimineață, s-au despărțit de noi la intrarea într-un centru comercial, iar mătușa Mahnaz și domnul Shafaghi s-au așezat la o masă într-o cafenea, ocupându-și timpul cu ceva de băut. Pe tineri nu i-am văzut, probabil profitaseră de prilej pentru a scăpa de certurile fără rost și plecaseră la plimbare. Mie nu-mi spun niciodată nimic despre planurile lor, ca și cum ar fi de la sine înțeles că eu trebuie să stau mereu cu mama. Michael și unchiul Mehdi plecaseră cu copiii în parc, fiind astfel scutiți de compania noastră.

M-am plimbat puțin pe străzi cu mama, uitându-mă în vitrinele magazinelor. Știam că dorește să cumpere câteva suveniruri pentru Shamsi și alte prietene, dar nu avea deloc dispoziția și răbdarea necesare pentru cumpărături. Am încercat să-i arăt lucrurile interesante expuse în vitrine. Aproba absentă tot ce spuneam, dar nu dădea semne că ar dori să cumpere ceva.

— Mă dor picioarele, a mărturisit în cele din urmă. Să mergem să ne așezăm undeva.

A aruncat o privire la scaunele goale înșirate pe trotuar în fața unei cafenele, așa că ne-am așezat chiar acolo. Din cafenea a ieșit în fugă un puști și a zis ceva în turcă:

— *Tea, please*, i-am răspuns.

Mama a oftat.

— De ce s-a dus totul de râpă? Le-a pierit toată bucuria.

N-am știut cum s-o consolez. Am privit în jur și l-am văzut în depărtare pe unchiul Mohammad. M-am ridicat și am făcut câțiva pași în direcția lui, dând din mâini cu entuziasm, până când m-a văzut și a venit spre noi. S-a așezat lângă mama, care s-a întors spre mine și mi-a spus:

— Draga mea, poți să mergi la cumpărături dacă vrei. Eu rămân aici. Ia și câteva bluze, ce-ți place ție, pentru prietenele tale din Teheran.

M-am ridicat și am intrat într-un magazin mare aflat în apropierea cafenelei. M-am plimbat o vreme de la un etaj la altul și am cumpărat diverse lucruri. Dar nu mă simțeam în largul meu, gândurile îmi zburau și nu mă puteam concentra. Lângă raionul de haine de damă, m-am întâlnit cu Afsaneh.

— Și tu erai pe-aici? Ce-ai cumpărat?

— Nimic. La cumpărături e nevoie de bună dispoziție, pe care eu n-o am.

— De ce? Soțul mătușii Mahnaz s-a certat cu soțul mătușii Maryam, de ce să te superi tu din cauza asta?

— Nu știi ce i-a spus Mohammad lui Mohsen?

— Nu, ce i-a spus?

— Bietul Mohsen și-a călcat pe mândrie și, la insistențele mele, l-a rugat pe frate-său să-l ajute pe Siroos și să-l ia și pe el în America. Mohammad i-a spus destul de brutal că „cine nu poate să muncească în Iran sigur nu va putea nici în America, nu e deloc o idee bună“. Nu-ți poți imagina cum s-a simțit Mohsen. S-a supărat atât de tare, încât n-ar mai fi stat aici o clipă, doar de dragul mamei a rămas.

Mirată, era cât pe ce să spun că mi-e greu să cred că s-a întâmplat așa, pentru că unchiul Mohammad chiar mă încurajase să rezolv cu actele și să vin la el în America. Noroc că am avut atâta minte, încât să-mi înghit la timp cuvintele. De ce nu voia unchiul Mohammad să-l ajute pe fiul unchiului Mohsen? Oare mai existau între ei rivalitatea și gelozia din copilărie?

Nu mai aveam chef de cumpărături sau plimbare. Am ieşit în stradă și m-am îndreptat încet spre cafenea. Mătușa Mahnaz și

domnul Shafaghi se alăturaseră și ei mamei și unchiului Mohammad și stăteau de vorbă cu nişte feţe serioase și posomorâte. Unchiul Mohammad, care era cu spatele la mine, tocmai spunea:

— Nu se mai poate așa, până când? Trebuie să-i spuneți adevărul. O îmbolnăviți cu zile!

Mama, care îl privea îngândurată, și-a ridicat ochii și, văzându-mă în spatele unchiului Mohammad, l-a întrerupt repede cu un „Șșt!“. Toți s-au întors spre mine. Mătușa Mahnaz mi-a zis cu un zâmbet forțat:

— Ce repede te-ai întors, scumpo! Ai terminat deja cumpărăturile?

— N-am avut multe de luat.

— Ei, cum așa? Iranienii sunt pasionați de cumpărături. Primul lucru de care se interesează e bazarul. Uită-te la ai noștri, nici unul n-a propus să mergem la muzeu sau să vizităm orașul, dar pentru cumpărături au fost toți gata cât ai clipi. Fac atât de multe cumpărături, că mereu depășesc limita la bagaje!

Domnul Shafaghi i-a continuat vorba:

— În orice aeroport din lume, poți depista iranienii după cât de multe bagaje au și după faptul că încearcă să se târguiască atunci când au de plătit taxa pentru greutate suplimentară!

Avea dreptate. Noi înșine ne luam peste picior adesea din cauza acestui obicei, dar, venind din gura lor, ironiile astea păreau mult mai aspre și usturătoare și ne simțeam obligați să ne apărăm.

— Când ne întoarcem acasă? a întrebat mama nerăbdătoare.

— Ce s-a întâmplat, mamă? a întrebat unchiul Mohammad cu îngrijorare în glas. Ai obosit?

— Da, mă dor picioarele și am palpitații. Am uitat să-mi iau pastilele la mine.

Am vrut să-i reamintesc că își pusese pastilele în poșetă, dar din privirea ei am înțeles că nu trebuie să-i răpesc scuza.

*

Ne-am întors acasă pe rând, la distanță mare unii de alții și din locuri diferite. Unii luaseră deja cina, alții mâncaseră ce găsiseră prin frigider. Mama se întinsese pe canapeaua din camera de zi, dar nici măcar prezența ei nu-i convinsese pe unchi și pe mătuși să se adune laolaltă. Michael și unchiul Mehdi au revenit împreună cu copiii. Nu știu ce făcuseră, dar abia se mai țineau pe picioare de oboseală. Părinții i-au adunat și i-au dus la culcare în camerele lor. Am ieșit pe terasa întunecată și m-am sprijinit de balustrada de lemn. În adierea serii, copacii aruncau umbre stranii. Michael a venit lângă mine și a spus:

— Situația s-a înrăutățit și mai mult de azi-dimineață, nu-i așa?

— Da, pare că e tot mai rău cu fiecare clipă. Parcă e calmul dinaintea furtunii.

— Deja nu mai văd o familie numeroasă, ci nişte străini învrăjbiți unii împotriva celorlalți.

— După bucuria și entuziasmul de la început, nu-mi vine să cred cât de repede ne-am săturat unii de alții. Toată lumea numără minutele rămase până plecăm acasă.

— Cum s-o fi ajuns la asta?

— Cred că e o consecință firească a două, trei decenii de separare. Ni s-au schimbat perspectiva, experiența, chiar și felul de a vorbi. Ei au rămas cu impresiile din copilărie. Nu mai avem prieteni comuni, activități comune, un viitor comun sau planuri comune despre care să discutăm. De câte ori poți depăna aceleași amintiri din copilărie? Le-am povestit pe toate de zeci de ori. N-a mai rămas nimic de spus.

— Eu am venit cu speranța că o să mă regăsesc. Dar ei par chiar mai pierduți și mai confuzi decât mine.

— De ce simţi nevoia să te regăsești? Ai tot ce vrei.

— Nu știu ce vrei să spui prin „tot“. Dacă e vorba de bani, atunci da, am. Dar nu am rude și apropiați. Și când ieșeam cu colegii de clasă, de muncă sau alte cunoștințe, în adâncul sufletului tot singur mă simțeam. Mi s-a părut mereu că există o diferență între mine și ceilalți copii de vârsta mea, o dificultate de a comunica cu ei. Nu mă consideram de-al lor și nici nu aveam o familie, rude sau o patrie căreia să simt că-i aparțin.

— De ce nu te-ai axat mai mult pe identitatea ta iraniană? Ți-era rușine că ești iranian?

— Nu, nu mi-era rușine, dar nici nu simțeam că e identitatea mea. Eram dezorientat. Când eram copil, ne pregăteam să venim în Iran. Mama îl iubea atât de mult pe tata, încât uneori ai fi zis că e mai iraniancă decât el. Nu uitase niciodată când mersese prima oară în Iran, când fusese primită cu foarte multă căldură și dusă la o mulțime de petreceri și în excursii. Îi considera pe iranieni un popor plin de voioșie și poftă de viață. Era convinsă că vom avea o viață foarte frumoasă în Iran și număra zilele până la plecare. Vorbeau mult despre ce vom face acolo, ce vom lua cu noi și ce nu. Când am mers la școală, m-au învățat să fiu mândru că sunt iranian. Acasă, făceam exerciții de persană cu mama, ca să-i facem o surpriză tatei; învățasem chiar și poezii! Mama spunea că o să ajungem să vorbim atât de bine, încât, atunci când o să mergem în Iran, nimeni n-o să-și dea seama că suntem străini. Era secretul nostru. Dar totul s-a năruit când s-a îmbolnăvit. Copleșit de tristețe, tata și-a îndreptat toate gândurile și atenția asupra mamei. Nu mă mai băga nimeni în seamă. Deși eram foarte mic, simțeam tragedia care ne lovise, însă ei au considerat că soluția e să mă țină la distanţă. Așa se face că am pierdut totul într-o clipită: mama, tata, căminul, chiar și identitatea de iranian. Lecțiile de persană au fost date uitării. La televizor erau știri rele despre Iran și, dintr-odată, a fi iranian nu mai era bine. Bunica mi-a spus: „Nu-ți face griji, tu ești american. Să nu spui nimănui că tatăl tău e iranian“. Dar eu am spus și ceilalți au râs de mine, aşa că nu mai voiam să merg la școală. Un an mai târziu, tata a venit după mine și m-am întors într-o casă fără mamă. Totul se schimbase. L-am întrebat dacă să spun la școală că sunt iranian, iar tata mi-a răspuns nepăsător că nu contează, dar, dacă ceilalți copii mă necăjesc, mai bine să nu spun. Așa că n-am spus. Nu am mai vorbit cu el în persană. Dar mă simțeam în continuare pierdut și nu știam unde îmi este, de fapt, locul. Când am crescut, am luat câteva cursuri de persană și, cu baza pe care o aveam, am făcut progrese rapide. Mi-am reamintit totul foarte bine sau poate că nu uitasem niciodată cu adevărat, pentru că în toți acești ani am continuat să vorbesc cu mama în mintea mea. Vezi tu, nu învățam persana pentru tatăl meu iranian, ci de dragul mamei mele americane, pentru a-i păstra vie amintirea. Simțeam că totul e de-a-ndoaselea.

*

Vocea mamei ne-a readus la realitate.

— Unde sunteți, copii? Haideți înăuntru, vreau să vă spun ceva.

Ne-am întors în casă. Toți erau adunați acolo, tăcuți și ursuzi. Felul în care se așezaseră te ducea cu gândul la o tactică militară, în care forțele combatante formau două rânduri, față-n față. Mătușa Maryam și unchiul Hamidi stăteau lipiți pe o canapea cu două locuri. În mod normal, atunci când erau în compania altora, nu îi vedeai niciodată atât de aproape unul de celălalt, considerau că e semn de frivolitate și necuviință. Uneori se purtau atât de formal și distant, încât mă întrebam dacă se ating vreodată și mi se părea uimitor că au doi copii. Pesemne că atmosfera ostilă îi apropiase.

Domnul Shafaghi se tolănise într-un fotoliu confortabil, iar mătușa Mahnaz stătea pe jos lângă el, cu cotul sprijinit pe genunchiul lui.

Cu o atitudine posacă, unchiul Mohsen și Afsaneh s-au așezat la cele două capete ale unui divan. Încruntat, Siroos se plimba de colo-colo în spatele lor ca o santinelă. Pe o canapea în fața lor, unchiul Mohammad și unchiul Mehdi stăteau de-o parte și de alta a mamei. Din grădină se auzeau râsetele lui Sanaz și Nader. Eu și Michael am privit îndelung dispunerea grupurilor din cameră. Nu ne puteam hotărî în ce parte să mergem. Spre oricare ne-am fi îndreptat, am fi dat impresia că facem front comun cu ei împotriva celorlalți. Ca să destind puțin atmosfera apăsătoare, am exclamat râzând:

— Am o veste bună!

Toți ochii s-au îndreptat spre mine, însă fără nici o sclipire de curiozitate sau interes. Mă simțeam ca un copil care vrea să recite o poezie, dar nimeni nu-l ascultă. Am înghețat, nu știam cum să continui. Mama mi-a sărit în ajutor:

— Spune, draga mea! Ce veste ai?

M-am îndreptat spre ea și am încercat să vorbesc cu mult entuziasm:

— Mamă, Michael vorbește persana! Și nu o persană stâlcită, ci vorbește foarte frumos și corect, uneori chiar mai elevat decât

noi!

Toți și-au întors uimiți privirea spre Michael. Unchiul Mohammad a întrebat stupefiat:

— Așa este?

— Păi, da! a răspuns Michael, tulburat. Am învățat persană în copilărie. Tu m-ai învățat, nu-ți amintești?

— Dar aveai doar șase ani atunci. Credeam că poți înțelege unele cuvinte, dar pe restul le-ai uitat și nu poți să vorbești.

— Nu am uitat nimic. Tu ai uitat de mine.

Cu ochii plini de lacrimi, unchiul Mohammad s-a ridicat de la locul său și s-a îndreptat spre Michael cu brațele deschise. Tatăl și fiul s-au îmbrățișat de parcă s-ar fi regăsit după mulți ani.

— Ai văzut? i-am spus râzând lui Michael. Până la urmă ai reușit să-i faci o surpriză!

Cu lacrimi sclipindu-i în colțul ochilor, Michael a răspuns:

— Întocmai cum și-a dorit mama!

Mama și-a proptit mâna de spătarul canapelei și s-a ridicat cu dificultate. L-a apucat pe Michael cu o mână și pe Mohammad cu cealaltă și i-a îmbrățișat pe amândoi. Mătușile s-au ridicat și ele, în cele din urmă, au venit spre el și l-au sărutat. M-am dus în bucătărie, am pregătit ceștile și am început să torn ceai. S-a lăsat din nou liniștea şi toți s-au reîntors la locurile lor. Trebuia să continui jocul.

— Dar asta nu e tot. Știe chiar și poezie persană. Știe pe de rost toate poeziile lui Hafez!

— Nu-i adevărat! a protestat Michael.

I-am făcut cu ochiul.

— Credeți-mă, așa e. Hai, recită-ne un gazel de Hafez!

— Nu, nu pot!

S-a ridicat îngrozit și s-a îndreptat spre ușă, părea gata s-o rupă la fugă. Toți au izbucnit în râs. Am tras adânc aer în piept și-am spus:

— Slavă Domnului, în sfârșit râdeți şi voi! Am pus pe masă tava cu ceai și am continuat: Ieșiți din tranșee și poftiți la ceai. N-o să vă stau în cale.

Unchiul Mohammad s-a îndreptat spre mine cu un zâmbet larg și o privire caldă și afectuoasă în care se citea recunoștința:

— Șmechero! Cum ai reușit să-l faci să vorbească?

Când și-a luat ceașca de ceai, a ajuns față-n față cu unchiul Mohsen. Au schimbat priviri ursuze, apoi au plecat capul și s-au prefăcut că nu se bagă în seamă unul pe celălalt. Răceala dintre ei nu a scăpat privirii agere a mamei:

— Ce-ați pățit? De ce vă uitați așa unul la altul, ca două pisici gata să sară la bătaie?

Unchiul Mohsen a râs ironic:

— Nu știu ce-aș putea spune.

— De ce nu-i spui? Spune-i de ce ești supărat pe mine!

Unchiul Mohsen a ridicat din umeri și i-a șoptit ceva la ureche lui Afsaneh care, în mod neobișnuit pentru ea, stătea tăcută într-un colț. Unchiul Mohammad a continuat:

— Vrea să-l iau pe Siroos cu mine în America. I-am spus că nu va rezista, că munca e grea acolo și cine n-a reușit să lucreze în Teheran nu va reuși nici în America. Mohsen a pus totul la inimă. Nu știu ce așteaptă de la mine. Ce-ar trebui să fac?

Afsaneh a intervenit, în sfârșit, în discuție, cu un zâmbet ironic:

— Fii pe pace, nu mai avem nici o așteptare de la voi. În toți anii aceștia, am îndeplinit în locul vostru toate îndatoririle față de familie și n-am primit în schimb nici măcar un „mulțumesc“ de complezenţă. Dar vom continua să facem la fel și de-acum încolo.

Unchiul Mohsen s-a aprins la auzul acestor cuvinte și a spus pe un ton tăios:

— Am învățat acum mulți ani să nu mai am nici o așteptare de la fratele meu mai mare, indiferent dacă e vorba de sprijin material sau sufletesc, de ajutor sau susținere. Am dus singur pe umeri toate responsabilitățile și poverile vieții, îngrijirea părinților bătrâni, bolile, medicamentele, doctorii, distracția și călătoriile, spitalizările, cumpărăturile, chiar și înmormântarea, fără să am vreo așteptare de la fratele meu, doctor înavuțit în celălalt capăt al lumii. Dintr-un amărât de salariu și lucrând în mai multe locuri am reușit să țin trei copii la facultate, în timp ce fratele meu mai mare cheltuiește într-o lună cât salariul meu doar pe dulciuri pentru nepotul lui. Mi-ar putea schimba cu totul viața doar cu mărunțișul pe care-l are în buzunare, dar eu sunt nevoit să apelez la străini ca să împrumut nişte bani. S-a întors

spre mama și a continuat: N-am să vă iert niciodată, pe tine și pe tata, că nu m-ați trimis și pe mine în străinătate, ca pe domnul aici de față. Singura mea vină a fost că eram cuminte și studios. Ați smuls din ce era al meu și i-ați trimis lui, l-ați făcut fericit, bogat și de succes, iar pe noi ne-ați ținut în infernul ăla. Şi acum trebuie să ne ploconim în fața lor și să le suportăm toate ifosele. Să-i lăsăm să se minuneze că nu vorbim engleza și nu suntem la curent cu știrile și cultura lumii. Nimeni nu le zice că nu-i nici o realizare să vorbești engleza după ce-ai stat treizeci de ani acolo. Dac-aș fi stat şi eu măcar doi ani, aș fi vorbit mai bine decât voi! Trebuie să-i ascultăm fără să crâcnim când ne spun că suntem înapoiați și ne bat la cap că suntem complici. Și, culmea, mai au și pretenții de la noi! Se plâng că nu le-am trimis bani să-și cumpere casă acolo și că au primit prea puțini bani de buzunar, de le-a fost greu toată studența. Eu aș fi fost gata să dorm pe străzi dacă asta mi-ar fi asigurat viitorul și confortul lor!

Unchiul Mohsen prinsese avânt și își vărsa tot amarul și furia înăbușite atâția ani. Nu-l mai auzisem până atunci plângându-se, poate doar dând glas nemulțumiri exprimate voalat. Își îndeplinea mereu responsabilitățile tăcut și posomorât și, chiar dacă uneori se mai simţea o furie ascunsă în comportamentul său, reușea imediat să o disimuleze. Acum, după mulți ani, începuse în sfârșit să dea glas tuturor nemulțumirilor și nimeni nu mai putea să-l oprească. Nici măcar nu-și dădea seama cât de mult o rănea pe mama prin ceea ce spunea.

S-a scotocit surescitat prin buzunare și a scos două fotografii.

— Uite, ăsta e apartamentul meu de o sută treizeci de metri pătrați în care-mi înghesui toată familia, în centrul unui oraș aglomerat și poluat. Și iată vila lui uriașă, cu două etaje, cu gazon și grădină și în față, și în spate, în care trăiește de unul singur! Care e diferența dintre noi? De ce ți s-a cuvenit ție totul?

Îl priveam toți cu gura căscată.

— Ce e cu tine, Mohsen? a întrebat mama cu amărăciune. Liniștește-te.

— De ce să mă liniștesc? Cum să mă liniștesc? Toată viața mi-am înghițit amarul în tăcere. Am fost mereu pe locul doi – și acasă, și la muncă. Acasă îmi dădeam sufletul muncind în timp ce toată lumea ridica în slăvi generozitatea lui Mohammad, iar

mama plângea mereu că-i e fiul departe și mă suna în miez de noapte să-mi spună că-i tremură sufletul de grija lui Mohammad al ei, care nu răspunde la telefon. Pentru mine ți-ai făcut vreodată griji? La muncă a fost la fel. Dintre colegii mei, toți leneșii care n-au luat examenul de admitere la facultate au fost trimiși în străinătate. Noi, fraierii care-au învățat bine, am rămas să ne spetim muncind. Ne-au luat apoi în armată doi ani și în cele din urmă am reușit cu chiu, cu vai și relaţii să ne angajăm în vreo instituție oarecare, ca apoi să vedem că leneșii se întorc cu diplome luate cine știe unde, plini de fumuri și aere, și dintr-odată sunt șefii noștri! Nici nu mai ştiu să vorbească cum trebuie, jumătate din cuvinte le spun în engleză, franceză sau germană, și se mândresc cu studiile din străinătate, cu viața de acolo, cu clădirile, laboratoarele și dotările facultăților, de parcă ei le-ar fi construit pe toate! Mereu regret că n-am fost și eu leneș, era mai bine dacă nu intram la facultate…

Mohammad i-a tăiat avântul, protestând:

— N-a fost vorba că n-am putut intra la nici o facultate! La Medicină era concurența foarte mare, de-asta am picat. Dacă mi-aș fi ales ceva mai simplu, ca tine, sigur aș fi luat examenul de admitere. Crezi că nu mi-ar fi plăcut să rămân în sânul familiei, unde să mi se ofere totul pe tavă? Tu nu trebuia nici să-ți speli hainele, nici să-ți pregătești prânzul sau cina și erai mereu înconjurat de dragoste. Ce știi tu despre cum e să muncești și să înveți singur-singurel într-un oraș străin? Nu te-ai confruntat niciodată cu greutățile astea!

— Nu mai spune! Ia hai să facem schimb de locuri, doar de amuzament. Vino să petreci puțin timp cu familia, iar eu voi duce greul străinătății, ce zici?

Domnul Shafaghi a intervenit cu un ton calm și măsurat:

— Mohsen, atunci de ce-ai rămas, dacă îți doreai atât de mult să pleci? Ai fi putut să pleci după revoluție, s-ar fi găsit un loc și pentru tine în lumea asta largă.

Afsaneh a clătinat din cap și a oftat adânc:

— Că bine zici!

Unchiul Mohsen s-a apropiat de domnul Shafaghi, vărsându-și toată furia pe el:

— Cum să plec? Ce-aș fi făcut cu mama și cu tata? Un fiu li s-a

prăpădit, altul a fugit din țară, iar celălalt se transformase de patruzeci de ani într-o fotografie pusă pe perete și motiv de griji și jale. După ce-au trudit atâția ani, cum să-mi las părinții bătrâni şi bolnavi singuri și cu inima plină de dor? Din nefericire pentru mine, am avut conștiință și simțul datoriei.

— Nu aveau nevoie de tine, i-a răspuns Mohammad tăios. Nu arunca totul în cârca lor, nu erau bătrâni pe-atunci! Tata era încă în putere, se descurca fără noi. De ce pui pe seama lor teama, slăbiciunea și lipsa ta de curaj?

— Așa e, mi-a fost teamă! Când am înțeles că ar fi mai bine să plecăm, era deja prea târziu, eram însurat și aveam copii, nu puteam să renunț la tot și s-o pornesc aiurea în lume ca să încep o viață nouă de la zero. Trecuse momentul. Nu m-au trimis la timp și am pierdut prilejul. Am fost sacrificat pentru succesul tău.

Domnul Shafaghi a continuat cu același ton calm:

— Nu sunt de acord cu ce spui. Știi ce vârstă aveam eu când am plecat? La patruzeci și ceva de ani am luat hotărârea să las totul și să plec din țară. În viață trebuie să mai și riști. Mi-am luat de mână soția și copilul și am plecat.

— Voi aveați un capital substanțial, ați plecat din țară cu o grămadă de bani. Ăsta nu e nici un risc! Mie banii nu mi-au picat din cer și nici nu i-am făcut pe spinarea altora.

Domnul Shafaghi s-a încruntat. Unchiul Mohsen atinsese o coardă sensibilă.

— Am plecat doar cu banii mei. Muncisem douăzeci și cinci de ani, plus ce moștenisem. Și nu eram singurul. Toți care aveau câte ceva, o diplomă, o rudă sau altă legătură în afară, pașaport sau cetățenie străină… toți care au putut să plece au plecat. De-asta se tot vorbește despre exodul de creiere. A râs scurt, nervos, apoi a continuat: Se spune, chiar dacă doar cu jumătate de gură, că numai ăia fără creier au rămas, ca ăia care s-au dat de partea regimului și au obținut astfel funcții înalte și și-au umplut buzunarele.

Unchiul Mohsen fierbea de mânie:

— Ce aiureli! Șaptezeci de milioane de oameni sunt niște trădători fără creier! Oameni adevărați sunt doar cei două, trei milioane care au prădat bogăția țării și s-au dus în celălalt capăt al lumii, unde au continuat să se tragă pe sfoară unii pe alții.

— Noi am prădat? Voi prădați statul de treizeci de ani încoace! Dar tot nu vi s-au umplut buzunarele și sunteți atât de lacomi, încât nu lăsați să vă scape nici un bănuț printre degete în folosul țării! N-a mai rămas nimic din bogăția națională, o să ajungeți în curând la sapă de lemn! Și nici nu mai aveți oameni de valoare, toți au plecat.

— Hai, scutește-mă! La fel ca tine, jumătate din ăştia care-au plecat n-aveau nimic de pierdut. De aceea și-au luat tălpășița îndată ce-au auzit că există locuri în lume unde ar avea un acoperiș deasupra capului și o brumă de bani. Maryam, ți-l amintești pe Ali Asghar, ăla care ne aducea îngrășământ și ne întreținea grădina? Într-o bună zi, a venit să-și ia rămas-bun, a spus că sora lui obținuse statut de refugiat și ducea o viață mai bună decât în țară și acum voia să plece și el.

Mătușa Maryam nu părea dornică să se amestece în cearta celor doi frați, dar, într-o încercare de a destinde atmosfera, a spus râzând:

— Așa e! Ți-l amintești, mamă, pe Ali Asghar, grădinarul? Când tata lucra la Ministerul Agriculturii, l-a trimis la nişte cursuri de duzină pentru grădinari. După aia, nu-i mai ajungeai cu prăjina la nas, se credea mare expert!

Cu un râs nervos, unchiul Mohsen și-a reluat ideea:

— La asta se referă când zic „exodul creierelor“! Unde mai găsim noi creier ca al lui Ali Asghar?

Domnul Hamidi nu mai putea urmări discuția în tăcere. Ignorând-o pe mătușa Maryam, care îl trăgea de marginea pantalonilor și îi șoptea discret să nu se amestece, s-a ridicat de la locul lui și, gesticulând, a spus cu glas răsunător:

— Știi ce doare cel mai tare? Ne-au lăsat în toiul războiului, într-o stare deplorabilă, și-au plecat la distracții și bețiii, iar acum mai au și pretenții de la noi! Crede-mă, cu prima ocazie, oameni ca Ali Asghar ar fi gata să revină în țară, să ne acuze de trădare și complicitate și să preia chiar ei puterea!

Cu o sprinteneală neașteptată pentru vârsta lui, domnul Shafaghi a sărit de la locul lui, de parcă nu mai putea vorbi stând jos, și, fluturând un deget în aer, a încercat să acopere vocea domnului Hamidi:

— Oamenii ca Ali Asghar merită mai mult respect decât toți

trădătorii și colaboratorii care au mâinile pătate de sângele tinerilor noștri!

— Și mâinile voastre sunt pătate de sânge! Complotați cu oricine ne dușmănește și nu vă dați în lături de la nici un fel de propagandă, doar ca să găsească șefii voștri un pretext să ne atace și să arunce bombe peste noi. Nu contează că mor mii de oameni, atâta timp cât voi vă puteți întoarce să preluați conducerea!

Unchiul Mohsen, care nu era niciodată de acord cu domnul Hamidi și nu-l avea deloc la inimă, s-a văzut pentru prima dată în aceeași tabără cu cumnatul său și a adăugat:

— Iar când nu pot ajunge la oamenii din țară, se iau unul de celălalt. Când apare cineva capabil să facă ceva concret, se ridică și bat toba împotriva lui, la posturi de radio și televiziune, până îl distrug. Dacă cineva încearcă să opună rezistență, este apreciat numai dacă își pierde viața, altfel e aruncat tot în tagma trădătorilor.

Asemenea unui cântăreț dintr-un cor, domnul Hamidi a înțeles imediat că trebuie să intervină pentru a duce mai departe ideea celuilalt:

— Și toate astea în condițiile în care nu dețin nici o putere. Vai și-amar de noi dacă vor ajunge vreodată la conducere, vor fi de o sută de ori mai răi decât Hitler și Stalin.

— Fiecare îi judecă pe ceilalți după propriile limite! Până una alta, ce-ați făcut voi îi pune pe Hitler și Stalin într-o lumină bună, uitați-vă numai unde s-a ajuns cu încălcarea drepturilor omului în țara aia! Noi luptăm să le redăm oamenilor toate drepturile. Spre deosebire de voi, noi nu condamnăm pe nimeni fără proces și fără dovezi, chiar de-ar fi cel mai cunoscut trădător. În schimb, voi trimiteți mereu oameni la moarte, chiar și minori, fără tribunal, fără judecată, fără dovezi... Dacă ați avea o fărâmă de bun-simț, ați înțelege că ne sacrificăm pentru salvarea voastră!

Domnul Hamidi, unchiul Mohsen, Afsaneh și Siroos au izbucnit într-un râs forțat și răsunător, iar unchiul Mohsen a exclamat:

— Nu te mai sacrifica, Shafaghi, e păcat de tine!

Mătușa Mahnaz s-a înfuriat atât de tare, încât a țâșnit de la locul ei și s-a dus lângă soțul său, pe care l-a luat protector de

braț, asemenea unei mame care vrea să-și salveze copilul din mijlocul unei cete de bătăuși. Cu o privire aspră, a tăiat râsul celorlalți. Unchiul Mohammad i-a venit în ajutor și a spus pe un ton împăciuitor:

— Aveți o părere proastă despre oamenii care au rămas în Iran. Statisticile din America arată că iranienii sunt printre cei mai educați și de succes imigranți, indiferent de domeniul pe care și l-au ales.

Domnul Hamidi l-a întrerupt:

— Vai, ce noroc pe noi că ăia care au studiat în America s-au îmbogățit și au succes în viață! Ce legătură are cu noi? E treaba lor!

Fără să-și piardă cumpătul, unchiul Mohammad a continuat:

— Vreau să spun că, dacă ei ar putea să-și pună capitalul, experiența, cunoștințele și experiența în slujba Iranului, țara noastră ar face mari progrese și viața oamenilor ar fi mai bună și mai frumoasă.

Domnul Hamidi a schițat un zâmbet:

— Te ții de glume, domnule doctor! Cei mai în vârstă nu ne-ar mai putea fi de folos, iar tinerii, care au crescut acolo, nu se vor întoarce niciodată. Părinții lor ce-au făcut pentru țară, în afară de faptul că au plecat? Și atunci cum să le pese copiilor de o țară pe care nici n-au văzut-o? Pe ei nu-i preocupă binele Iranului, ci propriul confort. S-ar întoarce doar dacă ar avea condiții și o viață mai bună, dar la fel de bine ar merge și într-o țară africană sau arabă dacă ar ști că ar face mai mulți bani acolo. Ăsta nu e sacrificiu pentru patrie! Putem angaja specialiști oricând, nu trebuie să le dăm pe mână și conducerea țării și să devenim sclavii lor.

Unchiul Mohsen părea nelămurit. El fusese întotdeauna un susținător al schimbării regimului, sperând în apariția unui salvator patriot și în reîntoarcerea specialiștilor.

— Mi-e inima grea. Sunt cel mai mare critic al regimului, dar nu am încredere nici în voi. Uneori spuneți niște lucruri atât de rupte de realitatea din țară, încât mă pufnește râsul. Mi-e silă că stați pe margine și vă dați cu părerea, că îi încurajați pe copiii noștri să-și dea viața în timp ce voi vă duceți viața în confort și siguranță, că vă credeți superiori. După douăzeci și opt de ani, am

reușit în sfârșit să ne împăcăm cu viața care ne-a fost dată. Dar voi vreți s-o luați de la capăt și să găsiți un țap ispășitor. Când mă gândesc cum ar fi să se repete toată povestea de la începutul revoluției – arestările, persecuțiile, întemnițările, execuțiile, mă trec fiorii! Nu, n-aș mai suporta să trec iar prin așa ceva.

Mătușa Mahnaz l-a privit surprinsă.

— Când ai devenit așa de mărginit? În primul rând, noi n-am spus niciodată lucrurile astea! Nu trebuie să pui pe seama noastră părerile unor posturi private de televiziune sau ale unor indivizi! În al doilea rând, te-ar supăra dacă niște oameni educați în cele mai bune universități ale lumii și formați într-unele din cele mai avansate culturi s-ar întoarce ca să preia administrarea unei țări în paragină și v-ar scăpa de dezastru? Pentru asta e nevoie de sacrificii. La urma urmei, totul are un preț și, până nu-l plătești, nu poți obține ce-ți dorești.

Într-un final, mătușa Maryam s-a aruncat și ea în luptă:

— Cei care au crescut acolo sunt de folos culturii ăleia „avansate“, cum zici tu. Cum să înțeleagă ei problemele noastre?

— Dar ce-au așa de special problemele voastre? La fel ca toată lumea, și voi vreți s-aveţi ce pune pe masă, o viață liniștită, siguranță, libertate.

— Sigur că da, a intervenit domnul Hamidi ironic. Dar crezi că vrem să ne lepădăm principiile, credința și moralitatea și să trăim în depravare în schimbul unui trai îndestulat? Avem şi noi cultura noastră religioasă, care e mai importantă decât stomacul plin.

Afsaneh a întors capul, indignată. Extremismul domnului Hamidi o indispunea întotdeauna, chiar și acum, când erau de aceeași parte a baricadei.

— Ă… te rog să vorbești în numele tău doar.

Unchiul Mohsen a strâns din dinți și a continuat ideea lui Afsaneh:

— Nu mai pescui şi tu în ape tulburi! Ghinionul nostru este că ne aflăm între ciocan și nicovală… Noi…

Vocea mătușii Mahnaz s-a ridicat peste celelalte, întrerupând cuvintele unchiului Mohsen. Se pare că fiecare ținea morțiș să-și exprime punctul de vedere, fără să-l intereseze ce au de spus ceilalți.

— Dar ai voștri, care vă înțeleg situația, ce au făcut pentru voi în acești treizeci de ani? Au făcut și altceva în afară că v-au luat și cămașa de pe voi? Problema voastră e alta. Vă e teamă că dacă ceilalți, care sunt mai capabili și mai bine pregătiţi decât voi, se întorc în țară n-o să vă mai meargă bine. Dacă nici asta nu e trădare, atunci ce e? De ce nu aveți ochi să ne vedeți și pe noi?

Unchiul Mohsen a răspuns gânditor:

— Știi de ce nu putem să avem încredere în voi?

— De ce? Pentru că ți-am luat moștenirea de la tatăl tău?

— Mai rău de-atât. Ne-ați trădat. Ne-ați abandonat în cele mai grele momente și ați plecat. V-ați așezat într-un loc călduţ și acum ne luați peste picior sau chiar ne insultați spunând că suntem lași pentru că nu ne ridicăm la luptă și nu ne trimitem copiii să moară ca să vă deschidă vouă drumul de întoarcere. Nu putem avea încredere în voi. De unde să știm noi că la prima problemă apărută n-o să fugiți iar, mai ales că acum aveți deja un loc asigurat în altă ţară. Nu aveți nimic de pierdut. Nouă, în schimb, ni se poate distruge întreaga viață.

Domnul Shafaghi a intervenit gesticulând vehement:

— Crezi că eu n-aș fi putut să schimb culorile, să-mi las barbă și să rămân în sistem, ba chiar să-mi sporesc de câteva ori averea în felul ăsta, la fel ca ei?

A arătat spre domnul Hamidi, care, roșu l-a față, i-a răspuns:

— Cine crezi că te-ar fi acceptat pe tine? S-a întors spre Mohsen și a continuat: Mai bine c-au plecat. Cine are nevoie de ei? De câte ori prind programele lor idioate la televizor, îmi spun „Slavă Domnului c-a fost revoluția și-am scăpat de ei!“.

— Sunt de acord. Dacă au plecat, asta e. Să le fie de bine. Dar acum vin cu pretenții, aici e durerea!

Vacarmul a cuprins întreaga încăpere. Toți țipau, de parcă cel care striga mai tare ar fi avut dreptate. Nu se mai înțelegea ce spun, auzeam doar frânturi de propoziții, risipite în aer.

— Își văd doar de-ale lor, beau whisky, merg în cluburi și dansează, iar apoi ne impun nouă cum să ne trăim viața!

— Zău așa, în Iran trageți la măsea mai mult decât noi! Iar alcoolul nu e nimic, mulți au vicii și mai mari. Toată lumea care se întoarce din Iran povestește că a fost în fiecare seară la petreceri unde s-a consumat alcool. Și nu e vorba de băuturi

ușoare, rachiul vostru poate adormi și-un taur!

— Ce să mai spunem de droguri! Toți tinerii sunt dependenți, complet sau aproape, și fumează mereu hașiș sau iarbă.

— Se zice că mai nou e la modă să se fumeze narghilea și tot soiul de prostii de care nici n-am auzit.

— Pesemne copiii de-acolo sunt toți sfinți! De unde credeți că vin toate drogurile astea?

— Nu se poate trăi într-o țară în care drepturile omului sunt călcate în picioare, unde poți fi arestat pentru un singur cuvințel, unde închisorile gem de oameni a căror singură vină este că au gândit altfel și au spus ce cred!

— Felicitări că trăiți în țara libertății, unde vă sunt controlate telefoanele mobile, vă sunt deschise scrisorile, aveți închisori secrete, iar guvernanții apără răspicat și pe față tortura! Acolo se poate trăi?

— Parcă la voi n-ar fi tortură! Pesemne deținuții se oferă voluntar să dea mărturii false pentru a putea fi executați! Sau dau de bunăvoie cu capul de tot felul de obiecte până mor!

— E atâta nesiguranță, încât nu poți organiza nici măcar o nuntă restrânsă în familie la tine acasă.

— Ce nuntă? Păi tinerii sunt arestați și la o mică adunare de zece, douăsprezece persoane!

— În America voastră, cu care vă tot lăudați, vă e teamă să ieșiți din casă după opt seara.

— Oricine poate avea arme de foc, chiar și elevii, când încep să se certe, pot scoate arma să-și omoare colegii și profesorii!

*

Am auzit strigătul mamei, printre celelalte voci. M-am întors în direcţia ei – se învineţise la faţă și respira greu. M-am repezit îngrozită spre ea, răsturnându-mi scaunul din cauza mișcării bruște.

— Liniște! am țipat. N-aveți de gând să vă opriți până n-o omorâți?

Cred că am ridicat glasul foarte tare, pentru că vacarmul furibund s-a stins și s-a lăsat o liniște grea. Toate privirile s-au

ațintit asupra mamei. După câteva clipe, au început toți să forfotească. Unchiul Mohammad și-a adus trusa medicală, mătușa Maryam a început să pregătească obișnuitul sirop. Mătușa Mahnaz a adus un pahar cu apă, s-a ghemuit lângă mama și a stropit-o cu apă pe față. Mama respira sacadat, clipind foarte repede. Unchiul Mohammad a ridicat o seringă în dreptul lămpii și i-a verificat conținutul, apoi a scos o picătură prin vârful acului. Cu un ton autoritar, a început să dea dispoziții:

— Afară! Goliți camera. Dokhi, rămâi doar tu. Ridică-i mâneca.

Plecându-și capetele, toți au ieșit din încăpere. După puțin timp, mama și-a recăpătat cunoștința și a reînceput să respire normal.

— Cheamă-i pe Mohsen și pe Mehdi, mi-a spus unchiul. Să vină să ne ajute s-o ducem sus, în patul ei, ca să se odihnească.

*

În casă se lăsase liniștea. Toți se duseseră în camerele lor.

M-am spălat pe dinți și m-am întors. Mama plângea încetișor. Am îngenuncheat lângă patul ei.

— Mamă, te implor, încearcă să te liniștești și să adormi.

Mama a rostit cu greutate:

— Dacă se încaieră așa cât timp sunt eu în viață, ce-o să fie după ce mor?

— N-a fost nimic serios, mamă, doar niște ciondăneli, i se poate întâmpla oricui. Au gusturi și păreri diferite și, la urma urmei, trăiesc de foarte mulți ani în culturi diferite. E normal să nu se pună de acord.

— Tocmai diferențele astea transformă frații și surorile în străini. Sunt sigură că se înțeleg mai bine și sunt mai prietenoși cu vecinii din țările lor decât unii cu alții.

— Acum încearcă să dormi. Nu te mai chinui singură. Îți promit că mâine totul va fi bine.

Nu credeam nici eu ce spun, dar mama a închis ochii. Am ieșit din cameră. Luminile de la parter erau stinse. Dintr-odată, parcă toată energia rămasă mi s-a scurs din corp. Am simțit că nu mă mai pot ține pe picioare și m-am așezat pe trepte. Îmi venea să

plâng, deși nu știam de ce. Mi-am luat jurnalul, care rămăsese jos, și m-am întors în cameră. După cum respira mama, mi-am dat seama că adormise deja. În lumina slabă a veiozei de pe noptieră, chipul îi părea și mai îmbătrânit și palid. Unchiul Mohammad a băgat capul pe ușă:

— Cum se simte?

— Doarme. Ce i-ai dat? Și-a făcut foarte rapid efectul.

— Un calmant. Era foarte agitată. Dacă se trezește la noapte, cheamă-mă.

— Bine.

— Te las, atunci, noapte bună!

— Noapte bună!

*

Simțeam un miros neplăcut, rânced, umed, de transpirație, mizerie, puroi și sânge. Pereții erau înalți și fără ferestre. Din tavan atârna un bec mic. În mijlocul camerei, un copil scotea haine dintr-o valiză. Hainele se transformau în hârtie. Șase femei stăteau într-un colț al încăperii cu capetele lipite unele de altele, de parcă s-ar fi unit formând un singur cap uriaș în mijloc…

Foile de hârtie zburau în cercuri prin aer, iar copilul râdea bucuros. O siluetă întunecată a acoperit lumina. Speriat, copilul a alergat într-un colț. Capul uriaș s-a separat în mai multe bucăți și fiecare a început să scoată țipete asurzitoare. Corpurile alergau în jurul camerei, dar picioarele le dispăruseră…

Nu au picioare. Trebuie să le găsesc picioarele. Picioarele! Picioarele! Unde le sunt picioarele? Am dat la o parte o pătură murdară. Nu! Nu! Bucățile astea de carne roșie, neagră, galbenă nu sunt picioare. Miros îngrozitor, oribil. Un țipăt pornit din adâncul ființei mele mi-a rămas prins între dinți și îmi bloca respirația. Deschideam și închideam gura, asemenea unui pește scos din apă care își petrece ultimele clipe de viață zbătându-se fără rost. În cap îmi răsuna ecoul straniu al unui zgomot foarte îndepărtat. Trebuie să fug, dar nu-mi pot mișca picioarele. Oricât încerc, nu mă pot sprijini pe picioare. Respirația mi se accelerează. Trebuie să plec. Îmi privesc picioarele, dar locul e

gol! Nu am picioare! Oh, Doamne, ce s-a întâmplat cu picioarele mele? Tot ce-a rămas din ele e duhoarea care umple aerul. Nu am aer! Nu am aer! Mă sufoc. Nu am aer. Nu mai pot respira. Mor! Mor. Nu mai am aer.

*

Un lichid rece m-a stropit pe față. Am tresărit tare și am început să tremur. Am deschis ochii dintr-odată, atât de larg, încât am simțit că-mi sar din orbite. Cineva era în spatele meu și mă susținea, încercând să mă așeze. Am înghițit lichidul care mi-a fost pulverizat în gură, dat tot nu puteam respira. Cineva m-a lovit cu palma peste față și mi-a spus să țip. Nu știu cum am reușit să scot un țipăt înfiorător, care mi-a eliberat respirația înăbușită. După alte câteva țipete, respirația mi s-a transformat în nişte gâfâieli zgomotoase. Nu-mi puteam opri lacrimile. Îmi tremura tot trupul. S-a auzit o voce care-mi spunea să plâng. M-am lipit de brațele care se întindeau spre mine și am spus printre suspine:

— Nu aveau picioare! Picioarele le-au fost smulse. E vina mea, eu am făcut asta!

Nu reușeam nicicum să mă stăpânesc, era ca și cum altcineva ar fi vorbit cu vocea mea, nu aveam nici un control. Am simțit înțepătura acului de seringă. Vorbele incoerente care-mi ieșeau pe gură fără voia mea s-au transformat în șoapte. Am căzut pe pat fără vlagă. Aveam ochii deschiși, dar nu vedeam nimic. Nu știu cât timp am rămas în starea asta. Respirația mi-a revenit încet-încet la normal. Vocile care se auzeau în jurul meu au început să capete sens:

— Încă două atacuri ca ăsta și ar putea muri.

— De-am fi avut un tub de oxigen!

— Trebuie rezolvată problema principală.

Am distins glasul slab și temător al mamei:

— Pân-acum n-au fost așa de intense, nici n-au durat atât de mult.

Vocile au început să se amestece iar, să se prelungească și să se îngroaşe, ca o înregistrare audio cu încetinitorul. Și-au pierdut sensul și au început să plutească în întunericul de deasupra mea.

Mi-am simțit corpul ca de plumb scufundându-se, înghițit de un vârtej adânc.

A opta zi

Am deschis cu greu ochii. Îmi simțeam pleoapele umflate. Am privit în jur. Nu eram în camera mea. Unde mă aflam? Îmi simțeam mintea golită, lipsită de orice gând sau emoție. Era ca și cum capul mi-ar fi fost plin de aer, ca o minge. În încăpere nu mai era nimeni. Imaginile au început treptat să prindă contur. Mi-am întins brațele și am dat la o parte draperiile grele. O lumină orbitoare m-a făcut să închid involuntar ochii. Ce sus era soarele! E dimineață? Amiază? M-am trezit din somnul de noapte sau dintr-un somn de după-amiază? Nu-mi aminteam nimic. M-am uitat la ceas. Cum adică două?! Evident că nu era noapte, dar nu putea fi nici două după-amiaza! Nu părea cu putinţă să fi dormit de seara până atunci. Sigur era stricat ceasul. Amorțită, simțindu-mi în continuare capul greu, m-am dat jos din pat. M-a cuprins amețeala și a trebuit să mă sprijin de perete ca să-mi recapăt echilibrul. Am făcut cu grijă câțiva pași spre ușă, am deschis-o și am ieșit din cameră. Văzut de sus, salonul de la parter părea mai familiar decât camera, astfel că imaginile amestecate și tulburi au început treptat să devină mai clare, deși erau încă tremurânde. Mătușa Mahnaz ținea într-o mână capacul unei oale și în cealaltă, o lingură. A suflat în lingură și a gustat cu precauție din conținutul apetisant. A închis ochii, așteptând câteva clipe, de parcă ar fi vrut să simtă gustul cu toată ființa. M-a cuprins o stare de slăbiciune – eram lihnită! Mătușa a luat solnița, a pus nişte sare în lingură și apoi a amestecat-o în oală. Lângă masa din bucătărie, mătușa Maryam tăia frunzele de salată. Pe ceilalți nu-i vedeam nicăieri. M-am întors în camera mea. Nu mai eram așa de amețită, dar știam că trebuie să fac un duș pentru a-mi reveni cu adevărat în simțiri. Am stat sub ploaia rece a dușului simțind cum îmi spală nu doar corpul, ci și mintea. Aerul pe care-l simţisem

până atunci în cap se risipea încet și gândurile începeau din nou să prindă formă. Am auzit o bătaie în ușă, urmată de vocea mătușii Maryam:

— Ce faci? Te-ai trezit?

Ce întrebare stupidă…

— Nu, mătușă, încă dorm! Cât e ceasul?

— E trecut de două.

— Cum de-am dormit așa de mult? De ce nu m-ați trezit?

— Aveai mare nevoie de somn. Vrei să-ți aduc ceva?

— Nu! Cobor eu imediat.

*

Bunica m-a îmbrățișat.

— Ah, draga mea, era să mă omori de spaimă!

Unchiul Mohammad m-a strâns la piept și m-a sărutat pe creștet. Mătușile, care țineau de capetele feței de masă, mă priveau cu duioșie. Am vrut să le ajut.

— Nu trebuie să faci nimic! Mergi și stai jos.

— Unde sunt ceilalți?

— Mohsen și ai lui au plecat în oraș la cumpărături. Ceilalți sunt pe plajă. I-am strigat, vin și ei imediat.

Cât am luat prânzul, toată lumea a vorbit domol, alegându-și cuvintele cu grijă pentru a nu supăra pe nimeni. Se uitau pe furiș unii la alții, ținând mai mult ochii în farfurie. Păreau atât de stânjeniți! Aveam impresia că abia așteaptă fiecare să termine de mâncat pentru a scăpa din cameră. Vasele au fost strânse foarte rapid, iar somnul de după-amiază s-a dovedit un pretext foarte bun de fugă.

Michael s-a așezat lângă mine.

— Tu de ce nu vii cu copiii afară? De ce stai mereu cu bătrânii?

— Păi, tinerii nu mă iau și pe mine cu ei. Nu m-a invitat nimeni.

Sanaz s-a încruntat:

— Ție nu-ți place să stai cu noi. Ești ca un om mare și nu ne iei în serios, ne faci să ne fie rușine. Am privit-o uimită. Oare cu câți ani eram mai mare decât ea? Bun, atunci te invit acum. Vii cu noi

pe plajă?

— Acum? Nu, sunt obosită… Nici mama nu se simte bine, vreau să stau cu ea.

— Poftim! a exclamat Siroos râzând forțat. Mereu găsești scuze să nu vii cu noi, de-asta nu te chemăm și pe tine.

Clătinând din cap, Michael a spus:

— Dependența asta de mama ta nu e ceva firesc. Poate ești deprimată și o folosești ca pretext să rămâi acasă.

Sanaz m-a tras de mână și a insistat:

— Are grijă unchiul Mohammad de ea. Haideți, doamnă, să mergem. O să-ți facă bine să ieși la aer.

Vremea era foarte plăcută. Am închis ochii și m-am lăsat în voia brizei ușoare a mării. Sanaz și Nader glumeau și râdeau, Siroos își uitase rolul de băiat posac și dificil și se alăturase hohotelor de râs. Copiii se alergau în jurul nostru. Unchiul Mehdi, care era mereu îngrijorat din cauza fiului său, a venit în fugă și ne-a ajuns din urmă la jumătatea drumului.

După o vreme, Nader a spus:

— Eu mă simt foarte bine aici, dar nu înțeleg de ce sunt supărați ceilalți. De ce nu se înțeleg?

Siroos a răspuns:

— Ah, occidentalii ăștia sunt atât de plini de ei! Scuză-mă, unchiule Mehdi, dar nu vă ajunge nimeni cu prăjina la nas.

— Ce? a întrebat Michael confuz. Ce prăjină? Cum adică?

Văzându-i fața nedumerită, am izbucnit cu toții în râs.

— E o expresie. Adică prea vă dați importanță. Vă dați mari în fața noastră.

— Nu-i adevărat! Nu ne dăm mari. Vă invidiem.

Eu și Siroos am pufnit în râs. Siroos a spus:

— Ți-am spus de la început că-i lipsește o doagă!

— Doagă? Adică un fel de piesă?

— Exact!

— Dar nu-mi lipsește nimic.

— Siroos, nu fi rău!

— Nu sunt rău. Știe foarte bine ce vreau să spun. E singurul normal din toată șleahta!

— Mulțumesc pentru apreciere!

M-am întors spre unchiul Mehdi și am spus:

— Scuze, unchiule Mehdi. Nu s-a referit la tine. Așa vorbește el.

— Nu face nimic. Ne-am obișnuit. Până acum nu v-ați sfiit să ne spuneți verde-n față ce credeți despre noi.

Siroos și-a plecat rușinat capul.

— Tu ești altfel decât ceilalți, unchiule. Semeni mai mult cu noi decât cu ei.

Sanaz l-a tras pe Nader de mână și au luat-o înainte. Mi-a alunecat piciorul pe nisip și m-am împleticit. Michael m-a prins de braț și m-a întrebat îngrijorat:

— Ce s-a întâmplat? Ai obosit?

— Nu! Doar m-am împiedicat. Și încă mi-e puțin somn.

— Ia uite cine vorbește! a protestat Siroos. Cum să-ți fie încă somn, ai dormit toată dimineața! Noi, săracii, ce să mai zicem? N-am pus geană pe geană toată noaptea din cauza ta!

— V-am trezit și pe voi?

— Cred că i-ai trezit și pe vecinii de vizavi! O luaseși razna rău de tot!

Michael m-a întrebat cu blândețe:

— Ți se întâmplă când visezi?

— Nu sunt vise, pur şi simplu, sunt coșmaruri. Nu-ți poți imagina cât e de terifiant! Uneori nu pot să adorm de teama lor.

— Mergi la psiholog. Te ajută să lămurești multe lucruri. Am fost și eu.

— De ce?

— Crezi că ești singura care are probleme? Și eu am avut. Singura diferență între noi este că tu ești înconjurată de oamenii ăștia care-și fac griji pentru tine și sunt acolo să te țină în brațe când te trezești. Eu eram singur, mic, slab, fără nici un sprijin. Știi cum e?

— De ce erai singur? a întrebat mirat Siroos. Unde era tatăl tău?

— La spital. La serviciu. Cufundat în gândurile lui. Ocupat. Obosit. Și el era singur.

— Dar parcă aveai bonă, nu?

— Am avut. O mulțime, de toate felurile! Dar, după ce-am mai crescut, de cele mai multe ori rămâneam singur acasă nopțile.

Ardeshir ne-a țâșnit în față cu o mască fioroasă. Am tresărit cu un țipăt scurt. Sanaz și Nader s-au apropiat venind din spatele lui, purtau și ei niște măști caraghioase și se țineau de ghidușii. Am râs de gesturile lor amuzante și de propria noastră sperietură.

— Copii, hai să ne așezăm aici! a spus Michael. Doriți să consumăm o băutură răcoritoare?

Siroos l-a imitat glumeț:

— Da, dorim să consumăm o băutură răcoritoare. Apoi a continuat râzând: Ce limbaj elevat are! Sigur e pe placul mătușii Mahnaz!

M-am tolănit pe un scaun de nuiele și mi-am întins brațele deasupra capului. O voce din străfundul conștiinței m-a mustrat: „Nu-i frumos!“. Mi-am schimbat poziția, punându-mi brațele pe lângă corp. Constrângerile astea pe care le am în minte nu mă lasă niciodată în pace… Nader și Sanaz își țineau în continuare măștile pe față.

— Nader, i-am spus pe un ton dojenitor, nu-i frumos! Ardeshir și Sanaz sunt copii, nu-i duce mintea prea mult, dar tu ce scuză ai? Într-un an o să fii doctor!

Nader și-a dat jos masca și mi-a răspuns pe un ton grav:

— Ba Sanaz chiar are multă minte! Știe să se bucure de viață. Voi, ceilalți, parc-ați fi… parc-ați fi… Cum ai zis tu, Sanaz?

— Negri-n cerul-gurii!

— Aha, exact! Sunteți toți posaci… Nici nu-mi vine să cred cât ești de tânără, chiar mai mică decât mine, pentru că te porți mereu ca bunica. Căutați mereu probleme în lucruri care nici măcar nu vă privesc. Și apoi vă și mințiți unii pe ceilalți.

— Când am mințit? Suntem o familie, de ce să ne mințim unii pe alții?

— Nu știu de ce, dar așa faceți. Nu știu exact când ați mințit, dar știu ce minciuni s-au spus despre mine.

— Ne-ai spus minciuni?

— Eu nu! Dar mamei îi place să vă mintă când vorbește despre noi. Nu știu de ce, dar toți părinții prietenilor mei iranieni au același obicei tâmpit.

— Cum adică?

— Își laudă exagerat copiii. Toți trebuie să ne facem medici

sau ingineri. Vai de capul copilului care vrea să studieze altceva sau, Doamne ferește, să nu meargă la facultate! Chiar înainte să plecăm, două prietene de-ale mamei au venit pe la noi plângând cu lacrimi de crocodil și jelindu-l pe Farhad. M-am și speriat, am crezut că a murit bietul Farhad. Dar nu... doar se lăsase de Medicină și voia să dea la Arte! Când le-am întrebat care-i problema cu asta, am crezut c-o să mă strângă de gât!

Am pufnit toți în râs.

— Titlurile sunt totul, a spus Sanaz. Dă bine să spui că ești doctor sau inginer, alte ocupații nu sunt așa de impresionante. Femeilor le place să-și alinte soții spunând „dragul meu inginer“ sau „scumpul meu doctor“.

Am mai glumit o vreme găsind tot felul de apelative pe care nevestele le-ar putea folosi pentru soții lor. Sanaz era într-adevăr foarte nostimă, nu mai puteam de râs.

Siroos, care rămăsese tăcut până atunci, s-a întors brusc spre Michael și l-a întrebat:

— Chiar așa, tu de ce nu lucrezi la NASA?

— La NASA? De unde până unde? N-are nici o legătură cu domeniul meu.

— Nu contează. Te-ar angaja doar pentru că ești iranian. Toți copiii cunoștințelor noastre care au plecat din Iran în America au ajuns să lucreze la NASA.

Sanaz i-a continuat vorba:

— Păi pe alte planete se vorbește persana, așa că NASA angajează pe oricine știe persană.

Cred că în după-amiaza aceea am râs mai mult decât în toată viaţa mea, eram veselă și mă amuzau chiar și glumele nesărate. Briza mării ne învăluise cu totul. Am privit forfota oamenilor din jur. Nici unul nu-mi crea o stare de neliniște, de rușine, de teamă. Râsetele noastre gălăgioase n-au atras nici o privire mustrătoare. Toţi își vedeau de treburile lor, fără să ne bage în seamă. Ce senzație minunată de libertate! Mi-am simțit părul fluturând în bătaia vântului, era ca și cum natura ar fi reușit să mi se strecoare în adâncul ființei. Căldura soarelui, adierea răcoroasă a brizei și mirosul sărat al mării m-au umplut de energie. Poate că asta înseamnă să fii tânăr. Nu voiam să mă întorc la vilă. Michael a propus să rămânem să luăm cina pe faleză.

Ne-am întors târziu în noapte, cu multă zarvă, în casa rece și fără viață. Unchiul Mohsen și Afsaneh se culcaseră de câteva ore. Mătușa Maryam, îmbrăcată într-o cămașă de noapte care-o făcea să semene cu o călugăriță, a întredeschis precaută ușa de la camera ei, cât să-și poată lua copiii. Domnul Shafaghi aținise în fața televizorului, iar mătușa Mahnaz deretica prin bucătărie. Biata de ea, mereu își găsea ceva de lucru, deși nu părea să-i facă plăcere. Mama și unchiul Mohammad stăteau de vorbă pe terasă.

Odată cu sosirea noastră, s-au ridicat și ei și au urcat în camerele lor. Ne-am pregătit de culcare. Nu știu dacă a fost efectul medicamentelor din seara precedentă sau al după-amiezii plăcute pe care o petrecuserăm împreună, dar îmi simțeam pleoapele de plumb și m-am cufundat imediat într-un somn adânc.

A noua zi

M-am trezit cu forțe proaspete. Mama încă dormea. M-am spălat, m-am îmbrăcat încet, fără zgomot, și m-am strecurat din cameră. În camera de zi și în bucătărie nu era nimeni. Am umplut ceainicul și l-am pus pe foc.

Am descuiat încet ușa de la intrare și am ieșit pe terasă, care fusese lăsată într-o mare dezordine. Am inspirat adânc aerul răcoros. Frunzele copacilor străluceau sub razele piezișe ale dimineții și o adiere plăcută îmi mângâia pielea. Oare de ce nu mâncaserăm niciodată pe terasă, unde era atât de frumos? Ar fi fost o idee bună să invit pe toți să luăm micul dejun afară. Mi-am pus pe masă jurnalul și m-am apucat de treabă, plină de avânt. Am terminat foarte repede de spălat pe jos, apoi am curățat masa și am strâns scaunele. Nici nu mi-am dat seama când începusem să îngân o melodie în timp ce lucram. Am întins o față de masă și am cules câteva flori din grădină. Am pregătit ceaiul și am adus din casă vesela pentru micul dejun, împreună cu un pahar mare cu apă. Am pus florile în mijlocul mesei, care a căpătat dintr-odată un aspect foarte plăcut.

M-am așezat apoi relaxată și am început să-mi răsfoiesc jurnalul. În scurt timp, din casă au început să se audă zgomote, semn că lumea începea să se trezească. Mai întâi a apărut mătușa Mahnaz. O vedeam pe fereastră cum se învârte prin bucătărie, uitându-se în toate părțile și încercând să descopere cine pregătise ceaiul. Când a dat cu ochii de mine, a ieșit pe terasă și, văzând masa pregătită pentru micul dejun, a exclamat:

— Oh, ce frumos ai aranjat! Când te-ai trezit?

— Puțin mai devreme. M-am gândit că e păcat să nu profităm de vremea bună. Mi-ar plăcea ca azi să luăm cu toții micul dejun împreună.

A făcut o grimasă ca şi cum s-ar fi îndoit și, ridicând din umeri, s-a întors în casă.

Mătușa Maryam și domnul Hamidi, gata îmbrăcați, își mânau grăbiți copiii spre ieșire. Nu m-au văzut nici pe mine, nici masa pregătită pentru micul dejun – părea că vor să fugă înainte să se trezească ceilalți. Când au ajuns la poartă, s-a iscat cearta. Copiii erau supărați și refuzau cu îndărătnicie să meargă mai departe, sub pretextul că nu sunt gata de plecare. Am auzit vocea lui Somayeh:

— Nu vreau să vin, m-am săturat de atâtea cumpărături! Azi vreau să merg cu Sara pe plajă să facem castele de nisip.

Meysam a zis şi el revoltat:

— Nici eu nu merg. Unchiul Mehdi și Michael au spus că ne duc la parcul acvatic. Nu merg cu voi!

Încercând să-și păstreze calmul, domnul Hamidi le-a spus:

— Vă duc eu, am adresa.

— Nu, așa n-o să fie distractiv! Vrem să mergem cu copiii. Singuri ne plictisim.

— Până acum o săptămână nici nu-i cunoșteați! a intervenit mătușa Maryam. Apoi v-ați tot luat la ceartă unii cu alţii. Cum se face că dintr-odată nu mai puteți să vă distrați fără ei?

— Ne-am împrietenit. Acum nu ne mai certăm.

Domnul Hamidi a spus cu un ton ferm:

— Aş prefera să veniți cu mine. Nu pot să-mi las copiii pe mâna străinilor.

— Ce străini? a protestat mătușa Maryam, cu voce tremurândă. Sunt surorile și frații mei!

— Or fi, dar un om cu care nu ai absolut nimic în comun e mai rău decât un străin. Nu-l vreau pe Somayeh în preajma fetei lui Shafaghi, e o influență negativă.

Cu glas rugător, Somayeh a insistat:

— Nu, pe cuvânt că e o fată minunată! Și mi-e milă de ea, îmi tot spune ce noroc că mama și tatăl nostru sunt împreună și avem o familie adevărată. Îi este foarte dor de mama ei.

*

Trebuia să fac ceva. Mi-am pus jurnalul deoparte, m-am ridicat și, sprijinindu-mă de balustradă, am spus:

— Mătușă Maryam, e gata micul dejun, haideți la masă! Mâncați ceva înainte să plecați.

Toți au tresărit și s-au întors spre mine.

— Acolo erai?

— Da. E gata micul dejun.

— Noi o să mâncăm ceva în oraș.

— Atunci beți măcar un ceai cu noi. Copiilor sigur le e foame, nu-i așa?

Înveselindu-se dintr-odată, Somayeh și Meysam n-au scăpat ocazia și au luat-o la fugă spre terasă.

— Da, mi-e foame! a strigat Meysam. Vreau micul dejun.

Mama a ieșit pe terasă ținându-l de braț pe unchiul Mohammad.

— Unde vă duceţi, Maryam? Nu luați micul dejun? Ia uite ce frumos e aranjată masa!

Maryam și domnul Hamidi păreau nehotărâți.

— Nu putem, a bâiguit mătușa Maryam. Hamidi are treabă în oraș, vrem să plecăm cât mai devreme, să apucăm să terminăm tot ce-avem de făcut.

— E încă devreme, mamă! Nici nu s-au deschis magazinele. Haideți să luați micul dejun, vă rămâne destul timp pentru restul.

Mătușa Mahnaz a apărut cu tava cu ceai, urmată de unchiul Mehdi, care aducea coșul cu pâine.

— Maryam, ai gustat din pâinea asta? a întrebat Mehdi. Seamănă cu pâinea noastră *barbari*.

Cei doi soți au pornit șovăielnic spre terasă. Mătușa și-a dat jos *chador*-ul, l-a împăturit în două și l-a pus pe spătarul unui scaun. S-au așezat apoi pe scaunele de-alături.

— Să-i cheme cineva și pe Mohsen și-ai lui! a spus mama. Nişte leneși! Mereu se trezesc ultimii.

Odată cu sosirea gălăgioasă a celorlalți copii pe terasă, Somayeh și Meysam li s-au alăturat, încercând să se piardă printre ei. Au venit apoi și domnul Shafaghi, Michael și familia unchiului Mohsen.

Aerul dimineții, somnul odihnitor din ajun, masa întinsă sub copacii înalți și freamătul îndepărtat al valurilor creau o

atmosferă de liniște și pace care a reușit să îmblânzească oarecum spiritele agitate. În timpul micului dejun, copiii s-au străduit în fel și chip, cu tertipuri și argumente mieroase, să-i convingă pe mătușa Maryam și domnul Hamidi să-i lase pe Somayeh și Meysam cu ei. Fără să mai încerce să-și ascundă cunoștințele de persană, Sara spunea stăruitor:

— Dacă nu vine Somayeh, nu mai merg nici eu! Lăsaţi-o, vă rog, să vină şi ea! Vă rog!

Meysam a continuat:

— Vrem să stăm împreună. Ce vină avem noi că voi nu vă suferiți unii pe alții? Voi vă certați tot timpul, dar noi suntem prieteni. Vrem să ne jucăm împreună.

Toți au tăcut, cu privirile plecate, fără replică în fața adevărului spus pe șleau. Mama a oftat adânc.

— Ar trebui să vă fie rușine de copiii voștri. Mergeți, dragilor, jucați-vă și fiți prieteni. Doar să aveți grijă de voi!

Cei mici au înfulecat în grabă ultimele rămășițe de mâncare și, cu chiote de bucurie, au luat-o la goană spre capătul celălalt al grădinii, de parcă voiau să se îndepărteze cât mai mult de cei mari și de ranchiuna lor. Regăsindu-și atitudinea de profesoară, mama i-a privit scrutător, pe rând, pe fiecare din copiii ei.

— Ăștia mici, care nu s-au mai văzut niciodată, s-au împrietenit și au reușit să-și vorbească pe aceeași limbă. Cum se face că voi, care sunteți frați și surori, ați ajuns să vă dușmăniți așa? Voiam să vă mai văd o dată pe toți laolaltă, în bună înțelegere, ca să stau liniștită că vă aveți unii pe alții. Am încercat să nu mă amestec în certurile voastre, ca să ajungeți singuri la o înțelegere. Dar totul a ieșit pe dos! Nu ați spus lucruri ce-ar fi trebuit spuse și ați spus ce n-ar fi trebuit auzit. În loc să vă apropiați mai mult unii de alții, ați distrus și relaţiile pe care le aveaţi deja. Ați călcat în picioare toate regulile de bună-cuviință. În două zile ne întoarcem acasă. Cum o să vă luați rămas-bun? Cu ce sentimente o să vă despărțiți? Mai sunteți frați și surori? Sau v-ați îngropat tot trecutul și mergeți mai departe fiecare pe drumul lui, un drum care poate o să vă aducă într-o bună zi unul împotriva celuilalt, gata să vă omorâți între voi?

A oftat și vocea a început să-i tremure.

— Ce-o să mai rămână din mine atunci? Căruia din voi o să-i

fiu mamă atunci? Nu-mi dați de ales decât să mă rup în bucăți.

*

Am rămas toți tăcuți și nemișcați, cu privirea-n pământ. Mătușa Maryam a rupt tăcerea în cele din urmă:

— Nu e chiar așa, mamă. O să fim frați mereu, orice-ar fi. Chiar dacă ne certăm. Cum e și vorba aceea, chiar dacă frații se sfâșie între ei, sângele apă nu se face.

Mama a râs scurt, cu amărăciune.

— La ce bun, dacă frații se sfâșie între ei? Adică o să fiți dușmani toată viața și-o să vă chinuiți unii pe alții, dar o să vă jeliți după moarte? Nu! Nu pentru asta am trudit, ca să cresc așa copii. Vreau să vă susțineți unul pe altul, să vă acceptați, să vă ajutați la nevoie.

Domnul Hamidi a intervenit:

— Nu se poate să-i faci cu forța pe toți să aibă aceleași păreri, să se încadreze în același tipar.

— Păi nici nu vreau, că doar nu suntem din lut, să ne putem modela după aceeași formă. Dar putem să respectăm măcar convingerile și părerile celorlalți, să încercăm să-i înțelegem şi pe ei, să ne punem în locul lor și să privim şi din perspectiva asta. Și uneori putem să ne dăm mâna și să ne ajutăm unii pe alții. Nu crezi că e posibil?

Toată lumea a căzut pe gânduri și s-a lăsat din nou tăcerea. După câteva clipe, domnul Shafaghi a luat cuvântul:

— Aveți dreptate. Cât timp avem cu toții intenții bune și ne pasă de viitorul țării, diferențele nu mai contează și putem să ne unim forțele.

Abia stăpânindu-se, domnul Hamidi a spus:

— Ai o logică impecabilă, domnule. Dacă ție îți pasă de țară și ai intenții bune înseamnă că noi trebuie să-ți ținem hangul?

Toți au făcut gesturi exasperate, sătui de aceste discuții interminabile și fără rost. Unchiul Mohammad a strâns din buze și, lovind puternic cu pumnul în masă, a spus ferm:

— Nu începeți iar! Mie, unuia, mi-a ajuns până-n gât! O să vă pregătesc o cameră separată și voi, experții în politică, n-aveți

decât să vă certați acolo de dimineața până seara, până nu mai puteți! Dar nu vă mai permit să ne tocați nervii și s-o aduceți pe mama în pragul infarctului!

Calm și plin de sine, domnul Shafaghi a răspuns:

— Dar ce-am spus? Ea a zis că vrea să fim prieteni, să fim uniți. Perfect! Și noi vrem același lucru. Dar, ca să ajungem la unitate, trebuie să avem aceleaşi idei și convingeri.

Domnul Hamidi i-a tăiat vorba cu un râs nervos.

— Poftim! El acceptă prietenia și înțelegerea doar dacă-i îmbrățișăm necondiționat punctele de vedere. Inteligentă mișcare! Vezi, mamă, cât e de egoist și îngâmfat?

Mama a dat din cap cu aer filosofic și a spus cu regret în glas:

— Da, e la fel ca tine. Intolerant, îngust la minte, inflexibil, neiertător, fără iubire în suflet. Vă e atât de ușor să vă jigniți unul pe celălalt, să vă acuzați reciproc de trădare, să vă dușmăniți, ați fi în stare chiar să-l condamnați pe celălalt la moarte... Există o asemănare uimitoare între voi care mă sperie și mă îngrijorează.

Shafaghi și Hamidi au sărit amândoi ca arși, de parcă li s-ar fi adus o insultă atât de gravă, încât nu o puteau suporta. Glasurile li s-au amestecat în proteste vehemente:

— Mă compari cu...

— Cum să fiu la fel ca...

Cu o furie nedisimulată, unchiul Mohammad a ridicat vocea:

— Ajunge! Nu mă interesează că unul e monarhist și altul fundamentalist, că unul e moderat și altul reformist, că unul e prooccidental și altul tradiționalist! Mă deranjează că nu pot să comunic cu fratele meu, că nu ne putem înțelege unii pe alții, că între noi s-a căscat un hău. Ce s-a întâmplat cu dragostea fraternă? Problema mea e că nu vă mai recunosc, nu mai știu cine sunteți! Distanța în timp și spațiu și separarea îndelungată ne-au înstrăinat. Nu știm prin ce-au trecut ceilalți, nu ne-am mai împărtășit tristețile și bucuriile. Asta e durerea mea cea mai mare, că legătura dintre noi s-a rupt, pentru că acum nu ne mai cunoaștem.

Chipul mamei s-a luminat dintr-odată și l-a aprobat cu entuziasm:

— Bravo! Asta e! Am sperat că această călătorie ne va da prilejul să ne cunoaștem din nou. Dar ne-am dat seama că, în

afară de amintirile de acum treizeci de ani, nu mai avem nimic în comun. Au început minciunile și exagerările, iar rușinea și neputința de a spune lucrurilor pe nume au luat forma discuțiilor politice. Ați aruncat cu acuzații și insulte unii-n alţii. În loc să vă acceptați și să vă respectați, v-ați transformat în dușmani, v-ați întors unii împotriva celorlalți. Nu pot să plec acasă cât persistă neînțelegerile astea, nu pot răbda să știu că au rămas atâtea probleme nerezolvate între voi. Dacă mai aveți o fărâmă de iubire și respect pentru mama voastră, atunci o să petreceți cele două zile rămase încercând să vă rezolvați problemele și să mă trimiteți acasă cu sufletul împăcat. Dar asta nu se poate nici cu forța, nici cu false politețuri, nici cu ifose și nici măcar trecând sub tăcere din respect anumite lucruri. Trebuie să vorbiți deschis, față-n față. Atât cât mai aveți ocazia, trebuie să ajungeți să vă cunoașteți din nou unii pe ceilalți. Doar așa veți ajunge la înțelegere, afecțiune și compasiune unii faţă de ceilalţi. Ăsta e programul pe ziua de azi.

Domnul Shafaghi avea o expresie consternată, de parcă nu ar fi înțeles ce alte subiecte de discuție se mai pot găsi în afară de politică. S-a uitat la ceas și a spus:

— Dar eu am o întâlnire, trebuie să merg în oraș.

— Dumneata poți să pleci. M-am referit doar la cei care sunt frați și surori. Nu vrem să te încurcăm.

De parcă ar fi așteptat tocmai acest pretext, domnul Hamidi s-a ridicat și a spus ursuz:

— Atunci nici prezența mea nu este necesară. Cu permisiunea voastră, nu vă mai deranjez.

Fără să aștepte un răspuns, s-a îndreptat spre ușă. Cu un zâmbet ghiduș, Sanaz s-a întors spre mine și mi-a spus:

— Ce bine, au plecat cocoșii de luptă!

Mi-am mușcat buzele ca să nu pufnesc în râs, în timp ce ceilalți au admonestat-o prin tăcere, cu feţe încruntate. Sanaz s-a fâstâcit și a lăsat capul în jos. Toți ochii s-au ațintit apoi spre mătușa Mahnaz și mătușa Maryam și le-am zâmbit rușinată, ridicând din umeri, în semn de scuză. Mătușile au schimbat câteva priviri, cu un zâmbet imperceptibil care în cele din urmă s-a transformat într-un râs în toată regula. Am răsuflat cu toții ușurați – era evident că se bucură și ele de plecarea soților lor

îndărătnici.

*

Ne-am pus grăbiți pe treabă. Apatia de acum o oră făcuse loc unui freamăt vioi. Am strâns împreună masa și am spălat vasele. Unchiul Mohammad a spus:

— Nu vă bateți capul cu prânzul. O să mergem la restaurantul de pe ponton. Luați-vă haine comode și haideți să stăm de vorbă. Eu, unul, am multe de zis.

Eram toți curioși și nerăbdători. Mama s-a așezat pe canapea, iar ceilalți și-au tras scaune și fotolii și au format un semicerc mare în jurul ei. Eu am rămas așezată la masa din bucătărie, preferând să privesc de la distanță. Voiam să-i pot vedea pe toți în același timp. Mi-am deschis jurnalul, sorbind cuvintele unchiului Mohammad.

*

— Abia împlinisem nouăsprezece ani. Până atunci, nu petrecusem nici măcar o singură noapte departe de casă. Cea mai lungă călătorie pe care o făcusem fusese până la Qom[1]. Știam doar engleza învățată la școală, adică puțin mai mult decât nimic. După multe ore de zbor cu un avion rablagit, am ajuns în State în zorii unei zile friguroase. Când am pus piciorul pe pământ, am încremenit. Parcă ajunsesem pe altă planetă. Simțeam teama și singurătatea până în măduva oaselor. Dacă aș fi putut, m-aș fi întors în clipa aia. Aveam nevoie de familia mea. Am privit îngrozit în jur, sperând să găsesc un chip familiar. Am ciulit urechile, încercând să deslușesc măcar un cuvânt cunoscut. Pe vremea aceea rar se întâmpla să dai peste iranieni în străinătate. Îl căutam disperat pe Abdolreza, un cumnat al unchiului care ar fi trebuit să vină după mine, dar nu era nicăieri. Mi-am târât cu greu geamantanele uriașe până la ieșirea din aeroport. Acolo m-am așezat pe jos, întrebându-mă cum a putut tata să mă trimită atât de departe așa, pe nepregătite. El ținea morțiș să mă fac

medic și recunosc că nu mă străduisem prea tare să iau examenul de admitere în Iran, pentru că știam că mă va trimite în State dacă nu voi intra la facultate acolo. America îmi părea atunci un vis minunat. Acum însă îl învinovățeam pentru singurătatea care mă copleșea și mă gândeam că poate îşi dorise să scape de mine, de fapt.

Am tremurat toată ziua acolo, înfometat și însetat, privind oamenii care se perindau pe lângă mine. Nu știu câte ore am stat. Spre seară, a apărut un polițist și mi-a spus ceva, dar nu am înțeles nici un cuvințel, era ca și cum nu aș fi auzit în viața mea limba engleză. Am avut cel puțin prezența de spirit să caut în bagaje adresa și numărul de telefon al lui Abdolreza și să i le arăt polițistului. Am mers la postul de poliție din aeroport și l-au sunat de acolo să vină după mine. Am înțeles doar că nu primise la timp telegrama pe care i-o trimisesem, că era în alt oraș și că va mai dura puțin. Am stat două zile într-o cameră murdară și umedă de hotel la marginea orașului. Am avut noroc că n-am pățit nimic și că nu mi s-a furat mia de dolari pe care mama mi-o cususe în buzunarul interior de la cămașă – erau toți banii pe care-i aveam. Noaptea stăteam ghemuit, strângându-mi genunchii cu brațele și plângând ca un copil. Aveam în fața ochilor casa părintească, veselă, caldă, plină de forfotă și simțeam parcă mirosul îmbietor al mâncării gătite de mama. Abia plecat, îmi era deja cumplit de dor de certurile cu Mohsen și Habib, de cum făcea Mahnaz militărie cu noi, de bunătatea lui Maryam, de glumele copilăroase ale lui Mohsen. Îi invidiam pe fiecare dintre ei. Au fost cele mai lungi două zile din viața mea. Într-un final a venit Abdolreza și m-a dus acasă. Încet-încet, lucrurile au început să se așeze. M-am înscris la un curs de engleză, apoi la facultate, însă banii pe care mi-i trimitea tata nu erau de ajuns. Mereu l-am considerat un om de succes, cu serviciu bun și salariu mare. Acasă nu duceam lipsă de nimic, așa că nu înțelegeam de ce mă pusese într-o situație atât de dificilă. Eram nevoit să muncesc. Eu, care acasă nu mișcam un deget, acum spălam vase și măturam podeaua într-un restaurant până târziu în noapte. La facultate mi-era foarte greu să învăț într-o limbă străină, eram mereu cu nasul în dicționar. Luam note mici, munceam prea mult. Nesiguranța și teama de eșec mi-au mâncat toată tinerețea. Mi-am plâns de milă când am aflat că

Mohsen a intrat la facultate în Shiraz, că toată familia l-a însoțit acolo să-l ajute să-și găsească o locuință, că stătea în regim de pensiune și avea mesele asigurate, că putea să vină acasă în fiecare vacanță. Nu uitați că pe-atunci nici măcar nu aveam telefon, abia dacă reușeam să sun în Iran o dată, de două ori pe an, iar scrisorile ajungeau după foarte mult timp. Zi de zi, distanța dintre noi era tot mai mare.

Până la urmă m-am acomodat. Am ajuns să vorbesc foarte bine engleza și mi-era mai ușor la facultate. Am început să observ și lucrurile frumoase din jur. Mi-am făcut prieteni. Am învățat să mă bucur de toate posibilitățile și avantajele de acolo și nu-mi mai puteam imagina viața fără aceste facilități, mă întrebam cum trăisem fără ele pân-atunci. Uneori chiar mă simţeam acasă. A început să-mi meargă bine. M-am îndrăgostit. M-am căsătorit. Caroline mă accepta așa cum sunt și mă completa. Ni s-a născut un copil. În perioada aia abia dacă mă mai gândeam la Iran. Caroline era cea care-mi amintea să-mi sun familia. Desigur, plănuiam să mergem din nou în Iran după ce îmi terminam rezidențiatul. La vremea aia, majoritatea iranienilor nu prea erau interesați să rămână în State. Caroline începuse să învețe persana și era chiar mai entuziasmată decât mine la gândul că vom reveni, mai ales că îi plăcuse foarte mult în Iran, atunci când am venit în vizită două luni și ați primit-o cu atâta căldură. Eu însă nu mă grăbeam. Au fost cei mai frumoși ani din viața mea. Cu toate astea, ori de câte ori aveam o problemă sau auzeam vreo veste proastă din Iran, mă întorceam acasă cu toată ființa mea. Mă simțeam din nou ca atunci, în prima zi. Uneori mă apuca dorul de casă pe nesimțite, doar de la un sunet, o melodie, un miros sau un cuvânt.

În ziua când am înțeles că nu mai există nici o speranță pentru Caroline și că o voi pierde în scurt timp aproape că mi-am pierdut mințile. Rătăceam de nebun pe străzi. Aș fi vrut să-mi pot pune capul pe umărul mamei și să plâng. Aveam nevoie de apropiați, de oameni cu care să vorbesc aceeași limbă. Aveam o mulțime de amici și cunoștințe, dar la ce bun? Aveam nevoie de familie, de ajutor, de susținere, aveam nevoie de cineva care să mă asculte și să vorbească cu mine. Scăpasem din mână frâiele vieții și aveam nevoie de cineva care să le țină până îmi revin. Aveam nevoie de

cineva care să aibă grijă de copilul meu. Până la urmă l-am trimis la mama lui Caroline, dar era și ea răpusă de durere, știam nu doar că nu-l va ajuta pe Michael, ci chiar îl va demoraliza și mai mult. M-a cuprins iar un sentiment insuportabil de singurătate și mi-am dat seama cât de puţin mă adaptasem, de fapt, la noul mediu.

Mama a intervenit:

— Era bine dacă-l luai chiar atunci de mână pe Michael și vă întorceați în Iran.

— Asta ar fi trebuit să fac, dar nu aveam puterea de a lua decizii. Pierdusem controlul asupra vieții mele. Ceva din adâncul ființei mă împingea, fără putinţă de împotrivire, să muncesc ca un nebun, iar în timpul liber, să beau tot ca nebunul.

— Mai bine că n-ai venit atunci, a spus unchiul Mohsen. Era în timpul războiului și al bombardamentelor. Nici un om întreg la minte nu ar fi plecat din State ca să vină în mijlocul pericolului. Tragedia morții unui partener de viață poate lovi pe oricine și oriunde, iar durerea e la fel de greu de suportat oriunde te-ai afla. Nu s-ar fi schimbat mare lucru dacă ai fi fost în Iran.

S-a lăsat liniștea. Ne gândeam cu toții ce-ar fi fost mai bine să facă unchiul Mohammad. Acesta a clătinat din cap, și-a lăsat în jos colțurile gurii și apoi a continuat:

— Nu știu. Poate ai dreptate. Știu doar că, dacă n-aș fi fost atât de singur, acei trei ani de criză și depresie ar fi durat mai puțin și m-aș fi întors mai repede la viața normală. Dar cel mai ciudat lucru a fost efectul pe care l-a avut moartea tatei asupra mea. Eram om în toată firea, știam că tata a îmbătrânit. Mai mult, ca medic, eram obișnuit cu moartea, era un fenomen pe care învățasem să-l accept. Cu toate astea, nu-l vedeam bătrân, rămăsesem cu imaginea unui om în putere, plin de viață și capabil de orice. Când vorbeați despre boala lui, era ca și cum ați fi vorbit despre unul din pacienții mei. Auzeam ce spuneți, dar nu înțelegeam cu adevărat că pacientul ăla e tatăl meu, de fapt.

În ziua aceea, când am sunat să văd ce mai faceți și am auzit țipetele mamei, am înlemnit. Mi-a scăpat receptorul din mână. Nu știam ce să fac. Tatăl meu murise și trebuia să fac ceva, dar nu știam ce. M-am întrebat: „Trebuie să anunț pe cineva? Nu, pe nimeni… Trebuie să merg la cimitir? Păi e înmormântat în

cealaltă parte a lumii...“. Mă simțeam iar singur și dezrădăcinat, în derivă, mă zbăteam în mintea mea încercând să mă agăț de ceva. M-am plimbat toată ziua, fără să știu unde mă aflu. Nici nu vă dați seama cât de folositoare sunt înmormântările tradiționale, pline de lume, bocete și vaiete. Tristețea mă apăsa de parcă pe umeri aș fi dus un munte, de care nu mă puteam debarasa. Lacrimile care mi se prelingeau în liniște pe obraji nu erau de-ajuns pentru a mă elibera de povara pe care o aveam pe suflet. Doliul și durerea în singurătate m-au adus în pragul nebuniei.

Cu o expresie îngândurată și vorbind parcă pentru sine, fără urmă de mustrare în glas, unchiul Mohsen a spus:

— Măcar ai fost scutit de toată agitația, de responsabilitățile legate de înmormântare, de primirea musafirilor timp de o săptămână, zi și noapte, de teama că poate ceremoniile nu sunt pe măsura respectului cuvenit răposatului, de grija de a le da explicaţii celor care se lamentau că au fost lăsați pe dinafară sau veneau cu alte mii de mărunțișuri stupide care nu te lasă să plângi în voie. În acele zile tânjeam după o oră de singurătate, în care să uit de responsabilități și să jelesc în pace, să pot asculta „Shod Khazan“, melodia preferată a tatei, și să plâng.

— Îmi pare rău că nu înțelegi ce noroc ai avut. Tu sufereai că ți-ai pierdut tatăl, dar eu aveam o mulțime de alte regrete, pe lângă moartea lui, cum ar fi mâhnirea că am pierdut atâția ani în care aș fi putut să-i fiu alături. Îmi recitam în minte versurile „Dar ce-a făcut băiatul pentru tine?/ Nimic, nimic / Singur... / Bolnav / Sperând pentru ceilalți / Într-o zi a venit știrea / Vino, s-a terminat...“. Mă simțeam atât de vinovat că nu am făcut nimic pentru el, încât simțeam că o să-mi pierd mințile. Mi-aș fi dorit să fiu o zi, doar o zi în locul tău, să pot face măcar puțin din tot ce-ai făcut tu pentru el în timpul vieții și după ce-a murit. Poate aș fi simțit atunci măcar o fărâmă de mulțumire care mi-ar mai fi alinat durerea.

— Ciudat! În vremurile alea grele, eu îmi doream să fiu în locul tău. N-o să uit niciodată ziua când l-am dus pe tata la spital pentru operația la prostată. Deși mă ocupasem de toate din timp, a trebuit să așteptăm două zile întregi pe holurile spitalului pentru că nu era nici un pat liber. Tata se chinuia din cauza

sondei și, oricât a încercat să reziste, până la urmă a fost nevoit să se întindă pe hol sub privirile pline de milă ale trecătorilor. Era în timpul războiului, spitalul gemea de răniți. Am vorbit cu toată lumea din spital, le-am explicat că avem toate aprobările pentru internare și trebuie operat de urgență. Mi se răspundea că sunt prea mulți răniți, că tata e bătrân și au atâția tineri în stare mult mai gravă... Țipam la ei că nu se poate să-l lăsăm să sufere doar pentru că e bătrân. Am încercat să rezolv cu pile, la alte spitale, dar medicul lui mi-a spus că e zadarnic, că dacă la cel mai scump și bun spital din oraș nu sunt locuri înseamnă că la celelalte e și mai rău. Așa că am rămas acolo, așteptând să se elibereze un pat. Nu-ți poți imagina prin ce-am trecut...

Afsaneh a intervenit:

— Și ce-a fost mai rău încă nu trecuse. După operație l-au externat prea repede și a făcut hemoragie, i se blocase sonda. Avea dureri cumplite, am mers din nou la spital în miez de noapte, dar nu aveau soluție pentru perfuzie.

— Vai, ce noapte îngrozitoare! a spus unchiul Mohsen, clătinând din cap. Țipa și se zvârcolea de durere, iar eu alergam dintr-o parte în alta a orașului.

O cută adâncă s-a format între sprâncenele unchiului Mohammad.

— Vrei să spui că nu aveau în tot spitalul soluție pentru perfuzie? a întrebat uimit.

— Știu că pentru tine e greu de crezut așa ceva, dar nu, n-aveau. Era război, nu se găsea nimic. A trebuit să facem noi rost chiar și de firele de sutură! Uneori mă întreb cum am supraviețuit.

— Și ce-ați făcut până la urmă?

— Am sunat acasă la doctorul Arbashahi, era prieten cu tata, se întâlneau duminica, mai ştii? În fine, el avea acasă o perfuzie și, așa de bătrân cum era, a venit să ne-o aducă. Am avut mare noroc de data asta, medicul de gardă îi fusese student și a intervenit pentru noi, a mai făcut rost de o perfuzie din sala de operație, pentru că ce ne adusese doctorul Arbashahi nu era de ajuns. Până la urmă au deblocat sonda și durerea s-a mai potolit, dar nu știi cât am pătimit în noaptea aceea! I-am spus lui Afsaneh: „La ce bun că fratele nostru e doctor? Unde e prințul

moștenitor să vadă ce îndurăm aici? Bravo lui, se bucură de viaţă în cel mai bun loc din lume!“. Îmi crăpa inima de invidie!

*

Unchiul Mohammad s-a înroșit la față și a plecat capul, fără să spună nimic. Arăta rușinat și stânjenit, ca un școlar prins cu o greșeală. Unchiului Mohsen i s-a făcut milă de el și a spus domol, cu glas împăciuitor:

— N-am vrut să te dojenesc. Ți-am spus toate astea doar ca să-ți dai seama că ar trebui să fii recunoscător că n-ai fost acolo și n-ai văzut prin ce-am trecut.

— Nu, frăţioare, aș vrea să fi fost și să fi văzut. E mai bine să arzi în flăcări decât să stai pe margine și să-i vezi pe cei dragi arzând.

— Fii rezonabil! La ce bun să intri și tu în foc?

— Poate că e rațional ce spui. Dar cum ai putea să-i vezi pe cei dragi arzând și să fii recunoscător că nu ești şi tu cu ei? Dacă te-ai simți doar o clipă recunoscător pentru așa ceva, mustrările de conștiință te-ar chinui tot restul vieții atât de tare, încât ți-ai dori să mori numai ca să scapi de chin.

— Era bine dacă veneai, ne-ar fi fost mai ușor.

— Asta mă macină și pe mine, că n-am fost acolo atunci când ar fi trebuit. Îmi găseam o sumedenie de pretexte să nu vin – nu aveam concediu, riscam să-mi pierd postul, mi-era teamă de război, de situația din țară, pe care știrile de la noi o înfățișau într-o lumină foarte sumbră… și mii de alte scuze care-mi păreau foarte rezonabile la momentul respectiv, dar cărora nu le mai văd sensul acum. Îmi doresc să fi fost în locul tău. Ţi-aș lua eu toate greutățile prin care ai trecut în schimbul unei conștiințe împăcate. Mai erau niște versuri, nu știu cine le-a scris, care îmi răsunau mereu în minte: „Ah, patrie iubită, ce ușor te-am pierdut / O clipă doar aș vrea să te mai pot atinge“. O clipă, doar o clipă aș fi vrut să mă întorc, de parcă atât mi-ar fi fost de-ajuns ca să răscumpăr toată absența din sânul familiei și iubirea pierdută. Pe măsură ce îmbătrânesc, simt tot mai tare această lipsă.

Cei doi frați s-au privit cu ochii împăienjeniți de lacrimi. Îmi

erau foarte dragi în acel moment. Ce bine semănau unul cu celălalt!

Mătușa Mahnaz a clătinat din cap, părea că un gând nu-i dă pace. A spus pe un ton grav:

— Eu nu am mustrări de conștiință. Am vrut să mă întorc, dar n-au vrut ei, nu m-au lăsat. Simt că am fost înșelată. Mi-am irosit tinerețea și am trecut prin multe greutăți. Credeți că mi-a fost ușor? Eram soție de general, trăiam în puf, nu-mi lipsea nimic. În anul ăla, ca în fiecare vară, am plecat din țară într-o scurtă vacanță, cu două valize și ceva bani, fără să-mi treacă o clipă prin minte că va fi un drum fără întoarcere. Sattari mi-a spus că situația s-a agravat pe neașteptate și ar fi mai bine să rămân la Paris până se limpezesc lucrurile. L-am întrebat cât timp să mai rămân, i-am spus că nu mai am bani... A zis că o să-mi trimită bani și că, dacă lucrurile nu se liniștesc, o să vândă casa și tot ce-avem și o să vină și el. Dar deja era prea târziu. N-a mai apucat să-mi trimită nici un ban. Nici acum nu pot pricepe de ce-am pățit așa ceva. De ce ni s-au confiscat toate bunurile. Pe Sattari nu-l interesa câtuși de puțin politica, era doar un militar care executa ordinele superiorilor. Era mai preocupat de muzică, de poezie și de bucuriile vieții decât de politică. Mereu îl întrebam cum de s-a hotărât să intre în armată cu așa suflet de artist. Am trecut prin momente grele, chinuitoare. Nu vă puteți imagina cum e să te trezești dintr-odată singură, după ce ani de zile te-ai bazat pe susținerea soțului. O vreme nici nu am crezut că a murit, îl tot așteptam să vină. Durerea pierderii lui, lipsa de bani, exilul într-un loc unde abia vorbeam limba, teama pentru ziua de mâine, lipsa de sprijin, responsabilitatea a doi copii, toate m-au dărâmat. Nu vă puteți închipui ce-a fost în sufletul meu! Nimeni nu mi-a venit în ajutor și cel mai mult m-a durut atitudinea voastră. V-ați purtat de parcă execuția lui Sattari ar fi fost justificată. Simțeam că nu-mi sunteți alături, cum ar fi trebuit.

Mama i-a confirmat oarecum presupunerile:

— Draga mea, de-ai ști ce-au spus despre el, de câte crime și hoții l-au acuzat! N-am vrut să te necăjim cu asta, n-am vrut să-ți fie rușine. Eu și tatăl tău eram copleșiți de tristețe. Tatăl tău își reproșa că te-a lăsat să te măriți cu el.

— Și-ați crezut tot ce-au spus despre el? Pesemne că aveam și o

cameră de tortură în pivniță! Bietul Sattari! Păi nu l-ați cunoscut? Nu v-a tratat mereu cu bunătate și respect? Știu că tata nu l-a plăcut niciodată. Îmi amintesc când a venit să mă ceară și tata mi-a spus că, pe lângă că e prea bătrân pentru mine, îl deranjează faptul că e militar. Mi-a spus că militarii sunt aspri, violenți, lipsiți de rațiune și își conduc casa de parc-ar fi o cazarmă. Pentru el, toți militarii erau ca ofițerul ăla care-l lovise în tinerețe, în timpul armatei. I-am spus că Sattari e, de fapt, un om bun, sensibil, că iubește muzica și poezia și chiar cântă la tar. Tata a făcut ochii mari, nu i-a venit să creadă. Voi n-ați înțeles niciodată că l-am iubit. Credeați că m-au atras uniforma, aerul impozant, autoritatea lui. Nu l-ați cunoscut niciodată cu adevărat. Și apoi ați crezut toate minciunile care s-au spus despre el. N-am să vă iert niciodată pentru asta!

— Eram derutați. Peste tot domnea haosul. Au zis că există acte și dovezi ale crimelor pe care le-a comis. Noi nu știam cine are dreptate și cine nu. Eram doar recunoscători că tu și copiii sunteți în siguranță şi aveţi o situaţie bună.

— O situaţie bună? Cum așa? Toată viața mea avusesem menajere și servitori, iar acum ajunsesem să spăl vase și să frec podele! Locuiam într-o cameră mică, jegoasă și plină de igrasie și trăiam de pe-o zi pe alta! Și nici așa n-am fi supraviețuit fără ajutorul lui Mohammad. Eram distrusă fizic și psihic, dar trebuia să muncesc pentru copiii mei.

Mama a întrebat mirată:

— Dar ce s-a întâmplat cu banii pe care i-a scos Sattari din țară?

— Ce bani? Nu aveam deloc bani în străinătate. Toată averea noastră era în Iran: casa din Teheran, vila din nord, terenul din Shahrak-e Gharb, maşinile… și toate au fost confiscate! Într-o singură zi am căzut de pe culme în prăpastie.

— Dar mi-ai spus odată că ai cont bancar în străinătate.

— Așa e, aveam un cont în care Sattari punea bani când călătoream, însă doar atât cât să-mi ajungă în vacanță. Ați crezut că am un cont doldora de bani?

— Păi… da!

O priveam toți stupefiați. Oare cum se descurcase toți anii aceștia? Era prima dată când mă gândeam la asta.

După câteva clipe de tăcere, a continuat cu un nod în gât:

— Vă amintiți că bunica se ruga uneori ca cei dragi să nu cunoască niciodată umilința și obida? Ei bine, eu le-am cunoscut pe pielea mea. Nu vă puteți închipui ce greu mi-a fost.

— De ce nu ai venit acasă? Tatăl tău era încă în viață. Deși se pensionase și eram cam strâmtorați pe-atunci, nu muream de foame, ne-am fi descurcat împreună.

— Ha! Cum să mă întorc? Nu, mamă, pentru mine nu mai exista cale de întoarcere. Știrile din Iran erau înfiorătoare și oamenii fugeau în valuri din țară. Să mă întorc unde? În ce casă, la ce viață? Să mă întorc ca să stau cu mâna întinsă, cerșind de la cunoştințe și străini? Cum poți să spui așa ceva?

— Păi nu ar fi fost mai bine decât spălatul vaselor și tot ce îndurai dincolo? Nu ți-ar fi fost mai ușor să-ți găsești de lucru în țara ta?

— Cine ar fi angajat văduva unui general executat? Chiar am primit o scrisoare de la birou, prin intermediul lui Farideh, în care eram informată că fusesem concediată, sau, cum spuneau ei, „epurată“. Cel puțin acolo nu mă cunoștea nimeni. Puteam să-mi iau orice slujbă fără să dau socoteală nimănui. În Iran ar fi fost imposibil. Nici voi nu ați fi suportat toate lucrurile care s-ar fi spus despre mine. Nu puteți înțelege starea mea de atunci. Detestam orice lucru legat de țara voastră. Îi uram pe toți cei care au stat cu mâinile-n sân la moartea soțului meu, chiar și pe voi pentru că ați crezut ce s-a spus despre el. Vă vedeam pe toți vinovați. Aveam sufletul plin de ură. Când auzeam știri despre război și despre lipsurile cu care vă confruntați, îmi spuneam, chiar fără să vreau, că vă meritați soarta. Asta mă mai răcorea puțin, dar tot nu-mi ușura suferința. Totul în jurul meu era negru. Am stat doi ani în purgatoriul ăsta până când am început să mă acomodez încet-încet. Ni s-a aprobat cererea de azil. Am început să vorbesc mai bine limba. Am găsit de lucru, am trimis copiii la școală. Dar starea de spirit nu mi s-a îmbunătățit, nu puteam scăpa de depresie și de tristețea trecutului pierdut. Luam calmante, eram mereu obosită, dar nu aveam timp de odihnă. Trebuia să-mi reconstruiesc singură viața și să-mi găsesc o slujbă bună, dar asta nu se putea fără studii. M-am chinuit foarte mult până am intrat, în sfârșit, la facultate. M-am bucurat enorm, era

prima mea reușită după foarte mult timp. V-am sunat plină de entuziasm ca să vă dau vestea cea bună, dar reacția voastră m-a lovit ca un sloi de gheață. Tata, care mereu mă încurajase să studiez, mi-a spus doar sec „Succes!“ și nici măcar n-a întrebat ce facultate am ales. Iar mama mi-a reproșat că n-o să mai am timp să mă ocup de copii. M-am simțit strivită. Mi s-a urcat sângele în cap și-am început să țip, spunând că nu e cazul să vă faceți griji pentru copiii mei, iar mama s-a simțit ofensată și a închis telefonul. La toată furia și tristețea profundă care mă copleșeau s-a mai adăugat și sentimentul de vinovăție că am supărat-o pe mama. Care încă mă frământă și face distanța dintre noi din ce în ce mai mare.

Mama a intervenit necăjită:

— Păi, la vremea aceea, ori de câte ori te sunam, nu erai acasă. Nazila plângea și spunea că e mereu singură. Odată ne-a sunat foarte speriată, țipa la telefon că Nader nu poate să respire, că s-a învinețit la față și mama nu e acasă. Am crezut că fac infarct. I-am spus că sigur s-a înecat cu ceva și i-a rămas în gât, i-am explicat ce să facă, dar am murit de câteva ori până s-a rezolvat. Mă tot întrebam ce s-a întâmplat cu Mahnaz, de ce e așa de nepăsătoare, de ce lasă doi copii mici de capul lor și pleacă mereu de-acasă. Nazila avea doar câțiva anișori pe-atunci, era o responsabilitate mult prea grea pentru ea.

Chipul mătușii Mahnaz s-a întunecat și, clătinând din cap, a spus cu tristețe în glas:

— Nu aveam de-ales. Dacă n-aş fi muncit, am fi murit de foame. Dacă n-aş fi mers la facultate, aș fi rămas să frec podele tot restul vieții. Aveam mai multe responsabilități decât puteam duce, dar nu mi-am dat seama că pentru Nazila e chiar mai greu decât pentru mine. Și ea își amintea viața dinainte și nu putea face față unui contrast atât de puternic. Eu eram prea deznădăjduită și deprimată ca s-o pot ajuta. A fost foarte greu și în perioada adolescenței, era supărată pe toată lumea și pe ea însăși mai mult decât pe oricine altcineva. Nu învăța, avea un anturaj nepotrivit. La paisprezece ani a fugit de-acasă. Aproape că m-a băgat în mormânt. Credeți-mă, dacă nu era Nader, mi-aș fi pus capăt zilelor.

A tăcut și ochii i s-au umplut de lacrimi. S-a întins să ia un

pahar cu apă şi mâna îi tremura. Mama a întors capul, ca și cum ar fi vrut să se ascundă de noi, a scos un șervețel și și-a șters lacrimile de pe obraji. Afsaneh rămăsese cu gura căscată și părea incapabilă să-și ia privirea uimită de la chipul mătușii. După câteva înghițituri de apă, Mahnaz a reușit să-și controleze tremurul vocii și lacrimile.

— Mă durea sufletul gândindu-mă la căminul pe care îl clădiserăm cu atâtea visuri și speranțe și pe care îl pierduserăm într-o clipită. Bietul Sattari, construise și aranjase totul după dorințele mele. Îmi era dor de fiecare lucru din casă, nu doar de cele pe care le cumpărasem după nenumărate drumuri prin magazine, ci și de mărunțișuri, oale și strecurători. Îmi imaginam mereu că sunteți toți adunați în casa părintească, râzând și povestind, așa cum făceam pe vremuri, și mi se umplea inima de invidie. Plângeam în fiecare seară din cauza oboselii, a singurătății, a grijii pentru viitor, a regretelor pentru trecut. Mohammad încerca să mă consoleze. Îți amintești când mi-ai scris că primii ani sunt mai grei, să încerc să mă adaptez, să-mi găsesc locul și că în câțiva ani totul va fi bine. Am încercat să găsesc puterea de a merge mai departe, dar a fost în zadar. Când am auzit că tata vânduse casa și voia să cumpere un apartament, i-am scris și l-am rugat să mă ajute și pe mine să cumpăr un apartament mic, undeva la marginea Parisului, ca măcar să nu mai am grija că nu le pot oferi copiilor un acoperiș sigur deasupra capului. Dar nici nu s-a sinchisit de rugămintea mea. Nu mi-a venit să cred cât de ușor fusesem dată uitării, de parcă nu mai existam și nimănui nu-i mai păsa de mine.

— Dar tata s-a necăjit foarte tare! Nu știa ce să facă. Ne-am sfătuit cu Mohammad și el ne-a promis că o să aibă grijă de tine. A încercat să ne aline și ne-a spus că nu sunt motive de îngrijorare.

— Ce era să fac? a răspuns Mohammad, gânditor. Să vă spun că Mahnaz plânge zi și noapte și că e într-o stare jalnică? Ce-ați fi putut face pentru ea? Nu mai aveați bani să-i trimiteți. Eram hotărât să-i iau la mine în State, dar a început criza ostaticilor și totul s-a dat peste cap. Ce rost avea să vă spun adevărul? La ce-ar fi folosit în afară, poate, doar să grăbească moartea tatei?

Fără să-i asculte, pierdută parcă în lumea ei, mătușa Mahnaz a

continuat:

— Simțeam că nu mai am pe nimeni. Ajunsesem la concluzia că, de fapt, nu m-ați iubit niciodată. Ca toți oamenii depresivi, îmi treceau prin fața ochilor scenele dureroase și experiențele urâte din trecut, dar nu-mi puteam aminti nici un gest de afecțiune din partea voastră. Mohammad îmi tot spunea că situația economică din Iran e foarte grea, că se trecuse pe rații și cartele, că lumea stătea ore întregi la cozi ca să cumpere cele necesare, cursul valutar crescuse de zece ori, iar tata nu mă putea ajuta în aceste condiții. Dar eu nu-l credeam. Nu trecuse prea mult timp de când părăsisem țara și nu puteam crede că situația se schimbase atât de mult. Când Afsaneh a venit să-și vadă părinții, care se pregăteau să plece în Canada, am mers la ea în vizită câteva zile. Îți amintești câte cumpărături ai făcut, Afsaneh? Cunoșteai magazinele mai bine decât mine! Ți-ai luat de toate – haine, pantofi, obiecte pentru casă, suveniruri. A făcut atâtea cumpărături, încât tatăl ei a fost nevoit să plătească o grămadă de bani pentru bagaje suplimentare. Mi-am spus că totul e o minciună. Cum să fie situația grea în Iran, când ea își permite să cumpere atât de multe lucruri? O duc mai bine decât mine, asta sigur. Chiar dacă încercam să mă stăpânesc, furia îmi creștea pe zi ce trecea. Nu mă ajutau nici telefoanele săptămânale, de complezență și repetitive, la ore nepotrivite, care ne făceau să sărim din pat. Simțeam că mă înstrăinasem cu totul de voi, mai ales după ce nu primisem nimic din moștenire după moartea tatei. Eram supărată pe voi toți.

Fața mamei se posomorâse. A spus cu blândeţe:

— Toți spuneau că ai plecat din țară cu o căruță de bani. Spuneau că toți ofițerii și funcționarii din timpul șahului aveau vile în sudul Franței. Nu ne-am gândit nici o clipă că ai rămas cu mâna goală.

Mătușa Maryam a intervenit:

— Chiar de-ar fi știut, n-ar fi putut să facă mare lucru. Tata se pensionase, venitul i se înjumătățise, iar cursul valutar crescuse de câteva ori. Peste tot domnea nesiguranța. Câțiva vecini fuseseră omorâți în casă, chiar și la noi existaseră câteva tentative de furt. De-asta s-au hotărât să vândă casa, pentru mai multă siguranță. Prețurile locuințelor scăzuseră foarte mult, așa că au

vândut repede casa și au obținut o sumă destul de mare în condițiile alea. Au închiriat un apartament și au început să caute o locuință potrivită, dar în câteva luni prețurile au crescut vertiginos și cu banii luați pe ditamai casa nu-și mai permiteau să cumpere un apartament. Tata aproape că a înnebunit. Simțea că pierduse totul, era speriat și deprimat. După patruzeci de ani de muncă într-un post respectabil, cu o funcție înaltă, nu rămăsese cu nimic. Au adunat și ultimele bunuri, au vândut tot și au reușit să cumpere un apartament. Au avut noroc – dacă nu-l cumpărau atunci, în scurt timp nu și-ar mai fi permis nici chiria și ar fi ajuns să doarmă pe stradă. Gândește-te ce tragedie a fost pentru tata, care punea atâta preț pe prestigiul și reputația lui. Mulți au ajuns săraci lipiți pământului din cauza fluctuațiilor economice din perioada aia. E drept că au fost și unii care s-au îmbogățit de pe urma lor. Apartamentul l-au cumpărat pe numele mamei, așa că nu a mai rămas nimic de moștenit și de împărțit după moartea tatei. Tu nu știai lucrurile-astea?

Afsaneh avea în continuare o expresie confuză și părea că vorbește singură.

— Când am mers în Europa să-mi văd părinții, Mahnaz a venit în vizită. I-am dat suvenirurile pe care le adusesem, dar părea supărată, ca și cum s-ar fi așteptat la altceva. Nu m-a invitat la ea acasă nici măcar așa, de complezență. M-au durut indiferența și răceala ei. I-am povestit despre greutățile și lipsurile cu care ne confruntam, dar n-a dat nici un semn că i-ar păsa, ba chiar mi s-a părut că se bucură. Nu aș fi crezut niciodată că lucrurile pe care le-am cumpărat de la reduceri sau la mâna a doua i se vor părea cine știe ce. Toată viața mi-am dorit lucruri din Occident, eram invidioasă pe rochiile moderne pe care Mahnaz și le cumpăra în fiecare an, ca să le uite apoi prin șifonier și pe unele să nu le poarte niciodată. Am făcut economii drastice multă vreme ca să pot strânge nişte bănuţi pentru cumpărături. Câteva colege mi-au dat și ele bani să le cumpăr una-alta. Iar părinții mei, care plecau în Canada, mi-au lăsat mie tot ce nu le mai trebuia ca să duc înapoi în Iran. Nu aș fi crezut vreodată că tu, care locuiai tocmai la Paris și mă certai mereu când cumpăram lucruri ieftine și lipsite de calitate, o să bagi de seamă toate prostiile pe care le cumpărasem. Îmi spuneam în sinea mea că nu sunt ca tine, să-mi

pot cumpăra oricând lucruri moderne și de calitate. Nu știam nici dacă o să mai pun vreodată piciorul în Europa, mă gândeam că putea fi prima și ultima oară când ies din Iran, așa că am cumpărat cât de multe am putut. De fapt, și în ziua de azi, după douăzeci și ceva de ani, încă folosim unele din lucrurile cumpărate atunci.

S-a lăsat din nou tăcerea și am căzut toți pe gânduri. Privirea fixă a mătușii Mahnaz era la kilometri depărtare de noi. După o vreme, s-a recules și a continuat:

— Atunci când te-am vizitat eram în cea mai proastă situație financiară imaginabilă. Sperasem c-o să-mi aduci bani și îmi făcusem o mulțime de planuri. Mă gândeam că poate o să-mi permit o garsonieră sau măcar un avans sau că, dacă era o sumă mai mică, o să pot să-mi plătesc din urmă chiria. În schimb, mi-ai adus câteva din rochiile mele de seară. Am fost șocată. Nu știam dacă să râd sau să plâng. Te-am întrebat de ce n-ai adus și paltoanele copiilor şi mi-ai spus că le-au rămas mici, că v-ați gândit că sigur le-am cumpărat deja altele și ați vrut să-mi aduceți cele mai bune haine pe care le lăsasem în Iran. Nu-mi venea să cred cât erați de rupți de realitate în ceea ce mă privea. Nu mi s-a părut extraordinar ce mi-ai povestit despre situația din Iran pentru că auzisem asta deja de mii de ori, fie la radio, fie de la alți iranieni, care povesteau mereu cu detalii și înfloriturи și se așteptau să mă minunez și să le plâng de milă. Tot ce știam era că voi sunteţi acasă, în timp ce eu eram înstrăinată și nefericită. Mi-era greu să-mi imaginez schimbări atât de radicale. Chiar dacă le auzeam de la voi, nu mi le puteam imagina și, mai mult, erau în contradicție cu ceea ce vedeam cu ochii mei. Așa că, ori de câte ori mă gândeam la familia mea, îmi închipuiam aceeași casă și aceeași viață dinainte. Poate că și greutățile prin care treceam mă acaparau și nu-mi lăsau prilejul să mă gândesc și la ceilalți. Sufeream, eram foarte tristă și simțeam că toată lumea îmi datorează ceva.

Afsaneh nu-și revenise încă din uimire.

— Dar scrisorile și pozele pe care ni le trimiteai erau mereu frumoase. Mă uitam la locurile din fotografii și îmi doream să merg și eu acolo.

— Păi nu era să fac poze în debara! Când mama a insistat să

trimit poze ca să vadă cât au crescut copiii, ne-am îmbrăcat cu cele mai bune haine și am mers să ne fotografiem în locuri frumoase, în parcuri sau lângă Turnul Eiffel. În plus, nu voiam să mă umilesc în fața voastră și să vă dau satisfacție. Când nici măcar tata nu ridicase un deget pentru mine, ce așteptări puteam avea de la restul? Eram dezamăgită de toată lumea și nu voiam să-mi las mândria rănită să fie călcată și mai mult în picioare. Nu voiam ca celorlalți să le fie milă de mine, așa că mi-am prezentat viața într-o lumină bună, m-am lăudat cu succesele copiilor, iar dacă ne întâlneam o dată pe lună cu alți iranieni sau mergeam la vreo sărbătoare, vă scriam despre asta cu multe înfloriturі, făceam poze și vi le trimiteam.

Mamei i s-a pus iar un nod în gât. Nu-i vedeam lacrimile, dispăruseră în ridurile de pe obraji, care păreau mai adânci ca oricând.

— Pentru Dumnezeu, draga mea, de ce nu ne-ai spus pe șleau că îți merge așa de rău?

— Păi m-ați întrebat vreodată? De fiecare dată când mă sunați, povesteați numai despre problemele voastre, de parcă situația mea ar fi fost perfecțiunea întruchipată.

— Ai dreptate, scumpa mea. Așa ne închipuiam viața ta la Paris, frumoasă și fără griji. În realitate, și tu, și noi trăiam într-un infern, și pe deasupra ne purtam pică unii altora. Mă tot întrebam în sinea mea de ce fiica mea e așa de nepăsătoare, chiar nu-i este dor de noi? Nu vine în vizită, nu ne cheamă la ea… Nu ne întreabă dacă n-avem nevoie de ceva… Și-a șters lacrimile de pe obraji și a întrebat cu neliniște în glas: Povestește-ne despre Nazila. Cum e acum? Unde e? Îmi fac griji pentru ea.

— Acum nu mai sunt motive de îngrijorare. Duce o viață relativ normală. Dar mi-a scos peri albi pân-a crescut. Lucrurile n-au decurs așa cum speram, a avut prieteni care au influențat-o în rău, nu mă asculta, am ținut-o cu forța să termine liceul. Nu și-a continuat studiile, de altfel, nici n-ar fi putut intra la facultate cu notele proaste pe care le avea. A fost chiar internată la psihiatrie o vreme. Norocul nostru a fost că l-a întâlnit pe François, actualul ei prieten, care, spre deosebire de cei dinainte, e băiat de treabă. El a reușit să-i mai îmblânzească spiritul rebel și îndărătnicia. Trăiesc împreună, Nazila a făcut niște cursuri și acum lucrează.

Încă visează la casa noastră cu piscină din Teheran. Nu-şi mai arată furia și ura din trecut, dar nu a scăpat niciodată complet de ele. Binevoiește să mă sune o dată pe săptămână și ne vedem cam o dată pe lună. Am învățat să nu mă amestec în treburile ei, s-o las să-și trăiască viața așa cum dorește și m-am împăcat cu gândul că s-a ales praful de toate visurile și speranțele pe care le-am avut în privinţa ei.

Mătușa Maryam s-a așezat lângă Mahnaz, a îmbrățișat-o și, dându-i un sărut pe obraz, i-a spus:

— Nu te mai necăji, draga mea. Slavă Domnului că totul s-a terminat cu bine. Copiii tăi sunt sănătoși și ai iar o viață confortabilă și fără lipsuri. Fii recunoscătoare și nu te mai gândi la vremurile alea negre.

Cele două surori au rămas o vreme îmbrățișate, plângând încetișor.

— Ți-e mai bine acum, că te-ai recăsătorit? a întrebat mama.

— După ce-am terminat facultatea, am reușit să-mi găsesc o slujbă bună. Aveam mai mult timp liber, mai puține greutăți, îmi plăcea ce făceam, așa că aveam o stare de spirit mai bună, deși încă sufeream de singurătate. Poate că Shafaghi are cusururile lui, dar nu e ușor să ai grijă de doi copii mici, iar eu aveam nevoie de sprijin. Mă gândeam și că ar fi mai bine pentru Nader să aibă o familie, ca măcar el să reușească în viață. Din acest punct de vedere, Shafaghi e un model potrivit pentru el. E cumsecade, are o relație foarte bună cu Nader și a reușit să acopere lipsa tatălui său.

— Deci nu te-ai măritat cu Shafaghi din dragoste? Ai vrut doar să scapi de singurătate?

— Nu, n-a fost chiar așa. Suferințele comune ne-au apropiat. Poate că nu ne-am îndrăgostit, dar țin la el și ne înțelegem foarte bine unul cu celălalt. A trecut și el prin multe greutăți.

— Ce greutăți? a întrebat unchiul Mohsen cu o grimasă. Până la revoluție a trăit ca un rege, apoi și-a luat toți banii, s-a mutat în cel mai frumos oraș din lume, și-a luat nevastă tânără și a făcut copii.

— Nu te pripi cu judecata, te rog! Nici nu-ți poți imagina câte-a pătimit și el. A fugit din Iran împreună cu prima soție, pe care a iubit-o foarte mult. În apropiere de granița cu Turcia, în mijlocul

pustietății, soției lui i s-a rupt apendicele. Când au ajuns la spital, era deja prea târziu, și-a văzut soția stingându-se în floarea vârstei sub ochii lui. Nu i-a fost deloc ușor să-și crească singur fiul. Când băiatul a crescut și și-a văzut de viața lui, familia din Iran i-a găsit o nouă nevastă și a trimis-o în Franța. Era o femeie din acelea gata să se mărite pe nevăzute cu oricine numai ca să plece din țară. Mă mir doar că a făcut și copii cu el. Apoi a divorțat, i-a luat jumătate din avere, i-a lăsat copiii și a fugit cu un italian. Când l-am cunoscut pe Shafaghi, era atât de deprimat și deznădăjduit, încât mi s-a făcut milă de el. Era ca și cum m-aș fi privit în oglindă. Am petrecut mult timp consolându-ne reciproc. M-au atras și activitățile lui culturale, e un om foarte citit și îmi făcea plăcere compania lui, puteam discuta ore întregi despre un articol sau o carte.

— La ce te referi când spui „activități culturale“? Emisiunile alea de la radio de care ne-ai spus?

— Ah, nu! Alea au fost mai mult ca să-și promoveze cartea și uneori îl mai invită ca să discute anumite chestiuni politice.

— A scris o carte?

— Așa v-ați grăbit să faceți front comun împotriva lui, încât nici n-ați apucat să-l întrebați cu ce se ocupă. Abia aștepta să vă dea şi vouă cartea, să discutaţi despre ea și să vă ceară părerea. Dar n-a fost să fie.

Unchiul Mohsen a bâiguit:

— Mahnaz dragă, crede-mă că am încercat, dar el vorbește numai despre politică și, mai mult, despre grupările-alea pe care eu le detest. Dacă nu ești de acord cu el, o ia personal, așa că am preferat să-l evit.

— Știi, el tânjește de foarte mult timp să se întoarcă în Iran, chiar de-ar fi doar pentru câteva zile, însă fără schimbarea regimului este un vis imposibil. De-asta a devenit politica atât de importantă pentru el. Și cu mine discută mereu probleme politice.

— Of, e greu de trăit cu asemenea oameni.

— Câtuși de puțin, Afsaneh! Odată ce-ajungi să-l cunoști, nu mai e așa de greu. Nimeni nu e perfect. Important e ca părțile bune să le depășească pe cele rele. După atâta singurătate și suferință, compania lui Shafaghi e o binecuvântare pentru mine.

*

Cu un zâmbet plin de recunoștință, Nader a traversat camera, a îngenuncheat lângă mama lui, și-a înclinat capul pentru a-i vedea mai bine chipul și i-a mângâiat mâinile. Surâzând, mătușa Mahnaz i-a ciufulit drăgăstos părul. Îi priveam în tăcere. Era o imagine frumoasă. Nader s-a înghesuit pe fotoliu lângă mama lui, și-a petrecut un braț în jurul umerilor ei și a spus:

— Bravo, mamă! Sunt mândru de tine. Te simți mai bine acum?

Bunica l-a întrebat:

— Dar pentru tine cum a fost atunci, Nader? Ți-a fost greu?

— Nu! Eram mic, am uitat aproape tot. Spre deosebire de mama și de Nazila, nu am amintiri din Iran, pentru mine totul a început la Paris – viața mea, casa, prietenii, viitorul. Nu am simțit că-mi lipsește nimic. Dacă nu era mama, aș fi uitat și persana până acum. Sunt mulțumit de ce am devenit și mă consider un om împlinit. N-am apucat să vă cunosc, așa că nu mi-a fost dor de voi. Sincer să fiu, nu vă înțelegeam prea bine și nici acum adesea nu înțeleg motivele care vă determină să vă comportați așa. Nu pricep de ce dați atât de multă importanță anumitor probleme. Mama îmi tot spunea să am grijă cum vorbesc, să nu cumva să zic ceva ce-ar putea s-o facă de rușine. M-a exasperat! Trebuia tot timpul să fiu atent să nu-mi scape vreo vorbă greșită, nici măcar în glumă. Sunt lucruri care pentru mine nu au importanță, de exemplu nu înțeleg de ce-a fost musai să se spună că și eu, și Nazila, și François avem doctoratul!

Sanaz a întrebat contrariată:

— Adică nu ești doctorand?

— Contează asta pentru tine? Dacă n-aș fi doctorand nu ți-ar mai plăcea de mine?

Sanaz s-a înroșit și a răspuns cu candoare:

— Mama zice că trebuie să-mi găsesc un soț bogat, iar doctorii și inginerii câștigă mulți bani. Dar, mai presus de toate, trebuie să trăiască peste ocean.

— Dar tu ce vrei? Ce condiții ai pentru viitorul tău soț?

— Eu? Nu știu. Mereu m-am gândit că mama are dreptate. Dar acum știu că vreau ca viitorul meu soț să-mi fie prieten bun. Să se

poarte frumos, să aibă o fire veselă, să mă iubească și să iubească viața. Să ne acceptăm reciproc. Vreau să putem discuta, să râdem împreună, să avem gusturi apropiate. Vreau să mă simt bine alături de el, așa cum m-am simțit alături de tine zilele-astea.

Priveam toți uimiți această declarație inocentă de dragoste. Cred că și eu făcusem ochii mari. Unchiul Mohammad și Afsaneh rămăseseră încremeniți de mirare.

Nader a râs zgomotos, cu poftă:

— Vezi, mamă, ce dulce e? Câtă simplitate și puritate! Îți mulțumesc că m-ai obligat să învăț persana.

Atmosfera s-a înveselit, eram toți plini de voioșie și zâmbeam. Mama s-a întors spre Nader și i-a spus:

— Du-te și adu farfuria cu dulciuri, să serveşti pe toată lumea. Sanaz, adu-ne ceaiul.

Știam însă cu toții că mai rămăseseră lucruri de spus. Încă ne gândeam la cuvintele mătușii Mahnaz.

Sanaz a început să împartă ceaiul. S-a oprit în fața mamei ei, dar Afsaneh nu a luat ceașca. Am privit-o, întrebându-mă dacă o deranjaseră cuvintele lui Sanaz, dar pe fața ei nu se vedea nici o urmă de supărare. Părea distrasă, cu gândul cutreierând în altă lume. Până la urmă, sub greutatea privirilor noastre, a rupt tăcerea:

— Nu mai știu ce e bine și ce e rău, dar tot cred că vouă v-a fost mai ușor, celor care ați plecat, decât nouă. Nu ați trăit haosul de după revoluție, arestările, persecuțiile, nesiguranța, lipsa de speranță în ziua de mâine, și nici cei opt ani de război, când atâția oameni și-au pierdut viața sau au rămas pe drumuri. Nu știți ce înseamnă să trăiești zi de zi, timp de opt ani, cu teama de bombe și rachete. Nu știți ce înseamnă ca sunetul unei sirene să te facă să tremuri din tot corpul…

Mătușa Maryam a întrerupt-o, gesticulând cu nerăbdare:

— Vorbești de parcă am fi fost bombardați zilnic timp de opt ani.

— Păi nu a fost așa?

— În zonele de luptă, poate. Dar în Teheran situația nu era tot timpul chiar așa de gravă. Tu ești mai sensibilă, de-asta ți-era frică mereu. Noi nu eram așa de speriați ca tine, ne obișnuiserăm oarecum.

Afsaneh s-a aprins la față și i-a răspuns repezit:

— Vrei să spui că sunt fricoasă? Ei bine, sunt! Ce să fac, nu mă pot controla, așa am fost de când mă știu. În acei opt ani am simțit zi de zi moartea suflându-mi în ceafă. Când au început bombardamentele mai mergeam în alte orașe, în nord, pe la rude și prieteni, dar, pentru că nu era o situație temporară, care să se termine în câteva zile, o lună sau un an, nu puteam să stăm pe capul lor la nesfârșit. Uneori se aduna atâta lume într-o singură casă, încât abia găseai loc să te așezi. Bietele gazde! Mohsen trebuia să meargă la serviciu, așa că am rămas în oraș. Apoi am cumpărat un cort și noaptea mergeam să dormim în afara orașului, printre tot felul de insecte și târâtoare, în frig sau zăpușeală. Cortul era atât de mic, încât dormeam ghemuiți. Copiii se tot îmbolnăveau. Uneori stăteam în mașină până dimineața. Într-o bună zi, Mohsen a hotărât că nu mai iese din casă. Se obișnuise cu situația. Îmi spunea să nu-mi fac griji, că nu se întâmplă nimic. Dar eu eram speriată de moarte. Cum auzeam sirena începeam să tremur de-mi clănțăneau dinții. Îi duceam pe copii sub scară și stăteam acolo ore întregi, plângând. Ca să mă liniștesc, visam cu ochii deschiși. Îmi imaginam că sunt cu părinții, frații și surorile mele în Canada sau în State și că ducem o viață tihnită acolo. Visul acesta era singurul meu refugiu și îmi doream mai presus de orice să plecăm și noi. Mă certam mereu cu Mohsen pe tema asta, de două ori chiar am vândut tot ce-aveam și ne-am pregătit de plecare, dar de fiecare dată Mohsen s-a răzgândit în ultima clipă, spunând că nu-și poate lăsa părinții. Deși pe-atunci tatăl lui era încă sănătos și în putere, Mohsen se considera responsabil pentru ei. Eu cred că era doar o scuză și că, de fapt, nu avea curaj să lase totul și să plece. Urmăream mereu știrile la radio și apoi pe canalele prin satelit și, auzindu-le din perspectiva lor, ne deplângeam și mai mult soarta. Le povesteam și celorlalți ce auzeam, le urmăream reacțiile, apoi rămâneam prieteni cu cei care ne împărtășeau punctul de vedere și tăiam legăturile cu cei care spuneau că sunt minciuni.

Copiii au crescut, războiul s-a terminat, s-au redeschis drumurile și nu mai era nici un pericol. Cei plecați au revenit veseli și zâmbitori, îmbrăcați modern și elegant și cu valizele pline ca să-și vadă rudele și prietenii dragi, după cum ziceau

chiar ei. Copiii lor erau relaxați, voioși, se țineau de poznele normale pentru vârsta lor. Aveau un comportament cu totul diferit de-al copiilor mei și, comparându-i, mi s-a părut că Siroos îmbătrânise de copil și mi s-a frânt sufletul de mila lui. Nu ne mai înțelegeam cu ceilalți, când ne povesteau problemele lor îmi venea să râd, iar când vorbeau despre avantajele și libertățile de dincolo mă copleșea invidia. Când mă întrebau de ce port batic pe cap când e atât de cald și de ce mă acopăr cu atâtea haine când ies din casă mi se făcea milă de mine și parcă mi-era și mai greu să suport *hijab*-ul. Vorbeau deschis despre iubiții și iubitele copiilor lor, despre discoteci, picnicuri, călătorii fără nici o restricție, în timp ce eu îmi aminteam de câte ori mersesem să-mi scot de la poliție copiii reținuți pentru că fuseseră la o petrecere sau vorbiseră pe stradă cu o persoană de sex opus și să-i salvez de loviturile de bici. Povesteau cum copiii lor s-au înscris la facultate fără să dea examen și mie mi se rupea inima gândindu-mă la copiii mei, care au stat închiși în casă luni de zile învățând pentru admitere și nici măcar nu au reușit din cauza concurenței. Când vorbeau despre independența și succesul copiilor lor, mă uitam la Siroos – fără loc de muncă, fără planuri, copleșit de tristețe și amărăciune și sub tratament cu antidepresive. Am încercat de multe ori să-l trimitem și pe el în străinătate, dar degeaba. Așa am ajuns să sper că măcar Sanaz se va mărita cu cineva din afară. Aveam altă opțiune? Acum însă, după tot ce-ați povestit, sunt confuză. Oare tot ce spuneau oamenii plecați din Iran era doar de fațadă, doar minciuni?

Unchiul Mohammad a zâmbit cu blândețe:

— Nu, Afsaneh, nu-i așa. Situațiile diferă. Ei au lucruri pe care voi nu le aveți și care vă atrag tocmai pentru că vă lipsesc, în timp ce pentru ei sunt banalități. La rândul lor, și ei vă invidiază pentru ce aveți și vi se pare normal.

Cu un zâmbet afectat, Afsaneh a întrebat:

— Ce avem noi și vouă vă lipsește și pentru ce anume ne invidiați?

Michael a intervenit cu voce tremurândă, vorbind în același stil formal:

— Pe mama! O aveți pe mama... și vă aveți unii pe ceilalți. Dacă în acele zile amare de singurătate v-aș fi avut pe voi lângă

mine, nu aș fi suferit atât de mult, nu m-aș fi simțit atât de izolat. Uitați-vă la Dokhi! Eu mi-am pierdut mama când eram mic, dar ea a rămas fără ambii părinți la o vârstă și mai fragedă. Dar, dintre noi doi, ea a avut o relație mai apropiată cu familia, plină de afecțiune. Are mai multe rude apropiate decât mine. Are parte de mai multă iubire, de un sentiment mai profund de apartenență. Știu că și ea s-a simțit singură, dar sunt convins că nu a suferit atât de mult ca mine din pricina singurătății. Văd cum vă faceți toți griji pentru ea, cum o iubiți și o ocrotiți ca parte din familie. Ah, cât am tânjit și încă tânjesc după așa atenție! Nici nu vă dați seama cât este de prețios ceea ce aveți.

Eram uluită. Într-adevăr, ce s-ar fi ales de mine fără ei? Mi s-a făcut milă de Michael. L-am privit pe unchiul Mohammad, o lacrimă îi rămăsese deasupra mustății. A spus:

— Aveai o bunică și un unchi în State. Ai petrecut timp cu ei. Nu a fost de ajuns?

— Tată, erau oameni de treabă și s-au purtat foarte frumos cu mine. Dar, din cauza distanțelor mari și a tuturor problemelor, abia dacă îi vedeam o dată, de două ori pe an. Nu vreau să spun că erau nepăsători, dar își arătau în alte moduri grija și afecțiunea. Știi și tu foarte bine că sunt foarte diferiți de ai noștri. Realitatea este că eu provin din două lumi diferite. Crezi că asta se vede doar în culoarea pielii? Nu! Nevoile mele afective și identitatea mea sunt la fel de duale. Am nevoie de ambele părți ca să mă simt complet. De aceea simt mereu că îmi lipsește ceva profund.

Ultimele cuvinte aproape că i s-au pierdut în tremurul vocii. Nu voiam să plângă de față cu toată lumea. S-a ridicat de pe scaun, a deschis ușa și a ieșit pe terasă. Îl înțelegeam foarte bine. După ce mărturisise lucruri pe care le ascunsese toată viața chiar și față de el însuși, avea nevoie să fie singur cu gândurile lui.

Ne-am ridicat și ne-am mai mișcat puțin prin cameră. Am mâncat niște fructe. Danial a dat buzna pe ușă, a alergat spre unchiul Mehdi și i-a șoptit ceva la ureche. Unchiul Mehdi s-a dus în bucătărie, a deschis ușa frigiderului, a turnat un pahar cu lapte și i l-a întins fiului său. A luat niște fursecuri de pe masă și tocmai dădea să iasă pe ușă, când vocea poruncitoare a mătușii Maryam

l-a oprit pe loc:

— Încotro? Stai jos! Nu te las să fugi, am o grămadă de întrebări. Toată perioada asta te-ai purtat ciudat și nimeni n-a avut curaj să întrebe ce e cu tine. Îți vezi doar de treburile tale, ești tăcut, stai mereu cu copiii, de parcă scopul acestei călătorii ar fi fost să-ți aduci fiul în vacanță, nu să petreci timp cu noi. Din ziua în care am sosit, mă tot uit la tine și mă întreb ce s-a întâmplat cu acel Mehdi pe care îl știam, glumeț, blând și plin de viață. Unde a dispărut? Cum se face că te-ai schimbat atât de mult?

Eram surprinși și totodată încântați de francheța întrebărilor mătușii. Ne-am întors privirile curioase spre unchiul Mehdi. Danial și-a tras mâna dintr-a lui, a strigat ceva într-un amestec de persană și suedeză ca răspuns la chemarea lui Meysam, și a fugit înapoi pe terasă. Unchiul Mehdi a rămas mult timp tăcut, în timp ce noi așteptam cu privirile ațintite asupra lui. După o vreme, a spus cu un ton aspru:

— Acel Mehdi a murit. E îngropat în întunericul și frigul arctic.

Am auzit respirația precipitată a mamei și am privit-o cu îngrijorare. Unchiul Mehdi a continuat:

— Știți cu toții că eu nu am avut de ales. Nu voiam să plec. Eram student și îmi vedeam de cursuri când nu știu cărui geniu i-a venit ideea că, dacă, Doamne ferește, se termină războiul, o mulțime de studenți nefericiți vor fi privați de șansa de a deveni martiri. În 1988, de Anul Nou, drept cadou ne-au trimis pe front, fără nici o pregătire. Am fugit după primul schimb de focuri, după ce-am văzut primii soldați uciși, deși știam că dezertarea se pedepsește cu moartea. Chiar dacă ulterior, după ce s-au liniștit apele, au fost nevoiți să grațieze soldații studenți pentru că numărul de dezertori era prea mare, nu aveam certitudinea că se va întâmpla așa. M-am ascuns o vreme în casa mătușii Shamsi. Tata mi-a spus că și dacă primesc grațierea trebuie să plec. Mai aveam doar un semestru de facultate, după care urma stagiul militar obligatoriu. Așa scurtă cum fusese, lecția învățată pe front mă înspăimântase și, după ororile pe care le văzusem, eram gata să fac orice numai să nu mă întorc în armată. Singura soluție era să fug din țară, deși îmi doream cu toată ființa mea să rămân în Iran. Eram îndrăgostit și tot ce iubeam era acolo. L-am întrebat pe

tata dacă nu poate face ceva ca să rămân. Mi-a răspuns că nu a putut face nimic nici pentru Habib și că nu există altă cale. Așa că am plecat.

Multă vreme am cutreierat dintr-un loc într-altul, până când am ajuns epuizat și năuc într-o tabără înghețată din nordul Suediei. Zăpada se întindea cât vedeam cu ochii, sub o lumină stranie, și simțeam că am ajuns pe altă planetă, în alt timp și spațiu. Fără soare, nu mai știam când e zi și când e noapte, când să dorm și când să mă trezesc, iar gerul mă străpungea până în măduva oaselor. Am stat trei luni într-o cameră rece privind întinderea nesfârșită de alb și negru. De ce-am devenit așa tăcut? Când nu ai limbă în care să vorbești, când nu poți rosti nici un cuvânt și nu ai pe nimeni pe care să-l asculți, nu-ți rămâne decât tăcerea. Aproape că uitasem să vorbesc. Dar am avut noroc. Forouzan fusese trimisă în același centru de refugiați, ne-am îndrăgostit într-o săptămână și ne-am căsătorit o lună mai târziu. Mama m-a întrebat într-o scrisoare cum am putut să fac cea mai importantă alegere din viața mea într-un timp atât de scurt. M-a pufnit râsul. Ce înseamnă alegerea atunci când nu ai nici o posibilitate de a alege? Cel puțin prezența lui Forouzan m-a salvat de la sinucidere, ceva obișnuit printre refugiați la acea vreme. Nu mai priveam în jur, aveam un motiv să rămân în viață. Încet-încet am învățat și suedeza, apoi s-a finalizat procedura de azil, am plecat din tabără și ne-am mutat în oraș. Ne-am găsit locuință, slujbe, ne-am clădit o viață împreună. Am avut copii. Dar nevoia aia care ne legase și ne ajutase să supraviețuim în vremurile grele de la început nu mai exista. Ne-am dat seama cât suntem de diferiți. Nu găseam nici un subiect comun de discuție și nici măcar nu aveam răbdare să ne certăm. Motivele pentru care plecaserăm în străinătate erau diferite și fiecare îl vedea pe celălalt ca pe un obstacol în calea visurilor sale. Am devenit dușmani. Am divorțat și ea a obținut custodia copiilor. Am rămas din nou singur. Aveam deja o slujbă bună și o viață confortabilă, dar îmi era dor de casă. Nu m-am obișnuit niciodată cu distanța care-mi fusese impusă. Nu știți ce înseamnă să fii cetățean de mâna a doua. Oricât de sus ai ajunge, tot ești văzut ca un intrus. O să râdeți dacă vă spun că mi se făcuse dor și de măturătorul de pe strada noastră!

Fac parte dintr-o generație căreia nu i s-a permis niciodată să ia singură decizii. Totul ne-a fost impus și am fost forțați să urmăm căi pe care nu ni le-am dorit. Am redevenit taciturn. Ce era să fac? Ce era să spun? Tăcerea, răceala și discreţia sunt oricum ceva firesc acolo. Asta am învățat de la suedezi și aşa am devenit: rece, înghețat, nici fericit, nici nefericit. Nu-mi fac probleme sau griji, sunt asigurat în toate privințele, nu am nici o dorință aparte. Atâta doar că uneori mă întreb dacă mai sunt în viață. Poate că am murit de mult fără să-mi dau seama. Singurele lucruri care mă fac uneori să simt că trăiesc sunt câte o amintire, un sunet, un miros sau un cântec care îmi aminteşte de trecut, de casă, de bucuriile copilăriei, de patria mea însorită. Și singurul lucru pe care îl regret este că nu vă am alături, chiar și atunci când vă certați.

*

Siroos a izbucnit într-un hohot de râs zgomotos și impertinent. Era atât de deplasat, încât ne-am întors toți surprinși spre el, cu priviri dojenitoare. S-a oprit brusc din râsul forțat și a spus cu glas ușor răgușit:

— Ce amuzant! Am înțeles în sfârșit ce înseamnă expresia „bolnav de fericire“. Of, mi se frânge inima de milă! A început iar să râdă. Avea mereu izbucniri violente, dar nu mai văzusem atâta insolență din partea lui. Dragă unchiule, a continuat, mai bine rămâneai în Iran, ca să mergi și dumneata pe front, să fii ucis, rănit sau luat prizonier, să mergi la închisoare, să fii torturat, să guști sărăcia și lipsa unui loc de muncă. Poate atunci ai fi simțit că trăiești. Zău că ai dreptate! E chinuitor când e viața liniștită, când n-ai grija zilei de mâine, nu ești obligat să te supui unor reguli pe care nu le accepți și ești liber să faci orice dorești. Bun, ai divorțat, asta e. Caută-ți altă nevastă! De fapt, poți să nu te recăsătorești, găsește-ți o iubită, că doar nu trăiești în Iran ca să fii obligat să prezinți certificatul de căsătorie de fiecare dată când ieși pe stradă cu ea. Nu ai de-a face cu poliția moravurilor, nu riști să primeşti lovituri de bici, nu-ți impune nimeni cum să-ți trăiești viața.

A râs iar nervos, în hohote zgomotoase. Aprins la față de mânie, unchiul Mehdi s-a întors spre el:

— N-am intrat într-o competiție la categoria „cel mai nefericit din familie“! M-ați întrebat de ce m-am schimbat și v-am explicat motivele. Nu știți prin ce-am trecut și nu mă aștept să înțelegeți. Nici eu nu vă înțeleg pe voi. Tot ce știu e de acum mulți ani și evident că lucrurile s-au schimbat mult între timp. Mai ales generația ta îmi este complet necunoscută, dar mi se pare că sunteți formați numai din contradicții. Nu înțeleg de ce aveți atâtea pretenții și așteptări, de parcă toată lumea v-ar datora ceva! Dacă tot vorbim pe șleau, hai să-ți spun și eu părerea mea despre tine. Ești infatuat și răsfățat. Arăți de parcă vii din Massachusetts, dar ai mentalitatea epocii qajare! Părinții tăi au trudit toată viața pentru tine, dar te porți de parcă le-ai fi făcut o favoare fiind fiul lor și, în semn de recunoștință, ar trebui să-ți stea mereu la dispoziție, ca niște servitori gata să-ți satisfacă orice capriciu. Nu ai nici un plan, nici o motivație, nu te interesează nimic. Ești mereu în toane proaste și ai pretenții de la toată lumea. În ultimele zile te-am auzit de mai multe ori întrebând revoltat ce-a făcut tata, mama, unchiul, mătușa sau țara pentru tine. De ce nu te întrebi măcar o dată ce-ai făcut tu pentru ei? Ce-ai făcut tu pentru părinții tăi, pentru unchii și mătușile tale, pentru bunica și toți ceilalți, care să-ți dea dreptul să ai atâtea pretenții? Când eram de vârsta ta, aveam zeci de planuri, de speranțe și dorințe pentru viitor. Lucram din greu ca să ajung pe picioarele mele și să nu mai fiu o povară pentru nimeni. Îmi îndeplineam toate îndatoririle în casă, dar tu nu ești în stare să-ți iei singur un pahar cu apă! Cât timp vrei să te mai întrețină tatăl tău? Până când vrei să-ți spele mama hainele? Și când vi se spune adevărul, vă sare țâfna! Mohammad a spus că cine n-a reușit până la treizeci de ani să-și facă un rost în Iran nu va reuși nici în altă parte și s-a iscat un adevărat scandal. Între noi fie vorba, are dreptate! Ești un sclifosit pe care mama încă îl hrănește și-l cocoloșește. Ai fi gata să speli vase și să freci podele, sau vrei direct un post de conducere la Microsoft? Și, de fapt, de ce-a trebuit să vorbească tatăl tău în numele tău? Doar ești om în toată firea! În perioada asta de când am venit, în afara de observații sarcastice, n-am auzit nici un cuvânt de la tine. Oricât

m-am străduit să-ți înțeleg perspectiva asupra vieții, n-am ajuns nicăieri. Nu văd decât zeflemea, invidie și dispreț faţă de ceilalți. Tu cine ești, de fapt?

Siroos îl privea perplex, galben la față, de parcă ar fi primit mai multe palme peste faţă. Nimeni nu-i vorbise vreodată în felul acesta. Ochii mi s-au îndreptat involuntar spre Afsaneh și unchiul Mohsen. Erau și ei încremeniți de uimire. În cele din urmă, instinctul matern al lui Afsaneh s-a trezit la viață. Revenindu-și dintr-odată în simțiri, a strâns din buze și s-a repezit la unchiul Mehdi. O să-l lovească, mi-am spus. Fără să vreau, mi-am acoperit imediat fața cu mâinile. Cred că și mamei i-a fost teamă de acelaşi lucru, pentru că i-a scăpat un țipăt scurt de surpriză. Apoi nu s-a mai auzit nimic. Am privit printre degete. Afsaneh se oprise la un pas de țintă. Cred că privirea blândă a unchiului Mehdi o descumpănise.

— Afsaneh dragă, s-a auzit vocea calmă a unchiului, nu am vrut să-l supăr pe Siroos și nici pe tine. Mie mi-ai fost ca o mamă și nu o să uit niciodată cât de frumos te-ai purtat cu mine. Îmi amintesc când erai însărcinată și te simțeai rău, dar mi-ai oferit sprijin, mi-ai ascultat confesiunile de îndrăgostit nefericit și m-ai alinat. Ba chiar ai invitat-o pe Susan în casa ta. Știai de ce nu vreau să plec din Iran și ai plâns alături de mine. Siroos e nepotul meu preferat. Până să plec, era mereu în brațele mele și de el mi-a fost cel mai dor în anii aceia grei de la început. Crede-mă că tot ce-am spus a fost din compasiune. Nu vreau să-l înjosesc și să-l rănesc, vreau doar să-l trezesc. Mă doare sufletul să-l văd așa de deprimat, irosindu-și viața. Lasă-l să se apere singur. Lasă-l să fie bărbat. Te rog, nu pune la inimă și lasă-mă să spun lucrurilor pe nume. Dacă eu nu fac asta, atunci cine?

Unchiul Mohammad s-a apropiat de Afsaneh, i-a cuprins umerii cu brațele și a spus:

— Are dreptate. Crede-ne că nu-i vrem răul. Dimpotrivă, tot ce spunem e din dragoste. Am întâlnit atâția tineri ca Siroos, cu depresie clinică și alte probleme psihice, pe care am fost nevoit să-i urc în avion și să-i trimit înapoi acasă. Unii erau atât de capabili și talentați, încât mi s-a frânt inima de milă, dar nu puteam să-i mai ajut, erau prea fragili și vulnerabili, pentru că fuseseră și crescuți în puf. Nu au avut puterea să suporte

singurătatea și greutățile exilului, nu fuseseră învățați să fie pe picioarele lor. Vă jur că viața de acolo nu e așa cum vă imaginați, doar petreceri și distracție. Trebuie să înțelegeți care este realitatea înainte de a lua o decizie. Nu vreau să mă sustrag de la responsabilitate, dar vă înșelați dacă vă imaginați că sunt dispus să îndeplinesc același rol pe care l-ați jucat voi timp de treizeci de ani. Mai devreme sau mai târziu trebuie să ne lăsăm copiii să-și ia zborul, să învețe, să vorbească singuri în numele lor, să ia decizii și să-și asume responsabilități. A scos din buzunar niște hârtii și a continuat: Astea sunt formularele de înscriere la facultate pe care le-am adus pentru Dokhi și Siroos.

Afsaneh a rămas dezarmată și fără replică. A stat o vreme nemișcată și buimăcită, până când unchiul Mohammad a condus-o înapoi la locul ei. S-a așezat lângă unchiul Mohsen, cu privirea ațintită la el.

Nimeni n-a scos nici un cuvânt. Mi se părea că erau toți obosiți. Unchiul Mohammad și-a luat de pe masă cana cu ceai rece și l-a băut pe nerăsuflate. Unchiul Mehdi și-a aprins o țigară și s-a sprijinit de spătarul fotoliului. Însă cutele adânci care brăzdau chipul mamei nu dispăruseră. Nu-mi dădeam seama dacă e furioasă, tristă sau mulțumită de adevărurile spuse. Cu o expresie absentă, mătușa Mahnaz a curățat niște fructe, le-a tăiat în bucățele și le-a pus pe un platou. Faţă de alte dăţi, Sanaz și Nader erau tăcuți, cufundați în gânduri. Mătușa Maryam a strâns ceștile goale și le-a pus pe masa din bucătărie. Ca să nu stau degeaba, m-am ridicat, am luat platoul cu fructe pregătit de mătușa Mahnaz și am trecut cu el pe la fiecare. Am stat câteva clipe în fața lui Siroos, dar părea că nu mă vede – nu a luat din fructe, nici nu a reacționat în vreun fel. M-am întors la locul meu. După o vreme, glasul obosit al lui Siroos m-a făcut să-mi ridic privirea spre el. Avea buzele palide și uscate și tremura.

— Prima mea amintire este dintr-o noapte rece când mama a dat buzna în camera mea, m-a tras din pat și m-a dus sub scările casei. Era întuneric beznă și sirenele răsunau terifiant. Stăteam ghemuiți și mama nu-și dădea seama cât de tare mă strângea în brațe, abia mai respiram. Tremura din tot corpul. Spaima ei s-a strecurat în fiecare fibră a ființei mele. A început să vorbească, nu știu dacă încerca să mă liniștească pe mine sau pe ea însăşi: „În

curând o să ne urcăm într-un avion mare și o să zburăm sus, sus de tot, deasupra norilor. O să mergem departe, departe de tot, până o s-ajungem într-un loc minunat. Bunicul, bunica, mătușa Rooya și copiii ei, unchiul Esfandiyar, toți ne vor aștepta la aeroport“. Vocea îi devenea tot mai domoală și inima nu-i mai bătea atât de tare, de parcă s-ar fi văzut aievea în acel loc, îmbrățișându-i pe cei dragi. „Ne vor duce cu ei într-un oraș frumos, curat, plin de flori și pomi verzi, unde aerul e pur și cerul, albastru. O să mergem la bunica, într-o casă cu două etaje și o curte plină de iarbă. Una din camerele de la etaj, cu mobilă frumoasă și modernă, va fi a noastră. Acolo totul e frumos și toată lumea e veselă. Nu e război, nu sunt bombardamente. Ne vom simți atât de bine…“. A vorbit și-a tot vorbit și eu îmi imaginam un adevărat paradis spre care urma să pornim în curând. Toată copilăria am stat şi-am ascultat sub scări reveriile mamei și am visat la momentul în care voi merge la bunica și mătușile mele. Toate amintirile plăcute și toate imaginile frumoase care mi-au rămas în minte din copilărie sunt legate de cei care-au plecat. Și, când vedeam la televizor vreun loc frumos, o strigam pe mama: „Vino repede, mami, arată la televizor casa mătușii!“.

Vă întrebați de ce sunt nervos și agitat. Opt ani! Toată copilăria mea a însemnat întuneric, spaimă, mama țipând dintr-odată să rămân nemișcat oriunde-aș fi, trezirile bruște în miez de noapte, sunetul sirenelor, bătăile inimii ei și rugăciunile pe care le murmura îngrozită sub scări. La fiecare explozie, țipa și i se tăia respirația, apoi răsufla ușurată spunând „Slavă Domnului că n-a căzut aici!“. Apoi spaima o cuprindea din nou. Se întrista pentru cei înghițiți de dărâmături. Trăiam în fiecare zi cu teama că e rândul nostru. Nu am reușit niciodată să scap de teroarea din anii ăia, care mi-a pătruns, picătură cu picătură, în toată ființa. În fiecare zi, în drum spre școală, îi număram pe cei care muriseră în bombardamentele din noaptea anterioară sau pe front și priveam fotografiile cu ei, care se schimbau mereu, de parcă cineva ar fi pregătit zilnic un album foto al cartierului. Nu se întâmpla nimic frumos. Pe-atunci nu știam nimic despre soțul mătușii Mahnaz, despre moartea unchiului Habib, despre plecarea unchiului Mehdi, despre problemele economice și despre toate lipsurile, dar vedeam că toată lumea e deprimată,

nervoasă, îngrijorată. Tata stătea mereu cu urechea lipită de radio și apoi ne dădea veşti și mai groaznice decât ce ni se întâmpla nouă. Mama critica tot timpul programele televiziunii naționale. Singura noastră distracție erau casetele video ilegale la care ne uitam în secret. O dată pe săptămână, Javad venea cu o geantă plină cu filme pe casetă. Ce spectacol mai era! Ziceai că facem trafic cu heroină. Tata stătea de pază în capul străzii, iar eu, la ușa de la intrare. Între timp, mama alegea repede câteva filme. După ce pleca Javad, mai stăteam o vreme cu frica-n sân, ca nu cumva să fi fost prins pe stradă și să ne denunțe. Mama îmi tot amintea să nu cumva să spun la școală ceva despre casetele video, să nu cumva să-mi scape că tata bea uneori alcool, să nu cumva să spun că mama nu-și acoperă capul când avem musafiri… Să nu cumva să… Să nu cumva să… Eram buimac, nu mai știam ce e bine și ce e rău. Un copil cuminte trebuie să nu mintă sau să spună minciunile potrivite? Siguranța noastră depindea de minciuni, iar eu nu prea știam să mint. Într-o zi, am făcut prostia să-i zic unui coleg marele nostru secret și i-am spus că în seara dinainte un prieten de-al tatei a adus niște vin făcut de el, că eu și fratele meu am reușit să gustăm pe furiș din paharul tatei și că avea un gust ciudat. I-am spus apoi că am văzut un film excelent și că, dacă are video, îi voi împrumuta caseta să-l vadă și el. O săptămână mai târziu ne-am luat la ceartă și, din răzbunare, m-a pârât directorului. Doamne, ce groază m-a cuprins! Mă simțeam atât de vinovat, eram sigur că vor veni să ne aresteze, că voi fi bătut cu biciul și părinții mei vor fi executați. Până la urmă nu s-a întâmplat nimic, dar a fost un adevărat coșmar pentru mine, aveam doar opt ani. Mi-am jurat atunci că nu voi mai avea încredere în nimeni niciodată și că nu voi mai fi prieten cu nimeni.

Când oamenii mari se adunau, făceau schimb de știri, care mai de care mai înfiorătoare. Parcă le plăcea să se sperie unii pe alții, fiecare încerca să-l întreacă pe celălalt cu un zvon și mai terifiant. Nu se gândeau nici o clipă cum ne afectează toate astea pe noi, copiii, care îi ascultam îngroziți. Nu se gândeau că ne fac și mai mult rău. Ai fi zis că au o boală care-i împinge la automutilare. Își imaginau că vorbele astea sunt o formă de rezistență, dar, de fapt, făceau ca lumea crudă și înfricoșătoare în care trăiam să devină

şi mai mare.

Mama tot vorbea despre norocul și fericirea celor care au plecat, iar tata era furios că pe el nu l-au trimis la timp în străinătate. Se certau mereu dacă să rămână sau să plece. N-am dormit multe nopți după ce-am auzit-o pe mama amenințând că ea va pleca oricum, chiar de-ar fi să ne lase pe noi, copiii, cu el. Totul în jurul meu era brutal, chiar și Dumnezeu! La școală, profesorii de religie ne vorbeau în așa fel despre Dumnezeu, încât în mintea mea se crease imaginea unei ființe înfricoșătoare care îmi urmărește fiecare mișcare, gata să-mi pedepsească cea mai mică greșeală aruncându-mă într-o groapă, sau în focurile iadului, sau într-o mlaștină plină cu șerpi și alte creaturi sinistre. Pedepsele divine depindeau de imaginația profesorilor, dar deveneau tot mai groaznice și terifiante. Odată ne-au dus într-o excursie cu clasa la cimitir, unde-am fost obligat să mă întind într-o groapă ca să înțeleg ce mă așteaptă la sfârșitul vieții. A fost o experiență foarte plăcută și educativă care îmi dă și acum coșmaruri, după douăzeci de ani. Nu am înțeles de ce Dumnezeu mă urăşte, așa că am rupt legătura cu El. În momentele grele, de lipsuri și tristețe, nu mă mai puteam agăța de mila și bunătatea divine. Am rămas complet singur în lumea asta mare și sucită.

Să nu vă închipuiți că suferințele s-au terminat odată cu războiul. Nu! Doar s-au schimbat. Acum nu ne mai ascundeam de bombe, ci de poliția moravurilor. Ori de câte ori ieșeam din casă, trebuia să am grijă să nu fiu îmbrăcat nepotrivit și mi-era teamă să nu dau de vreun polițist căruia să nu-i placă hainele mele. Un prieten de-al meu a fost dus la secție pentru că avea un tricou cu mesaj și ne-a povestit despre tot soiul de lucruri oribile pe care le-a văzut în cele două ore petrecute acolo. Deși mi-am dat seama mai târziu că nici în șase luni de detenție nu s-ar fi putut întâmpla atâtea grozăvii, a reușit să mă sperie foarte tare. Chiar și aici mă uit mereu în jur pe stradă, gata să mă feresc dacă apare vreo mașină a poliției moravurilor. Mă simt mereu urmărit, chiar dacă nu sunt în ţară. Sunt așa de obișnuit cu teama, încât nu contează dacă am făcut vreo greșeală sau nu. Indiferent cum sunt îmbrăcat, indiferent dacă mă plimb cu o fată sau ies cu băieții în oraș, indiferent dacă sunt la petrecere sau la înmormântare, oriunde-aș fi și orice-aș face, simt mereu că sunt urmărit, că

încalc o lege, că sunt vinovat de ceva.

Singurele ocazii când putem să strigăm în voie, să vorbim cu fetele și să mergem în grupuri pe stradă sunt ceremoniile religioase. Nu e ridicol? Cum să învăț ce înseamnă bucuria și dragostea de viață dacă cele mai fericite zile ale mele sunt în timpul doliului religios?

Când s-a întors mama de la rudele ei din Europa, am simțit că nu i-a fost dor de mine. Părea mai tristă că s-a întors decât fericită să ne revadă. Primul lucru pe care l-a spus a fost: „Ce uscat și prăfuit e totul aici!“. Când am intrat în casă, i s-a pus un nod în gât și a început să povestească ce case frumoase au dincolo, cu băi mai elegante decât sufrageria noastră. Pe măsură ce vorbea, eram tot mai convins că viața nu merită trăită decât dincolo și am început să detest tot ce-aveam.

A tăcut o vreme, un gând părea că îi trezește furia din nou. A închis ochii pe jumătate, apoi i-a deschis dintr-odată larg, gata să-i sară din orbite, s-a aplecat în față și a continuat pe un ton ridicat și aspru:

— Voi m-ați crescut așa, înconjurat de pesimism, teamă și furie. Spuneați că totul e o minciună, că străinii sunt de vină pentru ce s-a întâmplat în țara noastră. Când toți sunt spioni sau trădători, cum să mai am încredere în oameni? Când cineva ajungea într-o funcție importantă sau avea succes, spuneați că e colaborator. În condițiile astea, cum puteam să-mi aleg un model în viață? Despre cei uciși în război și considerați martiri spuneați că e o păcăleală amară. Făceați haz de naivitatea voastră din tinerețe, când erați optimiști și idealiști, iar acum îmi cereți socoteală pentru că nu am convingeri și idealuri pentru care să lupt și cărora să-mi dedic viața. Nu vă gândiți că poate am mai multă minte decât voi fiindcă n-am intrat în jocul ăsta doar ca să ajung după ani să mă macine regretele și să mă mir ce fraier am fost?

Mă întrebați de ce nu vreau să merg la facultate și de ce nu am o slujbă. La ce bun? Uite cât de mult a învățat tata, și nu i-a folosit la nimic! Chiar dacă are un post bun de funcționar, până și-un zarzavagiu sau zilier câștigă mai bine decât el. Băiatul lui Reza, măcelarul, își luase diplomă de inginer agronom, dar acum

lucrează cu tatăl lui și face mai mulți bani jupuind găini decât dacă ar lucra la birou. Dacă te ajută părinții cu bani să-ți deschizi o firmă, un magazin, un birou, ceva, atunci poate ai șanse să te descurci, dar, altfel, un salariu obișnuit nu-ți ajunge nici pentru chiria unei garsoniere. De ce să mă chinui să-mi caut de lucru când salariul abia mi-ar acoperi transportul și mâncarea? Mai bine stau tolănit în casă și evit necazurile prin care trece tata în fiecare zi la muncă. Voi clătinați dojenitor din cap și vă plângeți că tinerii din ziua de azi nu lucrează, nu învață, nu-și fac planuri pe termen lung. Păi ce planuri să-mi fac când viitorul e negru și fără speranță? Mi-e silă de tot. Am așteptări de la voi, așa e! Voi m-ați crescut așa. Degeaba vă luați acum cu mâinile de cap și vă jeliți că generația mea e înfumurată și leneșă, că nu suntem ca voi, că nu suntem veseli, că nu știm să ne bucurăm de viață, că n-avem nici o motivație. Păi de la cine era să învăț să fiu vesel și să mă bucur de viață? Nu-mi amintesc să fi văzut în jurul meu râsete și voie bună. Nu am fost niciodată în excursii, la vreun festival, carnaval sau sărbătoare unde să am parte de distracţie și veselie și să știu ce înseamnă să te bucuri de viață. Cum să fiu entuziast și plin de speranță în viitor, când în jurul meu nimeni nu privește viața cu optimism? Mă dojeniți că am pretenții de la părinți. Ei bine, am! Pentru că în loc să-mi ofere liniște, pace, optimism și iubire am văzut din partea lor numai frică, neliniște și pesimism. Spuneți că au trudit pentru noi. Da, au trudit să ne ofere jucării și haine, iar eu eram nemulțumit și ceream tot mai multe. Mă lăudam cu ele în fața celorlalți copii, simțeam că în felul ăsta compensam umilințele și invidia pe care o simţeam faţă de rudele noastre plecate afară, dar această satisfacție meschină dispărea cât ai clipi și îmi pierdeam interesul faţă de lucrurile pentru care părinții cheltuiseră o grămadă de bani, le aruncam cât colo și ceream altele, mai interesante și mai scumpe.

Acum nu mai vreau nimic. Am obosit. M-am săturat de toate. Tot ce vreau e să uit. Să fug. Am și soluția – e la îndemână, ieftină, disponibilă în forme variate, pentru toate gusturile. Pot să vă dau și vouă.

Cu un râs nervos și batjocoritor, a ieșit din cameră trântind ușa după el.

Cuvintele lui ne-au lovit atât de puternic, încât o vreme am rămas încremeniți. Ne aruncam priviri stupefiate, apoi plecam ochii și ne cufundam în gânduri. Suspinele lui Afsaneh au rupt tăcerea.

— Are dreptate! a spus plângând. Bieții de ei, sunt copiii revoluției, războiului, violențelor și nesiguranței. Au avut o viață amară. Noi am reușit să uităm, dar sufletul lor a rămas ciuntit.

Unchiul Mohsen s-a aplecat, și-a proptit coatele pe genunchi, și-a luat capul în mâini și a început să se legene în față și-n spate. Ridurile parcă i se adânciseră, arăta cu zece ani mai bătrân. Vocea îi era slabă și gâtuită:

— Toată viața m-am chinuit să asigur o viață bună familiei mele. Am tras ca un câine, la muncă am înghițit toate umilințele de teamă să nu-mi pierd slujba și să-mi moară copiii de foame. Când Afsaneh a fost concediată după revoluție, presiunea s-a înzecit. Povara era atât de grea, încât uneori simțeam că mă va zdrobi. Lucram în mai multe locuri, când ajungeam acasă eram mort de oboseală, trebuia să mă culc imediat ca să am puterea s-o iau de la capăt a doua zi. Dar, oricât mă străduiam, teama și tristețea nu dispăreau din ochii soției și copiilor mei. Când Siroos și-a luat permisul de conducere, am împrumutat bani ca să-i cumpăr o mașină. Nu doar că nu s-a bucurat, ci chiar a fost supărat pe mine o vreme. I-a spus mamei lui că nu vrea o mașină la mâna a doua, când prietenul lui are una ultimul tip. Orice făceam nu era bine, nu reușeam nicicum să-mi mulțumesc familia. Nu-mi stătea în putință să fac mai mult. Nu vă puteți imagina ce sentiment dureros de înfrângere e să vezi că, după atâta chin și eforturi, nu numai că nu ai ajuns la rezultatul dorit ci, dimpotrivă, ai făcut mai mult rău.

*

Unchiul Mohammad s-a ridicat încruntat, strângând din buze. Am crezut că vrea să-l îmbrățișeze și să-l consoleze pe unchiul Mohsen, însă a trecut în viteză pe lângă el, a deschis ușa și a strigat:

— Hei, Siroos, poftește înapoi! Nu se poate să arunci așa cu

vorbele și să dispari. Vino înapoi să asculți și ce-avem noi de spus.

Luat prin surprindere, dar calm, Siroos a intrat în cameră cu o expresie curioasă și s-a sprijinit de peretele din faţa uşii. Unchiul Mohammad s-a apropiat de Mohsen și i-a spus apăsat:

— Sunteți toți experți în sentimente de vinovăție. Ai făcut atât cât ai putut, şi chiar mai mult, pentru familia și copiii tăi. De ce-ți pui cenușă-n cap? Chiar crezi că ești responsabil de nefericirea copiilor tăi? Nu, dragul meu, unele lucruri nu ne stau în puteri. Oare tu ai început războiul, tu ai aruncat cu bombe, tu ai creat nesiguranța și problemele care au urmat? De ce să te simți vinovat? Ai făcut tot ce-ai putut ca să-i protejezi, să-i ții la adăpost de pericole, să le asiguri tot ce-aveau nevoie. Dacă nu înțeleg, dacă nu apreciază, dacă nu sunt mulțumiți, atunci e problema lor! Nu zic că n-ai făcut greșeli, dar cine nu greșește? Eu mă pricep destul de bine la psihologie, și tot am făcut o grămadă de greșeli în relația cu Michael. Evident că n-a fost cu bună știință, evident că n-am vrut să-mi îmbolnăvesc sau să-mi necăjesc copilul. Am făcut atât cât am putut și am știut, mai mult de-atât ce puteam face? Crezi că atunci când vor avea și ei copii vor face pentru ei mai multe decât noi?

S-a întors spre Siroos și a continuat:

— Stimabile, dă-mi lista cu datorii și am să ți-o achit. Ia spune-ne, ce-ar fi trebuit să facă tatăl tău pentru tine și n-a făcut, deși îi stătea în putință?

— Părinții mei nu sunt oameni răi, știu asta. Înțeleg că au trudit mult pentru noi. Dar eu nu aveam nevoie doar de jucării, aveam nevoie de iubire, de voioșie și speranță.

— Păi crezi că nu te iubeau?

— Ba da, mă iubeau. Mă iubeau foarte mult, dar nu știau s-o arate. Tatăl meu nu a stat niciodată să discute cu mine, ca de la bărbat la bărbat, despre problemele cu care se confrunta. Era atât de ocupat, încât nu puteam niciodată să petrecem timp împreună. Eu aveam nevoie de bucurie și speranță, nu de bani și haine. Toate știrile alea descurajante păreau și mai apăsătoare și reale atunci când le auzeam din gura lui. Aș fi vrut ca, atunci când eram speriat și mă simțeam încolțit de lumea înfricoșătoare, părinții mei să-mi fi spus cu optimism că lucrurile nu stau chiar așa de rău, că totul va fi bine. În schimb, ne spuneau că situația e

mai gravă decât ne dădeam noi seama și că se va înrăutăți și mai mult. Când spun că am pretenții, nu mă refer la bani, ci la liniştea, bucuria și speranța de care aș fi avut nevoie, și nu mi le-au oferit.

— Siroos dragă, nu zic că n-ai dreptate. Înțeleg de ce te simți lezat. Nu pretind că împrejurările în care ai crescut sau părinții tăi au fost fără cusur. Adesea, împrejurările nu depind de noi, însă am o întrebare cu privire la părinții tăi. Ai încercat vreodată să te pui măcar o clipă în locul lor? Ai încercat să înțelegi și perspectiva lor? Nu poți nega că te-au iubit și au făcut sacrificii pentru tine, cu toate acestea ești nemulțumit și nefericit. De ce? Spui că e din cauză că nu ți-au insuflat speranță și bună dispoziție. Așa o fi. Dar ai încercat să afli motivul? Ai încercat să te pui în locul lor și să te gândești la problemele cu care se confruntau? Fă abstracție de problemele care te priveau pe tine și încearcă să te gândești doar la ale lor.

— Problemele lor? Păi... nu știu. Cred că erau multe, dar nu pot să vorbesc decât despre problemele mele. Dacă vrei să știi care erau problemele lor, trebuie să-i întrebi pe ei.

— Nu! Te întreb pe tine. Ești copilul lor cel mai mare, ai fost martor la tot ce s-a-ntâmplat. Vreau ca măcar o dată să te desprinzi de propria persoană și să te gândești la altcineva, la cei care-ți sunt cei mai apropiați. Pune-te în locul lor și fă o listă cu toate problemele pe care le aveau. Ce-ai fi făcut în locul tatălui tău, în condițiile de atunci, cu toate responsabilitățile, obosit după atâta muncă, apăsat de gânduri și griji, îndurerat după moartea fratelui, fără liniște și căldură în casă? Ai fi putut să stai şi să te joci cu copiii, să fii vesel, să-i duci la plimbare și la distracții? Părinții tăi sunt oameni ca oricare alții, cu posibilități limitate, cu slăbiciuni, oboseală, boli și uneori depresii.

— Dar eu ce vină aveam? Eram doar un copil, nu înțelegeam toate astea. Aveam doar nevoie de liniște, de optimism și bucurie, lucruri pe care nu mi le-au oferit și așa am ajuns ceea ce sunt: o oglindă a amărăciunii lor.

Unchiul Mehdi și-a sprijinit cotul de brațul fotoliului, s-a întors spre Siroos și a spus:

— Dragul meu, nimic din toate acestea nu justifică felul în care ești acum. Dacă toți am fi deprimați, bolnavi, fără loc de muncă,

cu pretenții și plini de sine pe motiv că în copilărie părinții ne-au mai și bătut, că nu erau veseli sau nu ne-au arătat suficientă afecțiune, atunci întreaga lume ar fi bolnavă și disfuncțională. Ce ți s-a întâmplat în copilărie e un capitol încheiat. Treci peste asta, trăiește-ți viața și învață din experiențele neplăcute, ca să nu le repeți cu propriii tăi copii.

Siroos a râs nervos și s-a întors spre unchiul Mohammad:

— Unchiule, tu ești doctor și știi ceva psihologie. Spune-i unchiului Mehdi că nu e așa de simplu. Experiențele din copilărie ne afectează toată viața.

Unchiul Mohammad a ridicat sprâncenele și a spus, clătinând din cap:

— Da, ai dreptate, efectul rămâne, dar cum se manifestă? Cineva care a fost bătut în copilărie poate să devină, la rândul lui, un părinte care își lovește copiii. E convins că, din moment ce și el a fost crescut așa, nu există altă cale, dar în realitate se răzbună pentru loviturile primite. Însă altul, cu aceleași experiențe, nu va ridica niciodată mâna asupra copiilor săi. Își amintește durerea și umilința și refuză să pricinuiască aceeași suferință. Toate acestea depind de maturitatea, sensibilitatea și modul de-a privi viața al fiecăruia. O persoană puternică nu se lasă dominată de lipsuri și complexe și nu repetă greșelile, ci încearcă să-și rezolve problemele, încearcă să-i protejeze pe ceilalți de suferințele prin care a trecut ea. Nu vreau să-i absolv pe părinții tăi de toată vina și nici să bagatelizez experiențele tale din copilărie. Orice copil are nevoie de un mediu fericit, calm, sigur, plin de speranță și nici un părinte nu are dreptul să-i răpească bucuria copilăriei sub pretextul greutăților și problemelor vieții. Însă, din păcate, așa se întâmplă. În situațiile cele mai grave, când părinții nu sunt capabili să ducă responsabilitatea copiilor, aceștia ajung în grija altcuiva. Dar acum vorbim de oameni și familii obișnuite. De obicei, părinții își doresc tot ce-i mai bun pentru copiii lor și fac pentru ei tot ce le stă în putință, având de cele mai bune intenții. Dacă eșuează, e regretabil, dar gândește-te că nici cel care ucide din greșeală nu e considerat criminal... Și atunci, e just oare să-ți pedepsești atât de aspru părinții pentru greșeli neintenționate? Iertarea e una din etapele maturizării. Ai lăsat în urmă copilăria și ești bărbat în toată firea acum. Încearcă să-ți reevaluezi

copilăria și închide acest capitol o dată pentru totdeauna. Analizează tot ce-au făcut și n-au făcut pentru tine părinții, încearcă să-i înțelegi și să-i ierți, nu pentru ei, ci pentru binele tău! Doar așa vei putea să-ți reîncepi cu adevărat viața și să corectezi greșelile pe care le-au făcut ei. Asta e cea mai importantă responsabilitate a omului, să se construiască pe sine și să devină mai bun, nu să stea plângându-și de milă și aruncând mereu vina pe ceilalți. Noi înșine suntem răspunzători pentru ceea ce devenim. Nu mai sta închis în casă, închis în tine, ieși în lume și învață singur. Părinții ți-au purtat mereu de grijă și acum nu știi să stai pe picioarele tale. Ridică-te, ia decizii, acționează! Va fi greu, foarte greu la început, dar treptat te vei obișnui și îți vei găsi drumul în viaţă. Dacă crezi că lipsa de bucurie și speranță e sursa tuturor problemelor pe care le ai și că părinții tăi poartă vina pentru asta, atunci e datoria ta, ca bărbat tânăr în casă, să îndrepţi această lipsă. Ajută-l pe tatăl tău să-și reamintească ce înseamnă râsul și voia bună, dă-le speranță mamei și surorii tale. Ești parte din familie. Tatăl tău a îmbătrânit și a obosit, așa că unele din responsabilitățile lui trec în seama ta. Integrează-te în societate și încearcă să cunoști lumea din afara ta, din afara casei tale. Ai ratat una din cele mai importante etape ale maturizării, găsirea unei slujbe, și de ce? Pentru că nu are rost, pentru că banii sunt prea puțini? Și ce dacă? Trebuie să încerci, trebuie să treci peste această etapă, ai nevoie de experiența asta. Crede-mă că e mai bine decât să stai degeaba în casă.

— Tata își urăște slujba. Mereu se plânge că șefii sunt lipsiți de educație, că n-au nici o pregătire în domeniu și că pătimește mult la serviciu. Mereu intră în conflict cu ei și asta i-a măcinat nervii. M-a făcut să urăsc ideea de a lucra, să-mi fie chiar frică de asta.

— Bun, deci măcar ești conștient de ce ți-e teamă să muncești. Să vedem ce-ar face un om matur într-o astfel de situație. S-ar lăsa măcinat de ură și teamă, aruncând vina pe ceilalți și găsindu-și mereu scuze, sau ar încerca să înfrunte greutățile? Chiar și din cea mai rea experiență poți trage învățături care să te ajute să-ți construiești viitorul.

— Ești rupt de realitățile din societatea noastră. Acolo totul depinde de relațiile pe care le ai, regulile nu contează. Nu am forța să lupt cu asta, sunt obosit. Nu am motivația necesară și nu

știu cum s-o găsesc.

Unchiul Mehdi a intervenit nemilos:

— Se vinde la magazinul din colț. Vrei să meargă tata să-ți cumpere?

Aruncându-i lui Mehdi o privire aspră, plină de reproș, unchiul Mohammad a continuat:

— Fiecare din noi are o motivație lăuntrică. Ai ascuns-o, ai îngropat-o sub mii de gânduri negative și pesimiste. Caut-o! Cu siguranță o vei găsi. S-ar putea să fie doar un grăunte, doar o sămânță pe care va trebui să o cultivi pentru a crește și a deveni parte din tine. Va fi mereu cu tine și nu-i vei mai simţi niciodată lipsa. Dacă înveți să privești lucrurile într-o lumină mai bună, vei găsi oriunde un motiv de bucurie și speranță. Altminteri, pentru tine lumea va rămâne pururi rece și tristă și nu vei scăpa niciodată de deznădejde și nefericire.

După o tăcere îndelungată, unchiul Mehdi s-a ridicat de la locul lui și s-a apropiat de Siroos, cu o expresie complet golită de disprețul și furia pe care le arătase cu doar câteva momente în urmă. L-a îmbrățișat afectuos și i-a spus:

— Dragul meu, gândește-te bine la ce ți-a spus. Crede-mă, și la noi e plin de oameni deprimați, deznădăjduiți și obosiți de viață, chiar dacă soarta le-a oferit tot ce și-au dorit. De-ai ști ce mare e rata sinuciderii! În starea ta de spirit de acum, viața te-ar distruge și acolo, poate chiar mai repede decât dacă rămâi acasă. Te rog, nu-ți mai chinui bieții părinți, nu-i mai face să se simtă atât de vinovați. Dacă vor păți ceva, ai suferi mai mult decât oricine altcineva. Ia o decizie! Alege să-ți trăiești viața!

Siroos a trecut pe lângă unchiul Mehdi ca un somnambul, cu privirea absentă, de parcă nu mai vedea nimic în jurul lui. Cu mișcări automate, ca de robot, a deschis ușa și a ieșit din încăpere. Nu-mi puteam imagina ce e în mintea lui. Nu era furios, pentru că, spre deosebire de data trecută, nu a trântit ușa. Nu era nici bucuros, pentru că nu schițase nici un zâmbet. Nu părea nici trist. Oare unde plecase?

*

Mama s-a ridicat cu greutate, ținându-se cu mâinile de șale. Îmi dădeam seama că o doare spatele, dar pe chip i se citea limpede mulțumirea interioară. Îi știam bine starea asta, când încrețiturile de pe față îi dădeau o expresie mai veselă.

— Cât e ora?

— E trecut de două.

— O, ce mult am vorbit! Unde sunt copiii? Știe cineva?

— Hamidi i-a dus în oraș, a răspuns mătușa Maryam. Au zis că vor lua prânzul acolo.

— Bun, hai să vedem ce mâncăm și noi de prânz. Suntem toți flămânzi.

Unchiul Mohammad a scos din buzunar o carte de vizită.

— Am aici numărul de telefon al restaurantului de pe ponton. Au mâncare destul de bună, am fost odată acolo. O să comand acum ceva de mâncare, ajunge cam într-o jumătate de oră. Până atunci, pregătiți masa.

Toată lumea a început să forfotească. Păreau mai afectuoși și mai apropiați unii de ceilalți. Unchiul Mohsen, care rămăsese pe canapea, i-a strâns mâna unchiului Mohammad când acesta a trecut prin fața lui. S-au privit unul pe altul și un zâmbet cald le-a luminat chipurile.

*

Ca printr-un acord tacit, spre seară ne-am adunat iar. Știam că au mai rămas lucruri de discutat. Și-a găsit fiecare un loc comod unde să se așeze, dar nimeni nu vorbea. În cele din urmă, mătușa Mahnaz s-a adresat zâmbind mătușii Maryam:

— Ia zi, Maryam, tu cum ai dus-o în acest timp? Cred că, dintre noi toți, ai fost singura care-a avut o viață bună. Erai mult mai mică decât noi patru, chiar și decât Habib, și toți eram topiți după tine. Erai frumoasă și mereu veselă, încă îmi răsună în minte clinchetul râsului tău. Trăiești într-o lume pe care o accepți, ai un serviciu bun și o situație financiară confortabilă, soțul tău ocupă o funcție importantă, ești de acord cu felul în care e guvernată țara, nu ai suferit amărăciunea exilului, nu ai fost chinuită, ai avut mereu familia alături. Ești o norocoasă, parcă totul ți-a mers

din plin.

Mătușa Maryam a privit-o surprinsă. A ridicat din umeri și a răspuns cu un zâmbet amar, ușor ironic:

— N-aș zice! Ce înțelegi prin viață bună? Dacă vrei să spui că norocul meu a fost să rămân în Iran, așa este, am rămas. Dar o familie înseamnă toți membrii ei. Când ați plecat, ați luat cu voi o parte din familie și ați lăsat un gol dureros. Crede-mă că e mai greu să rămâi în urmă privind golul lăsat de cei dragi decât să pleci. Când ați plecat, v-ați găsit într-o altă lume, diferită, cu care ați fost nevoiți să vă obișnuiți, în care ați descoperit lucruri și oameni noi. Noi am rămas cu aceeași viață, cu aceleași probleme de care voi ați fugit, cu aceleași lipsuri. În timp ce voi sufereați de singurătate într-o lume nouă, eu mă simțeam singură în propria casă, în propriul oraș și în propria țară.

Eu am fost mereu cea care v-a condus la plecare, privind în urma voastră. Nu mi-am dorit niciodată să plec, dar absența voastră mi s-a înfipt în inimă ca un ghimpe, iar durerea a rămas la fel de ascuțită chiar și după ce-au trecut atâția ani. Voi erați totul pentru mine, frații și surorile mele, pe care vă iubeam din tot sufletul, dar dintr-odată m-ați abandonat. Plecarea fiecăruia dintre voi mi-a pricinuit o suferință diferită. Când a plecat Mohammad, am simțit prima dată tristețea despărțirii. Aveam opt, nouă ani și mi-a fost mai ușor să-i accept plecarea, pe care o vedeam ca pe-un semn de succes, de speranță: urma să devină doctor renumit și apoi să se întoarcă. Eram toți mândri de el. Îmi imaginam cum va fi când se va întoarce, le spuneam colegilor că fratele meu va fi doctor și va vindeca toți bolnavii. Eram convinsă că, după ce va reveni Mohammad, nu va mai fi nici un bolnav în toată țara! Ajunsesem să-l divinizez și mă lăudam mereu cu el.

Plecarea ta și a copiilor a fost diferită. Știi cât eram de atașată de voi. Nu puteam nici măcar să vorbesc despre asta. Singura mea soră, care jucase un rol atât de important în viața mea, poate chiar mai important decât mama, mă părăsise brusc. Îți amintești cum voiai să mă ajuți să realizez toate dorințele tale neîmplinite, de la facultate și îmbrăcăminte, până la căsătorie și zestre? Apoi ai dispărut într-o clipită. Ceva s-a frânt în mine când ai plecat și nu s-a mai vindecat niciodată. Ce m-a durut și mai tare decât plecarea ta a fost distanța care s-a căscat între noi, tot mai mare și

mai mare, până am ajuns să simt că nu te mai cunosc. Se spune că cei care pleacă în străinătate ajung reci și lipsiți de afecțiune. Nu am vrut să cred asta, dar am văzut că în cazul tău așa s-a întâmplat. Încet-încet am uitat că am o soră mai mare și nu te-am iertat niciodată pentru asta. Dar tragedia cea mai mare a fost pierderea lui Habib, care a fost o lovitură atât de puternică pentru toți, încât nu ne-am revenit niciodată cu adevărat. Plecarea lui Habib a atenuat tristețea despărțirii de voi, pentru că, în cazul vostru, oricât de departe ați fost, puteam cel puțin să sperăm și să visăm că ne vom revedea într-o zi. Pe Habib nu-l mai putem revedea decât pe lumea cealaltă. Singura mea alinare era Mehdi, dar, din senin, a plecat și el. Am suferit îngrozitor. Rămăsesem doar cu Mohsen, care era atât de absent şi închis în sine, încât putea la fel de bine să fi plecat și el cu voi. Chiar dacă la început avusesem cinci frați și surori, acum rămăsesem singură cu părinții bătrâni și îndurerați. Grija pentru ei a fost multă vreme singurul meu motiv de a trăi. Sunt dintr-o generație care a trăit din plin durerea și pierderea. Aș fi putut să mă las copleșită de tristețe, venin și durere. Aș fi putut să mă revolt, să țip, să-mi risc viața. Sau, asemenea vouă, aș fi putut să fug într-un colț sigur de lume. Dar nu suportam să stau degeaba văicărindu-mă. Rațiunea îmi spunea că revolta e zadarnică – orice voce potrivnică era înăbușită înainte să se poate face auzită. Iar atașamentul de părinți nu mă lăsa să-i părăsesc. Așa că a trebuit să învăț să mă adaptez. Am acceptat situația așa cum era și mi-am continuat viața.

— Cum ai reușit să-ți păstrezi starea de spirit? Nu văd în comportamentul tău nici o urmă a tuturor suferințelor de care ai vorbit.

— La început m-am simțit pierdută, buimacă, cu mintea plină de întrebări fără răspuns. Nu vedeam nimic încurajator în jur. Trebuia să găsesc ceva de preț de care să mă agăț și care să dea vieții mele din nou un sens. Așa l-am descoperit pe Dumnezeu, un Dumnezeu bun și iertător, cu care pot vorbi, care îmi dăruieşte speranță. Cu El nu sunt niciodată singură. Mi-a dat răspunsul la toate întrebările și m-a eliberat de îndoieli și frământări. Totul a căpătat o noimă, pentru că era voința divină. Pe atunci, sentimentele mele nu aveau nimic de-a face cu religia, credința

mea era simplă, pură și frumoasă. La fel ca păstorul din poemul lui Rumi, nu aveam nevoie de nici un ritual ca să simt legătura cu Dumnezeu. Hamidi a fost cel care m-a învățat ritualurile și practicile religioase și le urmez acum şi eu, dar regret că am pierdut legătura profundă și autentică de la început. Știu, surioară, că pentru tine e straniu și greu de înțeles, dar credința m-a salvat și m-a ajutat să îndur toate greutățile. Sunt profesoară, mamă, fiică, am atât de multe responsabilități, încât nu am nici timpul necesar și nici dreptul de a mă lăsa pradă regretelor și tristeții. Mi-am acceptat soarta, îmi îndeplinesc îndatoririle și încerc să-mi învăț copiii să se bucure de viață.

— Bravo ție! Nu suport oamenii religioși și îi consider responsabili pentru toate nenorocirile prin care-am trecut, dar îmi plac convingerile tale. Cred că mulți oameni, la fel ca tine, au nevoie de spiritualitate pentru a-și găsi rostul, și aceasta îmbracă multe forme. Oamenii au nevoie să creadă într-o forță superioară, dincolo de ei, pentru că altfel lumea pare fără speranță. Oricum, mă bucur că credința îți oferă pace și alinare. Dar nu înțeleg totuși cum poți să închizi ochii la atâtea orori.

— Ce orori? Asta e interpretarea voastră, iar eu nu sunt de acord cu ea. Da, văd în jur lucruri care poate sunt rele, dar nimic mai grav decât ce se întâmplă în orice altă societate. Nu trăim într-o lume utopică. Soluția mea e să evit relatările negative, spre deosebire de Mohsen, care e mereu în căutare de știri groaznice și apoi se necăjește din cauza lor.

— Și atunci cum afli adevărul?

— Nu voi putea afla niciodată care este adevărul, sau măcar realitatea. Așa că am renunțat. Atâta timp cât nu-mi stă-n putere să schimb ceva, nu o să mă chinui degeaba. Îi evit pe cei care au o viziune critică și negativistă asupra lucrurilor și nu ascult știrile mincinoase, indiferent dacă sunt ale noastre sau de dincolo. E o lecție pe care-am învățat-o uitându-mă la Mohsen. Am construit o viață de familie în care copiii mei să fie feriți de contradicții și duplicitate. În loc să-i învăț să se comporte într-un fel în casă și altfel în societate, am ales un singur de mod de viață și îl respect întru totul.

— Adică resemnare totală…

— Mi-e mai ușor așa și e mai sănătos și mai sigur pentru copii.

— Serios?! Și cum rămâne cu lupta pentru libertate și drepturi? N-ai scris tu în clasa a șaptea o compunere despre nedreptatea directorului, care pedepsise un copil nevinovat? Abia după o lună întreagă de rugăminți a reușit tata să-i convingă să te reînmatriculeze! Iar acum închizi ochii, îți astupi urechile și îi eviți pe cei care se plâng de greutăți. Te ascunzi în spatele rugăciunilor și prelegerilor religioase. Ce ai devenit? Cine ești? Chiar nu te mai recunosc…

— Ah, Mahnaz, scutește-mă! N-ai habar de nimic. Te-ai așezat pe un piedestal confortabil și reciți lozinci.

— Vezi? Îndată ce spun ceva ce nu-ți convine, mă reduci la tăcere și susții c-o duc bine şi n-am dreptul să vorbesc! Da, o duc bine, dar asta nu înseamnă că nu sunt gata să fac orice pentru sora mea. Tu, în schimb, ce faci pentru tine însăți?

— Te rog să mă lași în pace! Nu mai suport! Vreau doar să-mi trăiesc viața în tihnă. Am acceptat situația și vreau să-mi feresc copiii de suferințele prin care am trecut eu sau copiii lui Mohsen.

— Deci ai reușit să te convingi că e totul bine și copiii vor crește fericiți. Vor ajunge ca tatăl lor, ceea ce probabil consideri că e minunat.

— Nu, nu vreau să ajungă ca tatăl lor. Hamidi nu e un om liniștit, adesea e nervos și intolerant. Vreau să fie fericiți și deschiși la minte.

— Și crezi că drumul pe care l-ai ales duce într-acolo?

— Nu știu! Nu mai știu… Când erau mici, aveam totul sub control, dar, pe măsură ce cresc, am tot mai multe îndoieli. Întrebările și dorințele lor mă îngrijorează uneori. În pofida strădaniilor mele, credința lor pare șubredă și mi-e teamă că n-am să-i pot salva.

— De la ce să-i salvezi? a întrebat unchiul Mohammad.

— De toate pericolele care-i pândesc… De corupție și depravare, de deznădejde, de orientările politice… Nu vreau să avem iar probleme din cauza unor lucruri fără însemnătate. Mi-a ajuns!

— Crezi că vei putea să-i păzești toată viața? Trebuie să le oferi informații, să-i lași să cunoască lumea de afară pentru a se putea feri singuri de pericole. Trebuie să le deschizi ușa și să-i lași să aleagă.

— Tocmai asta e problema! Hamidi e foarte sever, nu va accepta nici o schimbare. Mi-e teamă că-i va îndepărta pe copii.

Mătușa Mahnaz a pus în sfârșit întrebarea care-i stătea pe limbă încă din prima zi:

— De ce te-ai măritat cu el? E un habotnic în toată regula. Iartă-mă, nu vreau să ne certăm din nou, dar întrebarea asta m-a frământat încontinuu de când am venit. Tu, care ai un suflet atât de blând și delicat, cum ai putut să te măriți cu unul ca el?

— Și el are un suflet blând. Poate nu crezi, dar am multe motive să-l iubesc, e un adevărat tovarăș de viață. Și nu se comportă așa de dragul aparențelor, ci din pură convingere. Sunt de acord că uneori e strict, habotnic, iute la mânie, dar nu e vina lui. Așa a fost crescut. Tatăl lui a fost ucis de SAVAK[2].

— Doar pentru că SAVAK i-a omorât tatăl acum treizeci de ani nu înseamnă că toți trebuie să îngenunchem în fața lui! Se răzbună pe fiecare dintre noi pentru moartea tatălui său. Cum ar fi dacă în viitor copiii mei s-ar întoarce în țară și s-ar apuca să ucidă oameni sub pretextul că tatăl lor a fost executat de regim?

— N-ar avea dreptul. Nici el nu are acest drept. Dar nu se poate abține, și-a trăit întreaga viață în ură. Încă se trezește noaptea tremurând ca un copil din cauza coșmarurilor în care-și vede tatăl schingiuit până la moarte. Când vorbește despre copilăria lui, de sărăcia, singurătatea, persecuțiile prin care a trecut, înțeleg de ce e așa de dur acum. Asta nu înseamnă că-l aprob, și o știe și el. A încercat din răsputeri să se schimbe, să fie mai îngăduitor, mai puțin rigid și habotnic. Chiar dacă uneori își mai pierde cumpătul, învață încet-încet să fie mai tolerant. Dacă ați da la o parte prejudecățile și v-ați apropia de el cu mai multă bunăvoință, i-ați descoperi părțile bune. Ați vedea că e în stare să se sacrifice pentru dreptate.

— Care dreptate? Ceea ce crede el că e dreptate? Sau ceea ce spun eu că e drept?

— Dreptatea e una singură!

— Nu-i adevărat! Dreptatea e relativă. Fiecare ideologie îi dă altă definiție, în funcție de propriile interese. De-asta nu poți avea încredere în el, e posibil să facă mult rău în numele a ceea ce consideră el că e dreptatea, așa cum fac și teroriștii sinucigași.

— Nu! N-ar ucide niciodată pe nimeni! Nici nu știi ce inimă

bună are, n-ar face rău nici unei muște. Nu e un monstru. Încearcă să-l înțelegi!

Mătușa Mahnaz s-a scuturat din tot corpul și a schițat o grimasă de dezgust.

— Îmi pare rău, Maryam, dar nu-l pot suferi! Mă trec fiorii când îi văd barba și mărgelele de rugăciune, prefăcătoria, cum evită să mă privească în ochi. Văd în el întruchiparea tuturor necazurilor pe care le-am avut.

— Bietul Hamidi! Mi-a spus că îl privești cu ură, dar nu l-am crezut. I-am spus că e paranoic, că iar încearcă să găsească vinovați pentru moartea tatălui său, că te privește cu dușmănie. Mi-a răspuns că nu se poate abține, pentru că te uiți la el atât de urât, încât intră automat în defensivă. Mahnaz, dacă lucrurile continuă tot așa, nu veți putea niciodată să vorbiți unul cu altul, să vă înțelegeți și să puneți capăt vrăjmășiei dintre voi.

— La ce bun să mă înțeleg cu el? Asta ar însemna să mă dau cu dușmanul, după toate suferințele pe care mi le-au pricinuit. Nu, niciodată!

— Cum adică la ce bun? E parte din familie. Vrei, nu vrei, trebuie să-l accepți. Dacă într-o bună zi veți reuși să preluați puterea în Iran și vă veți întoarce să trăiți alături de noi, ce-i vei face atunci tatălui copiilor mei? O să-l exilezi? O să-l ostracizezi? O să-l execuți? Mama avea dreptate, semănați ca două picături de apă. Toată vorbăria despre libertate și democrație e doar de fațadă. Îți închipui că eu îl am la suflet pe domnul Shafaghi, că sunt de acord cu el? Nu, nici pe departe! Dar trebuie să îl accept ca membru al familiei.

Mătușa Mahnaz a rămas tăcută și îngândurată. De fapt, eram toți pe gânduri. Ce era de făcut dacă aveam păreri și gusturi atât de diferite? Mai exista oare vreo cale de conciliere? Mama a rupt, în cele din urmă, tăcerea și a spus pe un ton categoric:

— Era vorba să nu mai discutăm politică. Nu înțeleg, toate astea au legătura cu politica sau cu familia?

Mătușa Mahnaz a schițat un zâmbet forțat:

— Mamă, uneori nu poți separa politica de viață și familie. Mai ales în familia noastră, care a fost profund afectată de mișcările politice.

Cu multă zarvă, copiii au dat buzna deodată în grădină. Ne-am

întors toți spre ferestre. Agitația era prea mare, sigur se întâmplase ceva. Ardeshir a alergat înaintea tuturor și a deschis ușa salonului, strigându-le celor care veneau în urmă:

— Aduceți-l înăuntru! Stați să-i ţin piciorul. Bun, acum întoarceți-vă și intrați prin spate.

Priveam toți uimiți spre ușă. Am văzut întâi spatele unuia din copii, purtat pe umeri de altcineva, dar Nader era chiar în fața mea și nu-mi dădeam seama despre cine era vorba. Am întins capul să văd dintr-o parte. Domnul Hamidi a intrat gâfâind, cărându-l pe Sam. Ne-am îmbulzit toți în jurul lor. Hamidi s-a dus lângă canapea și a încercat să-l dea jos de pe umerii lui și să-l pună pe canapea. Sam a scos un țipăt de durere. Unchii i-au sărit în ajutor. Odată întins pe canapea, s-a liniștit. Avea zgârieturi pe față și o pată de sânge închegat deasupra sprâncenelor.

— Ce s-a întâmplat? am întrebat aproape în cor.

Domnul Hamidi s-a prăbușit pe un fotoliu, cu brațele atârnându-i pe lângă corp. Stropi de transpirație i se prelingeau pe obraji, pierzându-se în barba deasă. Era foarte palid și părea incapabil să vorbească. Ne-am întors spre Ardeshir:

— Ce s-a întâmplat?

Cu aerul mândru al unuia care are toate informațiile de care ceilalți au nevoie, a început să explice cu aplomb:

— A căzut! A alunecat pe un deal... Era să moară. Și și-a rupt piciorul.

Eram sigură că exagerează. Domnul Shafaghi a intrat șchiopătând. Pesemne că se întâlniseră unii cu alții. Mătușa Mahnaz s-a repezit spre el:

— Ce s-a întâmplat?

Toate privirile s-au ațintit asupra lui.

— Se jucau pe un deal. Nu știu ce s-a întâmplat, dar Sam a căzut la vale. Doctore, cred că și-a fracturat piciorul. Ce să facem? Să-l ducem la spital?

Unchiul Mohammad s-a așezat pe canapea și a examinat cu atenție rănile, sub privirile noastre tăcute și îngrijorate. Cu ochii înroșiți și umezi, domnul Shafaghi părea că are și el dureri. Mătușa Mahnaz își frângea mâinile. Înainte ca unchiul Mohammad să-i atingă piciorul, Sam a scos un țipăt puternic. Unchiul Mohammad i-a spus cu blândețe:

— Dragul meu, nici nu te-am atins încă. Vreau doar să-ți tai pantalonii ca să-ți examinez piciorul. Promit să nu-l mișc.

Mătușa Mahnaz a fugit spre bucătărie, a scos o foarfecă dintr-un sertar și i-a adus-o unchiului Mohammad, care a făcut o mică tăietură și a rupt țesătura pantalonilor. Gamba lui Sam era învinețită și plină de zgârieturi. Unchiul Mohammad examina rana cu atenție, în timp ce Sam plângea. Nu suportam să văd așa ceva, am întors privirea. Sara stătea într-un colț, mușcându-și un colț al bluzei și plângând. Somayeh o consola. Am căutat-o cu privirea pe mătușa Maryam. Îngenunchease lângă canapea, alături de Hamidi, și îi întindea îngrijorată un pahar cu sirop. Nu știu când avusese timp să-l pregătească. A luat un șervețel și a șters cu grijă transpirația de pe fața soțului ei. Iubirea pe care i-o purta i se citea în ochi.

În cele din urmă, unchiul Mohammad s-a ridicat de lângă Sam, s-a îndreptat și a spus:

— Nu e grav. Din fericire, nu e fractură.

Am răsuflat cu toții ușurați.

— Să-mi aducă cineva trusa medicală, o să-l bandajez. Trebuie să se odihnească și să-și menajeze piciorul câteva zile.

Chipul domnului Shafaghi s-a luminat.

— Slavă Domnului! a exclamat mătușa Mahnaz.

Michael i-a întins tatălui său trusa medicală și unchiul a început să bandajeze piciorul. Sam nu se mai văita, se pare că durerea dispăruse în momentul în care aflase că n-are piciorul rupt. Mătușa Mahnaz a întrebat:

— Tu nu erai cu ei? Cum s-a întâmplat?

— Nu știu. Stăteam pe-o bancă de vorbă cu alt iranian când am auzit copiii țipând. M-am zăpăcit, nu știam ce să fac. S-a uitat în jur până a dat cu ochii de domnul Hamidi și l-a privit recunoscător: Slavă Domnului că a ajuns Hamidi la timp, altfel nu știu ce-aș fi făcut.

Unchiul Mohsen s-a întors spre Hamidi, care abia își recăpătase suflarea.

— Cum ai reușit să-l ridici și să-l cari până aici? E foarte greu!

— Eh, n-a fost mare lucru. N-am ajuns chiar invalid, mai pot duce un copil.

— Dar în situația ta…

Mătușa Mahnaz s-a întors spre mama și a întrebat-o în șoaptă:

— Ce-a pățit?

— A, nu știi? Are corpul plin de schije, una i-a rămas înfiptă foarte aproape de inimă. N-are voie să facă efort prea mare.

Mătușa Mahnaz a ridicat din sprâncene cu o expresie neîncrezătoare și a lăsat colțurile gurii în jos.

*

Situația a revenit la normal și lumea a început să vorbească despre cină. Am ieșit din cameră. Nu știu ce naiba era cu mine. În jur totul părea să fie în regulă, dar nu simțeam liniște sau bucurie. Exista un zid între mine și ei. Rămăsesem cu un nod în gât. Pe mine de ce nu mă întrebase nimeni prin ce trecusem? Eu n-aveam dreptul să-mi vărs amarul? Un glas lăuntric mi-a spus: „Dacă ratezi acest prilej, vei rămâne pe vecie pierdută în groapa asta întunecoasă“. Viața mi-a trecut prin faţa ochilor ca un album foto cu paginile arse. Din fiecare imagine rămăseseră doar bucăți rupte și mototolite, iar unele pagini se pierduseră cu totul sau erau goale. Nu știam unde dispăruseră anii aceia negri. Vocea lui Sanaz m-a făcut să mă întorc:

— Dokhi, hai înăuntru, ne așezăm la masă.

— Nu mi-e foame.

— Bine, nu trebuie să mănânci. Hai să-i asculți pe tata și pe unchiul Mehdi, sunt foarte simpatici.

— Lasă-mă-n pace. N-am chef.

Privirea lui Sanaz a sclipit surprinsă în lumina felinarului de pe terasă. Și-a înclinat capul, încercând să-mi deslușească fața în întunericul grădinii:

— De ce? Ai pățit ceva?

— Nu, lasă-mă-n pace. Vreau să fiu singură.

A ridicat din umeri și s-a întors în casă.

M-am plimbat o vreme prin grădină și m-am așezat în cel mai întunecat colț, după nişte copaci, cu capul sprijinit de gard. Nu știu cât timp a trecut, mii de gânduri mi se învălmăşeau minte. De ce nu eram şi eu ca ceilalți tineri, veselă și fără griji, de ce nu puteam să mă bucur de viață? De unde apăruseră anxietatea,

frica și nesiguranța, care nu-mi dădeau pace nici în momentele cele mai liniștite, această tristețe profundă și sentimentul permanent de vinovăție? Mama spune că, în esență, sunt un om vesel, dar că voioșia mi-a fost umbrită de factori exteriori. Nu-mi spune niciodată care au fost aceștia.

Zgomotul m-a făcut să-ntorc capul din nou. O forfotă neobișnuită se iscase în casă și prin curte. Am ciulit urechile. Din spatele meu s-a auzit vocea lui Michael:

— Aici erai? Toată lumea te caută. De ce stai aici?

— De ce să mă caute? Doar nu m-am rătăcit!

— Păi te strigăm de-o oră! De ce nu răspunzi?

— De-o oră? N-am auzit!

— Hai, ridică-te. Vino în casă înainte s-o ia pe mama cu leșin.

M-am oprit în mijlocul camerei de zi. Eram zăpăcită de puhoiul de întrebări care se revărsa în urma mea.

— Unde-ai fost?

— Nu te simți bine?

— Ți-e rău?

— Te-a supărat cineva?

— Ai nevoie de ceva?

Am simțit sângele năvălindu-mi în tot corpul. Mi-am pierdut cumpătul și am țipat:

— Păi ce-am făcut? N-am şi eu dreptul să fiu singură cu gândurile mele? Michael dispare de dimineața până seara și nimeni nu merge să-l caute. Eu lipsesc o oră, și uite ce faceți!

— Scumpo, ție nu-ți stă în obicei să pleci fără să ne spui. Ne-a fost teamă că ai pățit ceva.

— Exact! E vina mea că v-am învățat prost.

Mă priveau toți stupefiați. Unchiul Mohammad s-a apropiat de mine și mi-a spus cu blândețe:

— Hai, spune. E rândul tău.

— Ce să spun?

— Lucrurile care-ți stau pe limbă și te deranjează atât de tare, încât te fac să te porți de parcă n-ai fi tu. Vorbește. Pune întrebări. E dreptul tău și datoria noastră să-ți răspundem. Îți promit că nu vom lăsa nici o întrebare fără răspuns.

Ochii mi s-au umplut de lacrimi de furie.

— Atunci spuneți-mi! Să nu ne mai jucăm de-a v-ați ascunselea, ajunge! Cine sunt eu? Tot ce știu este că tatăl meu, Habib, pe care nu l-am cunoscut niciodată, era al patrulea copil din familie. Dar despre mama nu știu nimic. Cine era? De ce nu există nici o fotografie, nici o imagine cu ea, nici un nume, nici o amintire? De câte ori întreb, spuneți că a murit. Dar de ce? Când? Cum? M-ați crescut în confuzie și incertitudine. Pentru voi sunt doar o amintire a doliului, vă uitați la mine și-l vedeți pe dragul vostru Habib și oftați de dorul lui. Mă iubiți pentru că vă amintesc de el. Vă purtați frumos cu mine pentru că simțiți că i-o datorați lui. Dar eu, în sine, nu am nici o valoare pentru voi. Nici măcar nu pomeniți numele mamei mele. De ce nu-mi spuneți adevărul? Până când trebuie să mă mai chinuie coșmarurile? Vă implor, puneți capăt chinului, aici și acum!

Lacrimile îmi șiroiau pe obraji și tremuram din tot trupul. Nu-mi recunoșteam propria voce. Era prima dată când țipam în mod conștient. Mătușa Mahnaz a venit la mine și m-a îmbrățișat.

— Liniște-te, draga mea. Liniște-te. Ești darul nostru cel mai de preț. Ne ești mai dragă decât propriii noștri copii. Nu te mai necăji așa!

— Nu, nu vreau! Nu mai vreau să fiu cuminte. Mi-era atât de frică să nu vă supăr, încât am făcut mereu tot ce mi-ați spus fără să crâcnesc. Dar acum o să-mi spuneți adevărul, altminteri pe cuvânt c-o să dispar!

Mă priveau stupefiați. Citeam pe chipurile lor nedumerire, nu le venea să creadă că sunt aceeași Dokhi pe care o știau. Mama a rupt tăcerea spunând cu vocea sugrumată:

— Habib a fost al patrulea copil, dar tot ce făcea el era cu totul nou. Nu semăna deloc cu ceilalți. Avea o bunătate și un altruism care ne făceau să ne rușinăm și pe noi, adulții. Ori de câte ori voiam să-l pedepsesc pe Mohsen, lua vina asupra lui. Îți amintești, Mohsen?

— Da! Mă scotea din sărite! Se purta mereu de parcă el era fratele mai mare și trebuia să aibă grijă de mine.

— Avea aceeași atitudine protectoare față de toți, nu conta dacă erau mari sau mici. Era gata să se sacrifice pentru oricine. Tatăl vostru își făcea mereu griji pentru viitorul lui, spunea că toată lumea o să-l păcălească și va profita de el. Ceea ce s-a și

întâmplat.

Unchiul Mohammad a intervenit pe un ton prevenitor:

— Și-a ales singur drumul, mamă! Nu a profitat nimeni de el, ai grijă ce spui.

A făcut un semn spre mine. Mama a continuat:

— N-aveam ce-i face, mamă. Era în al doilea an de facultate când ne-a spus într-o bună zi că vrea să se căsătorească. Și eu, și tatăl lui am fost foarte surprinși. I-am spus că e prea tânăr, că nu are încă serviciu, casă, o viață a lui, că nu și-a terminat facultatea și nici stagiul militar. Cum să se însoare? Dar nici n-a vrut s-audă, ținea morțiș să mergem la petit. El, care nu ne ieșea niciodată din vorbă, era acum încăpățânat și sfidător și voia să ne supunem voinței lui. O uram pe fata care-i furase inima și îl făcuse să se întoarcă împotriva noastră. Nu i-a păsat de părerea noastră și, într-o zi, a adus-o acasă. Am fost șocată, nu știam cum să reacționez. Nici măcar nu era frumoasă. Era clar că e mai în vârstă decât Habib și, când am pomenit de asta n-au negat. Era foarte încrezătoare în sine și mi-a spus că se vor căsători indiferent dacă ne place sau nu. Mi-am dat seama că e un inamic redutabil, dar n-am avut tactul de a renunța la confruntarea deschisă și de a căuta o altă cale de rezolvare. Am făcut nişte săpături, am aflat că locuia cu mama ei, dar n-am reușit să aflăm nimic despre tată, nu știam dacă murise sau pur și simplu își părăsise familia. Abia mai târziu am aflat că e în Germania de Est. Nu îmi plăcea absolut nimic la ea. Mătușa Shamsi spunea c-o fi vreo vrajă sau descântec la mijloc, dar eu știam că n-ar fi fost nevoie de așa ceva. Îl știam pe Habib, era atât de ușor să-i trezești spiritul de salvator, și-atunci era gata să meargă până-n pânzele albe. Până la urmă, au câștigat bătălia, Habib și-a strâns lucrurile și-a plecat. Am plâns, am implorat, am blestemat, am leșinat… degeaba. M-a privit trist și tulburat, dar nu s-a întors din drum. Au urmat zile negre. Tot nu înțelegeam care-i adevărul. Credeam că e vorba doar de iubire orbească, nu știam încă în ce necaz intrase. Nu știu nici acum dacă se alăturase acelui grup dinainte și asta-l făcuse să ia la decizia prostească de-a se însura cu ea, sau ea îl convinsese să se alăture grupului după căsătorie. Oricum ar fi, ea mi-a furat și mi-a distrus fiul. N-am iertat-o niciodată și de aceea nu-i pomenesc nici măcar numele.

Mătușa Mahnaz a luat-o de mână pe mama și a spus:

— Fii mai blândă! N-a fost întru totul vina ei. A fost și voința lui. Dokhi, nu te necăji prea tare.

Mama s-a înfuriat:

— Păi n-ați vrut tot adevărul și numai adevărul? Ei bine, pentru mine ăsta e adevărul. Să nu mai zic nimic ca să nu se necăjească Dokhi?

— Nu, spune!

Unchiul Mohsen s-a ridicat de la locul lui, a făcut câțiva pași agitat și îngândurat, apoi și-a dus mâinile la tâmple și a spus:

— Nu, nu! Mamă, dacă e să spunem adevărul, atunci trebuie să fim drepți și cu biata fată nevinovată! N-am vorbit atâta vreme despre asta ca să nu te supărăm, dar adevărul e că, atunci când e vorba de copiii tăi, îți pierzi rațiunea. Îi absolvi pe ei de vină și o arunci în cârca altora.

Afsaneh l-a mustrat:

— Lasă astea acum, Mohsen! Ce rost are? Las-o pe mama să spună ce-are de spus și poți să-i explici lui Dokhi după aceea.

— Nu, ce vreau să spun nu e doar pentru binele lui Dokhi, ci și al meu. Vreau să-mi eliberez conștiința. De ani de zile mama a făcut-o pe fata aceea să pară un monstru, dar nu e ăsta adevărul. Mamă, Habib era un băiat foarte bun, dar de ce crezi că a fost nevoie de atâtea insistențe din partea ei ca să se căsătorească? Ea n-a avut nimic de-a face cu faptul că Habib s-a îndreptat spre grupul ăla politic. Căsătoria lor a fost o decizie comună și pentru binele lui Habib, fiindcă în casa noastră erau un program și o organizare foarte stricte, iar Habib n-ar fi putut să dispară zile întregi fără nici o explicație. Trebuia să fim acasă la ore fixe, așa că Habib n-ar fi putut să-și îndeplinească sarcinile în organizație. Soluția pe care au găsit-o pentru a-l putea lua de-acasă fără a trezi suspiciuni a fost să-l însoare cu cineva din interior. Au ales-o pe biata Maliheh, un membru mărunt, dar devotat. În condiţiile astea, sacrificiul ei a fost mai mare decât al lui Habib. I-a oferit refugiu, o viață mai ușoară și, în cele din urmă, chiar s-a îndrăgostit de el. I-am văzut de câteva ori și aveau o relație foarte frumoasă și multe idealuri. Maliheh nu era cu nimic mai prejos în blândețe, puritate și altruism decât Habib. Poate că, dacă n-ar fi acceptat această căsătorie, ar fi reușit mai târziu să se retragă din

activitățile politice, ca atâția alții, însă Habib a tras-o după el până s-a înecat. Nu e drept să vorbești cu asprime despre ea.

Mama privea în gol, cufundată în gânduri, și a zis ca pentru sine:

— De ce nu mi-am dat seama? De ce eram așa de departe? Când mi-au spus că a fost ucis într-o altercație, nu mi-a venit să cred. Vedeam în fiecare zi oameni arestați, dar nu mi-aș fi închipuit niciodată că fiul meu va fi unul din ei. Le-am spus că trebuie să fie o greșeală, fiul meu e artist, n-are treabă cu politica. Dar apoi tata s-a întors palid, cu ochii goi și încovoiat de durere după ce-a fost cu Mohsen să identifice cadavrul și am aflat adevărul. N-am vrut niciodată să știu din ce grup făcea parte și de ce fusese ucis. Ce mai conta? Știam doar că îl voi plânge tot restul vieții. N-am vrut să știu nimic nici despre soția lui. Nici ea n-a venit pe la noi.

La patru ani după ce l-am pierdut pe Habib, m-au sunat într-o zi de la închisoarea Evin. O voce răguşită m-a întrebat dacă sunt mama lui Habib Yousefi. Mi-a stat inima-n loc, un potop de gânduri mi-au năvălit în minte, dar cel de care m-am agățat a fost că poate făcuseră o greșeală sau mințiseră și Habib era încă în viață. Am spus că eu sunt și vocea mi-a zis doar „Veniți să ridicați copilul“. Am scăpat telefonul din mână. Eram încremenită. Credeam că visez. Tata a luat receptorul, nu știu ce i-au spus, dar, orice-ar fi fost, l-au convins că e copilul lui Habib. Era atât de ciudat, nu-mi venea să cred că Habib are un copil de patru-cinci ani despre care nici unul din noi nu știa nimic. Pe de-o parte, era toată furia pe care o simţeam faţă de femeia care mi-l furase și nu voiam s-o văd în fața ochilor; pe de altă parte, acum aveam o amintire neprețuită de la Habib și abia așteptam s-o strâng în brațe.

Ne-am dus la administrația închisorii. Am aflat că în același incident în care fusese ucis Habib o arestaseră și pe soția lui, care atunci era însărcinată. Copilul se născuse și crescuse în închisoare, pentru că femeia le spusese ca nu are pe nimeni care să-l ia în grijă. Mama ei murise, iar nouă nu voia să ne spună de copil de teamă că i-l vom lua. Am întrebat de ce se hotărâse acum să ne încredințeze copilul și am aflat că fusese executată. Pentru prima dată mi-a fost milă de ea.

N-am să uit niciodată clipa când au adus-o pe Dokhi. O ținea de mână o fată îmbrăcată în uniformă de deținut. Era foarte slabă și palidă și avea mişte ochi negri care păreau neobișnuit de mari pentru fețișoara ei. Părul îi era tăiat neuniform și purta haine din același material ca *chador*-ul fetei care o însoțea. Mi s-a strâns inima când am văzut-o. Nu vedeam în ea nici o urmă de bucurie copilăroasă, iar tristețea profundă pe care o citeam în ochii săi m-a făcut să tremur. Strângea din buze și nu voia să-i dea drumul fetei. Cu lacrimi în ochi, fata a spus: „Ea e scumpa noastră Irandokht, aveți grijă de ea!“. I-a lăsat mâna, dar Dokhi se lipise tare de ea și încerca să se ascundă în spatele său. Fata a împins-o ușor spre mine și i-a spus: „Du-te, scumpo, du-te. Doamna aceasta e bunica ta“. Însă Dokhi a exclamat: „Nu, mami! Nu vreau să plec! O să fiu cuminte, promit!“. Am întrebat mirată de ce îi spune „mami“ și mi-a răspuns: „Am învățat-o să ne spună «mamă» la toate șase. Așa, dacă una din noi nu mai e, alta va putea să-i poarte de grijă și să-i fie mamă. Dar nu e bine pentru ea să mai rămână aici. E singura noastră bucurie în infernul care e aici, dar locul ăsta îi ucide spiritul“. Dokhi tot spunea că nu vrea să vină. Fata a ridicat-o la piept, mi-a pus-o în brațe și a ieșit în fugă din încăpere. Copilul tot striga după ea: „O să fiu cuminte! Lasă-mă să rămân! Nu mai umblu la valiză!“.

Eram buimacă. La bătrânețe, mă trezisem din senin cu un copil de patru, cinci ani, și încă un copil ciudat pe deasupra. Plângea tot mai tare, până când vocea unui paznic a făcut-o să tacă. A pornit după mine parcă lipsită de viață. Înțelesese că nu există altă cale și trebuie să-și accepte soarta. N-a mai plâns. N-a vorbit. N-a obiectat. Dar era atât de tristă, încât nici nu puteam s-o privesc. Nimic nu i-a atras atenția pe drum. Pentru un copil născut și crescut în închisoare, lumea de afară, străzile și vacarmul ar fi trebuit să fie fascinante, dar ea părea că nu vede nimic. Era plecată într-o lume a ei, pe care eu n-o cunoșteam.

Când am ajuns acasă, mi-am dat seama că are febră. Timp de o săptămână s-a chinuit cu febră foarte mare și stări de delir. Am fost la mai mulți medici și, treptat, a început să se refacă, deși era în continuare foarte slabă și palidă. Putea să stea ore întregi într-un colț, uitându-se în tavan. Nu făcea nici o poznă, nu se juca, nu cerea nimic. De fapt, nu era copil. Era un adult într-un corp micuț

și fragil. A durat un an până s-a obișnuit cu noi și a acceptat că face parte din familie. M-am atașat foarte mult de ea, îi mulțumeam lui Dumnezeu că-mi trimisese acest înger în locul lui Habib. Era lumina și mângâierea bătrâneții mele, iar după ce-a murit tatăl vostru, a rămas singurul meu motiv să mai trăiesc. Mi-a umplut viața de iubire, aidoma tatăl său. Nu vorbea niciodată de mamele ei, și asta mă bucura. Am crezut că uitase. Doar coșmarurile mă îngrijorau. Când era mică, medicii ne-au spus că nu e grav, că e ceva normal la copiii de vârsta ei și cu timpul va trece. Dar n-a fost așa. Ba acum chiar e mai rău ca oricând! Ați văzut cum i s-a tăiat respirația ultima oară, puțin a lipsit să se sufoce.

Așteaptă mereu să deschid eu vorba despre trecut, dar nu îndrăznește să mă întrebe nimic. Iar eu evit subiectul, pentru că nu știu ce să-i zic. Cum spui cuiva că a fost prizonier încă de la naștere? Că a stat patru ani în închisoare fără nici o vină? Nu știu prin ce-a trecut acolo, dar cu siguranță n-a fost ceva frumos. Coșmarurile sunt dovada unui trecut amar.

N-am mai auzit nimic din ce s-a spus după aceea. Parcă ieșeam dintr-o ceață groasă. Încă era întuneric, dar mintea îmi era asaltată de străfulgerări care-mi dezvăluiau scene și imagini ce începeau să se lege treptat. Am început să vorbesc ca pentru mine, cu o voce care mi-era străină, venită din adâncul ființei:

— Ele îmi spuneau Irandokht. Voi de ce-mi spuneți Dokhi?

Simțeam mirosul încăperii, umezeală amestecată cu mirosul bucătăriei de alături și duhoare de urină.

— Tocmai fuseseră aduse în celula noastră. Mami Goli a spus: „Doar șapte persoane? Nu-mi vine să cred! Și una dintre ele e copil!“. Înainte stătuseră numai în celule înghesuite, cu treizeci, patruzeci de oameni, așa că o celulă cu șapte persoane li se părea un adevărat paradis, mai ales că se cunoșteau și puteau avea încredere una în cealaltă. Mami Zari a exclamat: „Chiar nu avem nici o antenă aici?“. Știam ce vrea să zică prin „antenă“. Știam toate cuvintele astea, au fost primele pe care le-am învățat. M-au îmbrățișat și m-au sărutat. Încă din seara aia au hotărât să fie toate mama mea, în caz că una va păți ceva. Celelalte femei, pe care le vedeam în curte sau la baie, îmi erau mătuși. Pe ele șase

însă le strigam „mami“. În noaptea aceea… În noaptea aceea blestemată nimeni nu voia să se joace cu mine. Vorbeau și tot vorbeau între ele. Eram obișnuită cu felul lor de-a vorbi pe furiș, în şoaptă. Se duceau în spatele celulei, unde erau o toaletă și o chiuvetă murdară, și se prefăceau că spală ceva. Își lipeau capetele și șușoteau… Dura foarte mult. Priveam pereții murdari și înalți, becul prăfuit care atârna din tavan, gaura de pe marginea tavanului acoperită cu plasă, din care ieșea un cablu și de unde ne priveau mereu ochi invizibili. Mă plictiseam. Cât timp poate un copil să se tot uite la pereți? Mi-am căutat păpușa. Mamele mele cususeră fiecare câte o bucată din ea. Avea o rochiță verde și nasturi în loc de ochi, unul negru, unul maro. Dar n-o găseam! Nu era nicăieri! Am întrebat unde mi-e păpușa. N-a răspuns nimeni. M-am dus lângă paturile suprapuse aflate într-un colț al camerei. Cel de jos era plin de vase de bucătărie, haine și o mulțime de alte lucruri. Am tras valiza veche de dedesubt. Încuietorile se înnegriseră și erau înțepenite și greu de deschis. Am scos tot ce era înăuntru. Pe fundul valizei era o gaură mică, în care mi-am prins degetul. Când am încercat să-l scot, s-a mișcat și placa de pe fundul valizei, de parcă ar mai fi fost ceva dedesubt. Am apăsat cu degetul și a început să mă doară, dar s-a cufundat tot mai mult în gaură. Apoi l-am îndoit și l-am tras, scoțând fundul valizei cu totul. Dedesubt erau hârtii! Ah, ce ne mai plăcea hârtia! Puteam să scriem, să desenăm, mamele îmi făceau păpuși din ea. Erau păpuşi fermecate, la început vedeai una singură, dar dacă deschideai hârtia apăreau dintr-odată mai multe care se țineau de mână. Ne prăpădeam de râs jucându-ne cu ele! Mă întrebau: „Cine sunt?“ și eu răspundeam: „Mami Ashi, mami Parvin, mami Zari, mami Nahid, mami Maliheh și mami Goli!“. Acum aveam mai multe foi. Le-am scos din valiză. Una din mame a țipat. Au fugit spre mine și au început să strângă frenetic toate lucrurile. Ușa s-a dat de perete. Paznicii… Paznicii… Paznicii…. Am fugit înspăimântată într-un colț. Am încercat să mă ascund în spatele mamelor. Toate tremurau. Nu le mai văzusem niciodată atât de îngrozite. Au luat hârtiile și pe mama. Au dus-o…

Ridicam glasul tot mai tare, nu mă mai puteam controla. Vocea mi se transformase într-un țipăt.

— Au dus-o! Au dus-o! Nu înțelegeți ce înseamnă asta! N-aveți cum să înțelegeți, n-ați văzut… Nu știți cum arăta când au adus-o înapoi… Am dat la o parte paharul de apă pe care mi-l întinsese cineva. Am auzit ceva spărgându-se. Mi-am acoperit urechile cu mâinile și am strigat din răsputeri: Nu mai avea picioare! Când s-a întors, nu mai avea picioare! Mama mea nu mai avea picioare! Doi oameni o țineau de subsuori și o târau după ei. Nu putea să meargă. Au pus-o în patul ei și a adormit. M-am dus lângă ea. Mami Zari a uns-o pe picioare cu o alifie galbenă care mirosea groaznic. Avea picioarele ciopârțite, umflate și învinețite, într-un amestec de culori oribile – negru, roșu și, mai sus, galben și verde. S-a tânguit toată noaptea. Nici una din noi n-a putut să doarmă. Când au venit a doua zi s-o ia din nou, m-am dus spre ei, eram foarte hotărâtă să-i înfrunt. Creștetul abia dacă-mi ajungea puțin mai sus de genunchii lor. M-am înălțat cât de mult am putut și le-am spus: „Luați-mă pe mine! A fost vina mea!“. M-au privit toți și o femeie mătăhăloasă m-a împins la o parte. Cred că n-a înțeles ce ziceam. Au mers spre mama și au luat-o. Cred că am țipat toată ziua „A fost vina mea! A fost vina mea! Eu am făcut asta!“.

Unchiul Mohammad mă ținea strâns în brațe. Tremuram atât de tare, încât îl făceam și pe el să tremure. Cineva i-a întins un pahar cu apă, mi l-a adus la buze, mi-a pus în gură o pastilă și m-a ajutat să iau câteva înghițituri. Mi-am sprijinit capul de pieptul său. Lacrimile mele i-au udat cămașa. Pe mâini îmi picurau lacrimile lui.

1. Oraş situat la 140 de kilometri de Teheran.
2. Poliția secretă iraniană în vremea șahului Mohammad Reza Pahlavi.

A zecea zi

Nu voiam să deschid ochii. Toate lucrurile pe care le spusesem în noaptea dinainte mi se învârteau în cap și amintirile luau o formă tot mai clară, dar era ciudat că nici una nu mi se părea nouă. Într-un colț adânc al minții mele le cunoșteam deja. Acum însă aveam în fața ochilor o imagine limpede și luminoasă, amintirile nu mă mai puteau tulbura prin obscuritatea lor. Deși amare și sumbre, îmi erau totuși familiare. Am deschis ochii cu un sentiment nou și straniu.

Pe fereastră vedeam un petic de cer. Avea o nuanță alburie, deci noaptea trecuse și dimineața era pe drum. Îmi era foarte sete. Mi-am turnat un pahar de apă din carafa de deasupra patului și l-am băut pe nerăsuflate. S-a auzit un zgomot înfundat. Am întors capul, dar nu puteam deslușî decât o siluetă întunecată, ghemuită într-un colț al camerei. Am deschis ochii larg, încercând să văd mai bine. Era mama? De ce părea așa de mică? Umerii îi tremurau, plângea iar. Am umplut paharul, m-am dat jos din pat și m-am îndreptat ușor ametită spre ea.

— Vrei niște apă, mamă?

Mi-a aruncat o privire, dar în clarobscurul zorilor nu-i puteam citi chipul. M-a întrebat cu voce răgușită:

— Cum te simți?

— Bine, pe cuvânt! Un pic buimacă, dar cred că e din cauza pastilelor de la unchiul Mohammad. Hai să bei niște apă.

Bunica a luat paharul, mâna îi tremura. Patul ei era neatins.

— N-ai dormit deloc? Ai stat aici plângând toată noaptea?

A început să suspine, iar umerii i se scuturau tot mai puternic. Era să-i cadă paharul din mână. I l-am luat și l-am pus pe masă.

— Ce-ai pățit? Ce-i cu tine? De ce plângi așa?

Avea vocea atât de sugrumată, încât abia auzeam ce spune.

— De ce plâng? Plâng pentru tot ce s-a întâmplat. Pentru toți cei dragi. Pentru toți copiii mei. Pentru Mohammad, despre care credeam că e un doctor de succes și trăiește fericit în cel mai bun loc de pe lume, dar acum văd cât e de singur și cât suferă. Pentru Michael, care nu știe cine este și nici măcar dacă îl cheamă Darius sau Michael. Pentru Mahnaz, despre care am crezut că o duce bine în cel mai frumos oraș din lume, ca să aflu că fiica mea răsfățată și mândră s-a chinuit din greu, singură cu doi copii. Pentru Mohsen, care mi-a fost alături toată viața, dar a regretat mereu că n-a plecat. Pentru dragul meu Habib, care abia prinsese gustul tinereții când și-a dat viața pentru niște visuri și idealuri. Pentru Maryam, care suportă totul cu zâmbetul pe buze. Și pentru mezinul meu, Mehdi, care mai avea doar un semestru de facultate când a fost nevoit să ia calea exilului spre un pământ întunecat și rece. Pentru tine și experiențele amare care ți-au furat copilăria. Pentru Afsaneh, care și-a dorit mereu să plece spre tărâmurile visurilor ei și a ajuns să-și înece tinerețea în invidie și întuneric. Pentru Siroos, crescut în teamă și ură, care n-a reușit s-o ia pe drumul lui, care nu a găsit sensul vieții și a îmbătrânit de tânăr. Pentru Nazila, sacrificată din cauza problemelor părinților ei, care și-a transformat revolta într-un pumnal pe care și l-a înfipt în inimă. Pentru Nader, care a fost martor la toate acestea. Pentru toți copilașii nevinovați care nu-și înțeleg limba în gura celorlalți, a căror lume ne e necunoscută, care nu au rădăcini și nu știu cine sunt. Se spune că un copil fericit, care reușește în viață, este cea mai mare bucurie pentru părinți. Copiii mei nu sunt fericiți, nici unul nu duce o viață tihnită și veselă. Nici cei care-au plecat, nici cei care-au rămas. Tuturor le-a fost greu. Toți au suferit. De ce să nu plâng?

— Mamă, nu mă așteptam de la tine. Nu tu spuneai că viața are și bune, și rele, iar ceea ce contează e rezultatul final? Păi acum toți sunt fericiți și au reușit în viață. Nu te mai chinui singură, te rog. Ești sprijinul nostru, al tuturor. Dacă tu ești nefericită și deznădăjduită, atunci suntem pierduţi cu toţii. Tu ești motivul pentru care azi suntem împreună. Ești obosită. Hai să dormi puțin. Să-l chem pe unchiul Mohammad?

— Nu, mamă! Doar lasă-mă cu ale mele. O să-mi fac rugăciunea și mă culc dup-aceea.

— Te rog să dormi, altfel mă duc să-i trezesc pe toți și le spun că ai stat să plângi toată noaptea.

*

Până la urmă, mama a adormit. Mi-am luat jurnalul și am ieșit pe terasă. Aerul de dimineață era răcoros și proaspăt, iar briza plăcută a mării îl făcea și mai înviorător. Aveam foarte multe de scris. Chiar dacă inima mi-era cuprinsă de-o tristețe adâncă, mă simțeam atât de ușoară, încât aș fi putut să zbor. Parcă renăscusem. O voce lăuntrică mi-a spus: „Nu! N-a fost vina ta!“. Acum știam de unde îmi izvora neliniștea. Știam de cine îmi este dor. Știam ce am de înfruntat. Eram hotărâtă să nu las ura și întunericul să-mi rămână în suflet, să mă înfrângă. Voiam să reconstruiesc totul, voiam să trăiesc. M-am întins pe bancă. M-am pierdut în albastrul nesfârșit, cu mii de nuanțe diferite. Până atunci nu observasem puzderia de culori dinaintea răsăritului. Vârfurile verzi ale crengilor copacilor se legănau pe fondul azuriu, iar frunzele păreau că zboară. M-am învelit cu o pătură subțire pe care mama și-o punea uneori pe picioare când stăteam seara pe terasă. Am alunecat într-un somn liniștit.

*

Am simțit căldura soarelui și privirea unchiului Mehdi. Am mijit ochii și mi-am întins mâinile deasupra capului.

— Te întinzi ca o pisică abia trezită din somn, a râs unchiul Mehdi.

Am râs și eu. Răceala îi dispăruse din ochi.

— Cât e ora? Ceilalți s-au trezit?

— E zece și-un sfert. Azi toată lumea a dormit mai mult. Nici mama n-a coborât încă.

— A stat trează și-a plâns toată noaptea, până dimineața.

— De ce?

— Pentru copiii ei. E prima oară când aude prin ce-ați trecut de fapt.

— Cred că toți am fost frământați de gânduri aseară.

— Unchiule, știi că e prima dată în astea zece zile când stăm de vorbă doar noi doi?

— Serios? Parcă aveam un zid în jurul meu care nu mă lăsa să mă deschid în faţa voastră. Ce absurd am devenit!

*

Într-un final s-a trezit toată lumea. Erau somnoroși și cu ochii încercănați, dar nu-și mai evitau privirile și nici nu mai încercau să se țină cât mai la distanță când treceau unii pe lângă alții.

Mătușa Mahnaz, Afsaneh și mătușa Maryam pălăvrăgeau la masa din bucătărie. Unchiul Mohammad l-a bătut prietenește pe spate pe Siroos, care tocmai trecea prin fața lui, și i-a spus:

— Cum îţi e? Să știi că am foarte multe planuri pentru tine!

Siroos l-a privit neîncrezător și a răspuns:

— Întâmplător, și eu am multe planuri pentru mine.

Mătușa Maryam a întrebat cu îngrijorare în glas:

— De ce nu coboară mama? Să mă duc s-o trezesc?

— Nu! a exclamat unchiul Mohammad. Las-o să doarmă, are nevoie de odihnă. Dacă vă e foame, mâncați. Nu e nevoie s-o așteptați.

— Copiii și-au mâncat de mult micul dejun, au plecat la joacă. Vor să profite la maximum de ultima zi aici.

Afsaneh i-a întins mătușii Mahnaz un pachet. Aceasta l-a deschis mirată.

— Oh, ce bluză frumoasă! Mi-o amintesc, chiar te-am întrebat de unde-ai cumpărat-o.

— Știu că ți-a plăcut, așa c-am vrut să ți-o dăruiesc ţie. Și-acum să nu mai facem atâta caz de asta!

— Mulțumesc mult!

Mătușa Maryam s-a ridicat și a sărutat-o pe Afsaneh pe obraz, cu multă căldură, apoi s-a întors spre mine:

— Mi-ai văzut baticul ăsta? E nou. Uită-te la etichetă, e de firmă. E drăguț, nu-i așa?

— Da. De unde e?

— Mahnaz mi l-a cumpărat. Mahnaz a râs. De ce râzi?

— Știi ce înseamnă asta? Înseamnă că te iubesc cu tot cu *hijab*!

— Ei, știam asta și dacă nu-mi cumpărai baticul!

Unchiul Mohsen stătea pe canapeaua mare și era absorbit într-o conversație însufleţită cu unchiul Mehdi. Prefăcându-mă că am nevoie de un platou de lângă ei, m-am apropiat cu urechile ciulite ca să aud ce spun.

— Crede-mă, poți! Foarte mulți s-au întors. Chiar eu l-am văzut recent pe stradă pe Abbas Rafiei. L-am întrebat cum a reușit să se întoarcă, mi-a spus că mulți dintre cei care au plecat ilegal din țară au primit permisiunea de a se întoarce. Mă ocup eu de acte. Chiar dacă n-o să vii să locuiești acolo, e bine să ai pașaport. Așa vei putea să ne vizitezi oricând.

Am văzut speranța licărind în ochii unchiului Mehdi. Michael a întrebat entuziast:

— Pot să vin şi eu?

— Firește, în cazul tău nu e nici o problemă. Dar chiar vrei să vii?

— Da, din toată inima! Acum, că v-am găsit, nu vă mai las să scăpaţi așa ușor!

Unchiul Mohammad a spus râzând:

— Michael vorbește serios, așa că aveți grijă!

Am râs cu toții. Mătușa Maryam a spus:

— Scumpule, ești bine-venit oricând la noi acasă.

Ușa de la camera mătușii Mahnaz s-a dat de perete. Sam a ieșit sprijinindu-se într-un băț mare, pe care nu știu unde-l găsise. Tatăl lui îl ținea de braț. Țopăind într-un picior, a intrat în camera de zi și s-a așezat pe o canapea. Domnul Shafaghi a intrat în bucătărie, a pus un pahar pe o tavă și a dat să-și toarne ceai, însă mânerul ceainicului era foarte fierbinte și s-a ars la mână. Căutând o mănușă de bucătărie, mătușa Mahnaz s-a dus să-l ajute. Au început să discute în timp ce aranjau untul și brânza pe tavă.

Domnul Hamidi, palid și slăbit, a coborât scările încet, ținându-se de balustradă. Mătușa Maryam a fugit spre el ca să-l ajute, dar el i-a dat mâna la o parte și i-a spus ceva în șoaptă la ureche. Părea fâstâcit de faptul că toate privirile erau ațintite asupra lui. Încercând să meargă cât mai drept, s-a dus spre canapea și s-a așezat. Mătușa Maryam a intrat în bucătărie și a

început să pregătească o tavă cu micul dejun alături de domnul Shafaghi.

Sam îl privea fix pe domnul Hamidi, care, observându-l, a început să se foiască stânjenit. După o vreme și-a pierdut răbdarea și l-a întrebat:

— Ce-i, fiule? De ce te uiți așa la mine?

— Chiar ai fost pe front? Ai luptat în război?

— Păi, da. De ce întrebi?

Ochii lui Sam sclipeau de entuziasm.

— Ai fost vreodată într-un tanc? Cum faci să-l încarci cu muniție ca să poți trage din el?

— Am fost o dată sau de două ori, dar nu știu cum să-l acționez. Noi eram într-o unitate diferită.

— Și ce armament aveați? Dormeați în tranșee noaptea?

Meysam a alergat spre ei și a spus cu mândrie:

— Tata știe să tragă cu tot felul de arme. În război a tras și c-un RPG-7[1].

— Serios?

Domnul Hamidi a râs. Expresia letargică, lipsită de viață de acum câteva minute îi dispăruse. S-a aplecat spre Sam și a început să-i povestească ceva cu înflăcărare. Ceilalți copii s-a adunat pe rând în jurul lor.

Domnul Shafaghi a pus tava cu micul dejun în fața fiului său și s-a așezat în fața domnului Hamidi. Mi-era teamă să nu înceapă o nouă ceartă. M-am întors spre mătușa Maryam, dar era absorbită de conversația cu mătușa Mahnaz și nu băga de seamă ce se întâmplă în jur. Cu urechile ciulite, m-am furișat spre ele.

— Uite, Maryam, nu se poate să stai cu mâinile în sân. Sunt mai multe opțiuni de tratament în Europa. Știm și noi câțiva medici buni. Măcar vino cu el în vizită, și apoi mai vedem.

Sprâncenele mătușii Maryam se ridicaseră mult, proporțional cu uimirea pe care o simțea. Nu cred că s-ar fi putut ridica mai mult de-atât.

— N-o să vină. Știi cât e de îndărătnic.

— Păi nu-i spui că a fost ideea lui Shafaghi. Organizează totul ca și cum ar fi ideea ta.

Cred că și sprâncenele mele s-au ridicat și au rămas înțepenite de mirare.

Unchiul Mohsen și unchiul Mohammad au intrat de pe terasă. Unchiul Mohsen s-a întors spre domnul Shafaghi și a spus cu un ton ridicat și serios:

— Am o nemulțumire în ce te privește. Noi nu suntem oameni?

Am tăcut toți, privindu-l cu uimire. Chiar are de gând să înceapă iar? După câteva clipe, domnul Shafaghi și-a venit în fire şi a întrebat mirat:

— Ce s-a întâmplat?

— Mohammad și Mehdi au primit cartea ta, dar mie nu mi-ai dat-o.

Am răsuflat toți ușurați. Domnul Shafaghi a răspuns zâmbind:

— N-am crezut că ți-ar plăcea. Am pus înapoi în bagaje exemplarul pe care îl adusesem pentru tine.

— De ce să nu-mi placă? Mohammad a zis că e o lucrare foarte bine documentată și interesantă.

— Mohammad e foarte amabil. Nu știu dacă e interesantă sau nu, dar puteți fi siguri că m-am documentat foarte atent. Am studiat subiectul mai mulți ani, am scotocit prin toate bibliotecile mari din Europa. Nu cred că există carte despre Iranul antic pe care să n-o fi citit.

— Din ce mi-a spus Mohammad, mi s-a părut un subiect foarte interesant. E adevărat că săpăturile recente au dus la descoperirea atâtor informații noi?

Domnul Shafaghi și-a îndreptat spatele în scaun și mi s-a părut că era dintr-odată mai înalt. A început să dea explicații cu atât entuziasm, încât ne-am adunat toți în jurul lui. Avea un fel foarte plăcut și captivant de a vorbi şi mi-a părut iar rău că nu-l avusesem profesor în facultate.

Domnul Hamidi îl asculta în tăcere. Shafaghi s-a întors spre el și a spus:

— Ți-am adus și ție un exemplar, dacă vrei.

— Sigur că vreau. Îmi plac mult lucrările ştiinţifice. De fapt, singurul lucru pentru care vă invidiez este că acolo ați avut atât de multe posibilități și opțiuni de studiu care nouă ne-au lipsit. Din copilărie mi-am dorit să studiez.

— Și de ce n-ai făcut asta?

— N-am avut timp. În loc de facultate, m-am dus pe front. În

loc de cărți, am pus mâna pe arme. Apoi au apărut toate problemele și responsabilitățile... Nu mai contează, acum e prea târziu.

*

Nader și Sanaz se întorceau abătuți de pe plajă. Se pare că erau singurii care se treziseră devreme. Mi-a părut rău pentru ei când am văzut cât sunt de triști, știam că le va fi greu să se despartă. De fapt, tuturor ne era greu. Abia începuserăm să ne cunoaștem din nou unii pe alții și deja trebuia să ne luăm rămas-bun.

Mătușa Mahnaz a aruncat o privire îngrijorată spre scări.

— De ce nu vine mama? Încă doarme?

S-a uitat întrebător spre mine.

— A plâns toată noaptea.

— E vina noastră. N-ar fi trebuit să spunem de față cu ea tot ce-am spus.

— Planul mamei a fost să vorbim din nou unii cu alții, a spus unchiul Mehdi gânditor. Până la urmă, a reușit.

Chiar atunci s-au auzit pașii mamei și toate capetele s-au întors spre scări. Mătușa Mahnaz s-a ridicat și s-a îndreptat spre ea.

— Bună dimineața, mamă! Cum te simți?

Chipul mamei era palid și obosit, dar fără umbră de tristețe sau de deznădejde. Doar ochii umflați mai trădau lacrimile din noaptea trecută.

— Ce nu voiați să spuneți de față cu mine?

— Toate lucrurile pe care le-am spus ieri. Cred că te-au necăjit și de-asta n-ai putut să dormi.

— Nu! Mă bucur că le-aţi spus. Asta mi-am dorit, de fapt. Chiar dacă unele au fost amare, e important că s-a spus adevărul. În toți anii aceștia ne-am îndepărtat atât de mult, încât singurul lucru pe care îl mai aveam în comun era numele de familie. Dacă ne-am fi despărțit așa, nu ne-am mai fi întâlnit niciodată. Acum măcar știm că toți am îndurat greutăți, indiferent unde ne-am aflat. Firește, e foarte dureros pentru o mamă să audă cât i-au suferit

copiii, dar asta e viața, cu suișurile și coborâșurile ei. Important e că, după toate cele prin care am trecut, ne avem în continuare unii pe alții. Da, asta e cel mai important... Astăzi voi pleca de-aici cu inima ușoară. Poate că n-o să mai am prilejul să vă revăd, dar vă rog să vă ajutaţi mereu, în orice împrejurare. Fiți alături unii de alții oriunde v-ați afla.

*

A fost o zi plină de agitație. După micul dejun, am început să ne facem bagajele.

— Ce repede au trecut zilele-astea! a exclamat mătușa Maryam. Nu-mi vine să cred că deja ne despărțim. Cine știe când o să ne mai vedem.

Unchiul Mohammad i-a răspuns pe un ton serios și hotărât:

— În curând! Eu, unul, n-am să mai las distanța să ne înstrăineze. Data viitoare, promit că ne vom revedea acasă, în Teheran.

Ultimele ore le-am petrecut făcând planuri și promisiuni că ne vom revedea. Clipa despărțirii a fost grea, dar plină de iubire și căldură.

Pământul îmi fuge în viteză prin fața ochilor. Copacii risipiți în depărtare ne însoțesc o vreme, apoi dispar în goană. Munții par neclintiți la orizont. Mama stă pe bancheta din fața mea. Chipul îi este de o seninătate neobișnuită, fără nici un semn al agitației de la venire. Nu pare nici tristă. Unchiul Mohsen și Afsaneh stau tăcuți unul în fața celuilalt.

— Ah, ce lung e drumul! oftează Afsaneh. Când ajungem oare?

Unchiul Mohammad o privește lung.

— Te grăbești? Să nu-mi spui că ți-e dor de casă!

— Ba da, să știi că mi-e foarte dor!

Îmi răsună în urechi ultimele cuvinte al unchiului Mohammad:

— Deci nu vii cu mine, Dokhi.

— Cum aș putea, unchiule? Numele meu e Irandokht. Am o mulțime de treburi neterminate. Mulți oameni pe care vreau să-i găsesc. Abia am ajuns să mă cunosc pe mine însămi și am multe

de reconstruit. Tu ești cel care trebuie să vină.

— O să vin. O să venim cu toții. Îți promit.

Jajrood,
1 iulie 2006

1. Lansator de rachete rusesc.